

Часопис за духовни препород

Уместо увода
Догматика
Огледи из канонског и
црквеног права
Црквена просвета
Уметност и историја
Духовни путокази
Беседе
Актуелене теме
Хроника

Година пета / Призрен 1997 – Бр. 1[17]

S blagoslovom Wegovog Preosvećenstva
Episkopa raškoprizrenskog dr Artemija

Izdaje: EPARHIJA RAŠKOPRIZRENSKA

Glavni i odgovorni urednik:
jerej Branislav Peranovi

Ureivački odbor:
arhimandrit Jovan (Radosavčevi)
protojerej stavrofor Milutin (Timotijevi)
protojerej Zoran Gruji
jeromonah Simeon (Vilovski)
jeromonah Sava (Jawi)
jeroakon Justin (Jezdi)

Tehnički urednik:
Vojislav Jovići

Dizajn korica
Radomir Levajac
Gordana Virovki

Tira : 1000 primeraka

časopis izlazi četiri puta godišnje.

Adresa izdavača: EPARHIJA RAŠKOPRIZRENSKA
38400 PRIZREN, tel. 029/25426

tampa: Novi dani, Beograd, Vojvode Brane 13

УМЕСТО УВОДА

GLAS OTACA

POST

Sveti Vasilije Veliki

Post je mnogoceni dar Bo ži. Ustanova prastara, koja se ožuvala kao otačko nasle e i stigla do na„ih dana.

Primate ga (post) dakle sa rado„ u. Primate siroma„ni svoga drugara. Primate služe va„ odmor. Primate bogati wegа koji vas spasava od opasnosti prejedawa i koji žini ukusnim ono „to od stalne upotrebe postaje bezukusno.

Bolesnici primite majku zdravqa. Zdravi – osigurawe va„eg zdravqa. Upitajte lekare, i re i e vam kako ni„ta nije toliko sumwivo i nesigurno kao zdravqe. Zbog toga savesni pomo u posta nastoje da sažuvaju svoje zdravqe i da se izbave od raznu„avaju e te ine ugojenosti tela.

Ne tvrdi kako ne mo e„ da posti„, navode i kao izgovor bolest ili telesnu nemo , po„to, s druge strane, celog ivota svoga muži„, telo svoje sa pro drqivo„ u. Znam vrlo dobro kako lekari mnogo že„ e nala u bolesnicima oskudnu dijetu i post nego raznovrsnost i obilnost hrane.

Uostalom, „ta je lak„e za telo, da provede no sa jednom lakom vežerom ili da legne u krevet optere eno mnogojedewem? Mo e li tako da se odnori ili e se svu no okretati pretovareno i namuženo? Kojim brodom jedan kapetan mo e lak„e da upravqa i da ga spasi u morskoj buri, onim koji je pretovaren ili onim koji nosi normalan teret? Onaj pretovareni ne e li potopiti i sasvim mala bura? Tako i tela, kada se muže od mnogo hrane, lako podle u bolestima. Dok kada se hrane lako, odr avaju svoje dobro zdravqe.

* * *

Pratimo me utim istorijski pitawe posta, da vidimo kako je po„tovan od strane Svetitega i kolika je dobra doneo.

Bogovidac Mojsije posle posta od šetrdeset dana usudio se da se popeve na vrh gore Sinaja i da primi od Boga ploše sa deset zapovesti. Ne bi imao tu smelost da se približi vrhu, koji se dimio od božanskog prisustva, da se nije bio naoružao postom. Postio je, i tako je mogao da razgovara sa Bogom.

Prorok Samuilo bio je plod posta. Njegova majka Ana, pošto je postila, pomolila se Bogu: „Gospode silâ, pomiluj me i podari mi dete, pa u ga posvetiti Tebi“.

Kod velikog junaka Sampsona, „ta je bilo ono „to ga je šini- lo nepobedivim? Post! Preko posta je zašeta u utrobi matere svoje. Post ga je rodio. Post ga je odgojio. Post ga je odhranio. Onaj post kojeg je odredio aneo: „Dete koje e, roditi, ne treba da okusi ni,ta od plodova vinograda. Ne e piti vina niti bilo koje drugo opojno pi e“. Dok je Sampson ideo sa postom, pobe ideo je i ubijao na hišade Filistejaca, rušio vrata utvr enih gradova, zadavio rukama lava. Me utim, kad je napustio post i Dalida ga navela na pijanstvo i u blud, bio je zarobljen, oslepen i smejan od svojih neprijatelja.

Post ra a proroke. Ojašava mo ne. Umudruje zakonodavce. Naoružava junake. Ve ba borce. Odbija iskušava. Stanuje zajedno sa trezvenim, u i šistotom. U ratovima šini podvige a u vreme mira uži tihovawu. Osve uje posve ene i usavršava sve,tenike. Niko ne mo e da se približi širtveniku i da završi božansku Liturgiju, a da prethodno nije postio.

Posle posta od šetrdeset dana udostojio se prorok Ilija da se sretne sa Gospodom licem u lice. Posle posta vaskrsao je umrlo dete i pokazao se jašim od smrti. Posle posta zatvorio je nebo da ne pada kiša za tri i po godine. To je učinio da bi omekšao tvrdokornost srca Izraijaca koji su se bili predali razvratu i bezakonju. Tako je izazvao prinudni post u celom narodu, dok se ne pokaju i isprave svoje grehe, koji su proistekli od uobnog i razne enog ivota.

Prorok Danilo, koji za dvadeset godina nije okusio hleba, niti pio vode, poušio je šak i lavove da poste. Gladni lavovi nisu ga rastrgli, kao da je imao telo od kamena ili bakra ili nekog drugog tvrdog materijala. Post je ojašao telo Proroka i učinio ga nepovredivim za zube zveri, kao „to boja šini gvo e nepovredivim za ru.

* * *

Post pojašava molitvu. Postaje krilo weno na putu ka nebu. Post je majka zdravca, vaspitaš omladine, ukras staraca. On je saputnik putnika i sigurnost onih koji ivo zajedno.

Mu nimalo ne sumva u supru ansku vernost svoje ene, kad je vidi da druguje sa postom. fiena ne kopni od qubamore, kada vidi svoga mu a da posti.

Ko je ikada pretrpeo „tetu od posta? Proračunaj ekonomski stawe ku e svoje za jedan dan posta. A izračunaj i za jedan običan dan. Tako e,, se lako uveriti, koliko veliku dobit ima,, od posta.

Pomisli da i poreznici ostave poreske obveznike da malo vremena ive mimi i ne ometani. Neka dozvoli dakle i telo jedan mali predah ustima. Neka učini ječno malo primirje ono, koje kada se najede, mudruje ne,,to oko uzdr awa, a kad gladuje, zaboravqa ono „to je ranije primilo.

Onaj koji posti nema potrebe za pozajmicom. Niti je prinu en da pla a kamatu. Post postaje razlog da se čovek veseli. Jer kao „to e čini slatkim pi e i glad prijatnom trpezu, tako i post čini jela ukusnim.

Ako ho e,, dakle, da ti trpeza bude prijatna, prihvati prome- nu koju donosi post. Ako si pak uvek okru en bogatim jelima, čini,, nepravdu sebi, jer uni,,tava,, prijatnost neumerenim u iva- wem.

Ni,,ta nema, „to ne dosadi stalnom upotrebom. Dok, nasu- prot, često elimo ona jela, koja retko oku,,amo. Stoga nam je i Tvo- rac na,, izmislio raznovrsnost u na,,em ivotu, tako da bi smo osetili prijatnost od svih blaga Wegovih. Pogledaj „ta se doga a u prirodi: Sunce zar nije svetlije posle no i? San zar nije sla i posle bdewa? Zdravqa zar nije vi,,e po eqno posle stradawa od bolesti? Tako i trpeza biva prijatnija posle posta. Ovo dabome va i za sve. I za bogate, koji imaju običe jela, i za siromahe, koji raspola u oskudnijom hranom.

* * *

Da se se a,, i da se boji,, primera onog bogata,,a iz jevan- elske priče. Stalna u ivawa odvela su ga u večni ogaw. Ovaj boga- ta,, nije bio osu en za bilo kakvu nepravdu. Me utim, zbog konfo- ra i razne enosti koju je u ivao, kao i zbog wegove indiferen- tnosti za siroma,,tvo Lazara, ka wen je tako te,,ko. Nasuprot tome, post i trpgewe u stradawu zar nisu bili, ono „to je darova- lo pokoj Lazru? Priča ne govori za wegove (neke) druge vrline, do samo za one navedene. One (post i trpgewe) uzdigne su ga i uspokoj- jile u naručju Avraama.

Pazi dakle i ti, mo da, dok sada pije,, različita pi a i od- vra a,, se od vode, kasnije e,, za aliti jednu kap wenu, kao onaj bogata,,. Nikome ni,,ta nije bilo „to je pio vodu. Niko se nije opio. Niko nije osetio glavobogu i vrtoglavicu. Dok, nasuprot,

lo, e varewe, koje nu no prati neumerene i luksuzne veĳere, stvar
ra stra, ne bole, tine.

* * *

ĳivot "asnog Preteĳe bio je jedan neprekidni post. Nije imao ni kreveta, ni trpeze, ni imawa, ni stoke, ni magacine hrane, niti bilo "ta drugo od onoga "to se smatra neophodno za ĳivot. No upravo zbog toga Gospod je posvedoĳio da je on "najve i od ro-
enih od ene".

Post je podigao do tre eg neba i apostola Pavla. Wega ĳak ubraja u nevoĳe i stradawa koja je podneo u svome misionarskom radu za slavu Bo ĳiju i spasewe qudi.

Me utim za sve vrline, za vrhunski primer i obrazac imamo samoga Gospoda. Gospod Isus Hristos, dakle, posle ĳetrdesetodnevnoĳ posta poĳeo je svoje delo na zemĳi. Prvo je utvrdio i naoruao telo, koje je primio nas radi, postom, a zatim dopustio ku, awa od strane avola. Sliĳno i mi, postom da se pripremimo i uve bamo u na, oĳ borbi protiv duhovnih neprijateĳa.

U jednom sumwivom ratniĳkom sukobu, prisustvo nekog saveznika uz stranu jednoga, dovodi do poraza drugoga. Dakle, duĳ i telo nalaze se u stawu (stalnog) sukoba. Kome e, biti saveznik? Ako si saveznik telu, oslabi e, duĳ. Dok, ako si saveznik duĳu, poĳini e, telo. Ukoliko eli, da ojaĳa, svoj duĳ, kroti telo postom. Apostol Pavle pi, e: "Ukoliko se na, spoĳa, wi ĳovek (dakle telo) raspada, toliko se unutra, wi (dakle duĳ) obnavĳa".

Mojsije da bi po drugi put primio tablice zakona, morao je ponovo da posti.

Ninevĳani, da nisu postili i oni sami i wihova stoka, ne bi izbegli katastrofu.

Ali i Isav, "ta je bilo ono "to ga je unizilo i uĳinilo slugom brata wegova? Nije li to bilo jedno jelo? Za wega samo i prodao je svoje prvena, tvo!

Koji su, oĳet, ostavili svoje le, ewe po pustiwi? Nisu li ih ostavili oni koji su tra ili meso da jeĳu i udobni ĳivot Egipta? Dok su dakle Izraiqci bili zadovoljni samo sa mĳancm, pobe ĳivali su svoje neprijateĳe i niko se od wih nije razboleo. Me utim, kada su se setili lonaca sa mesom i po eleli ponovo ropstvo egipatsko, ka weni su. Pomrli su u pustiwi i nisu se udostojili da vide zemĳu obe anu.

Zar se ne boĳi, i ti toga primera? Zar ne misli, da e, mo- da zbog mnogojedewa ostati ĳpred zakquĳanih vrata nebeske zemĳe obe ane?

Prorok Danilo ne bi video bo anska vi ewa, da nije oĳistio du, u svoju postom. U ĳivawe obilne i mrsne hrane stvara u du, i

ispareva, koja, kao neki gusti oblak dima, smetaju unu da vidi sijawe Presvetoga Duha.

Post je mo no oru je protiv demona. „Ovaj rod (demonski) ne izgoni se niĸim drugim, do samo molitvom i postom“, rekao je Gospod povodom avoimanog mladi a.

Naslalom, pijanstvom i raznim spremawima zapaquje se i svaka vrsta raskala„nosti. Trka za u ivawima pretvara gude u „pastuve“. Pijanstvo izaziva i stra„ne izopaŹenosti, postaje uzrokom da razvratnici tra e enu kod mu„karca i mu„karca kod ene (tj. da padaju u mu elo„tvo i lezbejstvo).

Post reguli„e i braŹni ivot. SpreŹava raspusnost i name e usagla„eno uzdr awe, da bi se supru nici posvetili molitivi.

* * *

Ne ograniŹavaj, me utim, vrlinu posta samo na ishranu. Istinski post nije samo odricawe od razliĸite hrane, nego odricawe od

Sveti Vasilije Veliki, rad Veronike V. —ukanovi

strasti i grehova. Da nikome ne uĸini„ nepravdu. Da oprostii„ bli wemu svome za uvredu koju ti je naneo, za zlo „to ti je uĸinio, za dug „to ti je du an. Inaĸe, ne jede„ meso, ali jede„ samoga brata svoga. Ne pije„ pi e, ali uni ava„ drugoga Źoveka.

Sveto Pismo navodi: „Te, ko onima koji se opijaju bez vina“. Takvo pijanstvo je, primera radi, gnev, koji navodi du, u da prezire. I strah tako e, koji parali, e razum. Uop, te, svaka strast koja pomrauje um, jeste neko pijanstvo. Gnevqiv Lovak se opija svojom stra, u. Ne misli koga ima ispred sebe. Kao da se bori u no i, grabi „to stigne, spotiže se o svakoga. Ne zna „ta govori, psuje, udara, preti, prokliwe, više...

Ako dakle ho e, da stvarno posti,, treba da izbegava,, svaku strast.

Pazi i jo,, ne,,to: Da sutra,,wi post ne bude povod za banšewe danas. Ne uni,,tavaj dana,,wom raspusno,, u sutra,,we uzdr awe. Niko, kada eli da se o eni zakonitom i šednom enom, ne prima najpre u svoju ku u lica sumwive moralnosti. Jer šedna i po,,tena e na ne pristaje da stanuje zajedno sa osobama izopaženim i nemoralnim.

Tako dakle i ti. Sa ošekivawem posta, ne primaj razvratno pijanstvo, koje je majka bestidnosti, prijateqica sramotnih „ala, spremna na svaku nemoralnost. Post i molitva ne e hteti da stanuju u du,,i koja je uprgana banšewem. Gospod prima u bo anske obiteqi onoga koji posti. A gnu,,a se pijanca kao bogohulnog i gre,,nog. Ako dakle sutra do e,, ovde i zaudara,, na vino, kako da smatram za post tvoje banšewe? Gde da te postavim? Me u pijance ili me u uzdr qivce? Banšewe koje je prethodilo, pokazuje te kao pijanicu, dok uzdr awe koje si pošeo, kao postnika. Sa ostacima pijanstva, tvoj post biva beskoristan. A ako je pošetak beskoristan, u opasnosti je da se i ceo post zavr,,i kao beskoristan.

Post ne vr,,i uticaj samo na pojedince. Utiže i na celu zajednicu. Usagla,,ava i umiruje brzo sve qude. Name e ti,,inu neartikulisanim glasovima i vici, izgoni sva e i prepirke, udaquje (od qudi) osu ivawe i ogovarawe.

Prisustvo kojeg ušiteqa zaustavqa tako brzo nered i viku dece? „im se pojavi post, svaki nemir u gradu automatski prestaje.

Ko mo e da nastavi lumperaj i zabavu u vreme posta?¹ Ko mo e da spoji post i razvratne igre? Nedolišan smeh, razbludne pesme i neuraunqive igre (kola, plesovi), udaquju se od grada, šim stigne post kao neki strogi sudija.

Kada bi svi poslu,,ali savete posta, vladao bi savr,,eni mir u šitavom šovešanstvu. Ne bi ustajala jedna dr ava protiv druge. Ne bismo imali ratne sukobe niti proizvo aše oru ja. Ne bi postojali sudovi niti zatvori. Pusta mesta ne bi dr ala zlošince niti gradovi klevetnike, niti mora gusare.

¹ Verovatno je to u vreme svetog Vasilija Velikog bilo nezamislivo. Danas, pak, bar „to se nas šiba tiže, lumperaj i zabava, dreže a i nepodno,,qiva muzika po kafi ima i diska ima, avaj pa šesto i na doma im „švešanostima“ (švadbe, ispra aji u amiju, mladenci itd.) ne prestaju za sve vreme posta, pa šak ni na Veli-ki Petak (Prim. Prev.).

Kada bi vladao post, na,ivot ne bi bio prepun uzdaha. Jer on bi naužio sve ne samo ograničenu rasipničkog ivota, nego ukławawu i od mnogo drugih zala. Naužio bi ih potpunom izbegawawu i ukławawu od srebroqubqa i gramzivosti, slavoqubqa i slastoqubqa. Ako se oslobodimo svega ovoga, iveremo u miru i svetiwi.

Ako nam dakle takva dobra daruje ova carica vrlina, primimo je bez ikakve namr,tenosti, bez ikakvog gunawa. Svi vatreno ispo,tujmo duhovnu trpezu koju nam postavqa post, žiste i nas i pripremaju i nas za večnu bo ansku radost u raju. Amin.

* * *

DODATAK

POSTOVI I RAZRE'EWAW U CRKVI NA'OJ

Post je uzimawe „suve hrane“ (suhomedewe), bez uqa i vina, jedanput na dan, i to u 9-i čas (oko 3 sata posle podne). Uzimawe hrane, pa makar i samo hleba, vi,e od jedanput na dan zove se ublawewe posta. Ako jedemo i uqe i pijemo vino tada žinimo razre,,ewe posta. Vrste razre,,ewa posta su žetiri: a) razre,,ewe „na sve“, b) razre,,ewe na jaja i mležne proizvode, v) razre,,ewe „na ribu“ i g) razre,,ewe „na vino i jelej“.

Treba ipak naglasiti da, pored ustanove odre enih dana i perioda posta od strane na,,e Crkve („akrivija – tažnost“), regulisawe toga pitawa za svakog hri,,anina posebno ostavqa se rasuivawu wegovog duhovnog oca, koji ponekad postupaju sa snishowem („ikonomija – prilagodqivost“) prema slabosti žoveka, i prema meri svega na korist svake du,,e.

A. „Zapovedni“ postovi su slede i:

- 1 Sredom i petkom: suhomedewe.
- 2 Velika ęetrdesetnica, od ęistog Ponedeqka do Lazareve Subote: Suhomedewe (sem Subotom i Nedeqom, kada se dozvoqava uqe i vino).
- 3 Velika Sedmica: Suhomedewe.
- 4 Post Svetih Apostola, od Ponedeqka posle Nedeqe Svih Svetih pa do 28. Juna (po Starom Kalendaru). Uzdr awawe od mesa, jaja i mležnih proizvoda. Dozvoqava se riba (sem, naravno, Sredom i Petkom).
5. Post Gospojinski od 1. do 14. Avgusta (po Starom Kal.). Suhomedewe (sem Subotom i Nedeqom, kada se dozvoqava uqe i vino, i na Preobra ewe, kada se razre,,awa na ribu).

6 Bo i ni post od 15. Novembra do 24. Decembra (po Starom Kal.).

a) Od 15. Novembra do 17. Decembra uzdravamo se od mesa, mlečnih proizvoda i jaja, dok razređavamo na ribu (sem Srede i Petka).

b) Od 18. do 24. Decembra, biva razređewe samo na uge i vino (uvek sem Srede i Petka).

Beleška: Navedeni gore postovi treba uvek da su povezani sa dowom tabelom (B), gde se nalaze dani razređewa.

B. Razređewe posta (i Sredom i Petkom) dozvojava se u slede im služajevima (svi datumi su po Starom Kalendaru).

1. Od 25. Decembra do 4. Januara (dvanaestodnevge): „Na sve“.

2. Prva sedmica Trioda (od Nedege Mitara i Fariseja do nedege o Bludnom sinu): „Na sve“.

3. Treća sedmica Trioda (od Ponedegka Mesopusnog do Sirne Nedege): Razređewe na ribu, mlečne proizvode i jaja (meso nije dozvojeno) svih dana.

4. Svetle Sedmice (od Vaskrsa – Pashe do Tomine Nedege): „Na sve“.

5. Sedmica Svetoga Duha (od Duhova do Nedege Svih Svetih): „Na sve“.

6. U periodu Pedesetnice (od Tomine Nedege do Duhova), mo e, prema jednom tumačewu, da bude razređewe na uge Sredom i Petkom. Tak, dozvojava se razređewe na „ribu“ u Sredu Prepolovgewa i u Sredu Odanija Pashe.

V. Tabela nepokretnih Praznika sa razređewima ili postom. (Datumi po Starom Kalendaru).

JANUAR:		Razređewe:
1. Obrezawe I. Hrista i sv. Vas. Vel.	–	Na sve
5. Krstovdan uoči Bogojavgewa	–	Post
6. Sveto Bogojavgewe	–	Na sve
7. Sabor sv. Jovana Preteže	–	Na ribu
11. Prep. Teodosije	–	Vino i uge
14. Sveti Sava srpski	–	„
16. Verige sv. ap. Petra	–	„
17. Antonije Veliki	–	„
18. Atan. i Kirilo Aleksandrijski	–	„
20. Eftimije Veliki	–	„
22. Apostol Timotej	–	„
25. Grigorije Bogoslov	–	„
27. Jovan Zlatoust – prenos moštiju	–	„
30. Sveta Tri Jerarha	–	„

FEBRUAR :

2. Sretewe Gospodwe	-	Na ribu
8. Teodor Stratilat	-	vino i uge
10. Sve„tenomuŁ. Haralampije	-	„
11. Sve„tenomuŁ. Vlasije	-	„
17. Teodor Tiron	-	„
24. I i II Obretewe glave sv. J. Pret.	-	„

MART :

9. Sv. 40 MŁ. - Mladenci	-	Na ribu
25. Blagovesti Sv. Bogorodice	-	vino i uge
26. Sabor Arh. Gavrila	-	„

APRIL :

23. Sv. VelikomuŁ. Georgije	-	„
25. Sv. Jevan elist Marko	-	„
30. Sv. apostol Jakov	-	„

MAJ :

2. Sv. Atanasije Veliki	-	„
8. Sv. Jovan Bogoslov	-	„
21. Car Konst. i Jelena	-	„
25. III Obretewe glave Sv. J. Pret.	-	„

JUNI :

8. Prenos mo„t. Teod. Stratilata	-	„
11. Sv. ap. Vartolomej i Varnava	-	„
24. Ro . Sv. Jov. PreteŁe - Ivawdan	-	Na ribu
29. Ap. Petar i Pavle - Petrovdan	-	„
30. Sabor 12 Apostola	-	vino i uge

JULI :

1. Sv. VraŁi Kozma i Damjan	-	„
2. Polagawe rize Pres. Bogorodice	-	„
17. Sv. Velikom. Marina	-	„
20. Sv. Prorok Ilija	-	„
22. Sv. Marija Magdalena	-	„
25. Uspewe Sv. Ane	-	„
26. Sv. Prepodobnom. Paraskeva	-	„
27. Sv. Velikom. Pantelejmon	-	„

AVGUST :

6. Preobra ewe Gospodwe	-	Na ribu
15. Uspenije Bogorodice	-	„
29. Usekovawe Sv. Jovana PreteĒe	-	post
31. Polagawe pojasa Bogorodice	-	vino i uĒe

SEPTEMBAR :

1. Crkvena Nova Godina	-	„
6. "udo Arh. Mih. u Honi	-	„
8. Ro ewe Pr. Bogorodice	-	Na ribu
9. Sv. Joakim i Ana	-	vino i uĒe
13. Obnov. Hrama Vaskrsewa Hr.	-	„
14. Vozdvi ewe "asnoga Krsta	-	post
20. Sv. Velikom. Evstatije	-	vino i uĒe
23. ZaĒe e Sv. Jov. PreteĒe	-	„
26. Sv. Jovan Bogoslov	-	„

OKTOBAR :

6. Sv. apostol Toma	-	„
18. Sv. ap. i jevan elist Luka	-	„
23. Sv. ap. Jakov brat Gospodwi	-	„
26. Sv. VelikomuĒ. Dimitrije	-	„

NOVEMBAR :

1. Sv. vraĒi Kozma i Damjan	-	„
8. Aran elovdan	-	„
12. Sv. Jovan Milostivi	-	„
13. Sv. Jovan Zlatoust	-	„
14. Sv. ap. Filip	-	„
16. Sv. ap. i jevan . Matej	-	„
21. Vavedewe Pr. Bogorodice	-	Na ribu
24. Sv. Velikom. Katarina	-	vino i uĒe
30. Sv. ap. Andrej Prvozvani	-	„

DECEMBAR :

4. Sv. VelikomuĒ. Varvara	-	„
5. Sv. Sava Osve eni	-	„
6. Sv. Nikola - Nikoqdan	-	„
9. ZaĒe e sv. Ane	-	„

12. Sv. Spiridon Ljudotvorac	-	Na ribu
15. Svećenomuč. Elefterije	-	vino i uge
17. Sv. prorok Danilo	-	„
20. Sv. Igwatije Bogonosac	-	„
25. Rođewe Hristovo – Bo i	-	Na sve
26. Sabor Pr. Bogorodice	-	„
27. Sv. Prvomučnik Stefan	-	„

* * *

Preveo sa grčkog
Episkop raško-prizrenski
+ Artemije

Sveta Ana sa Bogorodicom. Ikona u Kapeli Sv. Ane (1620 1630)

ΔΟΓΜΑΤΙΚΑ

ΤΑΙΝΕ Ι ΒΡΛΙΝΕ ΚΑΟ ΣΡΕΔΣΤΒΑ Ι ΠΥΤ ΥΣΒΟΙΕΒΑ Σ Π Α Σ Ε Β Α

ΓΛΑΒΑ ΔΡΥΓΑ

(ΑΡΕΤΟΛΟΓΙΙΑ)

(Nastavak iz br. 16)

Β. ΣΛΟΒΟΔΝΑ ΣΑΡΑΔΒΑ ΒΟΨΕ "ΟΒΕΚΟΒΕ ΣΑ ΒΟΨΙΑΝΣΚΟΜ ΒΛΑΓΟΔΑ ~ Υ Υ ΣΠΑΣΕΒΥ

Govore i o padu prvog Ľoveka u prvom poglavcu na„ega rada, videli smo da se pad desio upravo preko one sile Ľovekove prirode, preko koje je Ľovek trebao da ostvari predvećno naznaĽewe svoje, tj. preko slobodne voqe wegove.¹ Otuda i pitawe liĽnog spasewa svakog Ľoveka razre„ava se tako e na nivou wegove slobodne voqe (Vidi: Lk. 9, 23; Mt. 19, 17–21). To znaĽi da slobodna voqa Ľoveka nije uni„tena razorno„ u greha, no samo je te„ko povre ena, kao „to je ve reĽeno.² Ovakav stav predstavqa Ľvrsto uĽewe Otaca pravoslavne Crkve,³ koje verno prati i sveti Maksim. Po svetom Maksimu, koji po tom pitawu prati svetog Grigorija Niskog, Ľovek je i posle pada mogao da se suprotstavi grehu. A ako to nije Ľinio,

¹ Sveti Knez Lazar, "asopis za duhovni preporod, god. III, Prizren 1995. g. Br. 4 (12), str. 19.

² Isto.

³ „Skoro svi Oci Crkve i crkveni pisci imaju Ľvrst princip samodovoqnosti, „to se bogoslovskim jezikom naziva „slobodna voqa“ (αὐτεξούσιον) Ľoveka... Bez tog principa slobode uĽewe o padu Ľoveka, o odgovornosti, nagradi za dobra i kazni za zla dela i u ovom zemagskom ivotu i u budu em, i uop„te svako moralno uĽewe Svetoga Pisma i same Crkve ostaju nesigurni i bez opravdanog osnova“ (Παν. Δημητροπούλου, Θέλησις, ἐν ΘΗΕ, ζ, Ἀφῆνοι 1965, kol. 135–136).

tome je kriva wegova nemarnost: „Neki govore da ne bi bilo zla u stvarima, ako ne bi bilo neke druge sile koja nas vuče k wemu. A ta sila nije ni, ta drugo do nemar za prirodne delatnosti uma“.⁴

Ovo „to je rečeno jasno pokazuje da su u Ćoveku i posle pada ostala semena dobra i da od wegove voqe zavisi da li e pravilno koristiti te svoje sile ili ne e, tj. da li e Ćiniti ili ne prirodno dobro, izbegavaju i strasti, ili e im slu iti. Tumaže i alegorijski reči proroka Danila caru Navuhodonosoru „ali paw sa ilama ostavite mu u zemqi“ (Dan. 4, 15), sveti Maksim ka e da „prirodno seme dobra nije potpuno uni, teno prestupom, „to sve-dože sile dobra (u Ćoveku), po kojima (priroda) e ponovo uzrasti i kroz vaskrsewe vratiti joj se prvobitna prirodna veličina i krasota“.⁵ Prirodna semena dobra predstavqaju prve pokretaže Ćoveka na dobro. Tako, na drugom mestu, ka e sveti Otac: „Postoje tri uzroka koji nas pokre u na dobro: prirodna semena dobra (u nama), svete sile (An eli) i dobra voqa. Prirodna semena (dobra) pokre u nas da „ono „to ho emo da nama Ćine qudi, i mi slično Ćinimo wima“ (Lk. 6, 31), ili kao kada vidimo nekoqa u nevoqi ili nu di i prirodno mu uka emo milost“.⁶

Sveti Maksim, kao i ostali sveti Oci, nikada se nisu udaqi li od principa saradwe slobode Ćovekove i bo anske blagodati, niti su ikada podcenili ulogu Ćovekove slobode prema blagodati.⁷

⁴ Περὶ ἀγάπης B 82 (PG 90, 1009 C). Ulogu slobode kako u padu tako i u spasewu Ćoveka kod svetog Maksima, jasno podvlači i L. Thünberg u ranije pomenutom delu svome (str. 240–241). Upor. uop, teno o toj temi: Ivan G. Pančovski, Vina i iskuplenije, Otrežatok Godi, nik na duhovnata akademija „Sv. Kliment Ohridski“, Sofija, tom. VI 1956–1957, str. 218–279. (Posebno „to se same teme tiže, vidi od str. 248 i dalje). Isto tako po svetom Makariju Egipatskom, u delu spasewa „bez prisutnosti (na, e) voqe ni sam Bog ni, ta ne Ćini, iako svemo an po slobodnoj voqi (svojjoj). Delatnost, dakle, Duha le i u (slobodnoj) voqi Ćoveka“ (Ćn. 37, 10 PG 34, 757A). Vidi i: Κωνστ. Σκουτέρη, Συνέπειαι τῆς πτώσεως καὶ λουτρὸν παλιγγενεσίας (Ἐκ τῆς ἀνθρωπολογίας τοῦ ἀγίου Γρηγορίου Νύσσης), Ἀθήναι 1973. str. 61.

⁵ Talasiju 26 (PG 90, 349B). Upor. Κωνστ. Παπαπέτρου, Προπατορικὸν ἀμάρτημα, ἐν ΘΗΕ, I, Ἀθήναι 1966, kol. 618: „za Oce Crkve pad nije potpuna propast (katastrofa) ikone (Bo ije) nego pomražewe, izopaženost wena. Zbog toga Ćovek pāda nije potpuno nesposoban da uĆini dobro“. Vidi i: Κωνστ. Σκουτέρη, nav. delo, str. 60–61.

⁶ Περὶ ἀγάπης B 32 (PG 90, 996).

⁷ Takva poimawa nalazimo kod obojice Grigorija (vidi: Grigorije Bogoslov, Sl. 37, 13 [PG 36, 297B, 300D]; Grigorije Niski, Kat. Sl. 36 [PG 45, 92D]), a posebno kod prepodobnog Makarija Egipatskog (V. Ćn. 15, 25 [PG 34, 592D]), po kame, u Ćoveku je (i posle pada) ostala sloboda izbora (Ćn. 27, 22 [PG 34, 709A]), Ćak je um Ćovekov ravnosilan demonu u borbi (Ćn. 20, 7 [PG 34, 653CD]), i od voqe Ćovekove zavisi vera wegova (Ćn. 37, 10 [PG 34, 757A]). Otuda, postaje jasno da po svetom Makariju, bez slobodne voqe Ćovekove Bog ne mo e da ga spase. Ali isto tako nikako ne previ a blagodat koja, po wemu, jeste neophodna za potpuno iskorewivawe zla (Ćn. 27, 22 [PG 34, 465 A]), a posebno za duhovno uzrastawe i obo ewe (Ćn. 10 i 44, 6 [PG 34, 460D, 784A]). Tako, po wemu, bo anska blagodat i Ćovekova slobodna voqa predstavqaju

Otuda, jasno je za, to, po svetom Maksimu, Ćovekova voća predstava neophodan preduslov spasewa, koliko u Hristologiji toliko i u Antropologiji. Jevan elska je, apostolsko-otaćka, crkvena istina, da se spasewe ostvaruje uvek slobodno, nikada prinudno: „Slobodna voća je ne, to neophodno, a sila usinovćewa (blagodat), kao organ, oćigledno ostaje nedejstvena, ako je slobodna voća slobodno ne upotrebi“.⁸

Iz ovakvog odnosa bo anske blagodati i Ćovekove slobode u delu na, eg spasewa (gde blagodat izvr,ava spasewe, a voća sara,uje blagodati), izlazi da tajinski (mistićki) prepород, koji za osnov ima blagodat, treba da prati uvek moralni prepород, koji za osnov ima voću. „I tako, ako dakle i imamo Duh usinovćewa (Rim. 8, 15), koji je seme, koje u ro enima proizvodi podobije Onoga koji ga je posejao, ali ne prila emo Wemu svoju voću slobodnu od naklonosti i raspolo ewa (ka grehu), to i biva razlog da i posle ro ewa vodom i Duhom (tajinski prepород), gre,imo po svojoj eqi. A ako bismo mi svesno pripremili svoju voću da prihvati dejstvo wihovo, mislim vode i Duha, tada bi tajinska voda na,im delima izvr,ila oći, ewe na, e savesti, a ivotvorni Duh ostvario bi u nama nepromenćivo savr, enstvo dobra kroz opitno znawe“. To upravo pokazuje da svakom daru bo anske blagodati, da bi se pokazao spasonosan za nas, neizostavno treba da odgovara podvig Ćovekove voće. Tako, primera radi, svetoj Tajni Kr, tewa, koja daruje usinovćewe, treba da odgovara od strane Ćoveka Ćuvawe blagodati usinovćewa: „Blagodat usinovćewa darovana Duhom Svetim preko svetog kr, tewa, pokazuje (u Ćoveku) kao posledicu hri, anski ivot“.⁹ Zbog toga, po svetom Maksimu, slobodna voća naziva se izrićito „Ćuvarkom“ blagodati.¹⁰

Na taj naćin, na razlićite darove Duha, o kojima je ranije bilo govora, treba da odgovara sa strane Ćoveka dr awe bo anskih zapovesti, zato „to se darovi Duha pokazuju samo po meri vere i ispuwewa zapovesti. „Zato, dakle, ne budimo nemarni da se po meri na,ih sila povinujemo Bogu, koji nas priziva u većni ivot i bla-

dva neophodna krila za usho ewe na nebo (On. 32, 6 [PG 34, 737B]). UĆewe svetog Makarija o saraćwi blagodati i Ćovekove voće, vidi u delu Jeron. Justina Popovića, Problem lićnosti i poznawa po svetom Makariju Egipatskom, Atina 1926 (na grćkom), str. 66–72 (Prevedena na srpski jezik i „tampana kao: Put bogopoznawa, Beograd 1987). Upor. i: St. Go, evi, nav. delo, str. 66–80.

⁸ Talasiju 6, shol. 3 (PG 90, 281D). Upor. Eić tó Pićter ģmōn (PG 90, 880B).

⁹ Mistagogija 24 (PG 91, 712B). Upor. Talasiju 2 (PG 90, 273D), 59 (PG 90, 636C).

¹⁰ „Usinovćewe predaje, daruju e odozgo blagoda u Duha nadćprirodno ro ewe, koje Ćuva i odr,ava pomo u bo anske sile slobodna voća onih koji su ro eni. Ona (slobodna voća) prima istinskim raspolo ewem blagodat koja im je data, a izvr,ewem zapovesti usrdno prosvetćuje ukra, enu krasotu koja im je po blagodati darovana“ (Eić tó Pićter ģmōn [PG 90, 877A]).

enom ciqu, kroz izvršewe wegovih bo anskih i spasonosnih zapovesti, da bismo primili milost i našli blagodat za blagovremenu pomoć.¹¹

Na kraju, bo anskoj Evharistiji, treba da odgovara mističko (tajinsko) obrazovawe Hrista u Ćoveku¹² pomoću u vrlina i znawa: „I opet, telo Logosa je istinska vrlina; krv – nepogrešivo znawe; a kosti su – neizrecivo bogoslovqe...“¹³ Tako, u „dostojnima“ kroz ovakva dela prosijava bo anstvo Hristovo. Govore i odnosno snage vere i dela, sveti Maksim ka e: „(Vera) opet i Ćisti i proslavqa i obasjava i vodi u oboewe one koji su se u voj (veri) pokazali iskusni kroz izvršewe zapovesti; imaju i kao srebro Bo anstvo Logosa, koje, koliko je to mogu e, sija u svima dostojnima“.¹⁴

Iz svega do sada rešenoga pokazuje se da je u delu spasewanu an preduslov, ne samo bo anska blagodat koju Sveti Duh razdekuje vernima kroz svete Tajne Crkve, nego isto tako i slobodnavoqa Ćoveka. Zato „to samo slobodnim prihvatawem i razvijawem blagodatnih darova, mogu e je da se projavi i poka e stvarnost novog Ćoveka, to jest novog ivota, kojeg je Hristos doneo qudim. Dok je, dakle, put bo anskog snisho ewa i Ćovekovog usho ewa završen u Hristu, koji je „prvoro eni svake tvari“, dotle se tajinski (mistički) susret Boga i Ćoveka izvršava u svakom vernom Ćlanu Crkve Hristove po meri vere i podviga wegovog.

U ušewu o podvigu (askezi) svetog Maksima jasno je izlo en i stav da se spasewe Ćoveka ostvaruje saradwom (διὰ τῆς συνεργίας) slobodne voqe wegove i bo anske blagodati. Asketska teologija svetog Oca uobližena je saglasno sa ušewem o tri stupwa hrišanskog asketskog ivota: delatnog, sozercateqnog i mističkog. Ovo pak u potpunosti odgovara osnovnom sveto-otačkom stavu o hrišanskom ivotu, kao podvigu, koji te i postepenom ozdravqewu svih

¹¹ Mistagogija 24 (PG 90, 716B). Upor. Isto (PG 90, 712B). Talasiju 54 (PG 90, 524C). Κεφ. Διάφορα Β 8: „Vrlina je sila Bo ija koja uništava strasti. Ona je i Ćuvar pobo nih pamisli, koje ra a vršewe zapovesti, Ćime se opet, protivne dobru, zle sile uništavaju uz pomoć Bo iju, ili boqe re i samom silom Bo ijam“ (PG 90, 1253A).

¹² „Kruna i vrhunac svih ranije pomenutih obrazovnih sredstava i celokupnog tajinskog (mistagog) ivota Crkve jeste Bo ansko Priše, e... Na sveti našin obavqeno bo ansko Priše, e preobra va Ćoveka kako u vremenu pripreme za Wega, tako i posle samog Priše, a“ (Εὐαγγελίου Θεοδώρου, Ἡ μορφωτικὴ ἀξία τοῦ ἰσχύοντος Τριῶδιου, Ἐν Ἀθῆναις 1958, str. 139). U vezi sa gore rešenim, prof. Marko Siotis bele i, da bo ansko Priše, e „vršewe obnovqewe naše prirode. Preko Wega dolazi i u nas i u Tajnu iwo ovaplo ewe Sina i Logosa Bo jega i ostvaruje se bo ansko usinovqewe, koje obuhvata i oboewe našega tela i besmrtnost wegovu“ (Μάρκου Σιώτου, Θεία εὐχαριστία, Θεσσαλονίκη 1957, str. 28–29).

¹³ Talasiju 35 (PG 90, 377S – 388B). Uporedi posebno, Περί διαφόρων ἀποριῶν (PG 91, 1364B – 1365C).

¹⁴ Talasiju 54 (PG 90, 525A).

sila du„e.¹⁵ Govore i o podvi ni„tvu sveti Maksim strogo dr i ustageni poredak. Po wemu, prvo biva ozdravqewe delatnih sila du„e (eqnog i afektivnog), zatim – sozercateqnog (razuma) i na kraju – mistiĉkih sila (uma) radi bogopoznawa i bogoop„tewa. Ta-

Bogorodica, Veliki Meteori, 14. vek

ko, imamo tri stepena duhovnog razvoja, koje sveti Maksim odre uje kao „oĉi„ ewe – prosve ewe – savr„enstvo“.¹⁶ To odgovara op„tem otaĉkom poimawu, koje je oformqeno pre svetog Maksima, o tri kategorije onih koji se spasavaju, to jest, vernih ili poĉetniĉka, vrlinskih ili onih koji su uznapredovali, i znalaca ili savr-

¹⁵ Vidi o tome detaqno: Πρὸς Ἰωάννην κουστικουλάριον, Ἐπιστολὴ Β (PG 91, 393C–396A). Ὑπορ. Γρηγορίου Νύσσης, Περὶ τοῦ βίου Μωσέως (PG 44, 353 CD, 361D–364A). Εὐαγγίου, Κεφ. πρακτικὰ 58, 63, (PG 40, 1233D–1236A, 1236C–1237B). Ἠσυχίου, Κεφ. ἀντιρρ. II (PG 93, 1520A). Ovo razlikovawe (to jest tri stupwa duhovnog ivota) koje ima svoj poĉetak kod Klimenta Aleksandrijskog, postalo je obrazac kod svih kasnijih pisaca za kvalifikovawe duhovnih stawa, iako je terminologija raznolika (delawe – znawe – sozercawe; delawe – znawe – bogoslovqe; znawe – mudrost – bogoslovqe). Vidi: Παν. Κ. Ηρήστου, Ὁριγένης, ἐν ΘΗΕ, IB, Ἀθήνα, 1968, kol. 590.

¹⁶ Vidi: Talasiju 58 (PG 90, 673C). Ὑπορ. Κεφ. διάφορα Δ Β (PG 90, 1340A). Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, Περὶ τῆς οὐρανόυ ἱεραρχίας III (PG 3, 165B, 165D–168A), VII 3 (209C), VIII 1, 2, (240B, 240CD), X 1 (272D), XIII 4 (305C). Περὶ Ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας V 3 (PG 3, 504B). Treba zapaziti da razlikovawe ovih razliĉitih stupwe-

„enih, odnosno: robova, najamnika i sinova.¹⁷ Ove, pak, tri kategorije spasavanih, odgovaraju opet, po svetom Maksimu, trima op-
 „tim hri,, anskim vrlinama: veri, nadi i qubavi, od kojih je svaka osnov za odgovaraju e duhovno stawe. Tako, „Eini dakle, kako govore oni koji imaju iskustvo, savr,,eno delo vrline, po „napredovawu“ kao „to reše, prava vera i neizve,,tažen strah Bo ji: nepogre-
 „ivo prirodno sozercawe po „usho ewu“ – Evrsta nada i nepovre-
 ena savest; i obo ewe „vaznesewa“ – savr,,ena qubav i um koji je

va u podvi niškam (asketskom) ivotu Eoveka biva samo teoretski radi lak,,eg fomulisawa i razumevawa istih. U stvarnosti ova tri stupwa se prepli u me u-
 sobno i namogu e je u praksi da se razdvoji jedan od drugog. Tako, primera radi, go-
 vore i o sozercawu kao o vi,,em stupwu duhovnog ivota, sve,,teni Otac smatra da
 se ono uvek koreni u delatnom qubomudriju (εις τήν πρακτικὴν φιλοσοφίαν). „Udo-
 stojiv,,i se bo anskih i uzvi,,enih sozercawa, vecna se trudi u qubavi i uzdr awu,
 da bi, saživav,,i strastni deo du,,e neuzburkanim, imao u du,,i neprestaju u svet-
 lost“. (Περὶ ἀγάπης Δ 79 [PG 90, 1068 BC]). Na drugom mestu jo,, jasnije govori: „Niti
 postoji sigurno delawe bez sozercawa, niti istinsko sozercawe bez delawa“ (Κεφ.
 ἔτερα 142 [PG 90, 1433B]).

¹⁷ O ovome govori sveti Maksim pozivaju i se na svetog Dionisija Areopagi-
 ta: „(Starac onaj) nazvao je tri vrste onih koji se spasavaju: veruju e, vrlinske i
 znalce (koji su dostigli u puno bogopoznawe), koji se drukcije nazivaju: oni koji se
 uvode (u veru), oni koji (u voj) napreduju i one koji su savr,,eni; ili pak: robovima,
 najamicima i sinovima. Jer robovi su veruju i koji ispuvavaju zapovesti Gospod-
 we iz straha od kazne, i trude se u dobroj nameri da izvr,,avaju ono „to im je pove-
 reno. Najamnici su oni koji iz Ee we za obe anim dobrima trpegivo podnose
 „dnevni trud i egu“ (Mt. 20, 12), to jest, uro enu i udru enu sa sada,,wim ivotom
 alost, zbog praroditegske osude, i ivotna isku,,ewa kojima podle u radi
 vrline; to su, dakle, oni koji mudro i dragovoljno mewaju ivot za ivot, ovaj
 sada,,wi za onaj budu i. A sinovi su oni, koji niti iz straha od kazni, niti iz Ee we
 za obe awima, nego zbog naEina i svojstva dobrovoqne du,,evne Ee we i naklonosti
 prema dobru, nikada se od Boga ne odvajaju, sližno onome sinu kome je reeno: „Sine
 moj, ti si uvek sa mnom, i sve moje tvoje je“ (Ik. 15, 31)“ Mistagogija 24, 12 (PG 91,
 709D–712A). Upor. Talasiju 10 (PG 90, 288 BC). Κεφ. διάφορα Α 68 (PG 90, 1205 CD).
 Talasiju 36 (PG 90, 381B). Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως, Στροματεῖς Δ, Ζ (ΒΕΠΕΣ 8, str.
 68). ζσασιλείου τοῦ Μεγάλου (PG 31, 988C). Γρηγορίου Νύσσης, Περὶ βίου Μωσέως (PG
 44, 429C). Μάρκου Ἐρημίτου, Περὶ μετανοίας 7 (PG 65, 076C). Skoro istim ovim reEi-
 ma izra ava ovu misao i sveti Grigorije Bogoslov, pi,,u i: „Znam za tri vrste onih
 koji se spasavaju, ropstvo, najami,,tvo i sinovstvo. Ako si ti rob, boj se kazne; ako
 si najamnik, samo jedno imaj u vidu – da dobije,, (platu). A ako stoji,, iznad roba i
 najamnika, dakle, ako si sin, stidi se Boga kao oca; Eini dobro, zato „to je dobro
 pokoravati se ocu. Makar se ne nadao da bilo „ta dobije,, jer ugoditi ocu samo po
 sebi je (najve a) nagrada (Λόγ. 40, 13 [PG 36, 373 D]). Upor. i Λόγ. 4, 60 (PG 35,
 581C–584A). Imaju i u vidu ovo „to je unapred izneto od svetog Grigorija, sližno
 mi,,qewe izla e i Avva Dorotej, govore i: „Tri su raspolo ewa, kao „to govori
 sveti Grigorije, kojima mo eno ugoditi Bogu. Jer ako se bojimo kazne, uga amo
 (Bogu) i nalazimo se u stawu roba; ako Eeznemo za nekom dobiti od plate, radi toga
 du ni smo da izvr,,avamo ono „to nam je zapove eno, i po tome smo sližni najam-
 nicima; a ako (Bogu uga amo) zbog samog dobra, onda smo u stawu sina. Jer sin kada
 stigne u umu zrelost, izvr,,ava voqu oca svoga ne iz straha od batina, niti da bi
 dobio platu od wega, nego iz qubavi prema wemu...“ (Ρουκα 4, 2 [PG 88, 1660 A]). Vidi
 i rouku 14, 7 [PG 88, 1785A]).

po preimnu stvu potpuno oslepen po svojoj voqi u odnosu na stvari“.¹⁸

Saglasno sa onim „to je do sada rečeno, o trojnom duhovnom stepenovanju vernih, ili o tri kategorije onih koji se spasavaju, sva asketika svetog Maksima, odnosno učenje o ličnom usvajanju spasewa, deli se na tri osnovna dela:

I „Praktičnu (delatnu) filosofiju“ ili – delawe,

II „Prirodno sozercawe“ ili prosto – sozercawe i

III „Mističko bogoslovje“ ili prosto – bogoslovje.¹⁹

Prvo, dakle, delawe čisti čoveka od strasti i ukra„ava ga vrlinama; drugo – sozercawe – prosvetljuje njegov um istinskim znanjem; i treće – bogoslovje – kruni„e čoveka najvišim mističkim iskustvom, koje sveti Otac naziva „ekstazom“. Ova tri dela predstavljaju osnovne stanice na putu ličnog spasewa čoveka (= usvajanja spasewa), na putu ushoda njegovog prema Bogu i upodobljavanja Njemu, savršenog sjedišewa sa Njim u oboje. „Iz ovih se pokazuje božansko podobije, od znanja, dakle, vrlina, u kojima dostojni čuvaju nepokolebljivu čuvav prema Bogu, za koju (čuvav) se bogodolično daje dostojanstvo usinovčewa, „to opet usinovčenom daruje da bude blizu i da neprestano predstoji Bogu, daju i božansko podobije onome ko se usavršio u molitvi“.²⁰ Pomoću ove tri stanice izvršava se postupno ozdravljenje i oduhovljenje čoveka kroz oslobodjenje od strasti, od zloupotrebe čula i posebno od strastnih pomisli. To upravo sačinjava saraspiwawe našeg Hristu, kojim se čovek približava bezgraničnoj punini božanskog bića.²¹

Sav doprinos slobodne vođe čovekove u delu spasewa, sledstveno, sastoji se u osnovi u ispuwewu reči Psalmopjevca: „Ukloni se od zla i čini dobro“ (Ps. 36, 27), na čiji smisao se poziva i apo-

¹⁸ Περὶ διαφόρων ἀποριῶν (PG 91, 1241B). Ὑπόρ. Κεφ. διάφορα Ε 93 (PG 90, 1388 CD).

¹⁹ Vidi: Talasiju 58, stol. 17 (PG 90, 689 A). 65 (757A). Μυσταγωγία Δ (PG 91, 672 BC). Περὶ διαφόρων ἀποριῶν (PG 91, 1240 AB, 1241 C). Περὶ ἀγάπης Β 26, (90, 992 BC), G 2 (PG 90, 1017 B). Ὑπόρ. Εὐαγγελίου, Κεφ. Πρακτικά Α 56. 59 (PG 40, 1221 D, 1233 CD, 1236 A). O stupwima asketskog duhovnog ivota uče i Oci koji su bili pre svetog Maksima, ali izgleda, ni jedan sa takvom jasnoćom i logičkom doslednošću, u kao sveti Maksim. Tako, primera radi, sveti Grigorije Niski govori o „moralnoj i prirodnoj filosofiji“ i o „„atoru svedočanstva“, naravno, bez da određuje jasno sadržaj svakog stupwa, kao „to čini sveti Maksim (Vidi: Γρηγορίου Νύσσης, Περὶ τοῦ βίου Μωσέως [PG 44, 336 D–337 A, 360 BC]). Ὑπόρ. Αββᾶ Νείλου, Πρὸς Εὐλόγιον ΙΕ [PG 79, 1112 D–1113 A]). Vasilije Tatakis izražava istu ovu misao svetog Maksima o stupwima duhovnog savršenstva, pišući: „Molite se u paperti kada se predajete neprirodno čulnom znanju; rtvujte u hramu ako se krećete ka istini, kao „to dolikuje našoj prirodi, kroz dušu, razum i um; na kraju, bogoslužite u svetom oltaru ako se predate, iskkušite vo nadprirodnom podvigu uma“ (Vasilije Tatakis, Historie de la philosophie, str. 83). O tri stupwa po svetom Maksimu, vidi i: L. Thünberg, nav. delo, str. 355–356.

²⁰ Περὶ διαφόρων ἀποριῶν (PG 91, 1140 B). Ὑπόρ. Isto (PG 91, 1121B. 1273 C). Μυσταγωγία Ε (PG 91, 676 C–677 A). Περὶ ἀγάπης Γ 25 (PG 90, 1024 BC).

²¹ Vidi: Περὶ διαφόρων ἀποριῶν (PG 91, 1360 BC).

stol Pavle pi,u i: „Mrze i zlo dr ite se dobra“ (Rim. 12, 9). Obe strane ovoga dela zahtevaju naporan podvig Ćoveka. Prvi deo je negativna strana usvajawa dela spasewa (odbacivawe neĆega), a drugi – pozitivna (zadobijawe neĆega). Prva se zadobija oĆi,, ewem (= oslobo ewem) od strasti, a druga – zadobijawem vrlina.²² Obaĉve ove strane, po svetom Maksimu, predstavqaju hri,, anski podvig (= askezu). Po wemu, podvig nije privilegija, niti ĉu nost samo monaha i pustiwaka, nego va i za sve hri,, ane, koji ele da se spasu.²³ Jer, kao „to se spasewe koje je izvr,,io Isus Hristos daruje svima quĉima, a ne samo monasima (po,,to je i priroda svih quĉi po su,,tini jedna i ista, jer smo svi deca Adamova), tako je i put spasewa jedan i isti za sve quĉe. A put spasewa je pokazan quĉima u ivotu Gospoda i Spasa na,,eg Isusa Hrista,²⁴ i, po svetom Maksimu, nudi se svima onima, koji ele da zadobiju veĉno spasewe i da postignu ciq, kojega je Isus Hristos postavio pred sve quĉe: „Budite, dakle, vi savr,,eni, kao „to je savr,,en Otac va,, koji je na nebesima“ (Mt. 5, 48).

PoĆetak, dakle, hri,, anskog podviga na putu usho ewa ka Bogu predstavqa „praktiĉna filosofija“ (ĉelatno quĉomudrije), koja sama po sebi obuhvata dve vrste praktiĉnog podviga: s jedne strane, Ći,, ewe ili osloba awe od strasti, a Ćiji je kraj – bestra,, e; i s druge strane, zadobijawe vrlina, Ćiji je kraj – savr,,ena quĉav. One, pak, predstavqaju dve vrste projavqivawa ĉelatnosti slobodne voqe Ćovekove. Kako se, pak, primewuju te dve vrste praktiĉne filosofije, vide emo u daqem izlagawu.

Nastavak sledi
Episkop Artemije

²² Govore i o ovoj temi Avva Dorotej povodom reĉi Gospodwih (Ik. 11, 24–26), ka e slede e: „Du,,i nije mogu e da prebiva u jednom istom stawu, nego ona uvek napreĉuje ili ka boqem ili ka gorem. Zbog toga svako ko eli da se spase treba ne samo da ne Ćini zlo, nego i da dela ĉ dobro, kao „to se ka e u psalmu: „ukloni se od zla i Ćini dobro“ (Ps. 34, 14 i: 36, 27). Nije reĉeno samo: „ukloni se od zla“, nego i: „Ćini dobro“. Na primer, neko je navikao da Ćini nepravĉu. On je (onda) ĉu an ne samo da ne Ćini nikome nepravĉu, nego i da Ćini pravĉu. Ili, ako je neko bio razvratan, treba ne samo da se ne predaje razvratu, nego i da se uzĉr awa. Ako je bio qnevqiv, treba ne samo da se ne qwevi, nego i da stekne krotost... Jer svaka strast ima sebi suprotnu vrlinu“ (Διδασκαλία IB 13 [PG 88, 1757 AB]). I profesor A. Teodoru, govore i o usavr,,awawu, spasewu, preobra ewu i obo ewu, pi,,e: „U svemu tome mogu e je uspeti na dva naĉina, to jest s jedne strane, iskorewivawem iz du,,e svake ege i svake strasti i nepriliĉnih pomisli, i s druge strane, ukra,,awawem du,,e uzvode im na nebo vrlinama“ (A. Θεοδώρου, Σωτηριολογική ἔρμηνεία τῆς θείας μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, Ἀθῆναι 1968, str. 10).

²³ Sveti Maksim pozivaju i se na reĉi Gospodwe: „Idite, dakle, i nauĉite sve narode krste i ih u ime Oca i Sina i Svetoga Duha, uĉe i ih da dr e sve „to sam vam zapovedio“ (Mt. 28, 19–20), ka e: „Dakle, sve „to je zapove eno treba da dr i svaki Ćovek kr,,ten u ime ivotvorne i bogonaĉalne Trojice“ (Λόγος ἀσκητικός [PG 90, 913 A]). Sliĉno i za svetog Vasilija, jedan je zakon, jedno Ćewan ege va i za sve quĉe: „Od svih quĉi se zahteva poslu,,nost prema Ćewan equ, kako od monaha tako i od onih koji su u supru anstvu“ (PG 31, 628 C).

²⁴ Vidi: Γρηγορίου Νάσσης, Λόγ. Καχ. 35 (PG 45, 88A).

SVETI SAVA U NEBESKOJ LITURGIJI*

U Božanskoj liturgiji koja se, po viziji Sv. Vladike Nikolaja, služi stalno na nebesima ima svoje mesto i Sv. Sava koji „ezal pridržava“. Po običaju manastirskom koji je ustanovljen po obrascu „nebeske skinije“ (Jevr. 8, 5) posle liturgije se prilazi na blagoslov Najstarijem po Ćinu i služenju, tako i na nebu svi Sveti pri o„e Spasitequ na poklonewe i blagoslov i na kraju „najposledwi Svetitequ Savo, a sa Savom Srbi svetiteqi“. Krstoliko rasprostrt, sa svima svetima iz svoga roda, Sveti Sava iskaza najdubqe po„tovawe ali i molbu svome Vladici i Gospodu. Majka Boija, najveća za„titnica roda qudskoga posle Boga, pri e Svetom Savi da ga podigne iz le e eg stava. Uspela je, ka e se u viziji, da ga podigne na kolena u kojoj je pozi ostao pred Hristom, „kleĳe i“. Spasiteq upita Sv. Savu:

„'to si mi se tako rastu io,
'to si mi se tako rasplakao,
Nikad tako ti plakao nisi,
.....
Kako stoji sada Srbadija,
Kako stoji vera u Srbaga,
Jesu l' Srbi kano „to su bili,
Ili su se Savo, izmenili?“
.....
Kazuj meni diĳni Svetitequ
Srpskog roda drugi spasitequ!
Kakva ti je golema nevoqa,
Te Ti roni„ suze niz obraze
Pesmu neba plaĳem zavr„ava„?

* Reĳ izgovorena 21. januara 1997. na otvarawu Svetosavske nedeqe u Pri„tini.

Tad govori Svetitegu Savo:

„O Gospode veliki i silni,
 Pred kime se tresu Heruvimi,
 Ima l' i„ta Tebi nepoznato?
 Ta Ti vidi„ srce u Loveku,
 I poznaje„ najtajnije misli,

 Ne mogu se od Tebe sakriti,
 Tamnih qudi tamna bezakowa,
 Zbog kojih si na Krstu visio,
 Ali qubav Tvoja sve pokriva,
 Iz qubavi neznanije javqa„,
 Iz qubavi Ti o znanom pita„,
 Da Ti ka em „to Ti boqe znade„!“

„I pre nego si me moj Tvorže i Spasitegu, na molbu mojih roditega, pokrenuo iz nebi a u bi e, dao mi du„u i satkao telo u utrobi moje matere narod je moj poverovao u Tebe i proslavqao Tvoje ime. Tebi su poznati svi podvizici naroda moga od primawa hri„anstva pa do vladavine moga roditega. Ceo narod je kroz veru u Tebe u„ao u istoriju i vreme, u qudsko pamewe, a mnogi odu„evqeni Tobom u svim slojevima narodnim u o„e u Tvoje pamewe. I ja no„en istom verom jo„ od slovensko-moravskog Kneza Rastislava, Lije ime dobih na Sv. Kr„tewu, ostavih svu lepotu ovog sveta i zamernih je tihovawem u svetogorskim manastirima. Osladih lepotu mona„kog ivqewa mojim roditegima i oni se predado„e manastirskim podvizima. Majka Ana, sa mona„kim imenom Anastasija, u manastiru Presvete Bogorodice u Kur„umliji zavr„i svoj podvig, a otac, u mona„tvu Simeon, do e k meni u Svetu Goru. Osnovawo 1198. godine „Bjel Vilindar usred Gore Svete“ za sve Bogotra iteqe iz roda na„ega u kome je sašuvano pisano blago naroda moga. Hilandar je kroz vekove bio duhovna radionica za mnoge Srbe, koji sebe mnogim podvizima i ušewem osposobi„e za velika dela u narodu da mu budu vo e i ušiteqi, episkopi i patrijarsi a iznad svega Sveti Bo iji qudi koji sveto„ u svoga ivota postado„e pravi ušiteqi narodni. Evo „ta o tome ka e veliki srpski ušitej i profesor awa Justin Źelijski, koji je zajedno sa Tobom Gospode proteran sa Univerziteta kada se bezbo na vlast nametnu narodu mome: „Presveta je samo projekcija svetlosti, zrašewe svetlosti, svetiteq svetli i time prosvetquje, prosvete uje. Prosveta je svim svojim bi em uslovqena sveto„ u, pravi prosvetiteq je u stvari samo svetiteq. Bez svetitega nena prosvetitega, bez svetlosti nena prosvete, bez prosvetqewa nena prosvewa. Svetost je svetost bo anskom svetlo„ u. Istinska pro-

sve enost nije drugo do zračenje svetosti, samo su svetiteži istinski prosve eni. Oni su bo ansku svetlost razlili po celom bi u svom praktikuju i evan elske vrline i time potisli iz sebe svaki mrak greha u tamu poroka. Evan elska svetlost, evan elska pravедnost i ivi i di,,e i zrači i dela svetlo,, u. Osve uju i, ona u isto vreme osvetuje i prosvetuje. To nam kazuje i sama etimologija srpske reči: prosveta koja dolazi od crkvenoslovenke reči: prosvete,,tenije, a svjet znači svetlost, te prosveta znači prosvetewe.¹ Eto tako ka e ava Justin, koji je svojim iskustvom osetio radost svetosti i mo svetih evan elskih vrline: vere i qubavi, posta i molitve, krotosti i smernosti, milosr a i dobrote, nade i trpewa, pravde i istine. Sveti Covek, ka e ava Justin, „zna i pravi smisao sveta i pravi smisao ivota i celokupnim svojim bi en radi na ostvarenju postavqenog ciqa u svima oblastima qudske delatnosti. Satkan od svetih vrline, on glavnom aorotom svoga bi a stalno crpi sve besmrtnne sile iz večno ivog BogoCoveka. Zato se ose a besmrtnim i večnim jo,, u ovome svetu; zato i u svakom drugom Coveku vidi besmrtno i večno bi e. Evan elske vrline su sprovodnici bo anske svetlosti, svaka od wih izvede u Coveka po mlaz te svetlosti. Zato svetiteq zrači, svetli i prosvetuje. On nosi u sebi svetlost sveta, koja mu osvetuje sav svet i on vidi wegov večni smisao i wegovu večnu vrednost. „Svetlost sveta“ je u isto vreme i „Svetlost ivota“ koja osvetuje put koji vodi Coveka u besmrtnost i ivot večni. U na,,em Covečanskom svetu svetlost i ivot su sinonimi, kao „to su opet tama i smrt sinonimi“,² zavr,,ava Sveti Ava.

Mene si Gospode izveo iz manastira Hilandara i vratio u narod moj da mu budem besmrtni „učiteq puta koji vodi u ivot“ kako pi,,e u mom troparu... Iznad svega voleo sam svetogorsku ti,,inu ali po Tvojjoj rači vratih se u srpsku zemqu i krenuh s Tvojom pomo i da oblikujem neoblikovano, podstaknem posustalo, pokrenem umorno i sakupim rastureno. Počeh obnovom mona,,kog ivota u majci srpskih Crkava – Studenici i drugim manastirima jer zna ah da su oni „so zemqi“ i budni kuvari du,,e narodne. U isto vreme monasi su stalno zapagene sve e pred Tvojim prestolom Gospode koji svojim molitvama danono nim „tite Bo iji narod od svih zala. Dokle god bude monaha u mom narodu bi e i nade za wegovo spasewe i opstanak. Otačastvo svoje ukrasih svakim blagoverijen kao „to je nebo ukra,,eno zvezdama. I poqa i doline i brda ukrasih svetim crkvama a gde ne stigoh da se crkva podigne tu Krst

¹ Arhimandrit Dr Justin Popovi , Pravoslavna crkva i ekumenizam, Solun 1974, str. 163–164.

² Isto, str. 163.

postavim da bi se na svakom mestu otaxbine moje proslavqalo ime Tvoje, Spasitequ i Bo e moj.

Utvrdih veru pravoslavnu na Saboru u manastiru fiži i pozvah narod moj da ostavi obižaje iz mnogobo ałkog nasle a i predrasude kao i sve jeresi. Uđih ih i nauđih da se klawaju jednome Bogu u Trojici i Tebi Gospode koji si Bog od veđnosti ali u vremenu si uzeo telo qudsko od Pređiste i Preblagoslovene Majke Tvoje i postao Ćovek nas radi. Ti ima„ dve prirode, bo ansku i Ćoveđan-sku ali jednu liđnost – BogoĆoveka. Nauđih qude da po„tuju Oca, Sina i Duha Svetoga kojim svaka du„a ĩvi i koji nam daje blagodatne energije da bi se spa„avali kroz Sv. Tajne i Sv. vrline. Nauđih qude moje da po„tuju Presvetu Bogorodicu i Woj posvetih i ja i

Sveti Sava, rad Dragane –or evi

moji potomci mnogo hramova. Objavim da je divan Bog u svetima svojim. Ikonama Svetih ukrasim hramove i domove. Iznad svega podigoh glavu narodu mome ka Tebi Bogu Spasitequ na„em nauđiv„i Ćoveka da je pre svega liđnost i slika Tvoja. Svaki Ćovek je neponovqiva liđnost u svim svetovima vidqivim i nevidqivim. Ćovek je liđan i besmrtn koji svoje spasewe gradi u zajednici sa svima svetima – u crkvi Boga fiivoga „koja je stub i tvr ava istine“ (I Tim. 3, 15). Evo o tome „ta ka e Sv. Nikolaj, Vladika iđki i Ohridski: „Liđnost je sve. Sve „to je okolo i pored i na liđno-

sti sa većnog vidika niti se broji niti računa: Carstva i drave, blaga i krune, naprave i kulture, žesti i slave – sve je podloženo ličnosti, u službi ličnosti, ništavno prema ličnosti. Svetitevska ličnost jeste Hristov karakter duše, višnje ili mawe ponovljen u mnogima i mnogima. Svetitevi su oči, ena ogledala u kojima se ogleda lepota i sila veličanstvene ličnosti Hristove. Oni su rod na drvetu života. Drvo je Hristos a rod su Svetitevi. Drvo se poznaje po rodu, jer „drvo dobro rodove dobre rađa (Mt. 7, 17). Ili „to je sunce usred zvezda i car usred velika, a svojih to je Hristos usred svetiteva. Ima dva puta i oba prava: od Hrista ka svetitevima i od svetiteva ka Hristu. Hristom se objašnjavaju svetitevi, svetitevima se dokazuje Hristos“.³

Dakle, taj plod duhovni dao je moj narod Gospode, reče Svetitevi Sava, tako da je narodni genije o tome izrekao svoj sud na Kosovu i o Kosovu „sve je sveto i žestito bilo i milome Bogu pristupačno“.

Onda je narod moj podpao po Tvojim neskazanim sudbama u ropstvo koje je bilo u asno. Bilo ono ropstvo dugo 500 godina ili drugo 50 i višnje godina ropstvo je ropstvo, jer stvara ropske, podaničke karaktere. Sa gledanja večnosti fizička sloboda i fizičko ropstvo nisu nebitni ali ne sasvim bitni za sazrevanje ljudskih karakterata. Ako se usvoji makijavelistički pristup životu, kao „to ga je u veini Zapad usvojio, onda dobijamo sve same nakaze od Lovkovih dela. Ako cija opravdava sredstvo onda imamo religiju bez vere, umetnost bez lepote, politiku bez morala, psihologiju bez duše i Lovka bez Boga. 'to je drugo Holbohovski Lovak tj. homo mahine, homo faber ili homo tehnikus ako ne obezbeden i obezduen Lovak – robot. A robot, daje veli av Justin, to je najbedniji tip Lovka. Ko ima oči da vidi mo e videti: na ovoj planeti nije bilo bednijeg, nakaznijeg i nečovčnijeg Lovka od robota. Stid i sramota, večni stid i večna sramota tzv. novog Lovka, Lovka bez Boga i duše, Lovak-robot, zaključuje av Justin.⁴

A Sveti Vladika Lije mošti poživaju u Leli u ka e: „Ima me u nama ljudi koji pogrešno misle da je (fizička) sloboda radi kulture. Sloboda je radi vrline, radi karakterata a ne radi kulture. Milost je vea od svake kulture, blagodarnost Bogu lepša od najlepše kulture. Ako sloboda (fizička) daje ljude slabije karakterom nego ropstvo onda je takva sloboda proka ena i mora pasti... Ako ste Sloveni tj. ako ste slovesni ljudi vi se morate naučiti iz prolosti svoje, po kojoj je ispisana biblija Bo ijeg milovawa i Bo ijeg karawa, molovawa slobodom a karawa robovawem.⁵

³ Ohridski prolog, Niš, 1928, Pogovor I-II.

⁴ Arhim. Dr Justin: Pravoslavna crkva i ekumenizam, Solun 1974, str. 170.

⁵ Ep. Nikolaj: Beseda u Pančevu, Sarajevo bez godine, str. 11-12.

Kao u istoriji starozavetnog Izraića o Ćemu Ćitamo u bibliji. Zato Sv. Vladika Nikolaj daĝe ka e: „Treba da se zadobije sloboda unutra,„wa, moralna. Sama sloboda spoĝa,„wa ima i svoje opasnosti ne mawe od opasnosti u ropstvu. Ako je u ropstvu narodno drvo bilo ugro eno od sekire tu inske, u slobodi je ono ugro eno od crvi, poroka i nemorala. Ako je u ropstvu neprijateĝ lomio karaktere nasiĝem, u slobodi poroci lome karaktere milovawem. Potrebno je jo,„ jedno oslobo ewe, unutarwe, moralno, oslobo ewe od tiranije ropских navika, oslobo ewe od strasti i greha, od mr we, od zlobe, od lenosti, od sebiĝnosti, od gordosti od nemilosti i neblagodarnosti. Jednom reĝju treba zadobiti Hristovu slobodu, za koju apostol Pavle ka e: „Stojte u slobodi, kojom Vas Hristos oslobodi“. (Gal. 5, 1) Samo i jedino od svetlosti Krsta Hristova sloboda postaje zlatna. Otuda je u svesti narodnoj zlatna sloboda nerazdvojna od Krsta "asnoga... kako se zadobija ova dragocena unutra,„wa sloboda tome vas je uĝila i uĝi vera pravoslavna“,⁶ zakĝuĝuje svesrpski Vladika, patrijarh reĝi srpske.

Avaj meni moj premili Spase, „to se danas u zemĝi Otaĝestva moga de,„ava. Pravoslavĝe od Tebe darovano narodu mome, koga ukorenih u du,„i narodnoj kao plodovitu maslinu odbacuju deca moja radi bezbo,„tva, indijske nirvane, protestantskog sekta,„ewa ili Ćak u asnog satanizma. A dr avu koju osnova Nemawa, otac moj, danas svetu veru Pravoslavnu proverenu u hiĝadugodi,„woj istoriji izjednaĝuje sa novostvorenim sektama koje rastaĝu i upropa,„ uju sile bi a narodnoga. Odbacuju Tebe jedinog prijateĝa qudi i jedinog Spasiteĝa veruju ih. I mene opet u vidu nekih preporuka ministarskih proteruju iz „kola. Opet odvajaju svetiteĝstvo od prosvetiteĝstva kao da se to mo e odvojiti. Ne dozvoĝavaju jo,„ deci da se uĝe zakonu Tvome u „kolama koje osnovah radi proslavĝawa Imena Tvoga. Sva a i mr wa, pĝaĝka i ubistva, pohota i razvrat obuhvati,„e skoro sve qude u narodu. Jo,„ su mnogi u sva i radi propalih ideologija. Izgibo,„e quto a dr ava im se skrati. I sada u prividnom miru vi,„e ih umire nego „to se ra a. Majke srpske prezre,„e Tvoju zapovest o ra awu (I Moj. 1, 28). Mnogi zavise od opojnih pi a od akohola do droge. Uznemiren sam zbog budu nosti naroda moga. Da li e do i k sebi i kao zabludeli sin se pokajati i opstati me u narodima u vremenu a u veĝnosti biti s Tobom, Bo e moj, zavr,„i svoj vapaj Svetiteĝ Sava.

Dragi prijateĝi, jo,„ vizija Nebeske liturgije nije zavr,„ena. Pogledajmo tamo, gore i vide emo:

Za sve Savo na koĝena kleĝi,
„Blijedo mu lice od u asa“

⁶ Isto, str. 14.

Tada Svetiteq opet progovori Gospodu:

„Stid me jede i stid me izjeda,
Zbog grijeha naroda mojega,
'to i mene dr i,, blizu sebe,
Zato plašem moj premili Spase,
Večnost mi je kratka za plakawe
Voleo bih ja u paklu biti
Samo Srbi Bogu da se vrate“.

Zato i ja, produ ava daqe Svetiteq, „kao nekada „to se Moj-
sije prorok molio tra e i da bude izbrisan iz Kwig e ivota (II
M. 32, 32) ili preveliki Apostol Pavle da bude odlužen od Hrista
(Rimq. 9, 3), tra im i ja da odem u tartar, geenu ogwenu samo da se
vaspostavi karakter u ličnostima naroda moga i to karakter vite-
zova i svetaca, Eojstva i juna,,tva, bratskog razumevawa i doma in-
ske mudrosti. Jednom reEju karakter Svetih Bo ijih qudi koji se
Boga boje i qudi stide. fielim i molim Gospode, jedini Spasitequ
i jedini prijatequ na,, da se moj narod u istini slo i, dno i i
umno i!“

I Vizije nestade...! A mi evo ostadosmo u svojoj realnosti.
Ho emo li putem Sv. Save koji vodi u ivot? Drugog puta nemamo
ako ho emo da ivi budemo. Ali svako od nas treba da se slobodno
opredeli.

Protojerej stavrofor
Milutin Timotijevi

Ikona Majke Bo ije „Mlekopitateqnica“,
nalazi se u Isposnici sv. Save u Kareji

I S P O V E S T – P R I “ E ” E

Kao i ostale, i svete tajne Pokajawa i Ispovesti, i Priče, a, jesu od fivota, i okrenute su ivotu. Ali, nalazimo da su upravo ove dve svete tajne u naročitom odnosu. Ovim nikako ne mislimo da individualizujemo pojedine svete tajne, kao da negiramo istinu da sve svete tajne, iako se pojavno razlikuju, predstavqaju i jesu jedna jedinstvena puno a Bo anske ikononije spasewa Łovekovog u Crkvi. fielimo da upravo u toj i takvoj puno i istaknemo osobiti značaj i odnos svete tajne Pokajawa i Ispovesti, i svete tajne Priče, a Telom i Krvqu Isusa Hrista, Boga na„ega.

„A Isus im reče: Zaista, zaista vam ka em: ako ne jedete tijela Sina ovjeŁijega i ne pijete krvi wegove, nemate ivota u sebi. Koji jede moje tijelo i pije moju krv ima ivot vjeĽni, i ja u ga vaskrsnuti u posqedi dan.“ (Jovan 6. 53. i 54.)

U ovim reĽima nalazi se su„tina svete tajne Priče, a, ali i su„tina na„eg palog polo aja i na„ega puta izbavqewa iz toga polo aja. Sami po sebi, bez najte„we zajednice sa Bogom, koju moemo kao tvorevina wegova da imamo, smrtni smo. Ili kako Gospod ka e: „nemate ivota u sebi“! Ali On nije do„ao samo zato da bi nam to otkrio. Kao Spasiteq na„, On zatim ka e: „ja u ga vaskrsnuti u posqedi dan“! Koga? Svakog onog¹ koji se zatekne u taj dan u sebi „ima ivot vjeĽni“, a to e imati tako „to e jesti telo i piti krv Isusa Hrista. Na taj jedinstveni naĽin, toliko tajnovit, da i sveti an eli ne mogu prozreti tu tajnu, Łovek uspeva da Hristom pobe enu silu greha savlada i u e u zajednicu sa Bogom, kroz koju, i od koje, se ispuwava, blagoda u Bo ijom, ivotom veĽnim.

„A kad se ovo raspadqivo obuĽe u neraspadqivost, i ovo smrtino obuĽe u besmrtnost, onda e se ispuniti ona rijeĽ „to je napisana: Pobijeda prozdrije smrt. Gdje ti je, smrti, alac?

¹ Ovde podrazumevamo vaskrsewu u ivot veĽni, jer Gospod ka e: ...ima ivot veĽni, i ja u ga vaskrsnuti u posledwi dan; pa je jasno o kom vaskrsewu Gospod misli.

Gdje ti je, pakle, pobjeda? A alac smrti je grijeh...“ (I Kor. 15. 54-56.)

Apostol Pavle govori upravo o tom vaskrsnu u u posgedwi Łas, kada e se ukinuti posgedwi neprijateq – smrt (I Kor. 15. 26.). Smrt postoji zbog greha, jer je greh „ alac smrti“. Tako greh ima silu da rastavqa Łoveka od zajednice sa Bogom, koje rastavqawe uzrokuje smrt. Bog je to unapred otkrio Adamu:

„...ali s drveta poznawa dobra i zla ne jedi, jer u koji dan okusi„ s wega umre e„.“ (Postawe 2. 17.)

Adam se ipak okliznu grehom okusiv„i s tog drveta. I greh zavlada svetom u„av„i u wega kroz Adama, Łime greh zacari smrt u svetu. Jer sav svet bi grehom odvojen od zajednice sa Bogom, budu i sav gre„an (v. Rimq. 5. glava cela).

„...a grijeh uŁiwen ra a smrt.“ (Jakov 1. 15.)

Gospod govori (v. Jovan 6. 53 i 54.) o dva vremena. O vremenu sada„wem, i o vremenu posledwega dana. Sada jo„ postoji smrt. Jo„ uvek smo u raspadqivosti, u smrtnosti. Ali sada je Hristom pobe en greh, tj. izva en je otrovni alac greha, a to je wegova sila kojom rastavqa Łoveka od Boga. I sada je jo„ otvoren put do zajednice Boga i Łoveka, put PriŁe„ a, kojim primamo ve sada zalog veŁnog, neraspadqivog ivota, tj. iako smo smrtni, primamo, ispuwavamo se ivotom veŁnim za posledwi dan. Vreme posledweg dana je vreme trijumfa ivota u na„em obo ewu, ali i vreme iska-zivawa pune propasti, onih „to budu u taj dan vaskrsli u vaskrsewe suda budu i u taj dan zateŁeni u zlim delima, bez veŁnog ivota u sebi (v. Jovan 5. 29).

Kako govorimo o pobedi nad grehom i ispuwewu veŁnim ivotom, ako e neki da vaskrsnu, ali ne u ivot, nego u sud?

Zaista, postoji pobjeda nad grehom, ali postoji i greh. U Łemu je pobjeda nad grehom, ako nismo postali bezgre„ni?

„...I izi i e oni koji su Łinili dobro u vaskrsewe ivota, a oni koji su Łinili zlo u vaskrsewe suda.“ (Jovan 5, 29.)

Koji Łine dobro, tj. koji ne gre„e, nego imaju dela svetih vr-lina, vaskrsnu e u ivot veŁni, naravno ako se jo„ budu priŁe„ i- vali Telom i Krvqu, kao „to smo ve videli. Ali oni koji budu Łinili zlo, tj. koji budu gre„ili, makar i jeli Telo i pili Krv, vaskrsnu e u sud. Po„to svi gre„imo, kako se mo emo spasti, kako mo emo mirne savesti iza i i priŁestiti se? U Łemu je pobjeda nad grehom?

Greh postoji i daqe u svoj svojoj snazi, ali je pobe en prvo Pokajawem i Ispove„ u, a potom i PriŁe„ em. To su dve sile koje

grehu oduzimaju silu da razdvaja Boga i Ćoveka. Time je greh po-
be en, i Ćovek upu en na put svetih vrlina i tajni.

„Onaj ko u pokajawu ispoveda svoje grehe, dobija opro„taj
istih blagoda u Isusa Hrista kroz sve„tenika.“ (Sveti Ata-
nasije Veliki, Protiv novacijana.)

Opro„taj greha blagoda u Hrista zbog pokajawa i ispovesti!

„Bla en je Ćovek kome Gospod ne uraĉuna grijeh.“ (Rimq. 4. 8.)

Bla en je taj Ćovek, jer greh ga ne rastavĉa od zajednice sa Bo-
gom. Sada, kroz svetu tajnu Pokajawa i Ispovesti, svi su bla eni
ukoliko pristupaju toj svetoj tajni.

„...jer je ispovedawe greha spasewe od greha.“ (Sveti Jovan
Zlatousti, 7. beseda o pokajawu.)

Apostol Jovan u svom Jevan egu, iskazuju i put spasewa, prvo
ukazuje, u 5 glava, na Ćiwewe dobra, i Ćiwewe zla, te da svako Ćiwe-
we ima svoju eshatolo„ku posledicu. „iwewe dobra pribli ava
Ćoveka ostvarewu zajednice sa Bogom. „iwewe zla ga udaqava od te
zajednice. U zavisnosti od Ćiwewa ili neĆiwewa dobra ili zla,
Ćovek izlazi u vaskrsewu ivota, odnosno suda. No, kako je zlo, tj.
greh, pobe eno Pokajawem i Ispove„ u, to je istim svetim tajnama
omogu eno Ćoveku da i pored uĆiwenog greha (ako je isti pokaj-
niĉki ispovedio) ne ostane u prokletstvu greha, nego da u e u ivo-
todavnu zajednicu sa Bogom. Dage, u 6. glavi, Apostol ukazuje na put
kojim se ta zajednica mo e ostvariti. To je zajedni„tvo u Krvi i
Telu Hrista Boga, u Crkvi, kroz Priĉe„ e. Tome putu mo e pri i
samo onaj, koji je ve putem Pokajawa i Ispovesti, dakle, pobedio
rastavĉaju u silu greha, inaĉe, ako to nije uĉinio, greh jo„ uvek
stoji izme u wega i Hrista Boga, i taj ostaje u zajednici suda onih
koji Ćine zlo, koji nemaju ivot u sebi, i wemu i samo Priĉe„ e
ide na sud, umesto na spasewe.

Priĉe„ e uvodi Ćoveka u Hrista, i Hrista u Ćoveka (v. Jovan
15. 4. 5. 6. 7. 8), i kao loza sa Ćokota, tako Ćovek dobija ivot od
zajednice sa Hristom. Taj ivot ispuwavaju i Ćoveka, koji se oslo-
bodio sile greha Pokajawem i Ispove„ u, Ćini da greh, ostav„i
obesna en, potpuno nestane. To govori Sveti Vasilije Veliki u
komentar na Isajino proro„tvo:

„Ako mi otkrivamo greh na ispovesti, Ćinimo ga da je kao suva
trska, dostojna da izgori u oĆistili„noj vatri.“

OĆistili„na vatra jeste Priĉe„ e, tj. ogaw veĉnog ivota,
koji sa i e neĆistotu. Time je Priĉe„ e potpuno. Potpuno
oĆi„ avaju e i potpuno ivotodavno, potpuno spasonosno. Ali
tek uz prethodno Pokajawe i Ispovest, Ćime su i Pokajawe i Ispo-
vest priĉasni, liturgiĉni i spasonosni.

Apostol Pavle govori o pristupawu Priše, u i ka e da ne mo e svako da pristupi:

„Tako koji jede ovaj hčeb ili pije ša, u Gospodwu nedostojno, bi e kriv tijelu i krvi Gospodwoj. Ali šovjek neka ispituje sebe, i tako od hčeba neka jede i od ša, e neka pije. Jer koji nedostojno jede i pije, sud sebi jede i pije, ne razlikuju i tijela Gospodwega.“ (I Kor. 11. 27–29.)

Šta Apostol razume kađ ka e – nedostojno. Ko je dostojan? Uobišajilo se tvrditi – niko! Obzirom na grehe koje svakodnevno šinimo, ta tvrdwa je tašna. Ali, greh je Hristom pobe en. Dakle, ima dostojnih. To su oni koje je Hristos udostojio, koji su kroz Pokajawe i Ispovest postali Wegovi saušesnici u pobedi nad grehom, i kojima Hristos kroz sve, tenika daje opro, taj od greha. A gde je opro, taj, tu se greh vi, e ne spomiwe. Takvi su dostojni. A nedostojni su oni koji uzimaju du, u svoju olako, i grehe svoje ne ispovedaju, ili ispovedaju ali bez pokajawa. Stoga Apostol i save-tuje: „Ispitujte sebe...“, ispitujte da li ste dostojni.¹

Mnogi svojeumno, mimo predawa Svetih Otaca tumaše ove re-šii. Oni misle da je savet Apostola u tome da svako sam za sebe, i u sebi, sabira i okajawa svoje grehe.

Ovo shvatawe uni, tawa Pokajawe i Ispovest kao svetu tajnu Crkve, a time se odbacuje pobeđa nad silom greha, „to dovodi u pitawe i Priše, e i spasewe.

Crkva je sabor, zajednica. U woj je sve takvo. U Crkvi nema svete tajne, nema dara Hristove pobeđe, koji bi šovek uzimao nasa-mo i natajno. Svete tajne jesu darovi javni me u svima koji su u Crkvi. Nekada je sveta tajna Pokajawa i Ispovesti bila u punoj meri javna. Gresi su ispovedani na savrawu vernih.

„Ispovijedajte pak jedni drugima sagrije, ewa“... (Jakovševa 5. 16.)

Od ove revnosti se odustalo, ali ne u toj meri da se Ispovest greha zapusti!

POKAJAWE BEZ ISPOVESTI?

Šime se zavr, awa Stari Zavet? Jovanom Krstiteqem, upravo wegovom propovedu kr, tewa pokajawa za opra, tawe greha (Marko

¹Tumaše i ovaj savet sledimo Svetome Anastasiju Antiohijskome i wegovom kanoniškom odgovoru. At. Sint. IV 388. Citirano mesto iz Prve poslanice Kor-inanima sv. ap. Pavla na isti našin (u smislu neophodnosti ispovesti i pokajawa) tumaši i sv. Grigorije Palama u Besedi o sv. Tajni Priše, a (vidi sv. Knez Lazar br. 12, str. 156).

1, 4). Ali njegovo krštenje pokajawa nije imalo silu da očisti silu greha, jer Gospod jo, nije pobedio greh. Stoga Jovan i krsti pokajawem za poznavaw Onoga, koji dolazi: „Ja vas krstih vodom, a on e vas krstiti Duhom Svetim (Marko 1, 8). Ovo pokajawe nije bilo u sili, ali je bilo da bi se sila poznala. „Pokajte se, jer se približilo Carstvo nebesko.“ (Matej 3, 2).

„I izlaze k wemu sva Judejska zemlja i Jerusalemiti; i krstava, e ih sve u rijeci Jordanu i ispovijedahu grijeh svoje.“ (Marko 1. 5.)

Da bi se pokajawem moglo samo i upozoriti na dolazeg Gospoda, nije dovoljna sama priča, niti samo unutrašnje kajawe! Potrebno je ispovedawe greha! Pa jo, i krštenje vodom, kao pečat proroka savesti čoveka. Pokajawe koje je Jovan propovedao bilo je pripremljeno.

Početak Novog Zaveta biva u istim rečima: „Pokajte se, jer se približilo Carstvo nebesko“ (Matej 4, 17), ali je ove reči govorio Gospod, koji ima „rijek i izvota vječnoga“ (Jovan 6, 68). Takvim rečima Gospod je objavio: „Nisam došao da pozovem pravednike, nego grješnike na pokajawe.“ (Luka 5, 32). Pozivaju i grješnike na pokajawe, Gospod ih poziva da poznaju Wegu i da u u zajednicu s Wim. On kaže: „Ka en vam nego ako se ne pokajete svi ete tako izginiti.“ (Luka 13, 3. i 5.) Ove se reči moraju dovesti u vezu sa rečima „I izi i e oni koji su činili dobro u vaskršew izvota, a oni koji su činili zlo u vaskršew suda.“ (Jovan 5, 29). Pokajawe se ovde (Luka 13, 3. i 5) pojavuje kao izraz qubavi Hristove, kojim On zove qude da se spasu od greha i njegove sile, da ne bi izginiti. A kada govori o čiwewu dobra, ili zla, o vaskršewu u ivot ili sud (Jovan 5. 29), Gospod kazuje o praktičnome ivqewu, u kome se sila zla mora pobediti, a to – pokajawem. Jer bez pokajawa nema pristupa Priče, u. „A poslušaj Gospoda koji kaže: Koji se kaju, oni i pristupaju, a koji se ne priče, uju, ti se i ne kaju.“ (Jovan Zlatousti Ad. Efes.) Nepokajani čovek ostaje izvan Novoga Zaveta. Njegovo praktično ivqewe, lično je mogu nosti da ne izgine, ili da ne vaskršne u vaskršew suda.

Ovim se pokajawe pokazuje da ono izlazi iz samo moralnog kodeksa, ili iz neke emotivne gri e savesti. Ono je početak (ali i stalni pratilac) Bogopoznawa. Sveti Oci su za pokajawe koristili grčki izraz – Metanoja. To znači – Preumqewe. Da bi se ovo shvatilo osvrnimo se na reči Apostola Pavla:

„I ne saobra avajte se ovame vijeku, nego se preobra avajte obnovqewem uma svoga da iskustvom poznate „ta je dobra i ugodna i savršena vođa Bo ija.“ (Rim. 12. 2.)

Pokajawe, ili metanoja, ili preumqewe, jeste ba, to preobra avawe čoveka u blagodat Hrista, kroz obnovqewe uma, da bi

se iskustvom, a ne samo teorijom ili umi, qewem, poznao Bog i we-
gova milost i voqa.

Obnovqewe uma? Grehopadom Łoveka u svet je u, lo zlo. Sveti
Maksim Ispovednik ovako obja, wava zlo:

„Zlo je, pogre, an sud pojmovna, kojeg prati zloupotreba
stvari“. (PG. T. 90. 989 AB.)

Preunqewe jeste upravo odbacivawe pogre, nog suda o poj-
movima. To je poŁetak okretawa uma ka Logosu i logosnom poretku
sve tvari. Sa tim odbacivawem mi i jesmo u mogu nosti da izbeg-
nemo zloupotrebu stvari, da vi, e ne Ĺinimo zlo ve dobro (v. Jovan
5. 29) i da se ispunimo ivotom, kroz PriŁe, e.

Ali Łovek sam po sebi ovo ne mo e da uĹini. Preunqewe je
dar Hrista. Stoga ono i postoji u Crkvi kao sveta tajna. Pokajawe
se pojavuqe kroz Ĺiwewe. To je ono „to Jovan Krstiteq zahteva
od fariseja: „Rodite, dakle, rod dostojan pokajawa“. Da bi se Łovek
udostojio dara pokajawa, preunqewa, mora se svojim trudom za isti
otvoriti, a kad ga dobije, mora ga opet u Ĺistoti Ĺuvati, Ĺine i
dobro.

Kako se Łovek mo e otvoriti za dar Bo iji u Crkvi, ako
Crkva ne zna wegove grehe, i ne Ĺuje wegovo kajawe, jer on uti. Ne
ispoveda se. A upravo je Ispovest, ako je iskrena, krana opirawa
uma gordosti, glavnome pogre, ncm sudu. To je to otvarawe za dar
Hristov, i za opro, tewe greha. Zato je pobeda nad silom greha, to
pojakawe, i mogu e uz Ispovest. Jovan Krstiteq je propovedaju i
kr, tewe pokajawa za opro, tewe greha, primao ispovesti. Gospod
u priĹi o bludnom sinu, tako e, ne propu, ta da napomene da je sin
pri povratku, ali pre nego „to je u, ao u ku u, tj. u zajednicu,
ispovedio: OĹe sagre, ih nebu i tebi, i vi, e nisam dostojan naz-
vati se sinom tvojim... (Luka 15. 21.) Nije on ovim reĹima probudio
qubav oca svoga, jer ga je otac jo, pre tih reĹi zagrlio i poqubio
(Luka 15. 20), ali je tek po ispovesti dobio oĹe u, prsten i ōbu u
(Luka 15. 22), a potom tele ugojeno (Luka 15. 23), „to su sve odliĹja
opra, tawa i povratka u predgre, ni, i jo, boqi (v. Luka 15. 29 i
30) poredak. Uslov za pra, tawe greha zbog Pokajawa je Ispovest.
A pra, tawe greha je uslov za PriĹe, e.

Sveti Apostol Jakov upu uje da se Ispovest ne zapu, ta (v.
Jakovq. 5. 16). I Sveti Oci podvlaĹe znaĹaj ispovedawa greha. Kada
Sveti Atanasije Veliki u besedi protiv Novicijana ka e: „Onaj
ko u pokajawu ispoveda svoje grehe,...“ zar ne govori o jedinstvu
Pokajawa i Ispovesti? Zar ne govori o su, tini ispovedawa, kad
napamiwe da je ono „u pokajawu“? I daqe kad ka e u produ etku: ...
dobija opro, taj istih...“, zar ne govori da se opro, taj greha, tj.
pobeda nad razdvajaju om silom greha, dobija ne samim pokajawem,
nego i ispovedawem? Pa opet, kada zavr, ava misao, jo, dodaje:
„...blagoda u Isusa Hrista kroz sve, tenika“. Dakle, jeste Poka-

jave i Ispovest sveta tajna Crkve (a ne individualni čin), jer se oproštaj greha dobija blagoda u Boga (dakle ne kao automatska posledica kajawa) i to kroz sveštenika. U tome se ogleda liturgičnost, a time i autentičnost, ove svete tajne. Ističu i da Gospod Isus Hristos, Pobedilac zla, daje oproštaj kroz sveštenika, Svetiteq opet ponavqa da je Ispovest nu na, jer kako e Gospod dati oproštaj greha kroz čoveka – nosioca nasle a vlasti i blagodati Bo ije, ako ovaj ne čuje za pokajawe, ako nema Ispovesti.

Pogledajmo „ta ka e Sveti Jovan Zlatousti u 7. besedi o pokajawu:

„Pošto nema drugog (– ponovnog) krštenja, potrebne su naše suze, pokajawe i ispovest“, pa nas savetuje da se očistimo „ispove, u i pokajawem“, jer je „ispovedawe greha spasewe od greha“.

Krštenje je sveta tajna koja očišća, av svaki greh. Ali ova sveta tajna se ne mo e ponoviti. A po slabosti čovek upada i daje u greh. Taj, posle krštenjski greh i wegova sila, mo e se očistiti samo suzama, pokajawem i ispove, u. Zanimqivo je da Svetiteq u besedi o pokajawu konstatuje da je „ispovedawe greha spasewe od greha“. Ovim on ne umawuje Pokajawe, nego ističe da se gresi moraju ispovediti.

To isto ističe i Sveti Vasilije Veliki u tumačawu reči Isaije:

„Ako mi otkrivamo greh na ispovesti, činimo ga da je kao suva trska...“

Otkrivanem greha na ispovesti, mi svedočimo da ga se gnušamo do te mere da ne marimo za to „to e neko drugi saznati za našu nečistotu. Ispove, u greha mi svedočimo da elimo da okrenemo oči ka izvoru svetlosti, od koga nas sila greha zaklawa. Stoga, kad blagoda u Gospoda Isusa Hrista kroz sveštenika dobijemo razreewe greha, to je kao skidawe poveza sa očiju, kao skidawe okova greha za idewe putem Bogopoznawa, svetih tajni i svetih vrlina.

Dakle, tra ewe pobede nad silom greha samo u kajawu, smatraju i Ispovest ni za „ta, vrlo je velika zabluda. Od ovoga treba razlikovati slučaj, kad neko za du e vreme ne mo e da snogne snage da ispovedi neki greh. Jer on ne napušta Ispovest nego „prema svojoj snazi“ ra a plod dostojan pokajawa, i ne misli da se kroz tu samu svoju unutrašnju borbu očistio, jer bi tada ve prestao i da se bori.

SUBJEKT PRIMAWA ISPOVESTI

Sveti Atanasije Veliki ka e da se blagodat Isusa Hrista, kojom se pobe uje sila greha, daje na Ispovesti kroz sveštenika.

To stoga „to sve„tenik jeste  ovek osve en da bude „upraviteq tajni Bo ijih“ (I Kor. 4. 1),  ime on postaje nosilac „po na„gedstvu darovane mu od Boga vlasti da vezuje i drije„i“ (10.  l. Posl. Ist. pat.), „to se u pogledu greha (opra„tawa ili zadr avawa) iskazuje u vlasti wegovoj da d  usmeno razre„ewe. Jer:

„A Isus im re e opet: Mir vam! Kao „to je Otac poslao mene, i ja „agem vas. I ovo rekav„i dunu, i reče im: Primate Duh Sveti! Kojima oprostite grehe, oprajaju im se; i kojima zadr ite, zadr ani su.“ (Jovan 20. 21–23.)

Ova vlast u puno i pripada episkopu. Da li Sveti Atanasije pod re ju – sve„tenik, podrazumeva samog episkopa, ili i wegovog prezvitera? Od ovoga zavisi ko je taj, koji prima ispovest, jer je sasvim jasno da onaj koji ima vlast da d  usmeno razre„ewe greha, jedini ima vlast da primi ispovest.

U su„tini pitawa da li i prezviter ima vlast da prima ispovest, i da daje usmeno razre„ewe, le i pitawe da li episkop ima vlast da svoju nasle enu kroz rukopolo ewe od Boga vlast da daje usmeno oprajawe, prenese na svog prezvitera. Jer, episkop ima mogu nost da neke atribute svoje vlasti, u izvesnoj meri, prenese na prezvitera, a neke nema.

U centru na„eg problema nalazi se greh. Greh je delovawe  ovekovog uma i voqe, putem pomisli, misli, re i ili dela, u pravcu suprotnom od reda i poretka stvari u zajednici sa Bogom. Ovo delovawe je uzrokovano odsustvom zajednice voqa Boga i  oveka u nameri, tj. u prvom pokretu  ovekove voqe, i time dobija silu daqeg raskida zajednice Boga i  oveka.

Odredbom 6. kanona Kartagenskog Sabora izra eno je da izme u ostalih atributa svoje vlasti episkop ne mo e da prenese na prezvitera vlast da „na sveop oj liturgiji koga umilostivquje“. Naredni, 7. kanon Istoga Sabora dopu„ta i prezviteru da „ako se ko na e u opasnosti (– od smrti), i zamoli da umilostivqen bude kod svetog oltara, a episkop je odsutan“, umilostivi doti noga, ali pri tom „mora radi reda (– liturgijskog poretka vlasti) da zapita episkopa“ o tome, i tek „tada uslijed wegove privole“ mo e, dakle, umilostiviti toga  oveka. Napokon, 9. kanon istoga Sabora odreuje da ako „prezviter primi u op ewe one, koji su zaslu no zbog svojih prijestupa bili iskqu eni iz Crkve, mora i on potpasti onakoj istoj osudi, kao i oni, koji su odbjegli od kanonske osude svoga episkopa“.

Umilostivqewe zna i primawe u punu, evharistijsku zajednicu, onih koji su sudan episkopa zbog greha (prestupa) od iste odlu eni i stavqeni na kajawe. Iz navedenih odredbi se vidi da je sud, kao i umilostivqewe doti znih  vrsto u rukama, tj. u vlasti episkopa. Ali vidimo i da se u razvoju Crkve u Kartageni s po etka petog veka nije pravila razlika u dovoqnoj meri, izme u su ewa

i davawa usmenog razrešawa na Ispovesti. Ovo nerazlikovawe je jo, ošiglednije u odredbi 43. kanona istoga Sabora:

„O onima koji se kaju. – Onima koji se kaju, prema razlici grijehova, neka se episkopskim sudom odredi vrijeme kajawa; a prezviter bez znawa episkopa neka ne prima onoga, koji se kaje, osim slušajaja da je prijeka potreba, a episkop je odsutan; i na svakoga, koji se kaje, ako je prijestup njegov bio javan i svuda razglašen te uzmutio svu Crkvu, neka se ruka pola e pred apsidom crkve.“

Iz odredbi se ne može zaključiti da li se radi o svetoj tajni Pokajawa i Ispovesti, ili o suewu za kanonske prestupe. Na početku se govori o iskrenom episkopskom sudu prema razlici grijeha, „to bi navodilo na misao da je reš o svetoj tajni Pokajawa i Ispovesti, uz ogradu, da se pri istoj ne gleda toliko na sami greh koliko na raspoloženje duše (102. kanon Trul. Sab.). Dage, u slušaju preke potrebe u odsustvu episkopa, umilostivjenje može dati i sam prezviter, „to može biti shvaeno kao dopuna 7. kanona istoga Sabora, ali i kao signal da se radi o drugačijem sudu nego „to podrazumeva onaj (7) kanon. Na kraju rešenice se govori o prestupu, koji je javan, „to upu uje na to da se radi o suewu za kanonske krivice (prestupe).

Premda je u ovome mnogo interesantnih pitawa, ne može na njih odgovarati, jer bi to zahtevalo obimnu raspravu, koja se ne bi direktno odnosila na našu temu.

Razlika između suewa i davawa usmenog razrešawa na ispovesti je kako suštinska, tako i pojavna. Spona između jeste greh. U krajvoj liniji greh je uvek necrkven akt, a time i protivcrkven. Stoga se u početku nije pravila razlika između greha koji se ne ispogavaju protiv Crkve, kao „to bi to bila jeres npr. i onih greha koji se ne ispogavaju protiv Crkve, kao sva a npr. koja se pretežno zadržavaju na duševnom, i koji se gresi nazivaju duhovnim. I duhovni i protivcrkveni gresi potpadali su u osnovi istom sudu, mada su neke formalne razlike postojale.

Danas je razlika između suewa protivcrkvenih greha (kanonskih prestupa) od davawa usmenog razrešawa na ispovesti jasna. Suština suewa kanonskih prestupa se ogleda u zahtevu Crkve kao tela Hristova, i kao Bogom ustanovljene i uređene zajednice vernih, od demonskog nastojawa da je oskvrni, obesna i ili raspoluti. Ovo je u prvom planu. Stoga se episkopska osuda i naziva u ovom sudu – kazna. Zbog svog značaja u Crkvi kliricima se ovim sudom sudi i u slušajevima kada se za iste grehe, svetovacima daje epitimija na Ispovesti:

„...Naravno je, da „to kod svetovaca zasluži uje ukor, to se timen ve ma mora osuditi kod klirika...“ (5. kanon Kart. Sab.)

Su,tinu davawa usmenog razre,ewa na Ispovesti iskazao je jo,, Tertulijan u svome delu „O pokajawu“:

„Potrebno je pretpostaviti da smo potpuno o,li,, eni kada dobijemo usmeno razre,ewe.“

Su,tina usmenog razre,ewa na Ispovesti jeste o,li,, ewe, tj. pobjeda nad razdvajaju om silom greha. Ovo razre,ewe se daje, ili se ne daje, sa ili bez epitimija, da bi se iscelila duhovna bolest po,linioca. U rasu ivawu ispovednika je u prvom planu duhovno zdravqe, pobjeda nad grehom, strastima, ne,listotom... Stoga weg a i zovu – duhovnikom. On ne gleda na te inu greha (jer ne „titi Crkvu) toliko, koliko na voqu gre,nika:

„Pri nalagawu epitimija ne treba toliko gledati na koli,linu grijeha, koliko na voqu grije,nika, i to s toga da ne bi, u namjeri da za,,ije,, „to je poderano, u,linio rupu jo,, goru, i da, ele i da podigne,, „to je palo, ne bi se to jo,, vi,,e poru,,ilo; jer oni koji su bolesni i rasijani i u op e odani svjetskim neskladama, isto i oni koji mogu da se ponose svojim porijeklom i svojom mo i, tek e malo po malo htjeti da misle o grijesima svojim i samo lagano e mo i da se oslobode od nevoqa u koje su pali. Pa ko ho e da ih od jedanput i strogo,, u dovede na pravi put, mo e lako da ne postigne ni da se djelomi,no bar pokaju. Jer du,,a, kad je dovedena do toga, da nije vi,,e osjetqiva, ona pada u o,ajawe, te ve ne slu,,a ni blage rije,li, niti se prijetwe pla,,i, niti se krijepi dobro,instvom, nego postaje gorom od onoga grada, o kome prorok sa prezirom govori: Obraz ti je kao u bludnice i nema,, stida u ni,emu. Radi toga pastir potrebuje mnogo znawa, da bi mogao proniknuti sa sviju strana u te wu du,,e. Jer „to mogo,gi padaju u ludilo i o,ajavaju za svoje spasewe s toga, „to ne mogo,,e podnijeti gorkih lijekova, tako ima nekih, koji s toga „to nijesu bili podvrgnuti kazni prema mjeri grijeha, ne osvr u se ve na du,,u, postaju jo,, gori i grije,,e jo,, vi,,e. Prema tome sve,,teno lice mora da na sve ovo obra a pa wu, i da razabrav,,i sve margivo, upotrebquje ono „to je nu no, kako ne bi nastojawe wegovo bilo uzaludno.“ (Jovan Zlatousti „Uputstvo duhovnicima“ At. Sint. IV 387.)

U su,,tini osude za protivcrkvene grehe nalazi se za,,tita Crkve, ali ona je prema doti,nome, tako e i epitimija, tj. sredstvo da se on o,isti od sile greha. Stoga i kazna mora biti, osim toga „to je mera za,,tite Crkve, u funkciji Pokajawa, prilago ena duhovnom nastrojewu prekr,,ioca (102. kanon Trul. Sab.).

Primawe u op,,tewe ili umilostivqewe, prestupnika, zavisi od wegovog duhovnog stawa.

„Ali ako koji, pošto je pao u kakav od spomenutih grijehova, pak ispovijedaju i se postane dobar, u takvome slučaju onaj, kome je po Ćovjeku Bo ijem povjereno drije, iiti i vezivati, ako bude Ćovjeku biviji prema onome, kod koga vidi da se osobitim naĳinom kajaje za grijeh i skрати mu vrijeme kazni, ne e zato biti dostojan osude...“ (74. kanon Vas. Vel.)

Göreme Turska (Kapadokija)

Zaista, ako se ko osobitim naĳinom trudi, a izme u tih naĳina Sveti Vasilije Veliki naroĳito istiĳe pristupawe Ispovesti, da prona e kajawe za uĳiveni prestup, tome je daĳe izdr avawe kazne suviĳno. Osim toga i Crkva je osudom prestupa ve se zaĳtitila, a dobrotoĳu i trudom prekrĳioca, stekla je joĳjaĳi oslon u borbi protiv prestupa uopĳte. No, postoji i suprotna situacija.

„...jer, o ovakvim predmetima mi ne sudimo sve po vremenu, nego uzimamo u oĳbir naĳin kajawa. Pak ako se neki teĳko odbijaju od svojih obiĳaja i radiji su da slu e tjelesnim nasladama, nego Gospodu, i ne e da oporave svoj ivot po Evangeliju, s takovima mi nikakvog op eg posla nemamo...“ (84. kanon Vas. Vel.)

I ovde vidimo da nepokajano ivĳewe ne mo e dovesti do primawa u opĳtewe, ili do umilostivĳewa, ĳak i kad pro e vreme kazne. Sveti Vasilije Veliki ka e: „s takovima mi nikavog op ega posla nemamo“, tj. nemamo s takvim nepokajanim prestupnicima

crkvenu zajednicu, uprkos vremenu kazne. Ova odredba se odnosi na nepokajane, a osu ene prestupnike, ali ona ima nemerqive vrednosti za duhovnike pri razabirawu na Ispovesti da li da daju usmeno razre,,ewe ili ne.

Razlika izme u su ewa kanonskih prestupa i davawa usmenog razre,,ewa na Ispovesti je i u formi.

Su ewe obuhvata postupak dokazivawa krivice, izricawe osuda od strane episkopa, izdr avawe kazne, i potom primawe u op,,tewe, tj. umilostivqewe. Davawe usmenog razre,,ewa na Ispovesti obuhvata samo ispovedawe, dakle bez dokazivawa, i prosu iva-we duhovnika da li je, uzev,,i sve u ozbir „to on zna i vidi, dotižni spreman da u e u Evharistijsku zajednicu. Ova razlika, odlučuju a za pitawe ko mo e dati usmeno razre,,ewe, tj. ko prima ispovedawe, donekle je izra ena u 132. kanonu Kartagenskoga Sabora.

„O episkopu, koji odlučuje od op ewa jednoga, koji mu je na samo kakav svoj prijestup ispovjedio. – Isto se tako ustanovquje, da, kad episkop ka e, da mu je neko na samo svoj kakav prijestup ispovjedio, a taj ne e da to prizna; takav episkop neka ne prima, da mu je uvrijeda time nanesena, „to se wemu jednome ne e da vjeruje, pak ni onda kad navede, da zbog smu e-wa svoje savjesti ne e s takovima da op i.“ (132. kanon Kart. Sab.)

Ispovest bilo kog greha ne mo e poslu iti kao osnova za su ewe. Ona mo e biti samo osnova za davawe usmenog razre,,ewa. Jer, sudi se na osnovu reži dva ili tri svedoka (Matej 18. 16), i ako ovih nema, nema ni su ewa. Jo,, i to da istaknemo da je osuda uvek javni glas Crkve o prestupu, a kako ispovedawe nije osnov su ewu to je otuda i Ispovest uvek, pri bilo kom grehu, tajni odnos poverewa duhovnika i dotižnoga. Ukoliko episkop osudi na kakvu kaznu žoveka zbog Ispovesti, razru,,io je tajnost Ispovesti, koja je i ustanovqena za vreme carigradskog patrijarha Luke (12. vek) na osnovu ovog kanona.

Oдавde se vidi da je razlika su ewa kanonskih prestupa, i davawe usmenog razre,,ewa na Ispovesti znatna.

Primawe u op,,tewe, ili umilostivqewe prestupnika, jeste akt pomirewa dotižnoga s Crkvom, i ujedno akt kojim se dotižni, budu i istim aktom oži,, en od greha, prima u zajednicu svih svetih tajni, pa tako i Priže,, a. Dati usmeno razre,,ewe greha, znaži ožistiti žoveka od greha, i primiti ga u zajednicu Priže,, a. Kod usmenog razre,,ewa nema potrebe za izmirewem s Crkvom. Jer u tom žinu nema prethode e osude od strane Crkve kanonskog prestupa, koji je protivcrkven.

Su ewe je strogo u vlasti episkopa (v. npr. 23, kanon Ap. ili 5. kanon I Vas. Sab.), pa otuda i umilostivqewe u principu strogo pripada episkopu, kao dovr,,etak te vlasti. Otuda i navedene odre-

čbe 6, 7 i 9. kanona Kartagenskog Sabora. Ne može nikakav prezviter da po svome nahođu ulazi u sud svog episkopa, čijom vlašću, u stoji i služi u Crkvi, i da umilostivljuje prestupnika. Otuda i reče: „radi reda“ u 7. kanonu Kartagenskog Sabora. On kada u odsustvu svog episkopa, ali „uslijed njegove privole“ umilostivi koga, tad postupa kao neka vrsta egzarha svojega episkopa. Sve je ovo neophodno s toga razloga „to je u pitaju akt pomirenja prestupnika s Crkvom, a ova se oglašava jedino episkopskom vlašću, u.

Me utim, kada 43. kanon istog Sabora ne zahteva prethodno dopuštenje episkopa, koji je odsutan tako da ga je obzirom na smrtni čas nemoguće sačekati radi dopuštenja, za, kako je u kanonu rečeno, „primawe“ grešnika, tada se u tom slučaju vrši primawe njegovo u zajednicu Priče, a, samo zbog njegovog kajanja u času smrtne opasnosti, radi spasenja njegove duše. Tada se kroz samu svetu tajnu Priče, a vrši njegovo izmirenje s Crkvom, ali u aktu primawa, u ovakvom izuzetnom slučaju, nema formalnog izmirenja prestupnika s Crkvom. Ovaj slučaj se vrlo približava davaju usmenog razrešenja na Ispovesti, jer prezviter pri tom ne ulazi u raniju osudu prestupnika od strane episkopa, već, kako rekosmo, samo prima u zajednicu Priče, a „grešnika“, kako se u tekstu kanona ne služajno kaže.

Za ovo imamo potporu u odredbi 13. kanona I Vasegenskog Sabora:

„U pogledu onih, koji su pri smrti, čuva se se stari i kano-nički zakon, po kome, onaj koji se saivotom rastaje, ne može biti lišen poštenog i najpotrebnijeg naputstva. Ali ako se, kao ve oplakan i udostojen Priče, a, povrati opet me u život, neka se tada takav stavi sa onima, koji mogu samo da opewe molitava imaju...“

Onaj, koji je zbog prestupa odlučen, a nalazi se na smrti, mora biti Priče, ali u odredbi po kojoj se za slučaj njegovog oživavanja, određuje da takav iako je bio udostojen Priče, a, mora nastaviti sa kajanjem (At. Sint. II 143-144), nalazimo potvrdu da je u činu „primawa“ izostavljeno pomirenje istoga s Crkvom. Ovo pomirenje da je episkop po svojoj uvjerenosti (v. 74. i 84. kanon Vas. Vel.) kroz umilostivljenje. Istina, kanon razmatra slučaj kad se odlučeni nalazi na smrti u toku trajanja vremena odlučena, pri čemu je episkop prisutan. Stoga se u predmetku kanona episkopu nalazi da pre priče, a, ivawa ispovedi prestupnika:

„... Svakako pak, u pogledu svakoga onoga, koji je pri smrti, a traži da se udostoji evharistije, episkop uz odnosno ispita-we neka mu podjeli sveti dar“. (13. kanon I Vas. Sab.)

Rečju: „Svakako pak“, kanon izražava misao da se samo po sebi podrazumeva, da aktu „udostojavanja evharistije“ prethodi ispove-

dawe. Ukoliko je episkop prisutan, on e ispovediti, jer je prestupnik wegovim sudom odlužen, i udostojiti Priše,, a. Ako se prestupnik ne bi pokajao, tada, bez obzira na smrtni łas, ne bi mogao biti priše,, en. Jer, odredba kojom kanon (13) požiwe, da se onaj koji se sa ivotom rastaje, ne mo e li,,iti Priše,, a, nije bezuslo-vna, nego je upravo uslovcena odredbom o ispovedawu, tj. pokajawem dotižnoga. Ovo je jasno po sebi, jer ni smrtni ropac, bez pokajawa, ne mo e dotižnoga ołistiti sile greha. Ako li je tako sa onima ko-ji se sa ivotom rastaju, koliko li je te e drugima, tj. zdravima da pristupaju bez Pokajawa i Ispovesti?

Dakle, kada je episkop odsutan, wime odluženog prestupnika u služaju da se rastaje s ivotom, mogu prišestiti i prezviteri, u razlici od služaja, sa ili bez blagoslova episkopa (v. 7. i 43. kanon Kartagenskog Sabora). Pri tom, prezviteri ne daju akt izmirewa dotižnog s Crkvom.

Svakako pak, u tom služaju, oni moraju pre davawa svetog dara da ispovede gre,,nika! Ukoliko to mora ułiniti episkop, tada to moraju ułiniti i prezviteri.

Ođavde vidimo da kanoni dozvoqavaju (istina u izuzetnim služajevima) da episkopi daju ovla,, ewe (7. kanon Kar. Sab.) prezviterima da ispovede i prišeste, tj. da udostoje evharistije gre,,nika, ili łak da to ułine i bez reženog ovla,, ewa (43. kanon Kart. Sab.). A to je su,,tina davawa usmenog razre,,ewa na Ispo-vesti!

Episkopi neke attribute svoje vlasti ne mogu ni pod kojim oko-lnostima da prenesu na prezvitere, kao npr. postavqawe, su ewe, spravqawe svetog mira, i dr. To su neprenosivi atributi episkop-ske vlasti. Kod priše,, ivawa i prethodne Ispovesti odluženog (ali ne i izmirewa istog s Crkvom) vidimo da se dopu,,ta episko-pu, da, pod odre enim okolnostima, ovlasti prezvitere da to ułini. Dakle, to ne spada u neprenosive attribute episkopske vlasti. Raz-log tome je taj, da episkop na postavqawu svoqa prezvitera, istoga u prvom redu ovla,, uje da slu i liturgiju u nekom hramu (6. kanon IV Vas. Sab.), a ako je Ispovest liturgižna po svojoj su,,tini to je tada sasvim mogu e ovlastiti prezvitera na to da ispovedi i pri-šesti gre,,nika. Insistirawe na okolnosti smrtne opasnosti, je-ste posledica toga „to kanoni razmatraju služaj odluženog prestu-pnika, i to odluženog episkopskim sudom. Biti osudom episkopa odlužen, znaži biti ka wen, ali i biti pod epitimijom. Da bi se u,,lo u epitimiju jednog duhovnika (ponavqamo, prezviter u reže-nim služajevima ne ulazi u osudu) i to episkopa, mora se imati jak razlog. Pretwa smrti je upravo takav razlog, o łemu govori prva odredba 13. kanona I Vas. Sab.:

„... onaj koji se sa ivotom rastaje, ne mo e biti li,,en po,, -gedweg i najpotrebnijeg naputstva...“

Me utim, ukoliko nema potrebe ulaziti u epitimiju izrečenu ranije, jer se na Ispovesti pojavuje u pravilu neosu en čovek, ne vidimo zašto episkop ne bi mogao da ovlasti prezvitera da udostoji evharistije, tj. da dâ usmeno razreewe na Ispovesti gre,nika, i da ga pričesti. Problem udostojavawa evharistije, tj. davawa, ili ne davawa usmenog razreewa greha od strane prezvitera, na osobiti način je razreio Sveti Vasilije Veliki kroz kanonsko uputstvo prezviterima koji su tek postavčeni (At. Sint. IV 391-392):

„...Budi dostojan izvr,iteq svetih pravila. Nemoj da slu i,, zajedno sa onima kojima je to zabraveno. Pazi pred kim stoji,, kako slu i,, i koga priče,, uje,. Ne zaboravi Gospodwe i svetih apostola zapovijedi, koja ka e: Ne dajite svetiwe psima, niti me ite biser pred sviwe. Pazite na pse i na ostalo. Gledaj da ne padne,, boje i se čovjeka, niti davaj Sina Bo ijega u ruke nedostojnih... Koji su dostojni bo anskoga priče,, a, pričesti ih za badava, kao „to si to i sam primio; a one, kojima bo anstvena pravila zabrawuju, ne priče,, uj...“ Pazi (nije moj posao, nego tvoj) da se zbog nemara tvog ne dotakne svetih darova mi,, ili „to drugo, da se ne pokvare, da od dima ne poča ave, da ih ne dimu ruke nečistih i nedostojnih... I ako se ne obrate, te,,ko i wima i onima koji ih priče,, uju...

Sveti Vasilije Veliki upozorava prezvitere da oni, imaju i vlast da slu e liturgiju i da priče,, uju blagoverni narod, imaju i odgovornost da dobro paze koga priče,, uju. Odre uju i da se ne daje sveto Priče,, e onima, „kojima bo anstvena pravila), - (tj. sve,,teni kanoni) zabrawuju“, Svetiteq ovde u prvom redu misli na one, koji su za nedostojne progla,,eni (osu eni) episkopskim sudom, prema kanonima. Ali, ovo je vi,,e upozorewe sve,,tenicima, da se sete episkopske vlasti. Jer, kada pre navedenih reči Svetiteq zapoveđa, pozivom na Sveto Pismo, sve,,teniku: „niti davaj Sina Bo ijega u ruke nedostojnih“, pa daqe upozorava da sv. darove, „ne dimu ruke nečistih i nedostojnih“, on govori o nedostojnima uop,,te, a to su svi nepokajani gre,,nici, bili osu eni ili ne, proteklo vreme odlučewa ili ne. „S takovima mi nikakvoga op ega posla nemamo“, ka e Sveti Vasilije Veliki u 84. svom kanonu podrazumevaju i sve koji se „te,,ko odbijaju od svojih običaja i radiji su da slu e tjelesnim nasladama, nego Gospodu, i ne e da uporave svoj ivot po Evangeliju“. Sa takvima nema, niti mo e biti evharistijske zajednice. Stoga prezviter ukoliko je osvedočen da je neko nedostojan, i bez osude episkopa ima pravo, i obavezu da toga ne pričesti. Ovo je usko povezano sa wegovom slu bom, i ne sme se me,,ati sa vla,, u su ewa. Jer prezviter nepriče,, uju i nedostojnoga, ne izriče osudu protiv wega.

Imaju i vlast da odbiju da prižeste i one za koje sami imaju osvedoženje da su nedostojni, (jer termin „nedostojan“ je „iri od termina „osu en“, i tiže se duševnog stava), prezviteri zapravo imaju ve komponentu duhovne vlasti. Time se u stvari pokazuje da kada episkop ovlasti prezvitera da ispovedi i prižesti grešnika, tj. da dâ usmeno razrešenje greha, ništa nesvojstveno ne predaje u vlast prezvitera. Jer on može da odbije nedostojnog na osnovu ličnog osvedoženja, tada mu nije nesvojstveno da primi vlast da ispoveda i udostojava evharistijske zajednice.

Sad možemo zaključiti da pod nazivom „svetenik“ ili „svetenno lice“ ili „pastir“ ili „duhovnik“, koji se stavqa pri označavanju lica koje ispoveda i koje daje usmeno razrešenje greha, Sveti Oci ne podrazumevaju iskqučivo episkopa, nego i prezvitera. O ovome, na kraju imamo i kanonsko svedoženstvo:

„Episkop ili prezviter, koji ne primi, nego odbije onoga, koji se obraća od grijeha, neka se svrgne; jer tijekom alosti Hrista, koji kaže: radost biva na nebu za jednog grješnika, koji se kaje“. (52. kanon Ap.)

Kanon osuđuje episkopa ili prezvitera, koji ne može da prime u evharistijsku zajednicu onoga koji se kaje, ali ne stoga „to smatraju da je prema svome usru u pokajanje to još rano za njega, nego stoga „to imaju necrkven stav o grehu i Pokajanje. Ali kanon jasno svedoži da vlast da primi, odnosno odbije grešnika (koji se kaje) od Priče, a, a time i vlast da ispovedi, može imati i prezviter.

DUHOVNA VLAST

Priče, e se daje samo nakon Ispovesti (17. čl. Posl. ist. pat.). „ovak svakodnevno greši i to ga udaljuje od Priče, a kao zajednice sa Bogom u Crkvi – Telu Hristovom. Stoga čovek kada eli da pristupi, mora da se očisti od razdvajajuće sile greha, „to je jedino moguće kroz svetu tajnu Priče, a i Ispovesti. Nave, e mo stavove dvaju Svetih Otaca o tome.

„Vidim da se mnogi priče, uju tijela Hristova prosto i kako se služi, i priče, uju se, slijede i više običaju i zakonu, nego li razmišljaju i listoj razboritosti. Kad nastupi vrijeme svete četrdesetnice i Pashe, ma u kakvom se stavu čovjek nalazio, on se ve i priče, uje svete tajne. Ali praznici se mogu i ne svetkovati, dočim savjest treba očistiti i tek tada se pričestiti; jer ko je nečist i nedostojan, nije u pravu ni na praznik¹ da se pričesti svetog i najstrašnijega Tijela. Pomi-

¹ Sveti Jovan Zlatousti izraća misao da praznik Vaskrsa sam po sebi ne udostojava, tj. ne pobe uje silu greha, te da onaj koji je nedostojan, nepokajan, i uz to

sli samo, da i oni koji su se priže,, ivali starozavjetne r-
tve, mnogo su starawa o tome vodili, gledali su da se pretho-
dno oĽiste i pokazivali su se u svemu i po svemu oĽi,, eni; a
ti, kad pristupa,, rtvi, od koje i an eli drh u, svodi,, stvar
na doga aj vremena, i okaqanim rukama i usnama bez zazora
pristupa,, tijelu i krvi Hristovoj. Ta i cara ti ne bi htio cje-
livati, kad ti usta zaudaraju, a me u tijem cjeliva,, Cara nebe-
snoga du,,om, koja ti zaudara smradm. Drska je to stvar. Prema
tome, ako nijesi dostojan priže,, a, tada ti ne spada,, ni me u
one, koji su tek molitve dostojni i slu be crkvene. A poslu,,aj
Gospoda koji ka e: Koji se kajju, oni i pristupaju, a koji se ne
priže,, uju, ti se i ne kajju.“ (Jovan Zlatousti Ad Efes.)

„Pitawe: Je li boqe priže,, ivati se Ľesto ili rje e?

Odgovor: Kad apostol ka e: Svaki neka ispita sebe, pa onda
od hqeba da jede i od Ľa,,e da pije, jer koji nedostojno jede i
pije, sud sebi jede i pije, ne razlikuju i tijela Gospodwa; za to
su me u vama mnogi slabi i bolesni, i dovoqno ih spavaju, jer
kad bismo sebe rasu ivali, ne bismo osu eni bili, ali kad smo
su eni nakazuje nas Gospod da se ne osudimo sa svijetom. To
jasno je, da mi moramo prethodno oĽistiti sebe i pokazati se
Ľisti od svakog nepravog dijela, i tada pristupiti bo anstve-
noj tajni, da nam ona ne bi bila na propast du,,e na,,e i tijela;
jer Bog kroz Mojsija ka e Izraiqu: Svaki Ľovjek iz sjemena
va,,ega, koji bi pristupio k svetim stvarima, koje bi posveti-
li sinovi Izraiqevi Gospodu, a neĽistota je wihova na wima,
Gospod e istrijebiti du,,u onu. Pa opet: UĽinite pobo ne
sinove Izraiqeve od neĽistota wihovih, da ne oskvrne skini-
ju moju „to je usred wih. Radi ba,, apostol i govori onima,
koji se nedostojno priže,, uju, kao „to je gore kazano: Za to su
me u vama slabi i bolesni, i dovoqno ih spavaju, to jest,
bolesni su i umiru. Zbog ovog razloga, kad bo anstveni David
i oni koji su s wim bili, za eli,,e jesti hqebove predlo e-
wa, koji su slu ili predslikom tijela Hristova, arhijerej
odmah je upitao, da li su oni mamci Ľisti od enske lo nice,²
i tada im je hqebove dao.“ (Sveti Anastasije Antiohijski, na-
vedeno delo.)

i neispove en ne sme pristupiti. Praksa Crkve, po kojoj se ne vr,,i ispovedawe na
Vaskrs, ne znaĽi da praznik udostojava dotiĽne. Vaskrsu prethodi Veliki Post u
kome se verni Ľe,, e pokajniĽki ispovedaju, „to kulminira u Velikoj subotnoj
ispovesti, i sveno nam bdewu, koje je prolaz iz subote u Dan Gospodwi, Dan Velike
Pobede, i svi koji taj period tako provedu ne moraju se ispovedati i na Vaskrs.
Ostale praznik ne udostojava.

²Ovo je predslika Ispovesti, i to „to Svetiteq ba,, to pomiwe u tumaĽewu
reĽi apostola Pavla, govori da on pod „oĽi,, ewem sebe“ razume Pokajawe i Ispo-
vest, i to kao svetu tajnu Crkve.

Duhovna vlast se sastoji u vlasti duhovnika (episkopa ili prezvitera) da daje usmeno razrešewe greha na Ispovesti, ali i da isto ne da. Odgovornost ove vlasti je u uvo ewu u zajednicu Priše, a na takav sveti način da to priše, ivawe ne bude na sud dotičnome, nego na spasewe. Velika je to odgovornost. Sveti Vasilije Veliki u navedenom uputstvu ka e: „i ako se ne obrate (- nedostojni), te,ko i wima i onima, koji ih priše, uju“.

Danas je mnogo kontroverznija vlast duhovnika da ne dopusti priše, ivawe onome, za koga smatra da nije spreman za to, nego wegova vlast da dav,i usmeno razrešewe na ispovesti, uvede dotičnoga u zajednicu svetoga Priše, a.

„Duhovnik koji prima ispovijed, mora zabraniti priše, e onima, koji ispovijedaju tajne grijeha, ali neka im ne zabrani dolaziti u crkvu, niti javno da pronosi „to o wima znade, nego neka ih blago upu uje na pokajawe i na molitvu, i neka im odre uje surazmjernu epitimiju prema du,evnom wihovom raspolo ewu.“ (28. kanonsko pravilo Svetoga Nikifora Ispovednika.)

Svetiteq ne misli da duhovnik obavezno mora zabraniti priše, ivawe svakome bez razlike, nego samo podvlaži razliku između duhovne i sudske vlasti, kad je Priše, e u pitawu. Da bi istakao tu razliku, on pretpostavqa da je dotični čovek nedostojan, pa otuda i izraz: „mora zabraniti priše, ivawe“. A da je u pitawu duhovnik koji prima ispovest, i po svome rasu ivawu daje (ili ne daje) usmeno razrešewe, vidi se po tome „to dotični „ispovijedaju tajne grijeha“. Duhovnik e, shodno svom rasu ivawu, po svojoj vlasti, zabraniti nedostojnom gre,niku Priše, e, ali ma koliko te ak bio ispove en greh, nije u vlasti da istoga i odluži odslu be, ili kako Svetiteq ka e: „ali neka im ne zabrani dolaziti u crkvu!“ Svetiteq govori o dve zabrane: priše, ivawa i dolaska u crkvu. Ne upotrebgava reč „odlušewe“, „to je termin sudske vlasti. Svetiteq ka e da uđaqavawe od slube, makar se to duhovniku činilo zbog te ine greha i koristi ostalih, korisnom merom, ne mo e biti vid epitimije, jer je to ve javno igosawe, javna osuda, odlušewe, i to prvog stepena – tzv. „plaša“. Pa i ostali stepeni odlušewa su javni. „Slu,awe“ se izvr,ava kod zapadnih vrata, i nakon čitawa i pouke izlazilo se iz crkve. „Pripadawe“ se izvr,avalo zapadno od amvona stoje i na kolenima. „Zajednostojewe“ se izvodilo severno i ju no od amvona. Ovi stepeni jesu javne crkvene osude za kanonske prestupe, i ne spadaju u domen vlasti duhovnika, nego u domen vlasti sudije-episkopa. Tako, vlast da zabrani priše, ivawe ne predstavqa odlušewe, nego epitimiju – put ka tra ewu plodova pokajawa. Razlika je u tajnosti. Zajednostoje i jesu osu eni, tj. odlušeni, jer stoje na mestu u crkvi predvi enom za to. Nasuprot ovome, kojima su duhovnici zabranili priše, ivawe,

stoje gde ho e. Sav sabor vernih vidi zajednostoje e i zna da su osu-
eni, ali ne vidi i ne zna one od duhovnika udaqene od priže,, i-
vawa. Tajnost Ispovesti je podvužena. Nema tog greha koji duhov-
nik, saznav,,i za w na Ispovesti, sme da otkrije, niti ima tog lica
kome ga sme otkriti.

Duhovna vlast se ispoqava kao tajno tra ewe puta da pokajawe
donese plod. Svetiteq savetuje blago upu ivawe na molitvu i poka-
jawe, te na sva ona sredstva, epitimije, koje nisu javnosudskog karak-
tera, a koje mogu oĀistiti neĀistotu iz koje se pojavio greh. Zar nije
dovoqno pokajniĀki se ispovediti, da bi se udostojilo Priže,, a?

"ovek se ispoveda, ali duhovnik po svojoj vlasti rasu uje!
Ponekad je dovoqno pokajniĀki se ispovediti, i dobiti usmeno
razre,,ewe greha, ali ponekad duhovnik odbija da udostoji Priže-
,, a. Duhovnik ceni ,,ta je korisno za duhovni napredak, za sveukup-
no pokajawe Āoveka, a ne samo za taj poĀiweni greh.

Duhovna vlast duhovnika prema Āoveku, iskquĀuje mogu nost
drugog duhovnika da udostoji Priže,, a onoga, kome je to zabranio
wegov duhovnik, niti da dodaje ili da umawuje nalo ene epitimije.
Jedino u sluĀaju smrtne opasnosti, udostojiti onoga koji je pod
duhovnom samo epitimijom mo e i drugi duhovnik u odsustvu wego-
vog, a u krajvoj nu di to bi mogao da uĀini i prezviter koji nije
duhovnik, uz obavezu da o tome obavesti svog episkopa. Tako e,
Āovek se mo e na epitimiju duhovnika aliti jedino episkopu od
koga je ovaj primio duhovnu vlast, i episkop je u vlasti da izmeni
epitimiju, jer duhovnik vr,,i duhovnu vlast u ime svoga episkopa.

Duhovnik je u prvom redu episkop, kao naslednik vlasti da
vezuje i dre,,i, opr,,ta i zadr ava grehe. Arhijerej je arhipastir
(arhiduhovnik), „jer je on onaj“, koji se ima starati o narodu Gospo-
dwm i koji ima davati raĀuna o wihovim du,,ama“ (39. kanon Ap.).

Episkop mo e na svoje prezvitere, ili na samo neke od wih,
preneti duhovnu vlast, tj. ovlastiti ih da je vr,,e u wegovo ime.
Obzirom na karakter te vlasti, i na svoju nepromenqivu arhipa-
stirsku slu bu i odgovornost, episkop mo e po svom naho ewu, da
oduzme prezviteru darovanu mu duhovnu vlast. Duhovna vlast se po
svojoj su,,tini ne mo e smatrati vla,, u koju prezviter obavqa
ustaqeno, imanentno svojoj prezviterskoj slu bi, od koje mo e
biti odvojen samo kanonskom osudom!

Danas je obiĀaj u nekim Crkvama da episkop ve na postavqa-
wu prezvitera, uz naznaĀewe slu be, bez ikakve gramate, ovlasti
prezvitera da vr,,i duhovnu vlast. U drugim Crkvama episkop
ovla,, ewe da vr,,i duhovnu vlast daje posebnom gramatom, i to
samo onim prezviterima koji su za to obdareni. U GrĀkoj Crkvi
npr. ova vlast se daje jedino jeromonasima.

Hristos Pantokrator, crkva Sv. Vasilija, Kapadokija

ARHIMANDRITSKO DOSTOJANSTVO SVETOGA SAVE

Imenu sveti Sava sa razlogom dodajemo odrednicu prvi. On nije samo prvi arhiepiskop Srpske crkve sa sedi„tem u manastiru fii„i, nego je:

– prvi monah iz vladarske srpske ku e, koji je naspram ovozemskog blaga i vlasti prednost dao duhovnom ivotu;

– prvi Srbin na Svetoj Gori, koji odlazi u Carigrad da pred vizantijskim carem zastupa interese Svetogorskog protata, manastira Vatopeda, Hilandara;

– prvi koji je radi carstva nebeskog, s jedne strane, i utemeljenja Srpske dr ave i crkve, s druge strane, uspeo da privoli Stefana Nemawu, oca svoga, da se odrekne vladarskog prestola, polo i mona„ki zavet i obitava na Svetoj Gori, gde su zajedno podigli srpski manastir Hilandar; to je sna an primer da sin pokorava oca koji poslu„no zavr„ava svoj ovozemski ivot u manastiru;

– prvi za srpske podvi nike osnovao Posnicu u Kareji na Svetoj Gori i Studeni„ku posnicu u Srbiji;

– prvi prosvetitelj i kwi evnik, dogmatolog, kanonolog, liturgikolog, hagiograf;

– prvi dao Srbima manastirske ustave i crkvenogra ansko zakonodavstvo;

– prvi ostavio Srbima putokaze do Svete Gore, Jerusalima i daqe, do Sinaja gde se Bog javio Mojsiju, svuda upisuju i svoje roditeqe u pomenike velikih svetiwa;

– prvi izdejstvovao da novoizabrani hilandarski igumani, za razliku od svih ostalih svetogorskih igumana, ne idu u Carigrad na potvr ewe kod vizantijskog cara;

– prvi prekinuo tradiciju gr„kih natpisa i po hramovima u Srbiji uveo irilske natpise za freske;

– prvi u Studenici uveo svojevrsnu investituru, tj. da svakom novoizabranom studeni„kom arhimandritu-igumanu palicu uru„uje, u samoj Studenici vladar Srbije;

– prvi uveo praksu da se kraqevska kruna za Srbiju ne tra i od rimskog pape, nego od poglavara Srpske crkve;

– prvi pokazao koliko je svestan značaja geografskog položaja Srbije ugrađujući u wenu državnu ideologiju kojoj stoje predstavljajući, i to kao zaloga opstanka, teorija o simfoniji ili saglasju Crkve i Države;

– prvi sagledao dubine duhovnih sposobnosti Srba, određujući im da nose breme po meri, ako hoće da opstanu na razmeđi istočnog i zapadnog hrišćanstva.

Uz sve ovo, sveti Sava je i prvi arhimandrit Srbin u Hilaru, potom prvi iguman-arhimandrit u Studenici. Iz toga je proisteklo nešto sasvim novo, po čemu je on opet prvi. Naime, prvi je i jedini koji je u arhimandritsko dostojanstvo zametnuo klicu iz koje se razvila narodna – Srpska autokefalna crkva.

Arhimandritsko dostojanstvo u pravoslavnom monahu uopšte, i arhimandritsko dostojanstvo svetoga Save u Srbiji posebno, jesu dva osnovna pitanja na kojima se zadržavam.¹

Naziv arhimandrit preuzet je od grčke složenice ἀρχιμανδρίτης, koja označava starešinu u ograđenom manastirskom prostoru, ali i prvog po časti crkvenog dostojanstvenika naspram igumana drugih manastira jedne oblasti. Sama reč μάνδρα znači, u stvari, „ograno mesto u koje pastir sabira i čuva svoje ovce da ih ne zgrabe vukovi ili kradljivci“.² Zato u crkvenoj terminologiji μάνδρα u prenosnom smislu znači manastir.

Arhimandrit je osobito zaslužio lice koje to crkveno dostojanstvo ἀξίωμα – (u Vizantiji svrstano pod ὀφφίκιον, „to znači zvanje ili službu zvanika) – dobija u znak ne samo počasti i priznanja, već i proklamirane crkvene vlasti. Zato je arhimandrit na kalu erskoj lestvici prvi do episkopa, od koga dobija da nosi nadbenedrenik koji je sastavni deo arhijerejskih odeća.³

¹ O radu svetoga Save kao arhimandrita u Srbiji, v. M. M. Petrović, Studenički tipik i samostalnost Srpske crkve, Beograd 1986, 21 sl.

² „Μάνδρα λέγεται τόπος περιπεφραγμένος, ἔνθα συνάγει ὁ ποιμὴν τὰ πρόβατα καὶ φυλάττει, ἵνα μὴ διαρπασθῶσιν ὑπὸ ληστῶν“. Upr. N. Mila, „Dostojanstva u Pravoslavnoj crkvi. Po crkvenopravnim izvorima do XIV vjeka“, Pančevo 1879, 145, nap. 62 (stariji izvori i literatura o arhimandritskom dostojanstvu, str. 144–145).

³ Prema izvesnim izvornim podacima, ispred arhimandrita sedeli su „veliki protosin el“ i „protosin el“, a iza je sedeo „mali protosin el“; svi su oni svrstani u ἕτερα ὀφφίκια καλογερικά (druga kalu erska zvanja), o čemu v. J. Darruzès, *Recherches sur les ΟΦΦΙΚΙΑ de l'Église byzantine*, Paris 1970, 575.

A nadbenedrenik je četvorougao platno koje arhimandriti – igumani, kasnije i protoprezviteri, prave u vrpce vešaju o pojas na desno bedro. Otuda i naziv nadbenedrenik koji se grčki zove ἐπιγονάτιον ili ὑπογονάτιον, „to u prevodu znači nadkoleničnik ili podkoleničnik, zato „to poput maša pokriva taj deo tela. Simbolizuje duhovni maš, tj. propoved o pravoverju, kojom se pobeđuju jeretici kao neprijatelji crkve; simbolizuje, takođe, i pobeđu nad smrću, odnosno Vaskrsenjem Hristovo. Upr. L. Mirković, *Pravoslavna liturgika, I*, Beograd 1965, 129; M. M. Petrović, *Studenički tipik i samostalnost Srpske crkve*, 36.

„Arhimandrit – po rečima Nikodima Mila,,a – bio je predstojnik velikih, prvostupnih manastira. Značaj njegov, kao predstojnika velikog broja monaha bio je velik. Mi arhimandrite nalazimo ne samo pri dvorovima episkopa i patrijaraha, nego i na saborima, gdje oni kao predstavnici svojih manastira, svoja imena na sabornim zaključcima potpisuju“⁴.

Te,,ko je ustanoviti kada, gdje i kako je prvi put uvedeno arhimandritstvo. Izvesno je, da je istorija tog dostojanstva veoma stara i u Pravoslavnoj crkvi posebno značajna. Stoga bi razumljivo bilo da podatke o tome na eno prvenstveno u crkvenim kanonima, ali u wima se, začudo, arhimandrit ne pomiwe. To saznawe čini ovo pitawe zanimljivijim jer se na osnovu izvora mo e govoriti o pojavi arhimandrita u ranim vekovima hri,,anstava, tj. jo,, dok su uveliko odr avani vasesenski sabori i sastavčani kanoni; bar vek pre vladavine vizantijskog cara Justinijana I (527–565).

U literaturi je izneto mi,,čewe, da su najraniji arhimandriti po manastirima katkad bili i obični monasi i jero akoni, tj. lica bez sve,,teničkog dostojanstva. Ovakvu praksu potvr uje, kako se iz dakeg teksta vidi, i car Justinijan I svojom 123. novelom. Smatra se, da je prvi takav primer bla eni Vadim (Βάδημος)⁵, monah koji se podvizavao u drugoj polovini IV veka, „osnovav,,i manastir van grada Vitlapata“ u Mesopotamiji, 374. godine, kada je Persijom vladao Sapor (΄απύρ) II (309–379).⁶

Kao najstariji podatak u grčkim izvorima o arhimandritu mo da treba smatrati onaj koji se dovodi u vezu sa najstarijim manastirima u Carigradu, po imenu Dalmat (Δαλμάτου ἢ Δαλμάτων), koji je 382. godine osnovao Isakije. Ovoga je kao igumana nasledio 396. godine Dalmatije (Δαλμάτιος), za koga se ka e da je imao dostojanstvo arhimandrita i da je nazvan „ocem manastira“ (πατήρ τῶν μοναστηρίων); smatran je predvodnikom svih monaha, a njegov manastir je postao prvi i najugledniji me u manastirima⁷. Veliki ugled stekao je iguman Dalmatije, u stvari, predvode i monahe u suzbijawu nestorijanske jeresi, osu ene na Tre em vasesenskom saboru u Efesu 431. godine. Zbog takve svoje uloge i revnosti „dobio je zwa we arhimandrita i egzarha [tj. predstojnika ili načelnika] prvosve,,tenika, i stare,,ine konstantinopolskih manastira“⁸.

⁴ N. Mila,, Dostojanstva u Pravoslavnoj crkvi, 144.

⁵ Ὁφφίκιον ἀρχιμανδρίτου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, ΚΣΤ (1906) 91.

⁶ Θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ ἐγκυκλοπαιδεῖα, 3ος τόμος, Ἀθήναι 1963, 559.

⁷ Ἀθηναγόρα, μητροπολίτου Παραμυθίας καὶ Πάργας, Ὁ θεσμὸς τῶν Συγκέλων ἐν τῷ Οἰκουμἐνικῷ Πατριαρχείῳ, μέρος δεύτερον, ἐν Ἀθήναις 1928, 176. O manastiru Dalmatu v. R. Janin, *La géographie ecclésiastique de l'empire byzantin, III. Les églises et les monastères de Constantinople*, Paris 1953, 86–89.

⁸ Θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ ἐγκυκλοπαιδεῖα, 4ος τόμος, Ἀθήναι 1964, 900: „ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ ἀρχιμανδρίτου καὶ ἐξάρχου πρωτοπρεσβυτέρου καὶ ἀρχοντος τῶν

Tako e stari i savim odre eni podaci o arhimandritskom dostojanstvu su oni koje nam otkriva Kirilo Skitopogski (VI vek) u ivotopisima istaknutih palestinskih podvika. On za Eftimija Velikog, palestinskog isposnika koji se upokojio 473. godine, ka e da je prozorqivim okom predvideo da e biti arhimandrit svih pustiwaka u Palestini, pa predvodnik i zakonopolo iteg, i da e wegova velika lavra biti iznad svih lavri.⁹ Arhiepiskopski tron Jerusalimske crkve, u vreme Eftimijevog arhimandritstva, dr ao je Anastasije I (458–478).

O postojawu arhimandrita u tako ranom periodu svedoži Kirilo i kad opisuje povratak svih raskolnika (Ἀποσχιστῶν) u krilo Jerusalimske crkve osim Gerondija arhimandrita. Pritom naglava da se to dogodilo za vreme carewawa Zinona (474–475. i 476–491) „ἐπί τῆς βασιλείας Ζήνωνος“, kada je na arhiepiskopskom jerusalimskom tronu bio Martirije (478–486).¹⁰

Navedeni izvori o prvim arhimandritima ne otkrivaju nam i našin wihovog uvo ewa u to dostojanstvo. Saznawa o tome postaju malo odre enija iz Kirilovih kazivawa u vezi sa izborom za arhimandrite Teodosija Velikog i Save Osve enog, Eftimijevih uženika. On, naime, opisuje da su se kod jerusalimskog arhiepiskopa Salustija (486–494), i to u nekom trenutku wegove bolesti, sastali svi pustiwski monasi i jednodu, no izabrali monaha Teodosija Velikog za arhimandrita kinovija, tj. op, te iteqnih manastira koji su pod jurisdikcijom Svetoga grada.¹¹ Tada su i Savu Osve enog izabrali za arhimandrita i zakonopolo iteqa svih lavri i palestinskih isposnika.¹² Obojica su dobili i po jednog samo nika ili zamjenika (δευτερεύοντα), koji nisu bili arhimandriti nego igumani, svaki u svom manastiru.

μοναστηρίων Κωνσταντινουπόλεως“. Kao egzarh konstantinopogskih manastira raspiwe se u drugoj deceniji VI veka Aleksandar (Ἀλέξανδρος), tako e iguman onoga manastira. Isto, 90l.

⁹ E. Schwartz, *Kyrillos von Skythopolis*, Leipzig 1939, 91: „... τοῦτο δὲ οὐκ ἀσκόπως, ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, ὁ μέγας πεποίηκεν Εὐθύμιος, ἀλλὰ διορατικῶ ὄμματι μᾶλλον προβλέπων πάντων τῶν ἐν Παλαιστίνῃ ἀναχωρητῶν ἀρχιμανδρίτην αὐτὸν μέλλειν ἔσεσθαι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν μεγίστην τε καὶ περιφανεστάτην λαύραν τὴν ὑπερέχουσαν πασῶν τῶν ἐν Παλαιστίνῃ λαυρῶν συνιστᾶν μέλλοντα καὶ ἔσεσθαι αὐτὸν ἀρχηγέτην τε καὶ νομοθέτην πάντων τῶν καθ'ἑαυτοὺς ἀναχωρητῶν.“

¹⁰ E. Schwartz, *Kyrillos von Skythopolis*, 6.

¹¹ E. Schwartz, *Kyrillos von Skythopolis*, 239: „πάντες οἱ τῆς ἐρήμου μοναχοὶ συναθροισθέντες παρὰ τῷ πατριάρχει Σαλουσίῳ ἄρρωστοῦντι καὶ μιᾶς γνώμης γεγονότες κοινῇ ψήφῳ προεβάλοντο τὸν μέγαν Θεοδόσιον ἀρχιμανδρίτην τῶν ὑπὸ τὴν ἁγίαν πόλιν κοινοβίων“ Ὑ. isto, str. 16, 115, 166.

¹² E. Schwartz, *Kyrillos von Skythopolis*, 239: „κατέστησαν τὸν ἐν ἁγίοις πατέρα ἡμῶν Σάβαν ἀρχιμανδρίτην τε καὶ νομοθέτην πάντων τῶν ὑπὸ Παλαιστίνην λαυρῶν τε καὶ ἀναχωρητῶν“. Ὑ. isto, str. 166.

Izlo eni podaci potvrđuju, da je arhimandrit po dostojanstvu i vlasti iznad igumana. Stoga je razumljivo „to je Sava Osve eni, kao arhimandrit, govorio da je iguman igumana i da je svaki iguman, koji je pod wim samovlastan (αὐτεξούσιος) u svom manastiru.¹³ O duhovnom predvodni„tvu pomenuta dva arhimandrita u Palestinskoj pustiwi svedoži i wihovo protestno pismo, upu eno vizantijskom caru Anastasiju I (491–518), kome se obrađuju u ime „i ostalih igumana i svih monaha koji žive u svetom Božjem gradu i celoj pustiwi oko wega i Jordana“.¹⁴

Izuzetan značaj arhimandrita je potvrđen i time, „to su Teodosije Veliki i Sava Osve eni postali ujedno i egzarsi, kao nekada Dalmatije u Carigradu, „to znači predstojnici ili načelnici i ovla„ eni izaslanici patrijarhovi za sve manastire pod jurisdikcijom Svetoga grada.¹⁵ Posebno i za razliku od arhimandrita Teodosija, Sava Osve eni je poput svog učitega Eftimija Velikog nazvan i zakonopoloteqem. Ovo se neizbežno dovodi u vezu sa Tipikom Save Osve enog i sa Savom srpskim kao arhimandritom i zakonopoloteqem.

Arhimandritstvo kao crkvena ustanova ubrzo je ozvaničeno Justinijanovim zakonodavstvom, žime se donekle premostilo nepomiwawe arhimandrita u crkvenim kanonima. Tako, u 5. Justinijanovoj noveli, glava 7, nala se se episkopima, igumanima i „zvanim arhimandritima“ (ἀρχιμανδρίται καλούμενοι), da onemogu e monahe kađ ho e iz svog prvog manastira da se sele u neki drugi manastir, jer time opovrgavaju svoju mona„ku skromnost i kazuju da su skitnice i psihički nestalni.¹⁶ A u 123. Justinijanovoj noveli, glava 34, govori se o uslovima koje treba da ispuwava „ava ili arhimandrit“ svakoga manastira (ἐν ἐκάστῳ μοναστηρίῳ) kao iguman. Tu je propisano da za kandidata ne mora biti istaknut prvi po dostojanstvu me u monasima, nego onaj koga celo bratstvo ho e kao ispravnog u veri i lišnomivotu, sposobnog i dostojnog da upravqa manastir na korist svih monaha.¹⁷

¹³ E. Schwartz, *Kyrrillos von Skythopolis*, 166: „ἐγὼ δὲ ἡγουμένων εἰμὶ ἡγούμενος ἕκαστος γάρ τῶν ὑπ' ἐμὲ αὐτεξούσιος ὢν τοῦ ἰδίου κελλίου ἡγούμενός ἐστιν“.

¹⁴ E. Schwartz, *Kyrrillos von Skythopolis*, 152. Zaglavqe pisma glasi: „Βασιλεῖ θεοφιλεστάτῳ καὶ εὐσεβεστάτῳ ἐκ θεοῦ ἀγούστῳ καὶ αὐτοκράτορι Φλαβίῳ Ἀναστασίῳ τῷ φιλοχρίστῳ δέησις καὶ ἱκεσία παρὰ Θεοδοσίου καὶ Σάβα τῶν ἀρχιμανδριτῶν καὶ λοιπῶν ἡγουμένων καὶ μοναχῶν ἀπάντων τῶν τὴν ἀγίαν τοῦ Θεοῦ πόλιν καὶ πᾶσαν τὴν περὶ αὐτὴν ἔρημον καὶ τὸν Ἰορδάνην κατοικούντων“.

¹⁵ E. Schwartz, *Kyrrillos von Skythopolis*, 114, 115; v Hans-Georg Beck, *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, München 1977, 137.

¹⁶ *Iust. nov.* V, VII ed. stereotypa, R. Schoell, *Corpus juris civilis, III, Novellae*, Berolini 1904, 33.

¹⁷ *Iust. nov.* CXXIII, XXXIV, nav. izdawe 618; up. N. Mila„, *Dostojanstva u Pravoslavnoj crkvi*, 145, nap. 63.

Navedeni podaci iz Justinijanovih novela posredno su svedočanstvo o tome, da je ustanova arhimandrita bila pro„irena na sva ve a mona„ka sredi„ta Vizantijskog carstva. Kad je reš posebno o manastirima u Carigradu, posle opadawa snage napred pomenutog manastira Dalmata, vode e mesto preuzeo je Luveni Studitski manastir u jugozapadnom delu grada, Eiji je iguman tako e imao dostojanstvo arhimandrita. U wemu se narožito prožuo uženi Teodor Studitski, koji je upravu primio 798. godine, predvode i istovremeno, kao arhimandrit, jo„ četiri manastira u oblasti Olimpa i Vitinije.

Studitski monasi su, zbog revnovawa za Eistotu u veri i crkvenom ivotu, mnogo puta o„tro opomiwali patrijarhe i episkope, dovode i time u te ak pola aj odnose izme u Patrijar„ije i Carskog dvora. I pored toga, me utim, tri studitska kalu era postala su carigradski patrijarsi: Antonije III (974–980), Aleksije (1025–1043) i Dositej (1190–1191), koji je prethodno bio jerusalimski patrijarh (1186–1189); a tri vizantijska cara su tamo zamona„ena: Mihailo V (1042), Isak I Komnin (1059) i Mihailo VII Duka (1078).¹⁸

„uveni Studitski tipik, odnosno obraznik ili ustav Teodora Studita (u Eijoj osnovi je prvi sastavqeni tipik – Tipik svetoga Save Osve enog, iz kojeg su nastali svi ostali tipici kao, na primer, Tipik Svete Gore i Evergetidski tipik), morao je biti dobro poznat svetome Savi srpskom prilikom sastavqawa Hilandarskog i Studeniškog tipika.

Obitavaju i na Svetoj Gori, gde je do„ao kao sedamnaestogodi„wak monah Sava srpski je mogao iz ivotopisa o svetom Savi Osve enom da sazna, da je i ovaj bio istih godina kada je polo io mona„ki zavet; da je po dostojanstvu bio arhimandrit-iguman i da je sastavio mona„komanastirska pravila. Uz to, od svetogorskih monaha je svakako slu„ao o crkvenom i političkom ivotu u Carigradu, gde je sâm, odlaze i, mogao da sazna o mona„kom poretku velikih manastira i o odnosima izme u Carigradske patrijar„ije i Carskog dvora.

Na Svetoj Gori su, dakle, sabirana, ocevivana i odabirana mona„ka iskustva palestinskih, carigradskih i drugih manastira, kao i iskustva proistekla iz pona„awa vizantijskih careva prema woj posebno i Crkvi uop„te. Sa jednog takvog izvori„ta sveti Sava je pravio odbir da u svoje otažastvo – Srbiju prenese sve „to je najboqe, zbog žega wegov ivotopisac Domentijan i ka e da „вѣсакимъ образѣ Свѣтык Горы прхнесе въ свои отъѣство“.¹⁹ Preneo je on

¹⁸ Ορησκευτική καὶ ἠθική ἐγκυκλοπαιδεία, 11ος τόμος, Ἀθήναι 1967, 492. O Studitskom manastiru v. R. Janin, *Les églises*, 444–455.

¹⁹ Domentijan, *Život svetoga Simeona i svetoga Save*, izd. –. Daniži (dage: Domentijan), u Biogradu 1865, 205; v. *Životi sv. Save i sv. Simeona*, prev. L.

otuda sve „to je od kwiga, uŁewa i ustanova moglo da krasi dr avno i crkveno ure ewe Srbije. Jedna od ustanova je i arhimandritstvo; ono je ugra eno u osnove srpske dr avnosti i crkvenosti onda kada je to bilo najcelishodnije, tj. kada je zbog pada Carigrada i Soluna u ruke Latina 1204. godine razbijen ustageni crkveni i dr avni poredak u Vizantiji, a na Svetoj Gori ozbiqno ugro eni autonomija i spokojstvo.

Sava je u takvim okolnostima svoj pogled upravio vi„e ka Srbiji, razmi„gaju i „ta korisno mo e da uŁini za wu. Radi ostvarewa takvih cigeva va no je bilo da postane arhimandrit. A upravo te godine je, kao tridesetogodi„wak, ispuwavao kanonski uslov za takvo dostojanstvo.²⁰ Posebno je pitawe, kako je sveti Sava postao arhimandrit i kome pripisati inicijativu za to: wemu osobno, jerisoskom episkopu Nikoli koji je imao jurisdikciju nad Svetom Gorom, ili solunskom mitropolitu Kostadiju?

Mona„ka skromnost ne dopu„ta da o tome govori sãm Sava. Domentijan jednostavno saop„tava da su se u Mitropoliji solunskoj, u hramu Svete Sofije, sabrali episkopi Nikola jerisoski, Mihailo kasandrijski i Dimitrije adramerejski sa svojim mitropolitom Kostadijem solunskim, a sa wima i „bla eni kir Sava“, da slu e svetu liturgiju. Savu na toj liturgiji „blagoslovi„e i uŁini„e arhimandritom i dado„e mu da nosi nabeledrenicu i narukvice“...A ovo uŁini„e – zakquŁuje Domentijan – po promislu Božen i po svom grŁkom zakonu, da bude arhijerej“.²¹

Teodosije je izda„niji u kazivawu. On pored ovoga „to je zapisao Domentijan, saop„tava da je Sava radi manastirskih potreba do„ao u Solun, celivao mirotolivi grob velikomuŁenika Dimitrija, pa odseo „i ivqa„e“ („to znaŁi na nekoliko dana) u svom manastiru Filokalu, odakle je posetio solunskog mitropolita Kostadija koji je o wemu mnogo slu„ao i eleo da ga vidi. Zatim, bele i, da se desilo u to vreme da do e i Nikola, episkop Svete Gore, koji je sve potanko priŁao solunskom mitropolitu o Savi i o mirotolewu iz svetih mo„tiju Simeonovih, posle Łega je mitropolit Łe„ e pozivao Savu da razgovaraju. Teodosije, uz sve ovo,

Mirkovi , Beograd 1938, 103; up. Teodosije Hilandarac, fivot svetoga Save, izd. – DaniŁi (daqe: Teodosije), u Biogradu 1860, 96: „... оуставиаше прхдаанiа вса иже въ светхн горх навыее...“; v. Stare srpske biografije, prev. M. Ba„i , Beograd 1924, 155.

²⁰ O tome v. M. M. Petrovi , StudeniŁki tipik i samostalnost Srpske crkve, 22.

²¹ Domentijan, 191–192: „... събравъше се три епископи, Никола кришскн и Мицанъ касандриискн и Димитриъ адрамеренскн, въ митрополи солоуњскои въ светои Софии съ митрополитомъ своимъ Костадиемъ слоужьше светою литургию, и томоу съ нимъ блаженомоу киръ Савх, и благословиъше и, и сътвориъше и арьциманьдрита, и даше кмоу носити наведрънцоу и нароуќвице. се же сътворише по съмотрению божию и по законоу свокомоу гръескомоу, яко быти кмоу арьцикрек“.

otkriva da je bio „narođiti dan svetoga praznika“ u koji mitropolit i pomenuta tri episkopa „umoli„e Svetoga (tj. Savu) da bude s wima slu abnik“ na liturgiji... „i tada ga mitropolit i episkopi blagoslovi„e, i nazva„e ga arhimandritom, i blagoslovi„e ga da nosi nabadrenicu kada slu i svetu liturgiju“.²²

U daqem kazivawu Teodosije iznosi va ne pojedinosti kojih tako e nema kod Domentijana. Zapisao je, da su saslu abnici posle svete liturgije zajedno bili i za „telesnom“ trpezom, na kraju koje se Sava qubazno rastao sa mitropolitom, „svr„iv potrebe manastirske“. Sava je, pre nego „to se vratio u Svetu Goru, a po„to je postao arhimandrit, iz Soluna poslao u Srbiju, svome bratu samodrcu Stefanu, (veliki upan od 1196. do 1217, a kraq od 1217. do 1228) pismo i „staklenicu mira od svetih mo„tiju preĀasnoga oca svoga“, koju je s tom namerom poneo bio, polaze i iz Hilandara. Sadr ina Savinog pisma, sastavqenog u Solunu, odnosila se uglavnom na to, kako je Bog proslavio Āudima wihovog preĀasnog oca, svetog Simeona Mirotolivog, zbog Āega Stefana „obuze radosni plaĀ zadugo“, te „zapovedi da se poslanica proĀita, da svi Āuju“.²³

Svetiteqstvo Simeona Mirotolivog je moralo da utiĀe na Kostadija, mitropolita solunskog, i trojicu episkopa, da Savu, inaĀe zaslu nog podvi nika, proizvedu u arhimandrita, „to se iz Teodosijeovog kazivawa jasno vidi. On nam ne otkriva, da li je i „ta Sava u pomenutom pismu rekao o svom novom dostojanstvu, tj. arhimandritstvu. To, naravno, ne mora da znaĀi da je pre utao tako ne„to, jer tek izvr„eno proizvo ewe u arhimandrita tako e treba shvatiti kao milost Bo ju koja se izlila blagodare i svetiteqstvu wihovog oca Simeuna. Stoga se te„ko mo e verovati da je Sava u pismu svome bratu pre utao jedan tako znaĀajan Āin. Iz Teodosijeovog kazivawa se, uostalom, nedvosmisleno vidi da Sava bora vi neko vreme u manastiru Filokalu, „to znaĀi da je pismo mogao da po„aqe i pre, ali on Āeka „narođiti dan svetoga praznika“. Trebalo je, ipak, da se o wegovom arhimandritstvu sazna i u Srbiji. Zato je i Āekao da staklenicu sa mirom po„aqe uz pismo, koje je trebalo da sroĀi tek po„to se taj Āin obavi. A „ta je drugo, ako ne to, mo-

²² Teodosije, 77–78; prev. M. Ba„i , 140. Koji bi to „narođiti dan svetoga praznika“ mogao biti? Pre desetak godina napisao sam „da je Sava postao arhimandrit po„to se na Svetoj Gori Āulo da su Latini 13. aprila 1204. godine osvojili Carigrad i razbili Vizantijsko Carstvo, a pre jeseni iste godine“ (M. Petrovi , StudeniĀki tipik i samostalnost Srpske crkve, 22). Veliki praznici na isteku leta su Usekowane glave svetog Jovana Krstitega (29. avgusta po starom kalendaru ili 11. septembra po novom kalendaru) i Ro destvo Presvete Bogorodice – Mala Gospojina (8/21. septembra). Sledi praznik Vozdvi ewa Āasnog Krsta – Krstovdan (14/27. septembra) kao najverovatniji dan posve ewa Save u arhimandrita.

²³ Teodosije, 78; prev. M. Ba„i , 141.

glo da bude va nije kao „potreba“, jer Ćim je zadovoljena, prestao je razlog za daqe Savino zadr avawe u Solunu.

Za„to je bilo va no da u Srbiji saznaju da je Sava arhimandrit? Iz ranije istorije o arhimandritima zna se da su to dostojanstvo dobijali igumani uglednijih manastira, pod Ćijim nadzorom su mawi manastiri odre ene oblasti. Hilandar nije mogao da ima nadzor nad nekim drugim manastirima Svete Gore, „to znaĆi, da wegovo ustrojstvo mona„kog ivota nije imalo potrebu za arhimandritom koji tamo nema nad kim da pro„iri upravu ili nadzor. Sava je pro„irenu arhimandritsku upravu mogao da ima u Srbiji, i to iz StudeniĆke lavre, u kojoj e Ćudotvornost Simeonovih mo„tiju, po„to se prenesu iz Hilandara, pomo i wemu ka arhiman-

Bogorodica „Popska“, manastir Hilandar

dritu da izmiri zava enu bra u, Stefana i Vukana; pa e mu pomo i da na razme i istoĆnog i zapadnog hri„anstva, u saradwi sa samodr„cem Stefanom, uĆvrsti svoje otaĆastvo u pravoverju i dobrim zakonima, „to je ujedno pravi zalog za uĆvr„ivawe samodravnosti i samocrkvenosti.

Stoga je razumqivo za„to je Stefan odmah odgovorio „mnogogubazno i mnogomolbeno i mnogosuzno“: „O gubazni du„e moje, o prepodobni oĆe na„ kir Savo, poslu„aj molbu moju, i ne prezri glas koji ti „aĆem iz dubine du„e moje...“ Molio je, u stvari, Savu

da donese svete mo„ti oca wihovog, nagla„avaju i: „и самъ прииди къ намъ“. ²⁴ Da Stefan Savin boravak u Srbiji ne zami„qa privremenim, ve stalnim, potvr uju wegove reži koje je, prema Teodosijevom kazivawu, izgovorio za trpezom u Studenici odmah po obavljenom godi„wem pomenu, 13. februara 1206. godine, u prisustvu gostiju koji su sa Svete Gore pratili prenos Simeonovih mo„tiju. „Sveti [tj. Sava] sa onima koji su s wim do„li iz Svete Gore pomenu samodr„cu o povratku svom u Svetu Goru. A ovaj, žuv reš tu... moqa„e Svetoga... prebudi na želu bra e crkve od wega [tj. Simeona] sazdanе, presvete Bogorodice, ne kao da slave tra i„ nego te molim da s wima prebiva„, da „togod dobro uzakoni„ me u wima i me u nama samim i me u svim qudima otažastva svojega. Jer na to te i posla Bog, kako ja pomi„qam, da nedovr„eno od oca prežasnog na„eg ti ispuni„“. ²⁵

Savin ostanak u Srbiji trebalo je pred Svetogorcima i svetom opravdati na nažin koji ne ostavqa mesta za prigovor na ražun mona„ke skromnosti. A taj nažin se sastojao u tome, „to Sava, „videv samodr„ca brata i sve blagorodnike kako padaju na zemqu pred nogama wegovim, i one prežasne oce koji su s wim do„li kako pritižu u pomo radi ostanka wegova... odmah se pokori... i tako Sveti bi postavžen igumanom u velikom manastiru po imenu Studenici, u crkvi presvete Bogorodice...“ ²⁶

²⁴ Domentijan, 192; prev. L. Mirkovi 91.

²⁵ Teodosije, 93; prev. M. Ba„i , 153. Smatram da je telo svetog Simeona Mirotoživog 1206. godine preneto iz Hilandara u Studenicu. Q. Maksimovi , O godini prenosa Nemawinih mo„tiju u Srbiju, ZRVI 24/25 (1986) 437–444, zastupa drugažije mi„qewe i zakqužuje: „Oževidno je da kao logižno re„ewe preostaje osma godi„wica (13. II 1207), „to znaži da je telo provelo (!) u grobu na Sv. Gori ne„to mawe od osam godina“ (str. 440).

Takav zakqužak je te„ko prihvatqiv, jer se na osmoj godi„wici navr„ilo, ražunaju i godinu u kojoj se upokojio (1199) kao zaokru emu kalendarsku godinu, punih osam godina, jedan mesec i trinaest dana, tj. zakoražilo se u devetu godinu, „to Sava ne bi propustio da saop„ti u smislu uobižajenog zaokru ivawa nepune godine. Ovo „pogotovu „to je za wega – po režima Q. Maksimovi a – bilo va no da žudesna ožuvanost Nemawinog (žitaj Simeonovog) tela bude „to upežatqivija, odnosno vreme le awa u grobu „to du e“ (str. 440). Sem toga, radi uklapawa 1207. godine Q. Maksimovi usporava vreme koje je bilo potrebno; a) da se u Srbiji sazna o mete u na Svetoj Gori, izazvanom od Latina; b) da stigne Savi pismo iz Srbije i wegov odgovor bra i u Srbiji, smatraju i, kako ka e, da „on izgleda nije na brzinu reagovao“ (str. 442); v) za „dopremawe“ (!) do Studenice tela Simeonovog, zakqužuju i „da se pripreme za put i samo putovawe nisu odvijali nekom vratolomnom brzonom“ (str. 442). Me utim, priroda onda„wih doga aja nije trpela nikakvu usporenost. Savine reži „i uoživ„i pogodan trenutak da se to ostvari“, tj. da se otvori Simeonov grob i telo ponese u Studenicu, izazvane su neposredno pismom bra e Stefana i Vukana.

²⁶ Teodosije, 94; prev. M. Ba„i , 153–154; up. Domentijan, 203–204; prev. L. Mirkovi , 102.

Sava je, kao iguman, u samom početku sproveo odluku koja je odraz njegove dobro zasnovane i u Studenički tipik, jo, pre konačnog povratka u Srbiju, unete zamisli o ulozi studeničkog arhimandrita. Za ostvarenje tih ideja zaslužan je i samodržac Stefan koji je, po rečima Domentijana „umolio prepodobnog da bude iguman u domu svete Bogorodice studeničke“, sa čim da „prvo... tu najboži osnov položi“, jer je „blagosloven Bogom i njegovom prečistom Materom, jo, u Svetoj Gori satvoren arhimandritom; i prebivavem prepodobnog tu, nazva se arhimandritom igumanom svete Bogorodice studeničke lavre“.27 Kakva je, u stvari, bila ta odluka je doneta odluka Savina, zaključuje se i iz Teodosijevih reči: „I tako primiv taj manastir, zapovedi da se zove lavra svetoga Simeona, a onaj koji u voj uprava da bude i da se zove arhimandrit, kao „to je i sâm u Solunu gradu od mitropolita i arhiepiskopa bio postavljen za arhimandrita“.28

Savu su za arhimandrita postavili visoki crkvenodostojnici po drevnoj praksi, tj. onako kako su činili u Carigradu ili Palestini na primer. Sve je po dogovoru izvedeno. Nikakvom služaju se ne može pripisati to, „to su se Sava i tri episkopa, istovremeno zadesili kod mitropolita u Solunu, za „naročiti dan svetoga praznika“. Okupio ih je sam čin proizvođača Save u arhimandrita, za „ta je odabran dan veći praznika, kako bi se i time ukazalo na izuzetnost događaja. Naročiti praznični dan, doduše, neodređeno pominje samo Teodosije. Kod Domentijana se o tome ne govori. A u grčkom tekstu filitija svetoga Save piše: „... Dogovoriv, i se arhijerej [tj. Kostadije] sa svojim episkopima i celim sveštenstvom, jedne nedelje dok je Svetiteq [tj. sveti Sava] poučavao narod u mitropoliji, učini ga iznenada arhimandritom protivno voji njegovoj“.29

Savi je, tako e, u skladu sa drevnom praksom u velikim monaškim obitavalištima, pripadalo da kao arhimandrit bude prvi i iznad svih igumana u Srbiji. U tom smislu je on u 13. glavi Studeničkog tipika za igumana propisao, između ostalog: „... Ovaj iguman da je viši od svih igumana i da se naziva prvim“. Odmah nastavlja: „Kada, pak, ovoga treba postaviti, ovako da biva: da se okupee ekonom i eklisijarh sa najstarijom bratijom i da idu samodržavnom gospodinu sve srpske zemlje, i da mu poštu molbu da dođe u ovaj manastir. I da uzme sa sobom episkopa i igumane Svetogora u Rasu i Svete Bogorodice Gradačke i Svetog Nikole u Toplici i

²⁷ Domentijan, 204; prev. L. Mirković, 102.

²⁸ Teodosije, 94; prev. M. Bašić, 154.

²⁹ Νέον Ἐκλόγιον, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1863, 272; .. συμφωνήσας ὁ ἀρχιερεὺς μετὰ τοὺς Ἐπισκόπους του, καὶ ὅλον τὸν κλῆρον, μίαν Κυριακὴν ἐκεῖ ὅπου ἐδίδασκεν ὁ Ἅγιος τὸν λαὸν εἰς τὴν μητρόπολιν, τὸν ἔκαμεν ἕξαφνα Ἀρχιμανδρίτην μὴ θέλοντα“.

drugog Nikole u Kazanovi ima, i drugog Svetog Nikole u Dabru, i Svetog —or a u Dabru. I kad on do e sa ovima, da sazove u savet ekonoma i eklisijarha ovoga mesta i druge starce koji su podobni. I kad u e vladar u crkvu i svi ovi sa wim, da se posavetuju i da izaberu prepodobnog Loveka koji e biti arhimandrit me u svima igumanima i pastir ovome stadu. A wegovo postavqewe da bude ova-ko: kad prispe vreme svete slu be, da se oblaži svetiteq episkop i sa svima tim igumanima i sa drugim łasnim jerejima, i da dovedu onoga koji e biti pastir u ovom svetom mestu. I kad ga sa svima tim igumanima episkop postavi ispred sebe, naołigled svima, a narołito vladaru koji stoji ispred, sa blagoslovom da ga oblaži episkop u svete rize po redu, kao „to priliži. I svetu nabe-drenicu sâm episkop s blagoslovom da mu ve„a na levo (!) bedro. U tome, dakle, ovaj arhimandrit i slu be svete da vr„i. I po„to on u e tu sa episkopom i sa igumanima, i po„to svr„e svetu liturgi-ju, i po„to bude polo eno Sveto Jevan eqe na svetoj tpezi, a e-zao pred Presvetom, i rekav„i trisveto i tropar: ‘Pomiluj ni, Gospodi, pomiluj ni’; drugi: ‘Gospodi, prizri s nebese i vi d’, i izgovoriv„i tropar i kondak Uspenija svete Bogorodice, daju sve-titeq i svi igumani onome koji se postavqa Sveto Jevan eqe, i vode ga pred dveri. I prilazi dr avni gospodin sve srpske zenqe i uzima ga za ruku od svetih dveri i privodi ga ka Presvetoj, i uzev e-zao kao iz ruke same Presvete i daje ga igumanu. I vode i posta-vcqa ga na igumansko mesto, i ka e mu: ‘Dostojan’. I tu odmah svi uglas ka u tri puta: ‘Dostojan’. I celiva ga, prvo vladar, potom episkop, potom ostali łasni starci po redu i pevaju kondak Zla-toustu, glas 4: ‘Ot nebese pobeđu prijet’ i potom jekteniju i otpust. I potom se slavi vladar; i potom postavqeni arhimandrit. Upravo ovoga radi zapovedamo samom vladaru sve srpske zenqe da, dolaze-i, postavqa ovoga arhimandrita; toga postavqaju i umesto sebe gospodina i ktitora, da bude osvetiteq i łuvar ovog svetog manas-tira, i prosto da ka em ima da bdi nad ovim svetim mestom.“³⁰

Sava je svojim arhimandritstvom i Studeniłkim tipikom potvrđa i nastavak vekovima va e e prakse, po kojoj je arhiman-drit me u igumanima „prvi“; dakle, upravo onako i u onom smislu kako je sveti Sava Osve eni za sebe govorio, imaju i u vidu ostale igumane palestinskih manastira tj. da je „iguman igumana“.³¹ Ove łiwenice ne idu u prilog mi„qewu Dionisije Παπαχρισάνθου: „Prime ujemo da je izme u 529. i 536. reł ‘arhimandrit’ promenila znałewe i znałi ‘iguman’, dok se staro dostojanstvo arhimandrita izra ava (novom?) titulom ‘prvi’ (πρῶτος).³² Odrednica „prvi“,

³⁰ M. M. Petrovi , Studeniłki tipik i samostalnost Srpske crkve, 156.

³¹ Videti napred nap. 13.

³² Διονυσία Παπαχρυσάνθου, ‘Ο Ἀθωνικὸς μοναχισμὸς. Ἀρχὲς καὶ ὀργάνωση, Ἀθήνα 1992, 294–295, nap. 33.

bilo kao epitet ili kao brojna imenica, nije zamena za odrednicu „arhimandrit“.

Arhimandritstvo svetoga Save se, u odnosu na carigradske, palestinske i druge arhimandrite, ipak razlikuje. Drugi arhimandriti su postavčani od jerarhije odre ene kanonske crkve kojoj pripadaju, ali ne radi osnivawa nove autonomne ili autokefalne crkve. Jedino Sava srpski je, kao arhimandrit, bio zametak za stvarawe narodne – Srpske pravoslavne crkve tako, „to nije ostao na nivou Studeničke arhimandrije koju je sâm osnovao, nego je oti- skopiju.

Miodrag M. Petrovi

REZIME

ARHIMANDRITSKO DOSTOJANSTVO SVETOGA SAVE

Arhimandritstvo svetoga Save duboko je utkano u osnove srpske samocrkvenosti i samodravnosti. Zbog toga je važno da se zna, da je to dostojanstvo mogao da primi najranije 1204. godine, jer je upravo tada, kao tridesetogodišnjak, ispuwavao kanonski uslov. Snaan povod za proizvoewe Save u arhimandrita mogao je biti, izme u ostalog, pad Carigrada i Soluna, te godine, u ruke Latina koji su odmah i mir Svete Gore naruili. Usled tih događaja nastali su mnogi poremećaji u vaenim do tada crkvenom i dravnim hijerarhijskim poretku. Sve to uticalo je, posredno ili neposredno, da se u Srbiji priprema osnivawe samostalne crkve i proglaewe kraevine, čemu je prethodilo i u svemu tome značajnu ulogu imalo proizvoewe Save u dostojanstvo arhimandrita.

Savu su u arhimandritsko dostojanstvo proizveli Konstantin – Kostadije mitropolit solunski i druga tri Grka episkopa, saslu e i liturgiju u hramu Svete Sofije u Solunu. Izveli su oni to – prema kazivawuivotopisca Domentijana – „po promislu Božjem i po svom grčkom zakonu, da bude arhijerej“. A arhimandrit je, inače, svešteno lice koje na kalu erskoj lestvici zauzima mesto odmah do episkopa i ima prokuratorsku crkvenopravnu vlast.

Sava kao prvi Srbin arhimandrit, najmlađe je Hilandar bio potreban u tom dostojanstvu. Izvori i sva crkvena praksa govore da su arhimandriti postavčani da bi kao igumani predvodili ostale igumane odre ene oblasti. Drugim rečima, Sava nije postao arhi-

mandrit radi manastira Hilandara i Svete Gore, nego radi Srbije u kojoj je i mogao biti „prvi me u igumanima“, odnosno „iguman igumana“, ponašaju i se, „tavi“,e, episkopski, i poput poglavara crkve.

Sava je svojim arhimandritskim dostojanstvom presadio u Srbiju, i razvio, ustanovu arhimandritstva po ugledu na drevnu praksu koja je bila u Carigradu, Palestini i drugim pravoslavnim monaškim centrima.

Za razliku, me utim, od svih ranijih arhimandrita koji su postavljani u crkvi i državi kojoj pripadaju, Sava je u arhimandrita proizveden u Solunu, a predodređen da pastvuje u Srbiji kojoj je obezbedio autokefalnu crkvu i pravoslavnu kragjevsku krunu.

ЦРКВЕНА ПРОСВЕТА

CRKVA PORODICA ' KOLA

Niko miran a niko spokojan,
sve se Lovjek bruka sa Lovjekom.
Wego„

Hri„ anski krst simbolično predstavqa harmoničan spoj na„eg zemaqskog ivota, predstavqenog dr avom i wenim vladarom u Ĺijim okvirima Lovjek uĹi, ive i porodiĹnim ivotom, i, na„eg nebeskog ivota, oliĹenog u hri„ anskoj veri u jednoga Boga, u nadi da na„ ivot ima smisla i svrhovitost kraja, i u qubavi, kao tre oj sestri mudre majke Sofije. I dok je horizontala hri„ anskog krsta oznaka Lovkovog voqnog i svesnog prihvatawa ovozemaqskog ivota, wegove materijalnosti i realnosti (svet, dakle, nije ni san ni iluzija, ni na„a predstava ni privi ewe, a nije ni delo ni eg bo anstva, demijurga), u kojoj Lovjek treba da osmisli svoje mesto koje mu je ro ewem dato (svako je ro en u odre enom narodu, u odre enoj religiji i u ograniĹenom vremenu) vertikala krsta je sýmbolon Lovkovog uspravnog hoda, wegove glave, slobodno i voqno podignute u vis, put neba, i svoga Tvorca.

ovjek koji stoji u mestu ra„irenih ruku liĹi na krst, jer se Lovek ra a i umire u znaku krsta. Naslu ivawe tajanstvenog znaewa krsta imali su i drugi narodi sveta, pre hri„ ana, ali tek je dolazak BogoLoveka Isusa Hrista u svet, Wegova smrt na krstu, uĹinila krst Krstom, prepoznatim simbolom Lovkovog ivota, smrti i vaskrsewa.

I jo„ jednom da se upitamo, „ta predstavqa Lovjek ra„irenih ruku koji nepomiĹno stoji. Wegove noge, tako re i, ukopane u zemqu, potvr uju wegovu vezanost za zemqu, ali i privr enost, pa i qubav prema zemqi. Gaze i zemqu Lovkova stopala upijaju i prenose celom organizmu qudskom sve „to je ovome potrebno: sokove zemaqske koji qa hrane, energiju tla na kome je ro en i, na koje se tle i u koju se zemqu, pola e wegovo mrtvo telo. Ra„irene ruke qudske, koje on, Ĺesto, i ne znaju i za„to i kako „iri kada nekoga ho e da primi u zagrqaj, kada se Ĺudi i divi nekome ili neĹemu, kada se preqaje voqno ili nevoqno, ruke su Hristove na krstu, voqno i slobodno ra„irene (razapete) za sve qude, u pro„lim i

budu im vremenima. Najzagonetnija na celom qudskom telu je wego-va glava. Pokretna u svim pravicima osim da gleda unazad (se amo se opomene Hristove da kada jednom istinski zaoremo Wegovu wivu ne osvr emo se vi,,e unazad!), snabdevena svim potrebnim Łulima i krunom svakog stvarawa, mozgom, dobro za,,ti enim tvrdom loba-wom, Łovekova glava najŁe,, e je pogruta napred i nadole, gledaju i zemqu (kada treba da ispita kuda da ide, a i kada se stidi), ali i ponosno i ushi eno podignuta visoko put neba, mole i se i zahva-quju i Bogu, oŁekuju i od Wega ki,,u i sunce, ali pre svega Wegovu blagodat.

Skoro dve hiqade godina hri,, anski Krst stajao je, u zapadno-evropskoj hri,, anskoj civilizaciji i kulturi, relativno Łvrsto ukopan u zemqu, dok su pored krsta, oko krsta, nekad i na krstu, iveli i umirali hri,, anski qudi u hri,, anskim zemqama sveta. Kada su se ra ali, oĉnah su se i krstili, krst su nosili na grudima celog ivota, sa krstom u ruci ili na prsima, s nadom u Krst, umirali su. Vera u Boga i u Isusa Hrista, Bo ijeg i ŁoveŁijeg Sina, Spasiteqa sveta, prirodno je povlaŁila za sobom u hri,, anskog Łoveka Evrope i slovenskih zemqa, veru u cara ili kraqa, patrijarha ili papu, koji vladaju telima i du,,ama qudskim po dopu,,tewu Bo ijem i u saglasnosti sa Wegovim Zakonima; a onda, ovakva, iz vere u Boga izvedena vera, opet prirodno, prenosila se na oca porodice, po,,tovanog i voqenog od ene i dece. Tek ovakva Łvrsta vertikalna krsta: Bog, zemqski i duhovni vladar, otac porodice, kao odraz, eho nebeskog Oca, obezbe ivala je relativnu trajnost, skoro dve hiqade godina dugu, patrijarhalnog hri,, anskog dru,,tva. Ovakvu trajnost, malo poznatu u politeistiŁkih naroda i vera pre hri,, anskog doba, omogu avao je istinski Auctoritas. U Boga se istinski verovalo, a zemqski vladari, duhovne stare,,ine, kao i oŁevi porodica bili su po,,tovani, pa i voqeni, jer su i sami bili veran otisak i podra avawe vrhovnog Autoriteta, Boga. Prirodno je da je i Łovekovo uŁewe, ,,kola i ,,kolstvo, vekovima hri,, anskog trajawa u sredwen i na poŁetku novog veka, nosilo sve oznake hri,, anskog ,,kolstva i hri,, anskog vaspitawa.

Nisam u mogu nosti da na ovome mestu ispitujem i obja,,wavam brojne razloge i uzroke, kada je, za,,to i kako, hri,, anski Krst poŁeo iz temeqa da bude podrivan, da se u Wega od Łoveka sve vi,,e sunwa, da se od Wega be i i udaqava. Lebde i iznad glava qudi, postaju i vremenom nedose an, hri,, anski Krst, kao da se poput vaznesenog Gospoda sklonio ,,iza oblaka“, dostupan jo,, samo onim malobrojnim hri,, anima koji su u stawu da liŁnim podvigom obo ewa opet jasno i u svetlosti sagledaju onaj isti Krst, izgub-qen i opet Łudesno prona en, jo,, u prvim vekovima hri,, anstva. Istini za voqu, Hristov Krst ve dve hiqade godina nestaje, zagubi se i skloni, da bi, ranije od ve ine qudi, a onda, vremenom, od

sve maweg broja hri,, ana, Bo ijom blagoda u, opet bio otkriven i u radosti od hri,, ana vzdignut.

O uzrocima laganog, a onda sve ubrzanijeg (od 17, i onda naročito od 18. i 19. veka), propadawa patrijarhalnog dru,,tva u hri,, anskim dr avama Zapada i Istoka Evrope, pisali su, zbiqa dobro, mnogi vi eni filosofi i religiozni mislioci i u zapadnom i u pravoslavnom hri,, anstvu.*

Po imo, dakle, od Liwenice koju nije dobro prevideti (kao ni svaku drugu Liwenicu), da je patrijarhalno hri,, ansko dru,,tvo svuda u svetu (na alost, i u pravoslavnom svetu), najbla e rešeno, u ozbiqnoj krizi. Svi dobri razlozi, vaqano ispitani od teologa, filozofa, psihologa i sociologa, ubedqivo su pokazali da se ovakva kriza mogla sa sigurno,, u ošekivati, šak da je kriza bila po e gna. Veliki pometaši, ve odavno zaga enih ulica Evrope Niše, Marks, Frojd, uzbunili su svet, podigav,,i debeo sloj ubreta u vazduh, kao „to su to nekad ušinili sa jo,, detiwastim lovešanstvom, jedan Kopernik i Darwin. Tek „to se od wih bila slegla pra,,ina, posle koje qudi vi,,e nisu gledali jedan drugog na isti našin, pojavili su se, u 19. i 20. veku, novi razbijaši iluzija, predstavnici „Vesele nauke“, proleterske mesijanske klase i „Nelagodnosti u kulturi“. Zar su graditeqi ovakvih ušewa (Niše, Marks i Frojd) predvi ali i eleli da od wih potekne suluda rasna teorija nacizma, zverska boq,,eviška revolucija i tzv. seksualna revolucija u svetu koja je srozala brak i seksualniivot lovekov na najni e grane? U ovo sumwam, ali nove stra,,ne Liwenice su sa nama i me u nama: rastavqa se svaki drugi brak u tzv. hri,, anskim zemqama Evrope i Amerike, preko 30% Evropqana ivi u „divqim brakovima“ (najše,, e bez dece), nasiqa i nove revolucije sa idejama „etniški šistih prostora“ uzbuwuju i pla,,e svet, u nauci neodgovorni qudi manipuli,,u sa genima.

I „ta sada i „ta ovde, u pravoslavnoj Srbiji? Treba li skr,,tenih ruku ošekivati apokaliptički kraj istorije, ravnodu,,no i otupelo (uz pomo opijata mas-medija) posmatrati Zlo koje se ve pošelo epidemišno da „iri svetom, ili, zauzeti aktivan stav odbrane i napada?

Jedan na,, teolog i filozof (Dimitrije Najdanovi) odavno je ukazao na jedno pravilo: „Ako je razoren centar, svaka se taška periferije ogla,,ava sredi,,tem“.

* U posledwe vreme u stawu smo da šitamo, zahvaquju i prevodima sa ruskog, šitavu plejadu odlišnih ruskih pravoslavniš mislišaca iz 19. i 20. veka koji su pisali o Evropi i slovenstvu, o Rusiji i Zapadu. Špomenimo samo neke: Danilevski, Leontjev, Solovjov, Berdjajev, Bulgakov, Zevkovski, Loski i drugi; i šam sam iznosio neka svoja razmi,,qawa na istu temu, narošito u kwizi Staro i novo u hri,, anstvu, Iskan, (Istošnik), Beograd, 1996.

Ako se pomeri osovina Zemlje (naučnici kažu da se ona u toku milion godina trajanja Zemlje pomerala, a da je danas čovek taj koji mora da je pomeri), na voj nastaju katastrofalne poplave, zemljotresi i promena klime (u budućnosti realna pretpostavka ekološkim katastrofom). Ako čovek, dakle, mora i hoće (iz slobode koju mu je Bog ostavio) da razori, najpre u sebi, Centar sveg vasionkog i zemaljskog života, Boga, on onda neminovno, duž ranije pomisljene vertikale Krsta razara Cara i Patrijarha, a kada njih više nema, ne mora da postoji ni otac Porodice.

Svedoci smo tragičnog puta zapadno-evropske hrišćanske civilizacije i kulture sve tri hrišćanske veroispovesti (ne bi se reklo podjednako tragičnog u islamskom i azijskom čovečanstvu),

Hristos iscekuje raslabljenog, freska, manastir Dečani, 1335-50.

na čijoj dravnoj kmi sve ređe i ređe prepoznajemo stvarne čude od Autoriteta (umesto autoritativnih, sve je više autoritarnih vođa ili marioneta u rukama nevidljivih sila). Kako nam se daleke i neverovatne čine danas reči episkopa ruskog Teofana iz 19. veka koji traži apsolutnu pokornost caru, gubernatoru, ocu, jer oni poseduju „dostojanstvenu vlast, koja se ne gori, ali i ne ponižava, koja je primamljiva, ali nepopustljiva“! U iskušenju sam da pomislim da već tada, u 19. veku, više nije postojala „dostojanstvena vlast“ hrišćanskih upraviteља. A kad god iz društva i porodice nestane Autoritet nastaje buna!

Slično se dešavalo i sa hrišćanskom Crkvom. Ako su mistično telo Hristovo i eshatološka zajednica u istoriji u Crkvi

ostali i daqe prisutni, jer e u Woj takvi ostati do „kraja sveta i veka“, ona tre a sastavnica iz defnicije hri,, anske Crkve institucija, vi,,e nije ona ista „to je u pojedinim, i du im, epo- hama hri,, anskog ivota bila. Ako je neophodna veza izme u „mističnog tela Hristovog“ i sabornosti eshatolo,,kog ožeki- vava u Crkvi i Crkve kao institucije, i bivala, povremeno, u toku vekova hri,, anske istorije raslabqivana (u jednom trenutku takve raslabqenosti nastupila je, na alost, neizbena, a ipak pogubna protestantska revolucija, vo ena od jednog duboko veru- ju eg, skoro genijalnog, ali ne i sasvim du,,evno zdravog Ćoveka, Martina Lutera), ona je danas ostala da visi na tankom konži u, koji mo e da se raskine u svakom Ćasu.

Da se vratimo na,,oj tačno i pravilno odre enoj temi: Crkva porodica „kola. Po imo sada obratnim putem, od „kole prema Crkvi. Svi dosada,,wi poku,,aji, i pod komunizmom i u „slobod- nom“ kapitalističkom svetu, da se „kola i ono „to se u woj uči odvoji od porodice i Crkve, zavr,,avali su se neuspehom i brukom. Dobri pedagozi i psiholozi odavno su znali da „ruka koja quqa kolvku upravqa svetom“. Znava koja dete stekne u porodici, naro- žito znava o svojoj veri, cementna je osnova za sva druga, slična ili različita znava koja e sticati u toku decenija daqeg „kolo- vava. Samo obdareni učiteqi i nastavnici (a i tada samo uz Bo i- ju pomo) mogu da uspe,,no popune prazninu koju su roditelji (često rastavqeni ili u stalnoj zavadi) ostavili u du,,i svoga deteta u toku prvih sedam godina wegovog ivota. Jednom reži, narožito kada je rež o verskom znawu deteta, prva i odlučuju a ovakva znava treba da u du,,u deteta poseju wegovi religiozni roditelji. Opet je samo Bo ija blagodat ta koja e učiniti Ćudo da (prema jednoj po- slovici) „ono „to nije naučio Jovica, ne e naučiti Jovan“, preo- krene u suprotno.

Kako, dakle, dobra „kola, ako nema dobre porodice, ili, ako porodice uop,,te, sve mawe, kod nas ima? Pa, Ćak i da postoje rela- tivno vaqana i izdr qiva veza izme u „kole i porodice, mogu li i jedna i druga temečno da obrazuju budu eg Ćoveka bez tri hri,, anske sestre: vere, nade i qubavi, bez Crkve i Boga, dakle? Iskreno sumvam da je ovo mogu e. Vratimo se zato u na,,im razni,,qawima na prirodan poĆetak svega: veru, Boga i Crkvu.

Jedan liberalni katolički teolog i filosof (Hans King) upozorio je pre nekoliko godina i crkve i dr ave u Evropi reži- ma: „Sve dok se ne budu pomirile hri,, anske crkve, ne e se miri- ti ni dr ave“. Kada sam jednog na,,eg uglednog arhimandrita, pre skoro trideset godina, upitao, kada e se pomiriti hri,, anske crkve, odgovorio mi je, originalno: Onda kada budu sve ponovo sat- erane u katakombe! Kada sam ovom istom duhovniku, neđavno, postavio isto pitawe, on mi je ovoga puta odgovorio odlučno:

Nikada se ne e pomiriti! Moram da priznam da me je odgovor o alostio i da sam i daqe, radije, ostao na wegovom odgovoru od pre trideset godina.

Poku„ao sam da u dosada„wem izlagawu uka em na Ćvrstu i prirodnu vezu koja postoji (ili ne postoji) izme u crkve, porodice i „kole. Nije mogu e razbijati ovakvo trojstvo bez ozbiqnog o„te ivawa wegove celine. Ako elimo, dakle, da imamo dobre „kole u kojima e se predavati pravoslavna veronauka (ali predavati od verouĉiteqa koji su iskreni pravoslavni vernici, koji vole i znaju da prenesu svoju veru slu„aocima, znaĉi, nikako verouĉiteqi-ĉinovnici kakvih je, na alost, najvi„e bilo po „kolama izme u dva svetska rata), moramo ojaĉati i uĉvrstiti pravoslavnu porodicu, od koje, u istinu, poĉiwe istinska veronauka. Nije mogu e, najzad, jaĉati porodicu u Srbiji bez postojawa jake pravoslavne srpske Crkve. A mo e li postojati jaka pravoslavna srpska crkva bez sabornog jedinstva svih pravoslavnih crkava u svetu?

ĉivimo u te„kom, mo da i apokaliptiĉkom vremenu. Nije bilo malo pravih hri„ana, me u wima i svetiteqa, koji su svoje vreme do ivgavali tako e kao apokaliptiĉko. Zar nije svaka qudska smrt, i pripremanwe za wu, mala apokalipsa? Pravoslavni hri„anin nema straha od budu nosti, ni svoje liĉne, ni one svoga naroda, ĉak i kada sa odobravawem ponavqa reĉi Konstantina Leontjeva: „Ima humanih qudi, ali nema humanih drava“. Nemati strah, ne znaĉi, me utim, biti „ludo hrabar“, sebiĉan aristokrata, neoseqiv za svoju bra u. Otud je i kod istinskog pravoslavnog hri„anina prirodno prisutna zebwa za budu nost (zebwa nije isto „to i strah), pone„ana sa tugom za one koji stradaju, naroĉito za patnike koji ne znaju za Boga. Pravoslavan hri„anin zna da se niko ne spasava sâm, ve uvek samo sa drugima, jer je „svako zbog drugog ro en“ (sv. Maksim Ispovednik). Zato ĉinimo za sebe i svoj narod ono „to mo emo i koliko mo emo.

Mada je ne„to sliĉno rekao i vladika Nikolaj Velimirovi , radije ovoga puta navodim reĉi (izgovorene pre dvadesetak godina) od verovatno najpoznatijeg hri„anski odre enog, engleskog istoriĉara u 20. veku, Arnolda Tojnbija: „Hri„anstvo e jo„ hiqadama godina biti iva duhovna snaga, i onda kada zapadna civilizacija bude davno i„ĉezla. Hri„anstvu je danas najve i neprijateq idolopoklonstvo sprovo eno sa fanatizmom“.

Vladeta Jeroti

VERONAUKA U PAROHIIJI

„Pustite decu neka dolaze k meni, i ne branite im, jer je takvih carstvo Bo ije“ (Mt. 10. 14).

Pitawe veronauke u na„e vreme u parohijama je veliki izazov na„oj crkvi, sve„tenicima i veroučiteljima i na alost danas je u dubokoj krizi. O tome svedože brojne statističke konstatacije na skupovima teologa i u crkvenoj „tampi. Neuspeh u ovoj oblasti kao i u ostalom i na drugim linijama, pripisuje se raznim, ponajže„ e spoğa„wim faktorima. Sekularizacija dru„tva i kulture, ka e se, zahvatila je sve. Tu svakako ima dosta istine, ali pripisivawe neuspeha odr avawa veronauke iskqučivo spoğa„wim faktorima bilo bi hipokrizija, odnosno idewe linijom (kao „to se kod nas odoma ilo u nekim crkvenim krugovima) maweg otpora.

Bez obzira na sve te„ko e oko odr avawa veronauke pokazalo se na alost da u mnogim parohijama nije ni„ta poku„ano da se uradi na tom planu izuzev izjave da nema uslova, da jo„ nije vreme i da deca i omladina nisu zainteresovani da u ovo vreme kompjutera uže veronauku. Mi pravoslavni na na„u veliku alost, osim lepih reči i mestimičnih vrlo čestih ali neuspelih poku„aja pogotovu u velikim gradovima nismo ni„ta vi„e učinili. Nama je situacija jasna i ja sam čuo od kolega pa i od vernika pitawa: „Pa kakva je na„a budu nost, kad na„a deca i omladina ne ide redovno u crkvu i ne dr i do religioznog načina ivota?“ Tako e vrlo često se čuju reči: „Znate omladina kao omladina, ide svojim putem, nesli„a savete i nemoli se Bogu“.

Svesni smo čimenice da starije generacije odlaze a dolaze nove. Kakve e biti nove generacije pitawe je na koje se mora dati odgovor. Probleme odraslih i mladih treba re„avati u duhu Jevanđeja. Ne treba se pla„iti rada bez rezultata, ako nas vrate sa ku nog praga ili jednostavno ne ele kontakt s nama. Neka nam pouka budu reči Gospoda: „A ako vas ko ne e da primi, niti ho e da čuje reči va„ih, iza i te iz ku e ili grada toga i otrešite prah s nogu svojih. Zaista, ka en vam: „Zemqi Sodonskoj i Gomorskoj la- k„e e biti u dan Suda nego gradu tome“! (Mt. 10. 14. 15).

Istinski veruju i roditeqi čine „to mogu da decu vaspitaju u veri ali se u ve ini slučajeva ose aju nemo ni. Zato je crkva

(paroh, veroučiteq) pozvan da pomogne roditeljima, omladini, deci, i da ih ohrabri, da im uka e na istinu s qubavqu i strpqqewem. Radi toga vaspitavawe male dece u pravoslavnoj veri je veoma bitno jer steženo znawe u detiwstvu o Bogu i crkvi ostaje neizbri-sivo.

Istina je da parohijsko sve„tenstvo koje danas ima najodgovorniju ulogu u crkvi, sporo prihvata nove stvari na duhovnom planu. Mi se u vremenu u kom ivimo, veoma sporo i te„ko snalazimo. fivot obižno ide daleko ispred nas. Na„ narod ivi tim ivotom, dok mi sporo ili nikako ne hvatamo korak s vremenom u duhovnom smislu. Pla„e i se da ne izgubim korak s vremenom sa velikom qubavqu trudim se da propovedam Bogom otkrivenu nauku narodu Bo ijem, da ga užim i naužim da wome ivi, dela i misli. Spasiteq je prizvao svoje učenike-apostole dao im je silu i vlast i rekao: „Idite dakle i naučite sve narode krste i ih u ime Oca i Sina i Svetoga Duha. Uže i ih da sve dr e „to sam vam zapovedio, i evo ja sam s vama u ove dane do svr„etka veka. Amin.“ (Mt. 28. 19. 20). Tako se ovaj priziv i poslawe odnose i na dana„we pastire Crkve wegove, koja se na ovaj nažin ukqužuje u apostolski rad. Zato su pastiri najpozvaniji i najodgovorniji satrudnici u jedinstvenom delu spasewa Źoveka od zla i smrti, u delu primawa i osposobqavawa Źoveka za vežni ivot putem pouke i duhovnog preobravawa.

Ja u poku„ati da iznesem i prika em iskustvo koje imam u toku posebnog veroučiteqskog rada u parohiji.

Veronaukom se bavim od 1982. godine, ona je bila organizovana samo za vreme „kolskih raspusta učenika. Tih godina odr avawe veronauke pratile su mnoge pote„ko e „to je svima poznato, ali sam ipak uspevao da okupim oko tridesetak učenika. Istina taj broj nije bio tako imponzantan i tako stawe trajalo je nekoliko godina, a broj dece se postepeno pove avao. U to vreme na alost, kod nas sam ostao usamqen, (sada sre om ne) i preko toga se prelazilo i odmahivalo rukom kao da zato jo„ nije do„lo vreme. Kako nisam bio zadovoljan brojem dece to sam stalno razmi„qao i pokretao nove inicijative, kako i na koji nažin da pomognem deci, omladini i odraslima u svojoj parohiji da upoznaju svoju veru jer o woj najmawe znaju.

Stvaraju i i pi„u i program i sprovode i ga u delo za sve te godine rada svakodneвно sam sticao nova iskustva i sve dubqe ulazio u problem odnosa dece, omladine i odraslih prema pravoslavnoj veri i crkvi, svestan da kao sve„tenik moram biti nosilac celokupnog crkvenog ivota. Tako sam do„ao do zakqužka da do obnove i „irega o ivqavawa verske nastave ne mo e do i bez uklapawa u sam ivot parohije, odnosno u liturgijski ivot koji je sr same parohije, „to znaži da veronauku i weno izvo ewe

treba ispitati upravo tim ivotom. Jer kad se ku a zida, uvek se požiwe od temega a ne od krova, inače ku a ne mo e biti sazidana.

Svaki sve„tenik je katiheta i to ne samo režiima, nego i delom. A katiheta kao pouka i pomo u duhovnom usavr„avawu to je neprekidan rad svakog paroha i to ne samo sa decom i omladinom nego i sa odraslima. Nema ive parohije bez veronauke, bez misije u voj. A wena misija je da svedoži o Carstvu Bo ijem, o Hristu, o Vaskrsewu.

Ovaj du i period bio je kod nas vi„e crkvena organizacija nego ivi organizam crkve i zato je vredan svaki i najmawi trud na ovom planu da se stvari vrate na svoje mesto.

Prihvatio sam izazov ovog vremena i shvataju i veoma ozbiqno i sa puno odgovornosti kao paroh napravio sam plan rada za veronauku i podelio ga u tri dela:

- a) Veronauka za odrasle,
- b) Veronauka za omladinu,
- v) Veronauka za decu.

A) VERONAUKA ZA ODRASLE

Poznato je da je uže„ e vernika na sv. Liturgiji danas sveden na minimum. Nema pouzdane statistike o tome, ali kad bi je bilo, bila bi sigurno dosta porazna. Mnogi hramovi su slabo pose eni dok su drugi potpuno prazni. Poznato je da na„ žovak do e u crkvi, ali moramo priznati da pasivno prisustvuje slu bi Bo ijoj. Rad sa odraslima zato je najte i jer su godinama sticali odre ene navike (i to uglavnom nepravilne) kako prema crkvi, liturgiji, sve„teniku, tako da se glavna aktivnost odvijala i vezivala u dobroj meri samo za obrede. Zato osnivawem Pravoslavne Narodne Hri„ anske Zajednice jedan deo vernika postaje puno aktivniji i povezaniji sa crkvom a „to je najbitnije ukqužen je u liturgijski ivot. Pevawem na sv. Liturgiji, ispove„ u i priže„ em oni sada zaista postaju pravi ušesnici u liturgijskom ivotu crkve. Svojim okupqawem upotpunuju svoju veru i ojažavaju je, jer je nedegna Liturgija, Liturgija parohije. Organizovao sam redovna predavawa za odrasle sa tenama koje su trenutno aktuelne i koje potpoma u i pokre u verne na ožuvawe svoje vere, a koje su veoma značajne za verski ivot svakog člana crkve. Redovno se žitaju odeqci iz ivota svetih qudi, použni primeri iz hri„ anskog ivota, žuda koja se doga aju u na„im velikim svetili„tima i dr.

Pored ove aktivnosti sa odraslima odlazim na hodoža„ a po na„im manastirima, prikupqamo svaku potrebnu pomo za sirote i iznemogle, obilazimo bolesnike i izbeglice. Tako su članci P.N.H.Z. najve i moji pomagaži u „irewu reži Bo ije i u suzbi-

javu svega negativnog u parohiji. Danas je njihova pomoć ogromna s obzirom na mnoge nedaće i nevođe koje remete normalan parohijski život vernika i paroha, a to su razni napadi na Crkvu i vernike od raznih religioznih i filozofskih sekta. Samom njihovom pojavom na terenu parohije, članovi P.N.H.Z. odmah reaguju kao stražari na strani, obavestavaju paroha i žene, i daju sve od sebe da se ne, to tako nezdravo i pogubno za qude ne naseli i ukoreni u njihovom mestu.

Tako e članovi P.N.H.Z. redovno brinu i pomažu i staraju se o materijalnim potrebama svoje crkve, članova, omladine, dece, učenika veronauke i tako iskazuju qubav veri u zajednici parohijskog života.

Jednom rečju osnovni zadatak veronauke za odrasle jeste da učestvuju u Liturgijskom i crkvenom životu zajednice. Istina je da je kod nas zanemaren liturgijski život. Nije nikakva tajna da u našim krajevima postoje parohije u kojima se neredovno služi i sv. Liturgija, a ako se i služi na službu dođe veoma mali broj qudi. I to biva na alost tamo gde je veina pravoslavnog stanovništva, naročito u selima. To je postalo toliko uobičajeno da je po shvatanim mnogih, pa na alost i samih sveštenika, postalo sasvim normalno. Zato je veronauka za odrasle kroz sv. Liturgiju, nedeqnu propoved, najbođi i najsigurniji način jer je to najjači i najsadržajniji čas. Tako veronauka za odrasle pokazala se korisna i neopodnočna u našim vremenima, jer bez rada sa odraslima osećamo se velika praznina i nedostatak u parohiji. Zato veronauku za odrasle kroz gore navedene primere ne treba nipo, to zapostavqati već naprotiv treba joj posvetiti posebnu pažnju. To bi bilo najkraće o veronauci za odrasle u parohiji.

B) VERONAUKA ZA OMLADINU

Rad sa omladinom odvija se uglavnom u višim pravcima. Osnovana je Pravoslavna Svetosavska Omladina pri parohiji koja okuplja mlade qude. Rad sa mladima odvija se preko crkvene biblioteke, kroz razgovore i savete sa temama koje su aktuelne u ovom vremenu, a to su: Mladi i Crkva, Mladi i droga, predbračni i bračni život i mnoge druge teme koje interesuju mlade. Tako e posebna pažnja rada sa mladima posvećena je njihovom odlasku na hodočast, a po manastirima, upoznavawe naših svetiwa i života u wima. 'to se pokazalo veoma korisno jer su mnogi imali pogrešnu predstavu o manastiru i o onima koji žive u wemu. Prisustvo na sv. Liturgiji i uče, e je poseban sada doivqaj, jer se mnogi me u mladima po prvi put ispovedaju i priče, uju, tako da poživu iveti punim hrišćanskim životom i tako dr e i se hrišćanske

zajednice i svega „to ona pru a, ojaavaju i duhovno uzrastaju. Mladi koji su ve ofomili svoj stav prema svetu i ivotu kroz pribli avawe i boqe upoznavawe svoje svete pravoslavne vere zdravije sada sagledavaju ivot i sve te„ko e koje prate mlade na njihovom ivotnom putu. Zato je zajednica mladih i rad sa wima po mom mi„qewu u ovo vreme veoma bitan i potreban. Rade i sa wima ispravqam iskrivqeno u veri, nepoulene pouavam tako da mladi pravoslavac na pravoslavni naĳin veruje, moli se i ivi. Tako da na taj naĳin u ivot mladih ulazi pravoslavna vera. Napomiem da je zajednica veoma bitna, jer se u voj ose a sigurnost, koja je mladi- ma danas veoma potrebna.

Pokazalo se da liturgijska pesma kao i na„e duhovne bogomo- gaĳke pesme koje je sastavio sv. Nikolaj srpski veoma utiĳu na mlade. Zato sada omladina u parohiji peva celu sv. Liturgiju, i ivi i raduje se tom nedeqnom danu jer kroz molitvenu pesmu dobi- ja novu snagu, do ivqava radost i ose a zadovolqstvo u ivotu.

Noje bere gro e, freska, manastir Deĳani, 1335 50.

Pesma mnogo poma e da mlade zadr i u hramu jer je ona Bogom odre ena i od an ela prva objavqena rodu qudskom na zemqi ro e- we Spasiteqa sveta, i na taj naĳin stavqena je u temeĳ Novoza- vetne crkve. Tako e je i pesma u vreme Hrista i apostola bila u redovnom sastavu wihove molitve: „I opojav„i hvalu izi o„e na

goru Maslinsku“ (Mk. 14. 26). Pesma je u vreme govewu hri,, ana stalno pratila wihove molitvene skupove i sa pesmom su stradali uvereni da su svedoci Hristove istine. Zato je pesma i otkrivena, darivana s neba, da udru ena s molitvom oplemeni qudsko srce, da oseti, vidi i do ivi Boga u sebi. Duhovna pesma, prepevano Jevan- ege, zakon Bo iji ili stradawe pravednika, pevano govornim jezikom ima snagu najjaže i najbolje propovedi. Napomienem da mladi koji verom ive i verski se prosve uju iskquživo slu,,aju slu bu na govornom jeziku. Trudim se tako e da pored sv. Liturgije sve ostale obrede i molitve iskquživo obavqam na srpskom jeziku. U razgovoru sa mladima to su i izjavili da puno a sv. Liturgije i jeste weno razumevawe kao uslov za uęestvovawe i primawe Tela i Krvi Hristove. Veoma va an rad sa mladima kroz tu- mažewe Jevan ega i Ęitawa fiitija svetih i pouĕnih primera, pokazuje u mom radu do sada, da su oni za upoznavawe pravog hri,, - anskog ivota zaista iskreno zainteresovani jer su prezasi eni la nim sjajem i kratkotrajnim zadovoljstvima u ivotu i tako sada nalaze sebe u Bogu, crkvi i zajednici koja ih okupqa. Tako oni po- „to su savladali nekoliko stepenica u duhovnom razvoju i zrelosti, shvataju da za pravog hri,, anina nije dovoljno samo post, poka- jawe, priže,, e i redovno poha awe bogoslu ewa, ve i to da vera i qubav treba da budu delotvorni. Tako se i vrednost hri,, anska procwuje kroz rezultate koliko je korisna u duhovnom smislu i za druge qude. Zato su mnogi poųeli da dovode svoje prijatege nekr- „tene da krste, da ispovede, priųeste i da uęestvuju u sv. Liturgiji, i na taj naĕin postali aktivni saradnici i pomagali paroha.

Kako ivimo u vreme svakojake krize i nema,,tine, kod omla- dine sa kojom radim razvijam hri,, ansku qubav i odgovornost za milosr e, za pomo jedni drugima. Haritativna strana do sada goto- vo je bila zanemarena. Zato mlade upu ujen na rad, na potvrdu svoje vere, jer haritativna delatnost je od su,,tinske va nosti da se pro- na e naĕin aktivnosti preko koga se mo e efikasno na odgovara- ju i naĕin slu iti bli wima. Pored duhovne potrebe i zadovo- qstva i ova druga strana ne sme se zanemariti jer smo du ni da obavqamo vrstu slu be koju je Gospod Hristos ilustrvao u priųi o milostivom Samarjaninu. Rade i sa omladinom na prikupqawu pomo i za ovo vreme na,,eg stradawa stekao sam iskustvo kroz rad, bez obzira na rtvu koja se podnosi, kad se radi za Crkvu, za zajed- nicu, ona ojařava svoj unutra,,wi ivot, jer svojim radom na najbo- qi mogu naĕin ilustruje prirodu Boga, i kroz ovu vrstu rada i slu ewa dovodi qude na najefikasniji naĕin da tra e op,,tewe sa Bogom, „to je konaĕan ciq slu ewa i svake aktivnosti u zajed- nici.

Radi toga veronauka za omladinu najbolje za ivi na ovaj prak- tiĕan naĕin kada se mladima omogu i da i oni daju deo sebe za svoju

veru i doprinesu sre nijem ivotu i sigurnijoj budu nosti. Sve „to mogu Ĺinim i dajem od sebe da pomognem mladima, da pouĹim, da obnove svoj duhovni ivot.

V) VERONAUKA ZA DECU

PoĹeo sam pripreme tako „to sam obavestio parohijane i „kolu, da crkva sprema jedan znaĹajan poduhvat, da eli opismeniti svoju decu u verskom pogledu. Na svim Liturgijama, skupovima, obredima i u susretu sa decom i parohijanima, pa i preko lokalnog radija u Kosjeri u samo sam govorio o temi veronauka za decu. Za tu priliku od„tampao sam anketni listi za roditelje i uĹenike slede e sadr ine: „Pravoslavna porodico! Srpska pravoslavna crkva organizuje versku nastavu za decu i omladinu od I do VIII razreda. Sa uvo ewem ove nastave na„a deca bi e upoznata sa osnovnim uĹewem na„e svete pravoslavne crkve. UĹewem veronauke va„e dete e upotpuniti svoje vaspitawe istinama na„e svete crkve, koje mogu koristiti u duhovnom i dru„tvenom ivotu. Zato vam se obra amo da va„e dete upi„ete u spisak za versku nastavu koja e se obavĹati tokom ove godine. Ako ste saglasni da va„e dete poha a versku nastavu, potpi„ite se na dole oznaĹeno mesto. Dage u tekstu sledi saglasnost roditelja i deteta, adresa stana i telefon. A na samom kraju anketnog listi a pi„e po potpisivawu ovaj listi dostaviti „to pre, u potpisu va„ sve„tenik.

Ovi anketni listi i rastureni su uglavnom u svim osnovnim „kolama na celom podruĹju namesni„tva. Posle nekoliko dana preko „kole i dece liĹno ve i broj anketnih listi a je dostavĹen. Bilo je dosta negodovawa, ali na svu moju sre u bilo je mnogo vi„e onih koji su ovu akciju podr ali i pomogli. Tako sakupĹeni listi i su sre eni, prijavĹena deca evidentirana i zavr„en jedan mali deo posla. A „ta dage? Ponovo u akciju. Da se deca dovedu u crkvu, da se obezbedi prostor za odr avawe veronauke i da se obezbedi verouĹiteĹ.

Na poĹetku je bilo oko „ezdesetak uĹenika i to uglavnom gradske dece koja su redovno dolazila na bogoslu ewe i uzela uĹe„ e u pripremi za jesewe praznike. Zatim sam aktivirao svu decu koja su bila prijavĹena, uspeh nije izostao. Na prvoj sv. Liturgiji bilo je oko sto trideset uĹenika. Sa decom su do„li i mnogi roditelji da Ĺuju o Ĺemu e deca uĹiti. Od prvog Ĺasa do danas broj uĹenika se udvostruĹio. Versku nastavu pored osnovaca poha a i grupa pred„kolske dece. Plan i program uĹewa je prilago en uzrastu dece. Veronauka se odr ava svakim danom po rasporedu, pored sve„tenika veronauku predaju i verouĹiteĹi (studenti Teolo„kog fakulteta).

Deca koja su bli a crkvama dolaze na sv. Liturgiju, to je glavni i najveći nedostatak veronauke. Nema obnove, unapređena crkvenog života koji bi se mogao postići i izvan liturgijskog bogoslužbenog dejstva. Deca sa ostalim prisutnim vernicima pevaju u hramu i tako se doživljava molitveno jedinstvo zajednice. Kako su razne uloge dece na svetoj Liturgiji, pevawe liturgijskih pesama, tercirawa, Litawe apostola, zajedničko Litawe Simbola vere i tako se postiže liturgijska dinamika koja obuhvata sve učenike i prisutne vernike. Posebnu emotivnu jačinu na sv. Liturgiji daje pevawe duhovnih pesama.

Svi učenici veronauke pohađaju časove koji su „kolskog tipa i održavaju se: u crkvenim salama, privatnim kućama, zadrugama, domovima, itd. Časovi se Litawem molitve na srpskom jeziku radi brže i lakše uče, obnavlja se stara lekcija i obrađuje nova. Čas se završava duhovnom pesmom i molitvom.

Sama dinamika rada sa decom za sada čini veronauku pristupačnom i zanimljivom. Tako se i broj učenika stalno povećava kao „to kaže apostol: „I reč Božija raste, i veoma se množi broj učenika...“ (Del. ap. 6. 7).

Plan i program rada sačinio sam u saradnji sa veroučiteljima, a na osnovu dosadašnjeg iskustva. Koristio sam sve do sada izdate veronauke i na osnovu toga odredio teme kako iz starog tako i iz novog zaveta kao i praznični ciklus.

Plan i program rada sam podelio:

za predškolski uzrast

za učenike od I do IV razreda

i za učenike od V do VIII razreda.

Rad sa najmlađom grupom odvija se jednom sedmično. Osnovni zadatak je da decu naučimo kako da se osene krsnim znakom, kako da se ponašaju u crkvi, kako da celivaju ikone, kako da zapale sveću i sve ono „to je potrebno da pravilno usmerimo njihovom daljim duhovnom razvoju. Deci se pričaju priče o tome kako se Bog brine o nama, o Nojevoj lađi, o Mojsiju, o Hristovom rođenju, Vaskršenu i ljudima koje je činio, priče o sv. Bogorodici, priče o praznicima koje se povezuju sa porodičnim običajima. I tako se kroz sve te priče pokazuje deci da je Hristova misao da pomogne ljudima. Deca uče određene duhovne pesme, kratke molitve, neguju folklor tako da za sve praznične svečanosti obogaćuju duhovni program, na primer za Božić, Uskrs, materice, oće, vrbicu i dr. Radi toga ova kratka pouka, veronauka za predškolsku decu je veoma bitna za dalji njihov razvoj i upoznavawe sa verom.

Rad sa decom od prvog do četvrtog razreda je malo obimniji. Obrađuju se dvadeset i tri teme: priče iz starog zaveta, Novozaветni događaji, Hristov život i život prvih hrišćana i svetitelja. Kroz obrađene teme učimo ih lepom vaspitawu i vladawu. Deca

uže odre ene molitve, a „to je najbitnije uključena su redovno u sv. Liturgiju.

„as požiwe molitvom, potom se obnovi stara lekcija i obra- uje nova. Ciq nastave je da probudi svest u deci da je Bog realno prisutan, da realno utiže na na,, ivot, da i mi imamo ližan odnos sa Bogom kroz molitvu.

U početku veronauke deca su ose ala zamor na sv. Liturgiji. Aktivnim uključewem u sv. Liturgiju (hor, žtecirawem, spremawem kadionice, paqewem sve a i drugo) taj zamor je nestao. Bez obzira „to nekad na bogoslu ewu za decu i bude naporno ipak napor je deo hri,, anskog ivota i potrebno je da deca nauže da se ne,,to mora žiniti ne samo kad mi ho emo, ve i kada je to na,,a du nost.

Veronauka za decu od petog do osmog razreda obra uje biblij- ske teme kako novog tako i starog zaveta, a tako e i posebne teme koje se odnose na decu i porodice. Ovaj žas za stariju grupu razli- kuje se po tome „to je vi,,e dijalo,,ki nažin užewa gde su deca potpuno slobodna da pitaju i da ka u „ta misle. Tako da žesto predawawe postaje odgovor na uženikovo pitawe. Na takav nažin se otkriva „ta decu najvi,,e interesuje, žime su optere ena i kako je stawe u wihovoj porodici.

Posebnu pa wu tako e pridajem pripremi dece za praznowawe praznika. Poznato je da su kod nas praznici (sa izuzetkom Bo i , Uskrs) izgubili svoju vrednost. Oni se vi,,e ne do ivgavaju kao sveti dani Crkve, ve va,,arski. Zato je zadatak veroužitega da pripremi decu za doga aje i praznike tokom godine, obja,,wavaju i wihovo pravo znažewe, ne samo kao spomen, na doga aj koji se davno zbio u pro,,losti, ve u smislu wegovog znažaja za na,, sada,,wi ivot. Crkvena godina i wen ritam sa praznicima, postovima i bogoslu ewima su najboqi program.

Za svaku godinu rada sa decom i odraslima redovno se vodi dnevnik rada u koji se upisuju svi prisutni uženici i obra ene teme i duhovne pesme. Nastava je dopuwena prikazivawem dijafil- mova i video filmova.

Crnogorsko namesni,,tvo sa sedi,,tem u Kosjeri u ima „est sve,,tenika i za sada tri veroužitega. Blagoslovom Episkopa gospodina Stefana osnovao sam Pravoslavnu Nedeqnu „kolu vero- nauke sv. Nikolaj srpski u Kosjeri u.

'kola sad broji preko „eststotina uženika koji svojim aktiv- nostima u crkvi doprinose duhovnom preporodu i obnovi crkvenog ivota kod nas. Te aktivnosti dece i omladine su vi,,estruke i veoma znažajne tokom cele godine. Sam uspeh u veronauci žini wena dinamika jer se neprestano ne,,to novo doga a i do ivgava. Svakog meseca organizuje se po neko duhovno slavqe. Tako je u toku svetog i velikog posta u nedequ krstopoklonu odr an velikoposni sabor dece veronauke na,,eg kraja, koji je okupio veliki broj uženi-

ka na kojem su se mnogi prižestili i ispovedili tako da je to bio poseban duhovni do ivqaj. Tako e za sveto Vaskrsewe učenici veronauke sa svojim roditeljima do„li su da se zajedno prižeste i na taj nažin iskorene negativnu praksu kod nas da se samo jednom godi„we priže„ uju.

Po prvi put ove godine proslavili smo za„titnika Pravoslavne Nedegne „kole veronauke sv. Nikolaja Srpskog. Ovo slavqe je okupilo svu decu i wihove roditelje. Svetu Liturgiju slu io je Episkop Nikanor dok su učenici veronauke pevali i žtecirali. Ovako veliko slavqe i toliko okupqene dece kod crkve, Kosjeri u svojoj istoriji nije do sad do iveo. To je bio dan koji se ne zabo ravqa ne samo za učenike veronauke ve i za goste bogoslove, studente na„eg fakulteta i sve uže snike u slavqu toga dana. Za ovo slavqe učenici sa svojim veroužiteqima priredili su jednu veoma lepu i zapa enu izlo bu literarnih i likovnih radova inspirisanih duhom pravoslavqa. Posle zavr„ene sv. Liturgije i rezawa slavskog kolaža odr ana je dežija duhovna akademija. Na voj je prožitan najboqi sastav, odpevano mnogo duhovnih pesama, a najmla i polaznici veronauke izveli su svoju folklornu tažku. Vide i sve ovo i veliku qubav i rtvu kod dece Preosve eni Episkop Nikanor je žestitao deci slavu pohvaliv„i wihov rad i trud, i wihovih veroužiteqa.

Za sve učenike ni ih razreda organizovano je jednodnevno poklonižko putovawe u manastire ovžarsko-kablarske klisure. Za žlanove hora a wih je preko stotinu organizovano je posebno hodožla„ e po crkvama i manastirima tokom godine.

Hteo bih ovde da napomenem po meni jednu veoma bitnu žiwe nicu a to je doma a molitva. Svaki učenik je dobio od crkve na poklon molitvenik i ve ina wih redovno obavqa sve propisane molitve kako su i nauženi na žasovima veronauke. U požetku to je veoma te„ko i„lo jer je negodovawe i nerazumevawe roditelja bilo veoma veliko. Pojedini roditelji su žak i dolazili da provere da li zaista treba sve tako kako su deca u svom domu postupala, obavqaju i molitvu pre i posle jela, pre spavawa i jutarwa molitva. Tako su sada mnogi roditelji sedaju i za sto da obeduju iz qubavi prema deci ustajali dok bi dete žitalo molitvu. Deca veronauke postaju mali misionari svojim roditeljima prižaju i im o svemu „to su žuli i naužili na žasu veronauke, i tako na neki nažin ispravqaju pojedine pogre„ne i ru ne navike kao „to su psovke i drugo.

Pored ovde navedenih uspeha u radu sa decom na wihovom verskom opismewavawu ovaj rad prate odre ene te„ko e i problemi koji na alost nisu mali ve veliki i mnogobrojni. Poznato je da sve„tenik pastir u parohiji u dana„wim uslovima ivota nije sposoban da se u potpunosti preda i posveti veroužiteqskom radu odnosno deci zbog svojih vi„estrukih obaveza u crkvi i parohiji.

Tako da je najte i, najodgovorniji zadatak sve„tenika da na e do- brog veroužitega. Sama ličnost veroužitega, wegovo obrazovawe kao i wegov lični ivot veoma su bitni da bi u radu imao uspeha. Veroužiteg iznad svega treba da poseduje veliku qubav za svoj poziv i da poznaje ivot dece. Potrebno je da veroužiteg ima dara da op„ti sa decom i da rukovodi wima kako bi stekao wihovo pove- rewe i qubav.

Prostor za odr avawe časova i vreme odr avawa časova je je- dan od mnogobrojnih problema sa kojima se susre emo. Preko Osnovne „kole u Kosjeri u obratio sam se sa molbom za ustupawe prostorija gde bi se odr avali časovi veronauke, odgovor je glasio da „kola koja je dr avna ne mo e iza i u susret Crkvi. Nevoqe za mnoge učenike koji imaju voqu i equ je organizovan prevoz od „kole do ku e. Vreme odr avawa veronauke je od 12 do 14 časova, učenici na veronauku dolaze posle „kolske nastave poprilično zamorena. Deca koja su bli a crkvi na časove dolaze nedeqom po grupama. Veroužitegi su prinu eni da putuju pe„ke i po deset ki- lometara kako bi po udagenim selima odr ali čas veronauke. Da bi rad bio uspe„an potrebno je dosta kwiga, kasete i ostalih poma- gala.

Sve to i mnogo drugo „to„ta u ovom trenutku prišiwava odre ene te„ko e koje nisu nesavladive ali su prisutne u radu i ivotu sve„tenika i veroužitega.

Za sve„tenika i veroužitega danas je potrebna ogromna vera da bi uspeo u svom pastirskom radu. Koliko je to te„ko vidi se iz slede eg primera: „...jer mnogo puta pada u vatru, i mnogo puta u vo- du.“ (Mt. 17. 15) Hristovi učenici ga nisu mogli isceliti, Hristos odgovara: „Za nevjerovawe va„e“. (Mt. 17. 20). Mislim da je sada ja- sno zbog čega mi nismo u stawu mnogo mawa čuda da napravimo (samo da pridobijemo decu za veronauku). Upravo je to ono „to sve pasti- re crkve treba da zabrine, i ne samo da zabrine nego i da zastra„i. Zato moramo osetiti taj zov povratku svetlosti, poverewu u Boga i wegovoj qubavi prema nama.

Da bi radom zaslu ili prisustvo Bo ije blagodati sa nama, svakodnevno se moramo okretati sebi samima i stajati ispravno u ogledalu pred Bogom. Kako je na„ rad pastirski i obuhvata sve, ceo ivot, to sam shvatio da u radu sa veronaukom ne mo e biti preska- kawa niti pak zapostavqawa nekih generacija zato sam organizo- vao veronauku za odrasle, onladinu i decu. Sve to činim ne radi pridobijawa qudi, ve se ovde radi o spasewu qudskih du„a. Zato sam stalno preokupiran i ponet jednim ciljem a to je da svoje paro- hijane dovedem do poznawa Istine i večnog ivota.

Svestan sam da je danas na parohiji meni kao sve„teniku a verujem i svima ostalim sve„tenicima potrebno mnogo truda, str- pčewa, istinskog stvarala„tva, jer je pove ano interesovawe za

religijske istine. Kako odrati ugled, koji nam je dat, rekao bih iznad očekivanja. Ta pojava me raduje ali u isto vreme stvara veće obaveze. Svaki dan je potrebno sve više lične ispravnosti, jer je današnji čovek probirljiviji u svim oblastima, pa je i razumljivo da i sveštenika, veroučitelja stavljamo „na vagu“, nijednu putu, jer koliko god on istinski pripada veri, jasno mu je da je sveštenik nešto posebno, posebno po svom zadatku i misiji jer je pastir i učitelj a najviše i najmnogiji i najuspešniji pastir i učitelj je Gospod Isus Hristos i od njegovih metoda rada bogih nema niti jedne ih biti. Čuvaj pastira, čuva pastira, da ne gubi sebe, da ne žuva sebe već sebe daje za druge. Ne daju i sebe ne gubi sebe, već naprotiv nalazi sebe u potpunom jedinstvu sa svojom pastvom. Pokušao sam i ja da dam deo sebe za ovaj sveti i uzvišeni zadatak. Da na taj način pomognem svojoj crkvi i svom narodu. Koliko sam u svemu uspeo pokazuje vreme. Isto praktična strana ove teme je u neku ruku zadovoljena.

Eto braćo malo osvetljeno putu, pokazane trase za dalji rad na ovom polju.

Slobodan Marković
protojerej, Kosjerić

CRKVENO - PROSVETNE USTANOVE

U SVETLU EKLISIOLOGIJE I KANONSKOGA PREDAWA

„Jer svaki koji prizove Ime Gospodwe bi e spasen. Kako e, dakle, prizvati Onoga u koga ne povjerova,,e? Kako li e povjerovati u Onoga za koga ne lu,,e? A kako e luti bez propovjednika?“ (Rimq. 10. 13. 14.)

Vidimo da je spasewe neodvojivo od vere.

„Jer se ne stidim jevan ega Hristova; jer je sila Bo ija na spasewe svakome koji vjeruje, a najprije Judejcu i Jelinu. Jer se u wemu otkriva pravda Bo ija iz vjere u vjeru, kao „to je napisano: A pravednik e od vjere ivjeti.“ (Rimq. 1. 16. 17.)

Ali i vera je neodvojiva od slu,,awa propovedi. Zato Apostol ka e, i pita se: „A kako e propovjedati, ako ne budu poslani?“ Ovo, od Boga, pozivawe, i poslawe propovednika (u kitega) vere u Onoga, koji opravdava i spasava onoga, koji veruje, iskazuje da je slu,,awe i propovedawe prevashodno, iskqu livo, u Crkvi i od Crkve, da je liturgi noga karaktera. Jer propovednika „age Bog, da propoveda i time utvr uje veru ivu i ivotvornu, te da je „iri od kraja do kraja vaseqene. Da bi takva vera bila osnov i potvrda (v. Jevr. 11. 1) kr,,tewa, miropomazawa, Pri e,, a i drugih svetih tajni crkvenih. O prvenstvu propovedawa svedo e re i Gospoda Isusa Hrista upu ene izabranim i ovim re iima poslanim apostolima: „Idite, dakle, i nau iite sve narode krste i ih u ime Oca i Sina i Svetoga Duha, u e i ih da dr e sve „to sam vam zapovijedio...“ (Matej 28. 19. 20).

Tako i Apostol sebe odre uje kao propovednika vere, koji je Bogom pozvan na to:

„Pavle, sluga Isusa Hrista, pozvani apostol, izabran za jevan ege Bo ije, koje Bog naprijed obe a preko proroka svo-

jih u Svetim Pismima, o Sinu svojem, koji je po tijelu ro en od sjemena Davidova, Isusu Hristu, Gospodu na,em, koji je objavqen u sili po Duhu Svetome za Sina Bo ijega vaskrsewem iz mrtvih, kroz kojega primismo blagodat i apostolstvo, da radi imena wegovog privedemo u poslu,nost vjere sve neznabo ce, me u kojima ste i vi pozvanici Isusa Hrista...“ (Rimq. 1. 1 6.)

Gospod Isus Hristos, koji je Istina, On je izabrao svoje apostole, da budu propovednici Istine. I posle Vaznesewa, ostaju i uz one koji veruju, ostaju i u Crkvi, i budu i Glava Crkve, On i posle apostola, i sve do danas, poziva episkope za propovedawe jevan ega svoga, kroz wihov izbor i postavqawe, od Svetoga Sabora.

Isti Apostol Pavle, upozorava da episkop mora biti pouqiv (v. Itim. 3. 2). I Sveti Oci su 2. kanonom VII Vasegenskoga Sabora to najjasnije istakli:

„...Treba prema tome da svaki koji ima biti postavqen za episkopa, bude od mitropolita marqivo ispitan, da li ima gotov i sposoban duh, da razmi,qeno, a ne tek povr,no Lita sveta pravila, i sveto jevan ege, i kwigu bo anstvenog apostola, i sve bo anstveno pismo, a tako er, da li e on postupati po Bo jim zapovijedima, i da li e uqiti povjereni mu narod. (...) Pak ako se na ispitu opazi, da se dotiwni koleba u znawu, i ne daje punu jamqevinu, da e kao „to treba postupati i uqiti, neka se ne postavqa...“

Vidimo da episkop mora biti sam lvrst i nepokolebqiv u veri, u znawu i pronicawu u dubine tajni vere, i da e ivim postupawem istu i ispovedati i braniti, te da e veri „uqiti povjereni mu narod“,„jer je on onaj, koji se ima starati o narodu Gospodwem i koji ima davati raquna o wihovim du,ama“ (39. kanon Ap.). Episkop je prvopropovednik svome narodu, i dotiwni narod od wega ima da usvaja istinu vere. I niko drugi nema pravo da propoveda wegovom narodu bez wegovog blagoslova, pa bio to i wegov sabrat episkop.

„Ne mo e se dopustiti episkopu, da javno uqi u drugom gradu, koji wemu ne pripada; a koji se zateqe, da to qini, neka se ukloni od episkopstva, i neka vr,i posao prezvitorski.“ (20. kanon Trul. Sab.)

Episkop postavqewem dobija slu bu, ali i postaje naslednik apostolskih vlasti, kojima po sili Svetoga Duha ispuwava episkopsku slu bu. Propovedawe jeste prevashodni deo episkopske vlasti. Zato on i jeste propovednik vere u wegovoj oblasti, i zato on ne mora trpeti drugog prvopropovednika u svojoj episkopiji. Ta

episkopa vlast propovedava jeste suštinska za njegovu dostojanstvo.

„...Jer suštinu naše jerarhije sastavljaju bogopredane reči...“
(2. kanon VII Vas. Sab.)

Vera, koja se propoveda, jeste suština episkopskog dostojanstva, a samo propovedawe jeste njegova prva obaveza. Ne sačuva li veru listom, nego stane propovedati novaštine, episkop biva lišen episkopstva (7. kanon III Vas. Sab.). Ostane li u nebrizi za propovedawe vere, episkop biva svrgnut (58. kanon Ap.).

Vlast propovedava je u suštini episkopska vlast. Zato se ona različito ispočava na različitim stepenima crkvene sabornosti. Jedno je nivo episkopije, a drugo je nivo mitropolije ili dijeceze. Na nivou episkopije osnovni subjekt ove vlasti jeste episkop. Na nivou mitropolije ili dijeceze to je Episkopski Sabor. Vlast propovedava se različito ispočava, i odnosi u toj vlasti njihovih subjekata jesu određeni liturgikom odnosa sabornosti Crkve, „to je sve određeno kanonima.

„Episkopi svakog pojedinoga naroda treba da poznaju prvoga izme u njih i da ga smatraju kao glavu, i ništa va nijega da ne preduzimu bez njegove privole; nego svaki neka preduzime samo ono, „to se tiče njegove eparhije i područnih mjesta. Ali i taj prvi neka ne čini ništa bez privole sviju. Takvim e našinom biti jednodušnost, i proslavi e se Bog kroz Gospoda u Svetome Duhu, Otac i Sin i Sveti Duh.“ (34. kanon Ap.)

Kanon pomiawe preduzimawe i činiawe, podrazumevaju i pri tom akte vršewa episkopske vlasti, pa dakle i propovedawe. To vršewe vlasti radi jednodušnosti u proslavljanju Boga, kanon uravnoteuje, dovode i u sklad subjekte episkopskog stepena i saborskog stepena. Sredstvo toga uravnoteavawa jeste va nost onoga na „ta se akt vršewa episkopske vlasti odnosi. U stvarima od va nosti za samo jednu (svaku pojedinu) episkopiju, wen episkop preduzima akta samostalno, i niti koji drugi episkop sam, niti Sabor, nemaju vlasti da se mešaju u to, sve dok dotični episkop ne povredi dogmate i kanone, „to postaje stvar od saborske va nosti. Sve stvari koje prevazilaze va nost jedne samo episkopije rešavaju se na Saboru svih episkopa čije su episkopije sabrane u dotičnu oblast.

Glavna opšta stvar jeste postavljanje episkopa.

„Episkop treba uopće da bude postavljen od sviju episkopa, koji su u eparhiji...“ (4. kanon I Vas. Sab.)

Ve se u postavljanju episkopa izražava vid episkopske vlasti propovedava na saborskom stepenu. Jer se time poziva i postavljanje

vqa narodu odre ene episkopije prvopropovednik. U postupku izbora episkopa, istra uje se vera, voqa i dar propovedawa, „to Sabor potvr uje (2. kanon VII Vas. Sab.). Ovim se izra ava da je vrhovni kuvar vere Episkopski Sabor, a time i za„titnik propovedawa. Kao vrhovni za„titnik propovedawa Sabor se iskazuje i kroz svrgnu e episkopa koji ne propoveda pravu veru, ili ostaje uporan u nepropovedawu.

„...Sveti je Sabor ustanovio da niko ne mora izna„ati, ili pisati, ili sastavqati drugu vjeru osim one, koju ustanovi„e Sveti Oci, sabrani sa Duhom Svetim u Nikeji gradu. Koji se pak usude sastavqati drugu vjeru, te prona„ati je... takovi ako su episkopi... li„avaju se episkopstva...“ (7. kanon III Vas. Sab.)

Sveti Sabor zabrawuje izna„awe, tj. propovedawe, pisawe i sastavqawe druge vere od one koju su primili, izrazili i propovedali Sveti Oci, „to sve oznaava reL „ustanovi„e“. Odavde sledi da svako saborsko utvr ivawe vere, jeste istovremeno i utvr ivawe jedinstvene sadr ine propovedawa u Crkvi, „to je tako e vid episkopske vlasti propovedawa na saborskom stepenu.

Sabor ne pazi samo na to da li episkop propoveda istinu, ve pazi i na to da li on uop„te propoveda.

„Episkop, ili prezviter, koji zanemaruje klir ili narod i ne pouava ih blagoastiju, neka se odluqi; ako pak ustraje u nemaru i bezbri nosti, neka se svrgne.“ (58. kanon Ap.)

Svoju vlast da postave narodu dotiine episkopije prvopropovednika, Sabor dovr„ava vla„ u da nadzire da li on ispuwava svoju slubu prvopropovednika. Kanon ne ka wava samo nebri nog episkopa, koji zanemaruje propovedawe, nego i wegovog prezvitera, koji se u tome zatekne. Jer prezviter propoveda vla„ u i voqom prvopropovednika episkopa, i Sabor obra a pa wu i na prezvitera, stoga „to je starawe o wegovom propovedawu delo propovedniLke vlasti toga episkopa. Kanon upozorava da episkop mora odluqiti ili svrgnuti prezvitera, koji ne propoveda. U suprotnom taj episkop, budu i da je prvopropovednik u svojoj episkopiji, zanemaruje klir i narod, i neosudiv„i nemarnog prezvitera, sam potpada osudi. Jer je kao prvopropovednik odgovoran za svaku izgovorenu i neizgovorenu reL propovedawa u svojoj episkopiji.

Premda Sabor pod svojom episkopskom vla„ u propovedawa postavqa episkopa, nadzire sadr inu wegove propovedi, i da li on zanemaruje svoju prvopropovedniLku du nost, Sabor ve nema mogućnost da mimo voqe toga episkopa postavqa ma koga Loveka da u wegovoj oblasti i gradovima propoveda veru.

Sabor je postaviv„i episkopa, postavio prvopropovednika u dotiinoj episkopiji. I time je svako dage propovedawe u toj epi-

skopiji prepušteno samom tom episkopu. Ili je tako, ili on nije prvopropovednik! Nije episkop!

Samo propovedawe u episkopiji jeste stvar od va nosti za samu tu episkopiju. I zato Sabor, sve dok se propovednička vlast episkopa odvija uredno, nema vlasti prema izabranom i postavljenom episkopu! To je ujedno i razlog „to drugi episkop nema pravo da samovožno (v. 20. kanon Trul. Sab.) propoveda u oblastima i gradovima koji pripadaju wihovom episkopu. Drugi episkop mo e propovedati u tu o j episkopiji samo sa privolom dotiĝnog episkopa, Ĺija je odnosna episkopija. Pa i tada to treba Ĺiniti obzirno prema liĝnosti doma eg episkopa.

„Ozi je episkop reĹe: Moramo i ovo ustanoviti: kad episkop iz jednog grada u drugi grad po e, ili iz jedne eparhije u drugu, da, pronikut sujetom, poslu i svome slavoqubqu, ili radi ve e sveĹanosti u slu bi, pak ho e da ostane tamo du e vremena, a me u tijem episkop onoga grada nije najvje,„tiji u uĹewu neka ga ne prezire i Ĺesto neka ne propovijeda u namjeri da posrami i ponizi osobu mjesnog episkopa...“ (11. kanon Sard. Sab.)

Ovde se radi o prelasku (gostovawu) episkopa u tu u mu episkopiju sa blagoslovom doma eg episkopa. Kad bi to bilo bez blagoslova doma eg episkopa, tada se ne bi u kanonu kazalo: „neka ga ne prezire i Ĺesto neka ne propovijeda“, nego bi se primenili 35. kanon Ap. i 20. Kanon Trul. Sab. koji episkopa usrtqivca li,„avaju episkopstva. Dakle, ako i ima blagoslov da propoveda, tu i episkop mora imati uzdr anost radi po,„tovawa prema onome koji je prvopropovednik. Ako je tako sa episkopom, koliko vi,„e straha moraju iskazati drugi, koje je prvopropovednik udostojio da kao wemu strani propovedaju u wegovoj episkopiji?!

Episkop, prvopropovednik, ne propoveda sam. On nije jedini propovednik u wegovoj episkopiji. Ali svi drugi, koji propovedaju, propovedaju zavisno od wega. Ba,„ kad je propovedawe u pitawu, najoĹitije se vidi konstatacija 14. kanona Sardikijskog Sabora, da je episkop „onaj, koji zapovijeda“.

Ve smo videli u 58. kanonu Ap. da se podrazumeva obaveza prezvitera da bude propovednik, dok se to za akona ne podrazumeva. I prezvitera, i akona, za slu bu u Crkvi, svakoga prema svome Ĺinu, postavqa episkop slobodno od ma kakvog, ili ma Ĺijeg izbora: „Prezvitera neka postavqa jedan episkop, isto i akona i ostale klirike.“ ReĹ „jedan“ oznaĹava da je izbor i rukopolo ewe prezvitera i akona i dr. u vlasti jednog i jedinog episkopa. Valsamon ka e: „mi nemamo nikakvog propisa, da treba prije podvrgnuti izboru prezvitera, ili akona, ili drugoga klirika, i tek tada ga rukopolagati.“ (At. Sint. II 5). Zato episkopu moraju biti pokorni svi oni, koje on rukopola e. Episkop, postavqaju i prezvitera,

ili akona, ili drugoga klirika, postavqa sebi pomo nika, u do-
menu slu be na koju ga postavqa. Ako episkop ne zavisi ni od kak-
vog izbora, on u svome opredeqewu o budu em prezviteru, ili ako-
nu, ima sprovesti ispit, da vidi da li dotižni pru a sigurnost da
e biti u svemu dostojan pomo nik episkopa.

„Koji su bez ispitawa postavqeni za prezvitere... takove pra-
vilo ne prima.“ (9. kanon I Vas. Sab.)

Obaveza ispitivawa kandidata postoji i za druge stepene.

„...I za svaki stupaw Ĺina mora biti svakako ostavqena ne ma-
la trajnost vremena, da se mo e ispitati i vjera wegova, i we-
govo dobro vladawe, i postojanstvo...“ (10. kanon Sard. Sab.)

Episkop ne postavqa sebi pomo nike samo u sve„tenoslu e-
wu, nego i u propovedawu. Oci Sardikijskoga Sabora na prvo mesto
stvari o kojima se mora ispitivati svaki kandidat za svaki stupaw
Ĺina jeste vera. Izme u ostalog, ovo i stoga, jer postavqeni prez-
viter, ili akon, ili drugi, time „to su o veri ispitani, a potom
i postavqeni, imaju kroz gramatu o postavqawu peĹat istine (v. I
Kor. 7. 25), potvrdu od svoga episkopa da je wihova vera istinita,
wihova propoved da je istinita. Bez ovoga peĹata istine niko ne
sme, bez specijalnog episkopskog odobrewa,¹ i to samo za tu prili-
ku, propovedati u episkopiji.

„Ne mora svjetovwak pred narodom dr ati govore ili uĹiti,
i time uzimati na sebe uĹiteqske dostojanstvo, nego ima se
pokoravati ustanovi, koju je Gospod predao, i slu„ati one,
koji su blagodat uĹiteqske rijeĹi dobili, i od wih se bo an-
stvenome pouĹavati...“ (64. kanon Trul. Sab.)

UĹiteqske dostojanstvo imaju oni koji su blagodat uĹiteqske
reĹi dobili. Episkop kao prvopropovednik u svojoj episkopiji, ovu
blagodat dobija od svoga Sabora postavqewem. Od wegovih kliri-
ka samo prezviter, zbog toga „to on dobija blagodat da slu i li-
turgiju, postavqewem dobija i uĹiteqske dostojanstvo od svoga
episkopa. —akon postavqewem dobija peĹat istine, vere, a mo e i
pouĹavati, ali samo ako je od episkopa dobio blagoslov za to. Zato
„to prezviter postavqewem dobija uĹiteqske dostojanstvo 58.
kanon Ap. i pretpostavqa wegovu obavezu da propoveda, a 9. kanon
I Vasegenskog Sabora zapoveda ispit i spomiwe samo prezviteri
Ĺin.

¹ Pre nego „to da odobrewa, episkop mora cenzurisati nameravanu propoved
svetowaka, kako bi i ta propoved bila kao od prvopropovednika, saglasno ustanovi
Gospodwoj i kako bi episkop bio odgovoran i za tu propoved.

Episkop je za „titnik vere, i istinite propovedi. Stoga se on o veri i propovedi mora starati.

Učiteško dostojanstvo je vlast „učiti narod Gospodwi i tumačiti bo anstvene dogmate, koja je blagoda u presvetoga Duha dana samim arhijerejima i onima, koje arhijereji na to opunomo e“ (At. Sint. II 454, 455). Izvor ove vlasti u svakoj episkopiji je wen episkop, po blagodati Svetoga Duha. Treba razlikovati opunomewe učenja naroda i tumačenja dogmata, od postavljenja klirika na slu bu. Postavljenjem klirika, episkop istoga ovla„ uje na sluwewe prema svome činu. Opunomewem na propovedawe, episkop ovla„ uje klirika da poučava narod. Postavljenjem klirika episkop dotičnome izdaje pečat istine vere wegove, a opunomewen istome daje vlast da dogmate takve svoje vere tumači i uči narod. Da se ovo razlikuje i kod prezvitera, koji postavljenjem dobijaju i opunomewe, vidi se po tome „to episkop mo e i bez ikakve krivice prezviterove, istoga li„iti opunomewa, a da ovaj ostane u svojoj časti i slu bi. Dok istoga li„iti časti i slube mo e samo zbog neke krivice. Poznat je slučaj (v. Socrat Hist. eccl. V. 22. Cf.) kada je u aleksandrijskoj Crkvi svima prezviterima oduzeto opunomewe zbog arijanstva, da ne bi mo da nedorečena propoved prezvitera kod naroda uzrokovala proarijanska tumačenja.

Onaj klirik, koji je li„en učiteškoga dostojanstva, ne smatra se ni odluženim, ni svrgnutim. Mi uop„te nemamo propisa po kome bi za neku (bilo koju) krivicu kao kazna ili epitimija sledio gubitak učiteškog dostojanstva. Gubitak učiteškog dostojanstva sam po sebi, tj. ako nije posledica odlučewa ili svrgnu a, nije kazna, pa se protiv odluke episkopa da kliriku oduzme učiteško dostojanstvo, isti ne mo e aliti. Opunomewe kojim episkop ovla„ uje svoga klirika da propoveda je dar, koji je i daje u vlasti darodavca. Prezviter se postavlja na slu bu, i on radi te slube biva opunomewen da propoveda, tako da punomew iako darovana na postavljenju, nije konstitutivni deo postavljenja, kao „to je to pečat istine wegove vere npr.

Episkop se o propovedawu stara i time „to stalno poučava klir.

„Episkop, ili prezviter, koji zanemaruje klir ili narod, i ne poučava ih blagočastiju...“ (58. kanon Ap.)

„...nare ujem, da svaki onaj, koji se ima proizvesti na episkopski stupaw, mora svakako poznavati Psaltir, da tako naputi i sav svoj klir, da se iz wega poučava...“ (2. kanon VII Vas. Sab.)

Episkop, ili prezviter, mora poučavati sav klir svoje episkopije, kako bi klirici uzrastali u veri, i mogli zaslu iti vi„e stepene čina u jerarhiji. Tokom vremena su obrazovane „kole

duhovne akademije, u kojima se klir, i kandidati za klir, poučavao najdubokim tajnama vere. Ono „to navedene odredbe 58. kanona Ap. i 2. kanon VII Vaseqenskoga Sabora svedože, jeste to da i te akademije moraju biti u vlasti episkopa. On je taj, koji ima da poučava sav svoj klir, te su akademije samo forma, ustanove, kojima episkop odgovara na tu svoju obavezu. Predavači u akademijama jesu od wega ovla, eni klirici, „to mu dopu, ta 58. kanon Ap. kada predvi a i prezvitera kao onoga koji treba da poučava klir. A to „to kanon izjednačava obavezu poučavawa naroda i obavezu poučavawa klira, upotrebom rečice „ili“, znači to da sve „to smo kazali o vlasti episkopskog prvopropovedni, tva ima da se odnosi i na duhovne akademije, kao na produ etak episkopskog prvopropovedni, tva po blagodat i Svetoga Duha, u wegovoj episkopiji. Samo tako sve „to se u tim akademijama propoveda mo e imati pečat istine Svetoga Duha.

Isto tako, i „kole, u kojima se veri uže oni, koji ele da pristupe svetome kr, tewu, kao i oni kr, teni, a iz nekog osobitog razloga ne nauženi veri, jesu forma, ustanove, kroz koje episkop vr, i svoju propovedničku vlast.

„Koji nijesu od episkopa proizvedeni, ne moraju zakliwati ni u crkvama, ni u ku ama.“ (26. kanon Laod. Sab.)

Zakliwali su bili (danas se izobičajilo wihovo proizvo e-we) klirici, čija se slu ba sastojala u užewu onih, koji ele da pristupe svetome kr, tewu, i u pomagawu pri zakliwawu, tj. odri-cawu od avola. Wihovo užewe je po odobrewu episkopa, i, dakle, vr, i se od wegove prvopropovedničke vlasti. A da se kroz postav-gawe zakliwala ni u koliko ne iscrpquje uloga episkopske vlasti pri užewu onih, koji se kroz užewe pripremaju za kr, tavawe, sve-doči 46. kanon Laodikijskoga Sabora, potvr en od Otaca Trulskogoga Sabora (78. kanon).

„Koji se krste, moraju naučiti vjerovawe, i petog dana sedmi-ce pred episkopom, ili prezviterima ga očitati.“ (46. kanon Laodik. Sab.)

Episkop, kao prvopropovednik u svojoj episkopiji, odgovoran je za svaku izgovorenu reč užewa, i stoga on mora nadzirati plod užewa, klirika koje je ovlastio da uže druge. Stoga, slu ewe zakliwaka podle e prover i, da ne bi pristupio svetom kr, tewu, onaj, koji je pogre, no naužen. Samo kr, tewe, nakon istinitog ispovedawa naužene vere, svedoči o potvrđi, kojom episkop potvr uje, prima blagoda u Svetoga Duha, ono užewe zakliwawevo kao da je od wega samoga. U ime episkopa, ovo mo e i prezviter da učini.

Ako je sve ovo prepu, teno „koli, onda je jasno da i sama „kola nije drugo do produ etak episkopske vlasti u novoj formi.

Forme se mogu mevati, ali episkopska vlast ne. Forma, ustanova, koja bi izmenila (suzila) episkopsku vlast, ili poremetila odnos subjekata te vlasti na istom ili raznim nivoima crkvene sabornosti, ne bi smela da postoji kao takva u Crkvi. Zato smo, dr e i se Evrsto svetih kanona, pogledati da li dana,we crkveno-prosvetne ustanove SPC, onako kako su odrene, mewaju ovu, od Boga ustanovqenu, episkopsku vlast propovedawa.

CRKVENO - PROSVETNE USTANOVE SPC

„Za obrazovawe srpskog pravoslavnog sve,tenstva oba reda u Srpskoj pravoslavnoj crkvi postoje vi,e i ni e bogoslovske i mona,ke „kole.“ (1. 226. Ustava SPC)

Isti član u drugom stavu odre uje da se „Srpska pravoslavna crkva stara o predavawu veronauke u osnovnim, sredwim i stružnim „kolama“, podrazumevaju i pri tom gra anske „kole, u kojima se predaje veronauka, bilo op,ta, bilo neki posebni bogoslovski predmet. Zakonom je ukinuta veronauka u „kolama biv, e SFRJ. Danas se u novonastalim dr avama, koje teritorijom spadaju episkopijama SPC, veronauka vra a u „kolski sistem. SR Jugoslavija, odr avaju i kontinuitet sa SFRJ, jo, uvek ima „kolstvo bez veronauke. Jedino Pravni Fakultet upu uje studente u razumevawe crkvenoga prava. Kako veronauka predstavqa propovedawe vere, i kako se o tome stara SPC, to emo i izuavawe veronauke u gra anskim „kolama podvesti pod crkveno-prosvetne ustanove SPC, iako te „kole nije osnovala SPC.

Od crkveno-prosvetnih ustanova, dakle, u SPC postoje: Bogoslovski Fakultet, Bogosloviije, Mona,ke „kole, eparhijske, crkvenoop,tinske i mona,ke crkveno-prosvetne „kole, Bogoslovski Institut, i veronauke u gra anskim osnovnim, sredwim i stružnim „kolama.

A. BOGOSLOVSKI FAKULTET U BEOGRADU, BOGOSLOVIJE I MONA'KE 'KOLE

Da li episkop mo e, kao od Sabora postavqeni prvopropovednik, izvor ušteqskog dostojanstva, u svojoj episkopiji, da svojom vla, u, dobijenom od Sabora, od blagodati Svetoga Duha, redovno predaje (uži) na Bogoslovskom fakultetu, bogoslovskim ili mona,kim „kolama, ako se te „kole nalaze na teritoriji wegove episkopije? Ne mo e!

„Rektore Bogoslovija i upravitege mona„kih „kola bira Sveti arhijerejski Sabor, a nastavničko osobge bira Sveti arhijerejski sinod, na predlog eparhijskog Arhijereja...“ (čl. 231. Ustava SPC)

Da bi učio u rešenim crkveno-prosvetnim ustanovama, koje se nalaze u wegovoj episkopiji, episkop bi morao sebe da predlo i Svetom arhijerejskom sinodu. Ukoliko bi sinod uva io ovaj predlog, mesni episkop bi od istog sinoda bio postavgen za učitega u rešenim „kolama. Ali to ve ne bi bilo po wegovoj vlasti.

„Sveti arhijerejski sinod po svojoj nadle nosti... bira nastavničko i vaspitačko osobge, i stara se za njihovu sprenu, postavga ga i razre„ava od du nosti.“ (čl. 70. tač. 6. Ustava SPC)

Vlast koja bi dotičnoga episkopa postavila da uči redovno u nekoj od rešenih „kola jeste vlast sinoda, koji nije liturgijski Sabor, nego je najvi„a upravna i nadzorna, kao i sudska vlast u svom delokrugu (v. čl. 59. Ustava SPC). Dakle, da bi doma i episkop, prvopropovednik, mogao da predaje u nekoj od rešenih „kola na teritoriji wegove episkopije, nije dovoljno da bude postavgen za episkopa od svog liturgijskog Sabora, nego on mora biti postavgen i od upravne vlasti sinoda. Ovim se iskazuju dve stvari. Prvo, da postavgewe od sinoda nema crkveni karakter. I drugo, da nastavnici, nastava, pa i same pom. „kole nemaju crkveni karakter.

Ovo stoga, „to vlast koja postavga i nadzire nastavnike nije crkvena, nego je administrativna, ex statuto. Ona, videli smo, uslovgava subjekta crkvene vlasti episkopa, da vr„i svoju vlast, „to mu je i obaveza (v. 58. kanon Ap.). Time ona osporava (u kojoj meri?) crkvenu vlast Saborsku u postavgawu episkopa. Ona, iako je zasnovana na vlasti Svetog arhijerejskog sabora, ne mo e, zbog toga, izbe i svoj, u ovome, administrativni karakter. Episkopski Sabor mo e preneti na neki svoj organ samo onoliko vlasti, koliko sam poseduje. Pokazali smo da Sabor kada postavi episkopa, prvopropovednika, nema vi„e vlasti da postavga neke druge propovednike u wegove gradove, ili oblasti. Naprotiv, Sabor ima vlast da pretvom svrgnu a insistira da postavgeni episkop u svemu vr„i poverenu mu prvopropovedničku vlast, a nikako da ga u vr„ewu te vlasti na bilo koji načiin uslovgava.

Vlast episkopa da uči klir i narod u svojoj episkopiji, jeste od interesa za tu episkopiju, i ako se vr„i u skladu sa ustanovom Bo ijom, jača je od svakog prava Sabora (v. 34. kanon Ap.). Ako Sabor nema vlasti, shodno crkvenome ustrojstvu, da uslovgava na bilo koji načiin episkopa u vr„ewu wegove prvopropovedničke vlasti, tada tu vlast ne mo e ni preneti na sinod.

Sveti arhijerejski sinod bira i postavga nastavničko osobge Bogoslovskog fakulteta, bogoslovskih i mona„kih „kola, ali

na predlog „eparhijskog Arhijereja“ (v. čl. 231, i 70. tač. 6. Ustava SPC). Dakle, doma i episkop ima vlast da predloži i kandidata za nastavnika u nekoj od navedenih „kola. U ovoj, rekli bismo, ustavnoj vlasti episkopa, vidimo pokušaj da se oživa njegova kanonska vlast da bez njegove privole niko ne učini na području njegove episkopije (v. 20. i 64. kanon Trulskoga Sabora npr.).

Takvim načinom, da se privola episkopa izjednači sa predlaganjem kandidata za nastavnika, anulira se smisao privole (osnovne vlasti episkopa) kao darivanja učiteljskog dostojanstva u njegovoj episkopiji. Naime, episkop kada nekoga udostojava vlasti da učini narod ili klir, samim tim ga i bira, i postavlja.

Propoveda se uvek određuje narodu. Episkop, bira one za koje je lično osvedočen da su ispunjeni verom, i da su pouzdani, pa ih zatim postavlja na učiteljsko određuje narodu ili kliru, kao prezvitere, ili akone, ili druge klirike. Nespojivo je nekoga udostojiti da bude previter, i kroz to i propovednik, a ne postaviti ga određenoj, po pravilu jednoj, crkvi na službu

„Nikoga bez naznačavanja ne treba rukopolagati, ni previtera, ni akona, niti ikakvoga iz crkvenoga reda, nego, rukopolagani mora biti tačno određeni ili za jednu crkvu gradsku, ili seosku, ili za mušenički hram, ili za manastir...“ (6. kanon IV Vas. Sab.)

„Ne mora jedan klirik da se u isto vrijeme broji pri crkvama dvaju gradova...“ (10. kanon IV Vas. Sab.)

Dakle i propovedava. Ovo važi i za ostale klirike, koji, moćno, učiteljsko dostojanstvo dobiju nakon rukopolaganja, jer se propoveda (služi) uvek određuje narodu, ili kliru. Smisao navedenih kanona jeste i taj, da je episkop u punoj vlasti (prvopropovedničkoj, bogoslužbenoj) i u onim mestima koja u upravnom, ili finansijskom smislu uživaju izvesnu autonomiju. U području 10. kanona IV Vasegenskoga Sabora pomišlja se još i: sirotinjski domovi i domovi za strance „to od takve, upravno-finansijski autonomne crkve zavise. Posebna namena objekta, i poseban fond njegov održavanja, i u vezi s tim, poseban status objekta, nisu razlog, koji bi omeo nadležnog episkopa da i u odnosu prema takvom objektu bude prvopropovednik i prvosveštenik. Narod i klir takvog objekta mogu predložiti episkopu nekoga za previtera (dakle i učitelja), ali episkop je taj, koji svuda i u svim objektima u svojoj episkopiji postavlja učitelja po svojoj vlasti i na njegovu.

Isto i „kole. Ma koliko bile specifične, uloga episkopa, kao samo predlagača,¹ a ne i onoga, koji bira i postavlja nastavnike

¹ Predlagava razdvaja suštinsku vezu između namere da se neko postavi za učitelja u „koli i vlasti da se isti postavi na učiteljsko dostojanstvo za tu „kolu.

za iste, nije oduvawe vlasti episkopa da da privolu, nego je povreda upravo te wegove vlasti. Jer, kad episkop daje privolu, on i naznačuje i postavqa. Ali, kako on prema čl. 231. i 70. tač. 8. Ustava ne postavqa, niti bira nastavnike za „kole, to on predla u i ni ne daje privolu, tj. učiteljsko dostojanstvo nastavnicima. U suštini, kada predla e, episkop ističe da u pogledu toga kandidata nema ništa protiv, ili da ga čak i eli u dotičnoj „koli. Ali time on ne postavqa niti naznačuje nastavnika. To čini sinod, upravnom svojom vlašću. Dakle, u episkopiji se pojavuje još jedan, neliturgijski izvor učiteljskoga dostojanstva sinod. Zato je i nastava u rešenim „kolama rezultat upravne vlasti, da ne kao emu administracije, i zaista se ispočava kao edukacija, a ne kao Svetim Duhom duhovno prosvetawe. Umesto da sinod predla e, a episkop da bira i postavqa nastavnike za pom. „kole, biva suprotno. Stoga episkop, prestaje da bude prvopropovednik, tj. episkop, nad jednim delom svoje episkopije, delom gde se nalazi „kola. Taj deo wegove oblasti postaje u izvesnom smislu eksteritorijalan, eksterikven, jer ostaje bez nadzora svoga episkopa.

Ali to se iz Ustava SPC direktno ne vidi.

„Bogoslovski fakultet u Beogradu, bogoslovske i monaške „kole stoje pod vrhovnim nadzorom i upravom Svetog arhijerejskog sinoda, a pod neposrednim nadzorom nadležnog Arhijereja. Nadležni Arhijerej kao neposredna nadzorna vlast ima pravo da kazni opomenom i ukorom sve nastavnike i drugo slu beno osobe zbog nesavesnog rada ili nepriličnog ponašawa. U služaju te e krivice eparhijski Arhijerej može slu benika privremeno udati od slu be i o tome odmah izvestiti Sveti arhijerejski sinod radi daćeg postupka.“ (čl. 232. Ustava SPC)

Rešene „kole se nalaze pod neposrednim nadzorom doma eg episkopa, ali i pod vrhovnim nadzorom sinoda. Episkop „ima pravo da kazni“ (govori se o pravu, a ne o vlasti „to nije služajno) nastavničko i sve drugo slu beno osobe u služaju povrede radne obaveze opomenom ili ukorom. U služaju te e krivice, te e povrede radne obaveze, on može slu benika (podrazumevaju se ovde i nastavnici) da samo privremeno udati od slu be (zato ovo i nije vlast, nego pravo) i o tome odmah (!) obavesti sinod radi daćeg (vrhovnog) postupka. A to je:

„Sveti arhijerejski sinod po svojoj nadležnosti... sudi u poslednjoj instanciji disciplinske krivice nastavnog osobe duhovnih „kola.“ (čl. 70. tač. 35. g.)

Ovim se nadzorna vlast episkopa nad radom crkvenih dostojanstvenika u wegovoj episkopiji pretvara u rešeno pravo. A da svi, bilo klirici, svetovwaci ili monasi, koji su pri upravno finan-

sijskom smislu autonomnim objektima, imaju jednako biti u punoj vlasti doma eg episkopa, svedoži 8. kanon IV Vas. Sab.:

„Klirici, koji su pri sirotiivskim domovima, pri manastiri- ma i pri muženižkim hramovima, neka budu, shodno predawu Svetih Otaca, pod vla,, u episkopa dotižnoga grada, i pro- dr qivo neka se od svoga episkopa ne odne u. Koji se pak usude ma kojim bilo nažinom povrijediti ovu ustanovu i ne budu podlo ni svome episkopu ako su klirici, neka podlegnu kaznama po pravilima; ako su svjetovwaci ili monasi, neka budu odluženi.“

Kanon zapravo govori o kliricima, svetovwacima i monasi- ma, koji su pri (dakle, kao sve,,tenoslu iteqi, užiiteqi, crkvena dostojanstva, ili se prosto sabiru) autonomnim objektima, da se imaju nalaziti u vlasti svoga episkopa. Koji od ovih odreknu vlast svog episkopa, zavode raskol. Otuda se i ka wavaju „po pravilima“, o raskolu 31. kanon Ap. npr. Dakle i „slu benici“ takvih objekata su u punoj vlasti svoga episkopa! A to znaži da su oni pod neposred- nom i vrhovnom vla,, u svoga episkopa. I kad se zbog žega po ele aliti Saboru, to biva snisho ewa radi, „jer ne treba se oglu,,iti kad koji prose“ (14. kanon Sard. Sab.). Time eventualni postupak po albi ne krwi vrhovnu i nadzornu vlast episkopa.

Nadle ni arhijerej po Ustavu SPC ima pravo da slu benika „kole privremeno udaqi od slu be, ali ne privremeno u smislu udaqewa na episkopom ustanovženo vreme, nego u smislu suspenzi- je do odluke sinoda. Ovo nije kategorija vlasti, jer episkop vla,, u uvek donosi sud o krivici. Daqe, obavezati episkopa da o svojoj odluci obavesti sinod radi daqeg postupka, u potpunosti uni,,tava pravi pojam o episkopskoj vlasti nadzora nad slu benicima „ko- le. Episkop kada postupa po žlanu 232. Ustava SPC nikako ne po- stupa kao „nadle ni Arhijerej“, nego kao slu benik sinoda, kao neka vrsta „kolskog nadzornika, kao administrativno lice.

Ovo je bilo pitawe nadzora za služaj disciplinske krivice. A nadzor nad samim užeewem u „kolama?

„Nastavni plan i program predavawa u bogoslovskim i mona- žkim „kolama propisuje Sveti arhijerejski sabor.“ (žl. 230. Ustava SPC)

Nastavni plan i program predavawa na Bogoslovskom fakul- tetu u Beogradu propisuje Sveti arhijerejski sabor. (žl. 69. taž. 3. Ustava SPC)

Utvr eni plan i program nastave u reženim „kolama konkre- tno, kroz predavawa, sprovodi nastavno osobqe „kola. žijom se vla,, u nastavnik, zbog neadekvatnih predavawa, mo e razre,,iti od du nosti, tj. oduzeti mu se užiitegsko dostojanstvo?

„Predavawa na pravoslavnom bogoslovskom fakultetu univerziteta imaju biti u saglasnosti sa uĹewem pravoslavne hri,, anske crkve. O tome se stara Sveti arhijerejski sinod kao i o verskoj podobnosti kandidata za nastavnika ove „kole pri wihovom postavqawu.“ (Ĺl. 230. Ustava SPC)

Ova odredĹba potiiĹe iz perioda kada je Bogoslovski fakultet bio u okviru univerziteta u Beogradu. Me utim, kako je Ustav izmenom od 19. maja 1969. godine, izjednaĹio Bogoslovski fakultet u Beogradu sa bogoslovskim i mona,,kim „kolama, to se i odredĹba 230. Ĺlana odnosi i na ove „kole.

„Treba, da predstojnici Crkava svaki dan, a osobito u dane Gospodwe, pouĹavaju sav klir i narod rijeĹima blagoĹastija, izbiraju i iz bo anstvenoga Pisma misli i rasu iwawa o istini, i ne prelaze i ustanovqenih ve granica ili predawa bogonosnih Otaca...“ (19. kanon Trul. Sab.)

Kanon predstavqa razradu 58. kanona Ap. u pogledu sadrine uĹewa, koje episkop propoveda kliru ili narodu. Kako 58. kanon zapoveda episkopu da propoveda, to mu 19. kanon Trulskog Sabora zapoveda da pri tome ne prelazi ustanovqene granice ili predawa Svetih Otaca. Ova zapovest se prote e i na prezvitera, jer po 58. kanonu Ap. i on ima obavezu da predaje, a potom i na sve koje je episkop uĹinio uĹiteqskim dostojanstvenicima. I jasno je, ako episkopa koji ne propoveda wegov Sabor svrgava da e ga isti Sabor svrgnuti ako wegovo uĹewe odstupa od uĹewa Svetih Otaca, a ako se uporno,, u iska e kao jeretik bi e anatemisan. Tako e, prezvitera, koji ne propoveda svrgnu e wegov episkop, a to isto e uĹiniti i ako wegovo uĹewe² odstupi od uĹewa Svetih Otaca. Odatde se vidi da je episkop kao prvopropovednik u svoj svojoj episkopiji du an da svojom vla,, u bdi ne samo o tome da li oni koji imaju od wega uĹiteqsko dostojanstvo propovedaju, nego i kako propovedaju. On je u vlasti da kao „to je nekoga postavio na uĹiteqsko dostojanstvo, istoga i razdvoji od toga dostojanstva.

Nadzor nad predavawima, tj. da li su u skladu sa uĹewem Crkve sprovodi sinod (v. 230. Ĺl. Ustava SPC). Ali je to, kao i pri postavqawu nastavnika, tj. davawa uĹiteqskog dostojanstva „podeqeno“ izme u episkopa i sinoda.

„...i jedne i druge (rektore i nastavnike „kola) razre,,ava od du nosti ili penzioni,,e Sveti arhijerejski sinod na predlog eparhijskog Arhijereja.“ (Ĺl. 231. Ustava SPC).

² Ako je odstupawe mawe i plod je nespretnosti, episkop e mu zabraniti da uĹi, ostaviv,,i ga u slu bi.

Episkop, na Lijoj se teritoriji nalazi „kola ili fakultet, kad primeti da predavawe nekog nastavnika nije u skladu sa učenem Crkve, ne mo e da ga po svojoj prvopropovedničkoj vlasti razre„i učiiteqskog dostojanstva, „to je posledica toga, da i toga episkop nije ni birao, ni postavqao. On ima samo pravo (!) da predlo i sinodu da dotični nastavnik bude razre„en du nosti. Odluka sinoda o tome je konačna. I mo e da se dogodi da episkop bude primoran odlukom sinoda da trpi predavawa, za koja smatra da prelaze predawa Svetih Otaca. Kako je episkop zajedničar vere svoga Sabora (v. 2. kanon VII Vas. Sab.), a ne sinoda, potpuno je nejasno litur-

Sv. car Konstantin i Jelena, *Göreme*, Turska (Kapadokija)

gijsko pravo sinoda da name e svoj sud o pitawima vere jednom episkopu. Osobito je ovo značajno u slučaju spora o dogmatima, „to je i razlog episkopovog neslagawa sa predavawima; jer tada stav sinoda ne osu uje episkopa, ali opravdava nastavnika. Jer sinod, dok se Sabor ne opredeli o sporu, ne mora da odra ava prete no mi„qewe Sabora. Tako da konačna i izvr„na (v. 64. čl. Ustava SPC)

odluka sinoda, kojom se odbija predlog episkopa da se nastavnik razre, i du nosti, u daquje „kole i fakultet i od vlasti Sabora (Šim takva mogu nost postoji), u kome je puno a istine vere; i od vlasti episkopa. „ak „ta vi„e, stvara mogu nost da neki klirik, koji je postavljen od toga episkopa, dobio pečat istine, predaje u „koli i to protiv voqe svoga episkopa. Ako je nastavnik tu klirik episkopu i ovaj ga odlukom sinoda bude morao trpiti, kr„i se navedeni 20. kanon Trulskoga Sabora, „to svedoži da pravo predlagawa ne „titi vlast episkopa da da privolu da se propoveda.

Ovim smo pokazali smisao eksteritorijalnosti i ekscrkvenosti „kola i fakulteta. Za„to, dakle, episkop mora da podnosi da neki deo wegove episkopije ne podle e pod wegovu prvopropovedničku vlast, nego se od wegova izuzima?

Bogoslovski fakultet u Beogradu, Bogoslovske i Mona„ke „kole, jesu ustanove, u kojima se „koluju kandidati za sve„tenstvo oba reda u SPC. Dakle, postoji interes cele Srpske Crkve, i on prevazilazi interes samo te episkopije na Šijoj se teritoriji fakultet ili „kola nalazi, za nastavu u tim ustanovama. Ovaj, op„ti interes se po Ustavu SPC ispoqava tako „to:

Sveti arhijerejski sabor: propisuje nastavni plan i program predavawa u bogoslovskim i mona„kim „kolama (Šl. 230. Ustava SPC), propisuje kvalifikacije kandidata za sve redovne, izvanredne i misionarske crkvene slu be (Šl. 69. taš. 4), osniva bogoslovske i mona„ke „kole (po istupawu sa univerziteta i fakulteta) (Šl. 69. taš. 5), propisuje uredb e o istima (Šl. 233. Ustava SPC), bira rektore i upraviteqe (Šl. 231), dok Sveti arhijerejski sinod: ocewuje, odobrava, i prema naho ewu nagra uje uženike veronauke (Šl. 70. taš. 5), bdi nad ivotom i radom bogoslovskih i mona„kih „kola (i fakulteta), ustanova i zavoda za spremanje i vaspitawe kandidata za sve crkvene slu be; bira nastavničko i vaspitačko osobe, i stara se za wihovu spremu, postavqa ga i razre„ava od du nosti.

Interes episkopije, na Šijoj se teritoriji ove, op„te crkveno-prosvetne ustanove nalaze, po Ustavu SPC se izra avaju tako „to dotični episkop predla e kandidate za nastavničko osobe, i predla e da se nastavnici razre„e od du nosti ili penzionir„e (Šl. 231), i vr„i prava nadzora nad radom nastavnika i slubenika „kola i fakulteta, ka wava iste opomenom ili ukorom, a za te e krivice suspenduje prestupnika i o tome izve„tava sinod (Šl. 232).

Da su ovako uskla eni interesi na „tetu episkopije, pa i cele Crkve, videli smo. Uzrok tome se nalazi u tome „to se Bogoslovski fakultet u Beogradu, bogoslovske i mona„ke „kole osnivaju aktom Svetog arhijerejskog sabora. Ovaj akt Sabor donosi u sporazumu sa Patrijar„ijskim savetom. Rešene „kole ukida Sveti arhijerejski sabor „po svojoj odluci“ (Šl. 226. Ustava SPC). U

osnivawu, kao i u ukidawu, ovih „kola, dotični episkop, na Ĺiji se teritoriji „kole treba da nalaze, ili se ve nalaze, nema kompetencije. On uĹestvuje u radu Sabora, kao wegov Ĺlan (pri tome on mo e glasati i protiv osnivawa ili ukidawa „kola, a da Sabor donese odluku, jer Sabor odluĹuje, v. Ĺl. 60. Ustava SPC, jednoglasno ili ve inom glasova), ali kao episkop, kao gospodar svoje episkopije ne predstavlja Saboru (po Ustavu SPC) subjekta, Ĺiji bi se glas trebao nu no sporazumeti sa glasom Sabora u osnivawu ili ukidawu „kola i fakulteta. Da bi se time pokazao sabor dvaju nivoa crkvene sabornosti, episkopije i autokefalne Crkve, u stvari od vitalnog interesa i za episkopiju, i za autokefalnu Crkvu.

Da Sveti Oci u takvim sluĹajevima smatraju nu nim saborno odluĹivawe Episkopskog Sabora i episkopije, Ĺiji je interes u pitawu, tj. da Sabor ne mo e sam odluĹivati u stvarima u kojima postoji interes vlasti episkopa, vidimo iz odredbe 98. kanona Kartagenskog Sabora:

„Ustanovuje se i ovo, da narod, koji nije nikada svog posebnog episkopa imao, ne mo e ga nikako ni imati, ako to ne naredi puni Sabor dotične eparhije zajedno sa prvim episkopom, i ako na to ne pristane onaj, pod Ĺijom je upravom prije dotična Crkva bila.“

Ova odredba je „na mnogim Saborima sve„tenim zborom ustanovĹena“ (53. kanon Kart. Sab.). Niko, pa Ĺak ni Episkopski Sabor, ne mo e prisvojiti sebi potpunu, ili delimiĹnu vlast dotičnog episkopa na delu, ili na svoj teritoriji episkopije, koju je primio postavqawem za episkopa, ukoliko isti na to izriĹito ne da svoju privolu. Kanon „titi reĹeni princip, konkretno u sluĹaju izuzimawa dela teritorije i naroda wegove episkopije da bi se tome narodu i teritoriji postavio osobiti episkop.

Episkop kao prvopropovednik, postavljen je svom narodu na svoj teritoriji svoje episkopije. Niko, pa ni Sveti arhijerejski sabor, nije u vlasti da bez wegove privole (upor. i 20. kanon Trul. Sab.) osnivaju i „kole, ili fakultet, na opisani naĹin, izuzima deo wegove teritorije ispod wegove prvopropovedniĹke vlasti, i na toj teritoriji episkopsko-nadzornu vlast, pretvarati u administrativnu!

Ĺlanom 226. Ustava SPC Sveti arhijerejski sabor je prekoraĹio Crkvom pravovernih ustanovĹene granice i kanonska preda-wa! Ostale nepravilnosti, koje smo pregledali, jesu posledica ovoga prekoraĹewa.

B. EPARHIJSKE, CRKVENOOP'TINSKE I MANASTIRSKJE CRKVENO - PROSVETNE USTANOVE

„Za osnivanje i ureenje ostalih crkveno-prosvetnih „kola i zavoda nadležan je za opreustanove Sveti arhijerejski sabor u sporazumu sa Patrijaršijskim savetom; za eparhijske, crkvenoop,tinske i manastirske, eparhijski Arhijerej u sporazumu sa eparhijskim, odnosno crkvenoop,tinskim savetom, odnosno sa manastirskom upravom i bratstvom, sve s odobrenjem Svetog arhijerejskog sinoda i Patrijaršijskog upravnog odbora, ako teret izdržavanja tih „kola i zavoda pada na teret predračuna rashoda i prihoda za opreustanove crkvene potrebe.“ (El. 234. Ustava SPC)

Ustav SPC ovim članom predviđa mogućnost da se u skladu sa potrebama osnivaju i druge opreustanove crkvenog interesa „kole i zavodi, na isti način kao što su osnovane Bogoslovske i Monaške „kole, i Bogoslovski fakultet u Beogradu. Primer primene ove odredbe jeste Bogoslovski institut u Beogradu. Kako smo o ovome već govorili, to se više ne može na tome zadržavati.

Članom 234. Ustav određuje i osnivanje, u skladu sa potrebama, „kola i zavoda od interesa samo za dotičnu episkopiju, pa se zavisno od izvora finansiranja i namene nazivaju: eparhijske, crkvenoop,tinske i manastirske „kole i zavodi.

Za sve ove crkveno-prosvetne ustanove, od interesa samo za dotičnu episkopiju, Ustav SPC određuje da imaju biti i osnovani i ureeni od strane nadležnog episkopa u sporazumu sa onim episkopskim organom, na čiji teret pada izdržavanje „kola ili zavoda, kao i sa manastirskim bratstvom, zbog osobenosti monaškog života. Ali... Ustav SPC dodaje, ako bi teret izdržavanja ovih „kola padao na opreustanove crkveni fond, tada, bez obzira na interes samo te episkopije, nadležni episkop mora tražiti „odobrenje“ (!) za osnivanje i ureenje svojih „kola i zavoda od sinoda i Patrijaršijskog upravnog odbora. Ovim sinod i Patrijaršijski upravni odbor stiče kompetencije u osnivanju i ureenju „kola i zavoda koji nisu opreustanove.

„Patrijaršijski upravni odbor po svojoj nadležnosti vrši uglavnom ove poslove: ... uprava u sporazumu sa Svetim arhijerejskim sinodom prosvetnim i dobrotvornim zavodima za celu Crkvu, koji se izdržavaju na teret predračuna rashoda i prihoda za opreustanove potrebe Crkve. Od ovoga se izuzimaju monaške, bogoslovske i druge versko-prosvetne „kole i zavodi čija uprava spada u nadležnost Svetog arhijerejskog sinoda...“ (El. 101. tač. 15. Ustava SPC)

'kole i zavodi se osnivaju vla,, u episkopa, i episkopija ima interes za tim „kolama i zavodima. Ali u sluĉaju da izdravawe istih pada na teret op,,tecrkvenog fonda, tada je ta, episkopska vlast dosta sputana.

Kada episkop, prvopropovednik u svojoj episkopiji, kao onaj, „koji ima davati raĉuna o njihovim (tj. poverenog mu naroda) du„ama“ (39. kanon Ap.) utvrdi postojawe potrebe za „kolom ili zavodom, da bi po svojoj prvoodgovornosti osnovao i uredio i upravvao istim, mora postiti i sporazum (!) sa svojim organom koji upravva finansijama. Ukoliko se poka e da finansije episkopije nisu dovoljne, tada se za iitav projekat mora dobiti i odobrewa sinoda i Patrijar,,ijskog upravnog odbora, koji, ukoliko daju odobrewa, stiĉu prava u upravi „kolom ili zavodom. Kako su namene „kola i zavoda razliĉite, i kako se proces osnivawa odvija kroz sporazumevawe reŃenih subjekata, to su konkretna prava subjekata u upravvawu „kolom, ili zavodom, precizirana u statutu „kole ili zavoda. U principu, prava sinoda i Patrijar,,ijskog upravnog odbora u upravi „kolom ili zavodom mogu dosti i ona prava koja po Ustavu ima sinod u pogledu Bogoslovske fakulteta u Beogradu, bogoslovske i mona,,kih „kola, i drugih crkveno-prosvetnih op,,tih ustanova.

Dakle, osim interesa namene, tj. da li je „kola ili zavod op,,ta, za svu SP Crkvu, ili je posebna, tj. od interesa za samo jednu episkopiju, postoji i interes finansija, koji isto tako odluĉuje da li e osnivawe, urewe i uprava „kolom ili zavodom, biti u vlasti nadle nog episkopa, ili e se wegova vlast usloviti. Ovo direktno proizilazi iz 234. i člana Ustava SPC. Videli smo, kanon 34. Ap. pri raspodeli kompetencija dva saborska nivoa Crkve, episkopski i saborski, reŃju: „Episkopi... ni,,ta va nijega da ne preduzimqu... nego samo ono „to se tiĉe wegove eparhije i podruĉnih mjesta“, za kriterijum iskquĉive episkopske vlasti koriste namenski, znaĉajnosni, interes (reŃ: va mijega). Finansije saborskog nivoa, mogu se dodeliti za zadovoljewe episkopskog interesa, tj. vlasti, a mogu se i ne dodeliti, ali one ne mogu uticati na vr,,ewe episkopskog interesa, tj. vlasti.

Član 234. Ustava SPC odre uje da je za osnivawe i urewe eparhijskih (kako je situacija sa crkvenoop,,tinskim i mona,,kim „kolama i zavodima u su,,tini ista, mi emo se zadržati samo u analizi eparhijskih) „kola i zavoda nadle an dotiĉni episkop u sporazumu sa Eparhijskim savetom. „Eparhijski savet je predstavni,,tvo u poslovima eparhijske crkvene samouprave“ (čl. 136. Ustava SPC). Analizom 141. člana Ustava SPC vidi se da je to najvi,,i organ episkopije u poslovima uprave wenim materijalnim sredstvima. Kako bez materijalnih sredstava nije mogu e osnovati i urediti „kole ili zavode, jasno je za,,to Eparhijski savet ima

prava u tom procesu. Ali, u kakvom odnosu stoje ta prava prema episkopskoj vlasti?

„Eparhijski savet, sem drugih poslova koje vrši po ovom Ustavu, u svojoj nadležnosti: ...osniva eparhijske fondove, i religiozne, dobrotvorne, crkveno-prosvetne i druge korisne ustanove i zavode...“ (čl. 141. tač. 8. Ustava SPC).

Kakvu ulogu (vlast) ima episkop u donošenju odluke Eparhijskog saveta pri sporazumevanju sa samim sobom pri osnivanju i uređivanju svojih „kola i zavoda“?

Da bi se razjasnilo pitawe, pogledajmo kanonsko predawe.

„Episkop neka vodi starawe o svima crkvenim stvarima i neka wima upravqa, sje aju i se, da ga Bog nadzire...“ (38. kanon Ap.)

Sve crkvene stvari (imovina) jesu u vlasti episkopske uprave i starawa; zato kanon napomiwe da episkopa u upravi crkvenim stvarima Bog nadzire, upu uju i na to kakva je odgovornost na episkopu u pogledu crkvene imovine.

„Zapovijedamo, da episkop ima vlast nad crkvenim stvarima. Jer, ako su mu povjerene dragocijene duše ljudi, mnogo više on se ima starati o novcima, te se sve morati upravqati po wegovoj vlasti, i onima koji su potrebni, prezviteri i akoni e razdavati sa strahom Boijim i sa punom pobožnošću...“ (41. kanon Ap.)

Episkopska vlast nad imovinom je posledica wegove vlasti nad qudskim dušama, ili, ako on upravqa tajnama Boijim, zar ne e i novcima. Ako je Sabor postavio episkopa da upravqa svetim tajnama i da blagi dar Boiji razdaje narodu, imaju i pri tom poverewa u wega da e biti veran slušiteq tajni, kako isti Sabor da u pogledu istoga loveka, episkopa nema poverewa kad su u pitawu novci?

A upravo Ustav SPC krši kanonske principe i zapovesti. Eparhijski savet je telo koje odlužuje samostalno, većinom broja glasova prisutnih članova, ako postoji kvorum (čl. 140. Ustava SPC). Episkop je u odlučivanju samo član tog tela, a tek u služaju podegenog broja glasova, odlužuje glas predsedavajućeg, koji je episkop, ili wegov zamenik (čl. 140. u vezi čl. 137. Ustava SPC). Kroz ovu proceduru se vidi da Eparhijski savet ne mora svojim odlukama da odraava voqu svoga episkopa, i da je to telo izvan vlasti episkopa. Da bi se ovo upotpunilo, vaqare i, da Eparhijski savet ne podnosi izveštaj o svome radu dotičnome episkopu, nego Patrijarhijskom upravnom odboru (čl. 141. tač. 11. Ustava SPC). Ovim je izvužena i sva materijalna osnova iz episkopske jurisdikcije, i jasno je da za svaku naumu o napretku episkopije, pa i osnivanju „ko-

le ili zavoda, episkop mora da se sporazumeva sa wemu stranim telam. A pri tome je u pitawu wegova episkopija, wegov narod, wegova odgovornost...

„Po„to u nekim Crkvama, kao „to smo doznali, episkopi rukuju crkvenim dobrima bez ekonoma, ustanovquje se da svaka Crkva, koja ima episkopa, mora imati i ekonoma iz svoga kli-
ra, koji e crkvenim upravqati prema napatcima svoga episkopa...“ (26. kanon IV Vas. Sab.)

Uprava crkvenim dobrima je uvek prema uputstvima episkopa, tako da ta dobra nisu udagena od wega, i wegove voqe. Ekonom je tu da crkvena uprava imovinom ne bude bez svedoka, i da se crkvena dobra ne rasipaju (26. kanon IV Vas. Sab.). No, pri tom ekonom je obavezan da po„tuje uputstva episkopa.

„Opa amo, da mnoge episkopije opadaju i da im prijeti da konačno budu utamawene s toga, „to wihovi predstojnici svo svoje starawe i nastojawe ula u u podizawe manastira novih, pak potkopavaju i episkopije... Radi toga Sveti Sabor nare-
uje, da nikakav episkop ne mora podizati novi svoj osobiti manastir, a na „tetu episkopije. A koji se zateqe, da se na to usudio, neka se pristojnoj kazni podvrgne...“ (7. kanon IX Pom. Sab.)

Ekonom, kao izvr„iteq voqe episkopa, ali i kao svedok, ako opazi da, zbog nekog projekta episkopovog, bilo novog manastira, bilo „kole, preti opasnost po episkopiju, mo e o tome da obavesti Sabor, da bi sabrani, episkopi upozorili, a po potrebi i kaznili dotižnoga episkopa. Ovaj (7) kanon primewuje Sabor, a ne ekonom, stoga se ekonom ne mo e sam suprotstaviti svome episkopu, nego tek obavestiv„i Sabor, dakle vla„ u Episkopskog Sabora, a nika-ko svojom! To je otkrivawe punog smisla 26. kanona IV Vas. Sab. u primeni 7. kanona IX Pom. Sab.

Po Ustavu SPC Eparhijski savet se mo e suprotstaviti dotižnome episkopu. Ili, da budemo precizniji, episkop se ne mo e suprotstaviti Eparhijskom savetu. Episkop se u odluqivawu Eparhijskog saveta, videli smo, ne pojavquje kao episkop, kao onaj, po klijim uputstvima se raspola e crkvenom imovinom, i kao onaj, koji ima vlast nad tom imovinom. Istina, klan 156. Ustava SPC daje neka prava episkopu u pogledu odluke Eparhijskog saveta.

„Ako je eparhijski Arhijerej (...) uveren da se neka odluka Eparhijskog saveta (...) protivi crkvenim propisima, ili nije u saglasnosti sa naželima uqewa pravoslavne Crkve, vlastan je obustaviti izvr„ewe takve odluke i predmet vratiti na ponovno re„avawe. Ako se ne bi ni tada mogao postiti i sporazum, Arhijerej (...) upu uje dotižni predmet Patrijar-

„ijskom upravnom odboru na razmatranje i odluku, s tim da se u slučaju potrebe i ovde primeni odredba iz čl. 97. Ustava.“ (čl. 156. Ustava SPC)

Navedena prava samo „tite crkvene propise i crkveno učenje od povrede nekom, ve donetom, odlukom Eparhijskog saveta. Ali, ono „to se zove procena, i „to se zove vođa, Eparhijskog saveta u pogledu upravljanja eparhijskom imovinom, ostaje izvan ovoga prava episkopa.

Zato član 234. Ustava SPC i traži da se o osnivanju i uređenju eparhijskih „kola, ili zavoda mora postići i sporazum između episkopa i Eparhijskog saveta, a član 141. tačka 8. Ustava SPC daje kompetencije Eparhijskom savetu u osnivanju crkveno-prosvetnih ustanova i zavoda. Od procene i vođe Eparhijskog saveta zavisi da li će „kola, ili zavod biti osnovani, i da li će biti osnovani kao čisto eparhijski, ili će se zbog finansiranja u osnivanju, uređenju i upravi istim imenima, sinod i Patrijarhijski upravni odbor.

Dakle, i kada se radi o „kolama od interesa za samo tu episkopiju, vlast episkopa je bitno ograničena.

V. VERONAUKA U GRAĐANSKIM OSNOVNIM, SREDNIM I STRUČNIM ŠKOLAMA

„Srpska pravoslavna Crkva se stara o predavanju veronauke u osnovnim, srednim i stručnim školama“ (čl. 226. stav 2. Ustava SPC)

Rečene građanske škole su osnovane u skladu sa građanskim zakonom, od za to predviđenih organa. Ove škole se uređuju i upravljaju prema istim zakonima. Ali kako se one nalaze na području određene episkopije SPC, to onda predavanje veronauke, u tim školama, potpada pod prvopropovedničku vlast dotičnog episkopa i, dakle, spada Crkvi. Otuda i odredba člana 226. stav 2.

U tom smislu, vode i brigu da propovedaju vere u svojoj Crkvi bude jedinstveno Sveti arhijerejski sabor propisuje nastavni plan i program veronauke (čl. 69. tačka 3. Ustava SPC), a Sveti arhijerejski sinod u skladu s tim planom i programom, odobrava učenike veronauke (čl. 70. tačka 5. Ustava SPC).

Konkretno predavanje sprovodi nastavnik, koga za predavanje veronauke u tim, građanskim školama određuje samostalno dotični episkop, koji vrši samostalni nadzor nad njegovim radom (čl. 108. t. 16. Ustava), te ga putem građanskih vlasti po svojoj oceni uvažava od dužnosti. Sveti arhijerejski sinod nema kompetencije u ovoj stvari, jer se njegove kompetencije odnose na duhovne škole (čl. 70. tačka 35. pod g.). Tako e, ni eparhijski savet nema kompeten-

cija u upravi predavanja veronauke u gra anskim „kolama, jer su te „kole osnovane i finansirane sredstvima dr avnih vlasti.

Na kraju, episkop ima punu prvopropovedničku vlast u gra anskim „kolama u predavanju veronauke, „to nije služaj i sa ostalim crkveno-prosvetnim ustanovama!

Diego Kotoranin

Manastir Veliki Meteori, Hristos, XIV vek

PRILOG KONCEPCIJI PRAVOSLAVNOG OBRAZOVANJA¹

Ovaj tekst treba da ukaže na okvire celovite koncepcije. Bavi se ukupnim razvojem i odrastanjem dece, otuda može biti obuhvatniji od onog „to se kod nas smatra koncepcijom vaspitavanja. Bez obzira „to je u našoj pedagogiji sporno, ili sasvim zaobiđeno pitanje: „ta u stvari treba da sadrži teorija obrazovanja (vaspitanje), „ta ona faktički jeste. Sporno je i stoga „to su krajnje nepouzđani odgovori na vrlo staro pitanje: „ta je obrazovanje (vaspitanje), a danas postoje ozbiljni istraživači i praktičari koji tvrde da ono ne postoji te nastoje da pokažu kako se deca mogu podizati bez vaspitanja. Vaspitanje se u ovoj antipedagoškoj kritici pedagogije i vaspitanja redukuje na plansko i sistematsko, svršishodno delanje. Otuda se zaključuje da vaspitanje treba da bude sa decom, neguje sa njima nove, prijateljske odnose (otuda udružuje: Prijateljstvo sa decom u SRN).

U antipedagogiji se stoga ne koristi termin „vaspitanje“ za označavanje poeđne, pozitivne delatnosti (procesa). Svako vaspitanje kao svršishodna delatnost izjednačuje se sa obrazovanjem dece, manipulacijom.

Piše i disertaciju, a ja, „više pripremaju i posle „est godina rukopis za „tampu, shvatio sam da je i meni blisko navedeno antipedagoško stanovište (Graorac 1995). Razumljivo je takođe „to je takvo shvatanje prepoznatljivo i u ovom Prilogu. Svesno

¹ Prilog je nastao marta 1995. u okviru aktivnosti Centra za razvoj pravoslavno-hrišćanskog obrazovanja, koji je osnovala gospođa Jovanka Sečanski pri Bogoslovskom institutu SPC. Međutim, tekst veđeg obima pod naslovom: Osnove programa za pravoslavni deđijski vrtić, bio je namenjen najavćenom pokušaju gospođe Sečanski da pri crkvi u Zemunu otvori takav vrtić. Ovog puta su izostavljena praktična uputstva i konkretna saznanja kakva programi obiđno sadrže.

Iskreno se zahvađujem Megovom preosvećenstvu, episkopu Raško-prizrenskom, Gospodinu Arseniju na spremnosti da se ovaj tekst objavi u časopisu Raško-prizrenske eparhije.

sam nastojao da pove em pravoslavni tradicionalizam (maksimalizam) i post(moderna) saznanja o odrastanju dece. I stoga „to smatram da danas i ovde drugačije nije ni mogu e, i ne treba baviti se pedagogijom i obrazovanjem.

Istrazivawe koncepcije pravoslavnog obrazovanja u ovom radu bi e naznačeno preko slede ih tema:

Detinstvo
 Vaspitač i dete
 Iskustvo razlike
 Otvorenost i kreativnost
 Antinomije i kontroverze
 Planirawe i vrednovawe
 Izvori sadr aja i metoda rada

Bez obzira kako strukturisana, svaka koncepcija obrazovanja predstavlja osoben i relativno celovit odgovor na suštinske aspekte odrastanja dece, ali ne mo e da odgovori na sva očekivana teoretičara i pedagoga, jer su ona različita. Svako na svoj način tumači totalitet situacije deteta i vaspitača, više ili manje eksplicitno nastoji da razume i objasni suštinu procesa obrazovanja odnosno razvoja ličnosti. Dobra koncepcija je proizašla iz vizije i nadahnu a. Wome se mogu nadahivati samo retki i kreativni vaspitači i veroučitelji.

Ova koncepcija je razvijena na specifičnom razumevanu deteta i njegovih potreba, iz hrišćanskih odgovora na pitawe: „ta je dete, kakav je smisao detetovog izražavanja, opho ewa sa drugim, otkrivawa sveta i izgra ivawa znawa o svetu, u kemu mo e biti smisao ivqewa.

Novina i izazov ovakvog pokušaja razvijawa koncepcije obrazovanja je u tome „to promišlja podizawe dece i odnose sa wima izvan tehnološke racionalnosti, tj. mimo vaspitawa shva enog kao svrsishodna planska delatnost, shodno „emi: cigevi sredstva. Ostaje dakle da uka emo na mogu nosti i barijere da se u procesu obrazovanja izbegne instrumentalizovawe detinstva.

Naravno, sve protivrečnosti se ne mogu izbe i izradom koncepcije u kojoj e se navedeni problem pokušati drugačije da formulirati. Tehnološka racionalnost je daleko dubqa i slo enija zamka, sastavnica vekovima duge evropske tradicije i kulture. Podizawe dece bez planskih i sistematskih uticaja mo e biti shva eno samo kao alternativa i kao pokušaj u suočavawu sa tom tradicijom.

Bez obzira na sve zamke, ovde e se ukazati na realne mogu nosti i plodne „anse susreta radikalne pedagogije i autentičnog hrišćanskog opho ewa sa decom tokom procesa odrastawa.

Ono „to je suštinsko u obrazovanu skriveno je, mo e samo da se naslu uje. Bit ivota je Carstvo nebesko, priprema za večni

ivot, nadahnuvawe i prosvete ivotne svetim qudima. Ponirawe u ivotu svetih izaziva promene u ličnosti koje se tako e ne mogu predvideti i te, ko ih je vrednovati („fijetija svetih, jo, su... jedina pravoslavna pedagogija“ o. Justin 1991; 14). Nihovo blagodatno delovawe zaista se javqa nenadno, ono je kudotvorno. Sveti ivotnik nije ono „to se vidi telesnim olima (ep. Nikolaj 1961; 31). Otuda se otekuje da veroukitegi zajedno sa decom, ne gledaju „na ono „to se vidi, nego ono „to se ne vidi“ (2. Kor. 4, 18).

Danas se mora i odnos obrazovnih institucija i ivotne druge ivotne odrediti i vrednovati no „to je to bilo recimo pre dve decenije kada se kod nas (kao i u svetu) sa egzaltacijom pisalo o otvorenosti vrta a na primer i nihovim pro ivotnim „realnim ivotom koji ga okruuje“. Danas je, me utim, ozbiqno dovedeno u pitanje smislenost onog „to se naziva „ivot“. „ak se ne mo e ova ree ozbiqno koristiti bez navodnica. U stvari, ova koncepcija treba da uka e na mogu nosti suoavawa sa moralnom i dru, tvenom krizom, kako ovladati pouzdanijim sistemom vrednosti, ivot, im kriterijumima za razlikovawe pravih od la nih vrednosti, osposobiti se za autonomije i autentičnije izbore. A to je mogu e, svakako, suprotstavqawem dominantnim tokovima „ivotne“.

Iskustvo dece je shvataeno kao najva niji segment sadr aja programa. „Realizovawe“ se obavqa aktivnostima dece, igrom, posredstvom zajedničkog ivotqewa, putem radionica, tumaqewem poruka i simbola, personalnim susretima, uqe, em u praznicima i proslavama, svečanostima i liturgiji, uqe, em u doga ajima od ivotnog značaja.

O nekim temama uop, te ne treba prižati. Pravo značewe i smisao simbola, i svetih mesta i svetih tajni ne prenosi se ree, nego iskreno, u i spontanom ekspresijom, uqe, em i svedoqewem bez poze i maske.

Desilo se ne, to bitno novo u ivotnom i polo aju deteta u XX veku. Odgovaraju e reagovawe i promene u samorazumevawu vaspitača u na, oj sredini tek predstoje. Pre vi, e od jedne decenije kod nas je prepoznata tehnolo, ka racionalnost (Marjanovi , Pred, kolsko dete 1982/4) kao tamna, skrivena pozadina vaspitne, svrsishodne delatnosti, ali ne i kao imanentno svojstvo samog procesa koji ova dovodi do kraja i obesmi, qava. To je racionalnost koja je dovela do smrti boga i kraja humanizma, smrti ivotnika. Stoga se danas ne mo e spa, avati dete spa, avawem vaspitawa, nego se mora misliti proces odrastawa dece mimo vaspitawa jer je on produkt prosvetiteqstva i pomraćenog, tehnolo, kog uma (Horkhajmer).

Me utim, instrumentalno delawe u nekim domenima obrazovawa, izgleda, nije mogu e izbore i. Svest o protivrečnosti u suoča-

vavu sa racionalno,, u koja to nije, svrhovito,, u i eshatologijom koja je protiv Ćoveka verovatno mo e ubla iti manipulaciju.

U na,,e vreme i u na,,oj sredini primetni su poku,,aji da se vaspitawe spase govorom o cigevima. Takav napor je proiza,,ao iz duhovne ispra wenosti, dokaz je „su,,tinskog nedostatka usmjere-wa k budu nosti“ (Volf 1991; 11). Odsustvo pravog duhovnog, egzistencijalnog strengewa nadokna uje se priĳama o cigevima. Kao da se ni,,tavilo mo e spasiti verbalnim konstrukcijama perspektive, projekcijama, racionalizacijom. I to nas obavezuje na tragawe za smislom mimo tehnolo,,kog razuma.

Konsekventnom razvijawu ovakvog antipedago,,kog koncepta obrazovawa nalaze se na putu brojne unutra,,we, istorijske, kulturne i druge barijere. U ovom trenutku i na ovom mestu mo e biti znaĳajno insistirawe na kritici tehnolo,,ke racionalnosti i stoga „to ona nije ni prepoznata u na,,im pedago,,kim tekstovima. U tom pogledu se izgleda najdaje oti,,lo u „Planu i programu katoliĳkog vjerskog odgoja...“ (Zagreb 1991; 9), o programu koji te i da bude „autentiĳan i op egudski“, „pluralno usmjeren“, „u znatnoj meri interkonfesionalan i transkonfesionalan“, uz to otvoren i u celini ra en sa komunikacijskog stanovi,,ta.

Komunikativno delawe je shva eno i razvijeno kao alternativa instrumentalnom u voluminoznoj studiji J. Habermasa.

Ovaj koncept polazi od pretpostavke da je nu no autentiĳno hri,,ansko iskustvo suoĳiti sa aktuelnim i bitnim izazovima i negacijama smisla i vrednosti ivota, postmodernom kataklizmom u kojoj se nalazimo (fiivkovi 1993). Ovakvi uvidi (mo da jo,, vi,,e zablude!) mogu biti podsticaj i izazov u tragawu za autentiĳnim alternativama.

Za Konsekventnije razvijawe koncepcije obrazovawa bila bi neophodna izgra ena hristocentriĳna razvojna psihologija (V. Popovi) i postmoderna pedagogija.

Ova koncepcija pravoslavnog obrazovawa predla e tragawe za odgovorom na pitawe o smislu ivota, i to drukĳijim od onog u programima pisanim s nauĳnim pretenzijama. Ona drukĳije razume dete i vaspitaĳa, znaĳewe i ulogu vihovih odnosa i razmene sa svetom. Ono „to je prisutno u procesu odrastawa dece, a u nauĳno zasnovanim koncepcijama jedva se i pomiwe, u ovoj ima primarni znaĳaj, predstavqa ishodi,,te u planirawu aktivnosti i organizaciji ivota: detetov duhovni svet i specifiĳni do ivqaj svetog. Onogu avawem deci da izraze i potvrde dubinske, duhovne slojeve liĳnosti i potrebe „uspostavqawem istinski zadovolqavaju e veze sa drugim“, obrazovawe e ispuniti svoju primarnu misiju, „najvaniji, a ujedno i najte i zadatak u odgoju deteta...“ pomo i mu u tragawu za smislom ivota (Betelhajm 1979; 17).

DETI I SVET

Gospode... Ustima male dece... Ćini,, sebi hvalu
(Ps. 8; 1, 2)

Danas je shva eno da odrastawe i ivot dece mo e da se odvi-
ja na smislen naĹin ukoliko se programira i organizuje zajedno sa
decom, njihovim roditeljima i vaspitaĹima (verouĹiteljima), uko-
liko prvenstveno za decu ima smisla, ukoliko aktivnosti, igra i
uĹewe deci ne,,to znaĹe. Zamisao i o ivotvorenju modernog obra-
zovawa je mogu e sa stanovi,,ta deteta i njegovih potreba, shva-
tawa i do ivqavawa sveta.

Posmatran iz tog ugla program (konceptija) mo e da se svede
na vrlo jednostavne norme i uputstva koji mogu proiza i iz vaspit-
aĹevog razgovora sa decom, iz njihovog sadr ajnog i kvalitetnog
opisawa. VerouĹitelj koji ume da posmatra dete, ima potrebu da
upozna decu, s wima se igra i obavqa razliĹite aktivnosti, uĹi, on
ve zna kako se dolazi do programa; on je ve na pravom i jedino
ispravnom putu tra ewa i otkrivawa onog ,,to je potrebno i mo e
se Ĺiniti sa decom i za decu.

Bilo da polaze od deteta ili od hri,, anskog preosmi,,qa-
vawa svog ivota sa decom, verouĹitelj i istra ivaĹ moraju da se
suoĹavaju, proveravaju i koriguju ono ,,to se naziva autentiĹni
deĹiji svet i autentiĹni deĹiji izraz. Na taj naĹin e zapravo tek
mo i da provere svoju autentiĹnost. Tek u susretu sa decom poste-
peno sami postaju deca.

Brojna komplikovana teorijska i praktiĹna pitawa obraso-
vawa nekad se mogu svesti na jednostavne parametre i pitawa: ,,ta
je dete, odnosno koje su istinske (ne la ne i ve,,taĹke) aktuelne, a
koje mogu e potrebe deteta tokom odrastawa, koje potiqi iz trans-
cendencije.

Nave,, u nekoliko tema, teza i naĹela iz kojih sledi konkret-
nija slika i shvatqivije mogu nosti u poimanju deteta i njegovog
sveta.

Detetov i svet odraslih bitno se razlikuju; Dete i njegov svet
u razliĹitim izvorima: mitovi, bajke, religija, psihologija, umet-
nost, nauka, programi ,,kola i vrti a, itd.; DeĹije shvatawe ra,, e-
wa, ivota i umirawa; Detetovo shvatawe snova; Magija, tabui i
obredi u odrastawu deteta; Dete u Bibliji; Hristos i deca; Dete
ose a vezu sa nevidqivom stvarno,, u; Dete veruje u Ĺudesnu mo
molitve; Fikcija i realnost u deĹjem do ivqaju sveta; DeĹja pita-
wa o Bogu; Detetov, hri,, anski i moral odraslih danas.

Na relativnost i raznolikost odgovora na to, za odrastawe
dece neobiĹno va na pitawa ukazuje M. Ende: ,,Neophodno je da poe-
tizujemo svet. U suprotnom ne emo biti kadri da otkrijemo njegove

prave vrednosti... Fantastično ne podstiče bekstvo iz realnosti... Ponekad je čak teško odrediti gde počinje i gde završava stvarnost, a gde fantazija. Svojstvo svake stvarnosti zavisi od svojstva svesti. Kako svest, me utim, ni u kom slučaju nije ista kod svih ljudi i naroda, moć se s pravom pretpostaviti da na različitim mestima na svetu postoje različite stvarnosti, da čak na jednom te istom mestu moć da postoji nekoliko stvarnosti“ (1989; 427, 428).

Znači da dete i njegovu sliku sveta moć emo zapravo razumeti tek u simboličkom okviru.

Na višim mestima u ovom prilogu joć e biti navoćeni različiti simboli i nagovećtavan simbolički smisao u detetovoj i hrićtianskoj slici sveta. Naućno ili kvazi naućno tumaćewe sveta koje se putem obrazovawa nudi deci predstavqa jednostranu, su enu interpretaciju postojećih naućnih saznavawa, uz to od strane odraslih pedagoćki prilagoćenih. Podsetimo se da je simbolika „instrument saznavawa te najdrevniji i najosnovniji metod izraćavawa, onaj „to razotkriva vidove stvarnosti koji izmićku drugim oblicima izraćavawa“ (Kuper, 1986; 7).

Simbolićko posredovawe je nezamenqiv put detetovog samospoznavawa i otkrivawa sveta, put ovladavawa vlastitim ivotom. Simboli s kojima se deca suoćavaju:

Iz pravoslavne vere (desna i leva strana, krug, krst, zastava, most, zvezde, istok, izvor, voda, nebo, ivotiwe, bićke, predmeti);

Oni koji se odnose na vreme (proćlost, većnost, smisao, poćetak i kraj);

Tajanstveno, ćardono, Sveto, tajna: Sveto mesto, Sveti prostor (Devi 1996), Sveti hram, Svetiteq, Sveti Duh, Ikone, Sveta voda, osvećen hleb, Sveta tajna qubavi, i dr.

Briga i osetqivost za postupke i uzore dećijeg autentićnog izraćavawa i samopotvrivawa smatra se izuzetno znaćajnim jer ukoliko tu, u domenu igre i stvaralaćtva ne doće do prepoznavawa pravih vrednosti, tećkoć e se mnogo postići i u njegovawu autentićnog ivqewa u veri.

VASPITA " I DETE

Okosnicu procesa odrastawa i koncepcije pravoslavnog obrazovawa predstavqa odnos, susret vaspitaća i deteta. Odnos dece i vaspitaća ima neka obelećja odnosa deteta sa duhovnikom. Vaspitać, me utim, zna da delovawe Duha Svetoga nije moguće planski, organizovano „iriti. Duh Sveti se raća i deluje iz tajne i ćuda. Vaspitać moć e i treba sebe i decu da dr i otvorenim za ovo delovawe. Razumqivo je da autentićnu veru moć e svedoćiti samo auten-

tičan i kreativan vaspitač. Iz psihologije znamo da su takve ličnosti i u općoj populaciji retke. Uostalom, nemaju ni sva deca potrebu za takvim vaspitačem, za takvom, otvorenom verom koja sunna i neprestano se nalazi na putu bogotražitelstva.

Mali broj dece se zadovoljava pitavima kao poslednom ličnom postojanju, života i smisla. Većina ima potrebu za pouzdanim odgovorima, zaokruženom slikom sveta, konačnim opisom pojava i stvari, navika i obrazaca ponašanja. Stoga autentični, otvoreni vaspitač o nekim bitnim pitavima svog iskustva poslednje reči ostavlja Nebeskom sudiji. Bez takvog stava nema razumevanja dubljeg smisla različitih mogućnosti i tolerancije u obrazovanju. Na tom tragu razmišlja vaspitačica koja se pita: Ko zna, moć da me u nama ima i pravih hrišćana? (U Bačkoj Palanci 1994).

U različitim domenima življenja i odnosa sa decom, vaspitač (veroučitelj) nužno je uzor identifikacije samom svojom autentičnošću, u onim „to istinski jeste. U svedoženju duhovnih principa, vere i svetog, autentičnost je središnji momenat oponašanja, odlučuju i formativni činilac susreta u zajednici ljubavi. Otuda se u koncepciji pravoslavnog obrazovanja uloga vaspitača razume slično izvornom razumevanju Učitelstva. Ono se zasniva na slušanju i teži da se približi i detinjstvu. U tom pogledu i u hrišćanstvu su neke bitne vrednosti, na prvi pogled, izokrenute: najvažnija nije „to vaspitač treba da čini za decu nije da ih poučava nego od dece da učini, jer „koji je najbliži me u svima... taj je veliki“ (Lk. 9, 48). Oni „to su „so zemlji“ i „svetlost svijetu“ (Mt. 5; 13, 14) jesu najbolji ne samo time „to ne znaju da su dobri, nego i stoga „to sebe smatraju „grešnim i nedostojnim“ (o. Justin 1991; 16). Wima je nedostajni uzor Učitelja koji je prao noge svojim učenicima.

Tako e veroučitelj (vaspitač) nastoji, poput isposnika da „svakog smatra boljim od sebe“, nikad ne e sebi pripisati u zaslugu ono ljudsko i značajno „to se dogodi detetu koje pored njega odrasta. Poput sv. Sisoja, radalosti e se učiniti „i ludo, pribojava e ga se. Natprirodna moć mu nije potrebna jer e li da ostane svestan granica svojih običnih ljudskih snaga (upor. Bogdanovi 1972; 126).

To su zapravo psihološke pretpostavke bez kojih nije moguće hrišćansku poruku i hrišćanski smisao svedočiti u obrazovanju. A vaspitač (veroučitelj) budući iskreno spreman da sluša i učini od dece, odriče se čak i namere da vaspitava. On to čini i stoga „to ne vidi drugačije mogućnosti za svedoženje i posredovane vrednosti do kojih mu je stalo. On zna da se približi avaj poslavlju Učitelja kad uspe da vaspitava učeni od dece. On spada me u mali broj onih odraslih koji ne samo razumeju nego pokušavaju da live nalog Spasitelja: „Budite kao deca.“

Iz svega rečenog jasno sledi da je licemerje već a opasnost za autentičnu veru i svedoženje pravog hrišćanskog života pred de-

com danas nego u vremenu kada je pritvorstvo osuđivano. U Jevan e-
gima jasno piše: gde su licemerje i dvostranost nema Hrista! Ovo
se pogotovu odnosi na hrišćansko odgoje sa decom. Zašto se u
tom pogledu pred vaspitača i veroučitelja dece postavljaju stro-
giji zahtevi nego pred svećenika?

Svećenstvo je sveta tajna. Na prezviteru je dar Duha svetoga
i kad neiskreno blagoslovi. U momentu epikleze, na primer (prizi-
va Duha svetoga), može se on naći u bogoostavčenosti, a da Spa-
siteq ipak bude tu, da deluje. (R. Arseni). Međutim, vaspitač ako
nije spreman da prizna svoju sumnju, ako glumi i pretvara se, on je
neautentičan i to deca osećaju. Maskom se proizvodi licemerje i
dvostranost, a ujedno uništavaju pretpostavke za bilo kakvo vaspita-
nje.

Vuk Karaxi , uče na platnu, Narodni muzej, rad Uroša Kneževića (1811-1876)

Otuda se najviše i deo koncepcije pravoslavnog obrazovanja
odnosi na ličnost vaspitača i njegove odnose sa decom. Društvene se
ne mogu shvatiti ni vanost skrivenog programa (implicitne pe-
dagogije) u obrazovanju. Otuda se najviše nije saznavala koja vaspitač

(veroučitelj) može i treba da očekuje iz jedne koncepcije odnosi na njegovu ličnost kao jedino autentično sredstvo u obrazovanju i način upotrebe tog sredstva (A. Marjanovi). Kao literarni uzor pravog vaspitača (veroučitelja) ovde bi mogao da se navede lik junaka Dostojevskog u romanu „Idiot“.

I, da zaključimo: pedagoški (formativni) čin nastaje kad vaspitač svoje „krhko“ i „relativno“ ponudi drugome i od toga primi njegovo „krhko“ i „relativno“. Tek tako stupamo u autentičnu „relaciju i komunikaciju“. A to je od presudne važnosti za nas hrišćane jer naš je Bog relacija, komunikacija ljubavi (Barišević 1990).

ISKUSTVO RAZLIKE

„Različiti smo, ali želimo biti i živjeti zajedno“
(Plan i program... 1991).

Različitost i pluralizam predstavljaju skrivenu stvarnost procesa obrazovanja. Decenijama deluju i danas se neguju mehanizmi implicitnih i eksplicitnih pedagogija pomoću kojih se prikrivaju razlike a ističu sličnosti, potiskuje pluralizam i polimorfija života i ophođenja, favorizuje jedinstvenost i monizam vrednosti, ciljeva i obrazaca ponašanja.

Izražavanje razlika ne odnosi se samo na imenovane predmete i pojave, nego i demonstrirane navike, običaja, tumačenja simbola i vrednosti koje se dete izneti pred veroučiteljem, ukoliko ono ima npr. drugačije, osobeno iskustvo iz porodice ili sredine odakle potiče. Time se deca jedno od drugih prihvatiti različitosti kao „normalne“ karakteristike života, prirodno stave ljubavkog sveta i Boga je tvorevine.

Nije moguće, zapravo, sticati i izgrađivati iskustva slobode i ljubavi bez upoznavanja i postojanja različitosti. Tek u tom slučaju se i dete i učitelj doživjeti drugog i drugačije kao obogaćivawe. Drugačije treba da izazove njihovu radoznalost a ne otpor i netrpeljivost.

U takvim okolnostima, dok su god te različitosti sadržaj ovovremenih realnosti, ne postavlja se problem oko vrednovanja. Sve razlike su dobro došle i podjednako vredne. Ne postavlja se pitanje: koji je jezik lepši, boja koja je ili očiju, a pogotovu onoga „to je izvan ljubavi (odelo, imovinsko stave i dr.). Takva pitanja se ne postavljaju jer se ne te i nivelisati razlika, monizmu, istovetnosti, jer se ta vrsta različitosti (kao lične odlike i osobine)

ne posmatraju kao privremeno stave koje treba prevazi i. Ili, kako bi rekao Dostojevski: „Ja ne u harmoniju! Iz qubavi prema Lovekanstvu je ne u“! (1968; 271 2).

Jedino kada su u pitawu večne vrednosti, ono „to nije na„e nego od Boga, mora se postaviti pitawe vrednovawa različitosti: Ćija je vera prava, Ćiji je moral ispravniji. Po tim pitawima, a po zapovesti samoga Boga, te i se upravo monizmu, jedinstvu: „Da svi budu jedno...“ (Ĵn. 18, 21), jer je po apostolu Pavlu: „Jedan Gospod, jedna vera, jedno kr„tewe, Jedan Bog i Otac svijuu...“ (Ef. 4, 5 6).

VaspitaĆ (verouĆiteq), ukoliko ima qubav prema deci, ma koliko sebe do ivqavao kao posledweg i gre„nog Loveka, ne mo e ne prenositi deci osnove prave vere i ube ewa, kao jedine prave slike sveta. Treba prenositi Ćistu Istinu, jer ona jedino osloba a od svih zabluda i večne propasti.

OTVORENOST I KREATIVNOST

Ono „to smo rekli o razliĆitostima „to se tiĆe zemaqskih stvari, mo e se razumeti i potpunije objasniti u vezi sa tako e aktuelnim (ili aktualizovanim) naĆelom u obrazovawu: otvorenost i kreativnost. U shvatawuu koje se zastupa u ovom radu podruĆja otvorenosti i kreativnosti u obrazovawu mogli bi posebno biti: transcendencija, narodna pedagogija, narodna etika i predawa Crkve, iskustva dece, roditelja i vaspitaela (verouĆiteq).

Me utim, egocentrizam i etnocentrizam, kultura i procesi socijalizacije, name u se detetu kao prirodni odnos. Misliti sa stanovi„ta drugog je retko iva cewena vrednost. Nerazumevawe drugog je vrlo rasprostraweno op„te obele je na„e kulture i svakodnevnog ivota. Ispoqavawe deoba i sukoba je jedna od konsekvenci takvih sklonosti ka netrpeqivosti. Otuda se s razlogom smatra da je neophodno da vaspitaeli (verouĆiteqi) shvate egzistencijalni smisao sloge i trpeqivosti, ne samo za srpsko biti ili ne biti, nego i za opstanak ivota na Zemqi.

Pod otvorenom koncepcijom podrazumeva se tako e da ona nije fiksirana niti objektivirana u bilo kom sistemu ili instituciji (sem onoga „to se tiĆe Crkve i wenih dogmi, kao veĆnih i bogootkrivenih istina i vrednosti). Samo takva koncepcija mo e biti inspiracija kreativnim vaspitaelima (verouĆiteqima) i deĆjoj ma„ti. Sledstveno tome, otvoreni verouĆiteq treba vi„e da bude zabrinut „to se ustruĆava da deci ka e „ne znam“, nego „to nema odgovora na mno„tvo deĆijih pitawa. U otvorenom procesu obrazovawa kao otvorenoj „kwizi prirode“ i ivota mo e na i sebe samo otvoren i kreativan verouĆiteq.

Naime, otvorena koncepcija (teorija) obrazovanja polazi od pretpostavke da je „poje mogu nosti znatno prostranije (neuporedivo ve e) nego poje stvarnosti“ (uri 1986; 116 117). Po„to se jezgrom procesa obrazovanja smatra autentični odnos i kreativni izraz dece i vaspitača, nu no se priznaje primat otvorenih mogućnosti nad onima koje se mogu predvideti i planirati. Autentični, spontani odnos i kreativni čin se ne mogu planirati. „Otvorenost“ znači tako e da ono „to se razume kao „mogu nost“ ne mo e sam vaspitač pretvoriti u „stvarnost“, ili kako se obično ka e „realizovati“. Učestvuju i sa veroučiteqem u planirawu vaspitno-obrazovne delatnosti, i deca i roditelji i drugi zainteresovani učestvuju tako e u „realizaciji“ svoje koncepcije.

Suočeni sa otvorenom (neizvesnom) budućnošću, u programu pravoslavnog obrazovanja tragamo za podsticajima i izazovima koji nam se nude iz dve hiljade godina dugog hri„ anske iskustva. Jedna oboga ena samosvest veroučiteqa svakako mo e biti rezultat takvih tragawa.

Pored filosofije nade (E. Bloh) danas je tako e realna mogućnost apokaliptična kataklizma. Otuda verovatno ubedqivost Hajdegerove radikalne otvorenosti: „mogu nost je iznad stvarnosti“. U voj nije „unapred strukturisan telos (svrha, cilj, smisao) koji se nu no mora pojaviti u svoj svojoj punini“. Mogu nost je naprosto „način Ćovekovog bivstvovawa, a nikako tek samo prethodan stupaw svetskog procesa“.

Iako navodi mnoge druge odrednice Ćoveka kao bi a prema mogućnostima, Hajdeger, me u egzistencijalno shva enim mogućnostima „posebno ističe bi e prema kraju, odnosno bi e prema smrti“ (uri 1986; 136 137). Dovode i ovde razmatrawe otvorenosti na neki način „do kraja“, ukazuju na dalekose nost takvog ishoda, ta koje obele ava susret vaspitača i dece, a to je: tajna i Ćudo. Ukoliko je Istina i Smisao hri„ anske vere vaskrsewe, on je jedini pravi odgovor (alternativa) skepticizmu i nihilizmu.

Otvorenost je konstitutivno načelo moderne zamisli obrazovanja i stoga „to su razvoj i odrastawe deteta otvoreni prema različitim mogućnostima, prolaze kroz različite stadijume krize i prae ni su različitim protivrečnim tendencijama. Zakqučimo ove naznake otvorenosti mislima na„eg filozofa: „Ne vidi se da je prevladavawe nihilizma mogućno samo radikalnim kidawem s pro„lo„ u. Ne e da se prihvati taj rizik da svet mo e biti i drukčiji nego „to je dosad bio, da se mo e i drukčije iveti nego „to smo navikli, da je bez pogleda nagore quđski ivot jo„ uvek vredan ivqewa“ (uri , Kwi evnost 1984/11; 1861).

ANTINOMIJE I KONTROVERZE

Od najvećeg značaja jeste... objašiti duhove mladih... protiv bilo kojeg lakog prihvatanja obuhvatnih stanovišta... Za „titom ogromne matovitosti koju deca poseduju i potpunim razvijanjem duha kontradikcije koji postoji u nama“ (Fajerabend, u: Filozofija nauke str. 360)

U pedagoškoj tradiciji dugo postoji svest o antinomijama saznanje da je obrazovanje imanentno protivrećan proces, da se ne moće drugaćije u wemu ućestvovati doli suoćavawem sa protivrećnostima. Ovde se misli na ontološke protivrećnosti, protivrećnosti konstitutivne qudskom i bo anskom svetu, vrednostima, prirodi, posebno nam nastojawima da danas posredujemo i svedoćimo hrićansku sliku sveta i hrićanske obrasce ivćewa.

Neke od protivrećnosti relevantnih za proces obrazovawa mogli bi smo ovako imenovati: hrićanska vizija naspram postmoderne kataklizme; Imati biti; fivot smrt; Naućna slika sveta, naspram dećije i ekološke (npr. poglavice Sietla); Suprotnosti kao „to su: dobro zlo, većnost prolaznost, rat mir, nebesko zemaljsko, i dr.; vrline gresi.

Zanimljivo je mićewe dr Olivere Petrović, docenta za religijsku dećiju psihologiju u Kembrixi: Treba raditi na obnavćawu autentićne duhovnosti, uprkos tome „to su svakodnevni ivot i kultura ispuweni najrazlićitijim lanim vrednostima, pseudo-religiozno“, u, kićerajem, nasiqem i trijumfom banalnosti. Ba „zato je potrebnije danas nego juće hrićansko obrazovawe.

PLANIRAWE I VREDNOVAWE

Vrednovawe je sastavni momenat procesa obrazovawa i ućewa, i za dete i za veroućitega. Planirawe i vrednovawe je u okviru predćkolske pedagogije i u iskustvima nam ih vaspitaća detaqno istra eno, sakupćena su iskustva i promićene brojne teorije koje mogu biti podsticajne za koncepciju hrićanskog obrazovawa.

U skladu sa ukupnim razmatrawem u ovom prilogu, gde smo se prvenstveno bavili implicitnim domenima teorije i procesa obrazovawa, pomenimo relevantne svete tajne ispovest i pokajawe ćija uloga i znaćaj u procesu odrastawa deteta i osvećivawa vaspitaća vaća posebno da bude istra ena. U ovom kontekstu se na posebno delikatan nam ćin postavća odnos „kole i Crkve, ućitega

i sveštenika. Delikatnost vrednovanja je i u tome što imenovane najbitnijih znakova i svedoštava u procesu obrazovanja mora biti ostavljeno Nebeskom sudiji.

Prof. dr Isidor Graorac
Filozofski fakultet
Priština

ODABRANA LITERATURA

- Amfilohije Mitropolit, Osnovi pravoslavnog vaspitanja, Vrnjačka bana, 1993.
Betelham B., Značenje bajki, Bgd. 1979.
Graorac I., Vaspitanje i komunikacija, Mogu nosti osvetljavanja pedagogije, MS; Novi Sad 1995.
Graorac I., Dijalektika vere, razvoja i obrazovanja, u: Religija i razvoj, JUNIR, Ni, 1995.
Graorac I., Mogu nosti veronauke danas, Bogoslovje 1994/1 2
Graorac I., Dete i religija, Bogoslovje 1990/1 2
Devi H. V., Projekti tolerancije, Mondijalizam, ekumenizam i pravoslavlje, Slovenski institut, N. Sad 1996.
Guri M., Iskustvo razlike, Bgd. 1994.
Dečije shvatanje sveta, Predškolsko dete 1974/4
Fivkovi G., (Prir.) 'ta nam nudi pravoslavlje danas? Gradina, Ni, 1993.
Zjerkovski, V., Psihologija deteta, Bgd. 1924.
Kolunzin S., Na, a crkva i na, a deca, Bgd. 1996.
Lorenc K., Govorio je sa ivotivama, SKZ, 1995. (II izd.)
Marjanovi A., Odabrani radovi, Predškolsko dete 1987/1 4
Mihajlovi Q.: Osnove programa tradicije i kulture običaja u predškolskoj ustanovi, RS, Bava Luka 1995.
Plan i program vjerskog odgoja i obrazovanja, 'kolske novine, Zgb., 1991.
Popovi V. B., Uvod u hristocentričnu psihologiju, 1990/1 2
Trebje, nin fi., Predstave o detetu u srpskoj kulturi, SKZ 1991.
Tem V., Psihologija ranog detinstva, Bgd. 1938.
U, wi —., Dijalog i tolerancija, Iskustvo razlike, Sr. Karlovci 1994.

Presveta Bogorodica, Manastir Bigorijat, Sveta Gora

NAUKA O PAMĚU U FUNKCIJI VERSKE NASTAVE

Da bi se ikako moglo odgovoriti na pitanje kako je moguće mnemotehniku iskoristiti u savlađivanju verske nastave, neophodno je da ovu nauku makar u minimalnoj mjeri predstavimo, jer je ona u našoj zemlji gotovo potpuno nepoznata.

Nauka o paměu ili mnemotehnika je skup praktičnih asocijativnih zakona i ideja koji objašnjavaju i uspostavljaju vezu između pojmova u našem paměu.

Pojavila se pre pisane historije u Indiji, odakle je prenetu u Egipat. Dugo je bila poznata samo tamo, gdje se tzv. svećenici, koji su je čuvali kao najstroju tajnu.

Mnogi narodi znali su za principe mnemotehnike i pre pojave pisma. Tako je u nekim primitivnim afričkim plemenima, kao i među narodima Polinezijskih ostrva veoma razvijena usmena kultura, čiji su obim i preciznost zapadnjaci izumjeli.

Tvorac prostornog paměa je grčki pesnik Simonides¹, a od poznatih umova antičkog doba Cezar, Seneka, Aleksandar Makedonski i mnogi drugi veoma uspješno su primjenjivali, a i izumjeli nauku o paměu.

Mnemotehnika se održala i do današnjih dana. Danas u nauci o paměu nema misterije, zasnovana je na strogo utvrđenim psihološkim zakonima koja odgovaraju savremenim naučnim saznanjima. U velikom broju zemalja ova nauka se uči u školama², a ponegdje je uvrštena i u red obaveznih predmeta.

¹ 558. god. p. n. e.

² Autor teksta bio je u prilici da prilikom praktičnog izvođenja nastave iz mnemotehnike u mnogim našim školama, istu predstavi profesorima Filozofskog fakulteta, odseka za psihologiju, tako da je prof. Sulejman Hrvica dao svoje mišljenje, iz koga navodimo deo: „Iako je program u eksperimentalnoj fazi, tj. tek je u toku njegovo razvijanje i primjeravanje potrebama pojedinih tipova i nivoa obrazovnih programa, očigledno je da pokreće motivaciju učenika za nov pristup savlađivanju školskog gradiva. Velika zainteresovanost učenika nesporan je dokaz da je pronađen jedan od alternativnih izvora podsticaja za školsko postignuće i da ga treba podržati.“

ZNAČAJ PAMĆEWA

Pam ěwa je jedna od najznačajnijih sposobnosti. Nema oblasti u kojoj ono nema veliku važnost. Bez nje se ěovek ne bi mogao snalaziti u okolini, ostao bi veĽito novoro enĽe, ne bi mogao ni raditi, ni misliti, a ni Ľiveti. Pam ěwa je značajno za oĽuvawe starog i sticawe novog znawa, tako da od nje umnogome zavisi uspeh u Ľivotu i radu.

Ľovek je prinu en da od poĽetka do kraja Ľivota pamti, a da ga niko nikada ne nauĽi kako se to radi. Zato ve ina pojedinaca za zapam Ľivawe utro, i mnogo vi, e vremena nego „to bi mu trebalo kada bi poznavao metode pam ěwa.

Značajna karakteristika tehnikâ ili metodâ pam ěwa je da su dosta jednostavne, tako da ih svaki pojedinac mo e lako savladati, i time sebi u, edeti ogromno vreme, naroĽito tokom „kolovawa. Va no je napomenuti da ne postoje lo, a pam awa, postoje samo lo, e navike i naĽini pam ěwa.

Onaj ko ne poznaje metode pam ěwa pamti uglavnom na dva naĽina: osmi, qavawem i razumevawem (tako treba pamtiti „to Ľe, e), i mehaniĽki, ili napamet („to svakako treba izbegavati).

METODE PAMĆEWA³

1. ASOCIJATIVNA METODA PAMĆEWA

Asocijacija je me usobna psiholo, ka povezanost slika ili ideja tako „to jedna slika ili ideja izaziva u svesti pojavu neke druge slike ili ideje. Postoji vi, e vrsta asocijacija, a neke od njih su:

po sliĽnosti: pĽela osa;

po suprotnosti: dan no ;

po prostornoj ili vremenskoj povezanosti: telo noga, itd.

Sposobnost dobrog pam ěwa u velikoj meri zavisi od sposobnosti stvarawa mnogih razliĽitih veza sa svakom Ľiwenicom koju nameravamo zapamtiti.

1.1. Pam ěwa parova reĽi uz pomo asocijacija

U uĽewu i Ľivotu Ľeste su situacije u kojima treba pamtiti parove reĽi, tako da se pri pomawawu jedne odmah setimo druge

³ Zbog prirode Ľasopisa ovde emo samo ilustrativno navesti neke od metoda.

reči, npr. neki predmet i njegov najva nija osobina, osoba i wena adresa, istorijski doga aj i vreme njegovog odigravawa, dr awa i wen glavni grad, itd.

Pri pam ewu parova reči potrebno je zamisliti prizor u kome su upotrebqene obe reči, s tim da zami„qawe uradimo slikovito, sa „to vi„e detaqa: da u ma„ti Ĺujemo zvuk, vidimo boje, da prizor ima svoju dinamiku i radwu, da nam u smi„qenom prizoru bude jasna veza izme u prve i druge reči.

12. LanĹani metod pam ewa

NaĹin pam ewa parova reči koji smo prethodno razmotrili mo e se jednostavno pro„iriti u jedan nov metod pam ewa: pam ewa celog niza (kquĹnih) reči tako da napred navedene mini-priĹe pravimo izme u prve i druge, druge i tre e, tre e i Ĺetvrte... reči. PriĹe treba da budu sme„ne, neobiĹne, sa realnim predmetima kojima su doqegene fantastiĹne uloge.

Prilika je da napomenemo da osmi„wen naĹin pam ewa treba primewivati kada god je to mogu e. Bele ewe svega i svaĹega bez preke potrebe treba izbegavati, jer se zna da je pam ewe neprekidno slabilo od kada se pojavilo pismo.

13. Vezni metod pam ewa

Kod zapam iwawa, kada god je to mogu e, treba za poznato vezivati nepoznato. Ovaj princip je osnova veznog metoda pam ewa. Ovde mi pojmove koje pamimo vezujemo za redne brojeve, odnosno za reči kojima smo redne brojeve zamenili (za asocijacije). Npr. broj 1 asocira na lo„eg uĹenika, br. 2 na labuda, 3 na trougao, 4 na zastavicu, itd. U daqem postupku mi reči koje pamimo na ranije opisan naĹin vezujemo za reči kojima smo zamenili redne brojeve (najĹe„ e prvih 50 rednih brojeva). Uvek treba imati na umu da se ni„ta ne mo e dobro pamtiti, niti asocijativno vezati, ako nam nije razumqivo. Vrlo su velike mogu nosti primene ovog naĹina pam ewa, samo se na wih treba naviti.

14. Pam ewe celih reĹenica

Cele reĹenice mogu se, na osnovu mnemotehnike pamtiti uglavnom na dva naĹina:

- a) pam ewem kquĹnih reči;
- b) pam ewem celih prizora i scena.

a) Pam ewe celih rešenica pomo u kqužnih reši

Ovaj način koristi se za pam ewe rešenica koje smo ve žuli: izreka, poslovice, anegdota, misli poznatih ljudi, itd., gde je dovoljno da žujemo jednu reš, pa da se setimo cele rešenice. Na primer:

Rešenice:

Ko drugome jamu kopa, sam u wu upada.
 U la i su kratke noge.
 Kocka je bažena.
 Dobro se dobrim vra a.
 Ko rano rani, dve sre e grabi.

Reši:

žara,
 la ,
 kocka,
 dobro,
 ranoranilac.

Posle odre ivawa kqužnih reši, one se vezuju za neku od predmetnih tabela⁴, ili me usobno, u obliku lanca koji pantimo kako smo napomenuli.

b) Pam ewe celih rešenica pam ewem prizora

Ovaj metod se koristi za zapam ivawe rešenica koje nam nisu poznate u smislu napred rešenog, pa ne bismo mogli da ih reprodukujemo uz pomo kqužnih reši. To mogu biti sasvim obižne, kao i rešenice sa dubokim smislom. Pamti se tako „to se zamisli za-nimqiv i neobižan prizor, ali sa elementima iz stvarnog sadr a-ja rešenice koju inaže te„ko mo emo zapamtiti.

2. PAM~EWE BROJEVA

Danas je bukvalno ceo na„ ivot povezan sa brojevima, jer su svuda oko nas. Nema ni jedne oblasti gde oni nisu veoma zastupženi. Ujedno, brojeve je veoma te„ko pantiti, jer nemaju nikakvo razumqivo znažewe, a i veoma su me usobno sližni, „to dodatno ote-ava wihovo pam ewe.

Imaju i ovo na umu, treba znati da je metoda pam ewa brojeva jedan od najva njih metoda i treba je dobro savladati.

Kao „to dobro znamo, na„ brojni sistem sastoji se od deset cifara, kojima se mo e napisati svaki zamislivi broj. Te cifre su: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, i 0.

Ako pojedine cifre zamenimo slovima, onda emo svaki broj mo i zapisati, a i zapamtiti u obliku jedne ili vi„e reši, „to je znatno jednostavnije za zapam ivawe. U tom ciqu emo svakoj od ovih cifara pridru iti po nekoliko suglasnika:

⁴ Spiskovi predmeta koji su nam uvek poznati, i za koje u posebnim prilika- ma vezujemo ono „to pantimo.

1. Ako pa qivije pogledamo latiniĉno slovo **t** uoĉi emo da ono pomalo liĉi na broj 1;
2. Slovo **N** liĉi na rimski broj 2 **II**;
3. Slovo **m** okrenuto za 90° u smeru kretawa kazaqke na satu poĉse a na broj 3;
4. Slovo **L** (irilica) liĉi na broj 4;
5. Broju 5 pripada slovo **L** jer je to deo rimskog broja 50;
6. Za ovaj broj uze emo prvo slovo wegovog naziva **L** ;
7. Sa dve sedmice mo e se napisati slovo **K** ;
8. Slovo **F** liĉi na broj 8;
9. Ako slovo **R** obrnemo oko wegove uzĉu ne ose za 180°, liĉi na broj 9;
0. Liĉi na slovo **S** .

Za svaku od deset cifara odredili smo po jedan suglasnik, ali time ni izbliza nismo rasporedili sve suglasnike, kojih, kako znamo, ima 25. Zato emo i ostale suglasnike, uglavnom na bazi zvukne sliĉnosti, rasporediti na pomenutih 10 cifara:

1. T,D	6. Š,Ž,Č,Ć,Dž,Đ
2. N,NJ	7. K,G
3. M,J	8. F,V
4. R,H	9. P,B
5. L,LJ	10. C,Z

Ovo je brojĉani alfabet, i da bi se uspe, no primewivao treba ga veoma dobro nauĉiti. Za ve bawe je potrebno, posle nauĉenog alfabeta, nekoliko stranica teksta prevesti na brojeve. Ovde navodimo jednu reĉenicu kao primer:

„Bla eni siroma, ni duhom, jer je wihovo Carstvo nebesko.“
 95 6 0 4 3 14 3 34 3 2 4 8 0 40 2 9 0

Mo e se primetiti da se u svakoj reĉi ne prevode svi suglasnici na brojeve, ve samo prva tri. To je pravilo i bi e poja, we no kasnije. Samoglasnici su bez znaĉaja za ovu metodu. U okviru da qeg ve bawa potrebno je „to vi, e brojeva (najboqe prvih hiqadu) pretvoriti u reĉi po ovom primeru:

132 TaJNa, DoMiNe, DiJaNa, ...
 721 KaNTa, KaNTar, GaNDi, KaNDit, ...
 731 KaMaTa, GaMaD, ...
 72 KiNa, GuW, KoW, ...
 7 oKo, aGa, oKa, ...

Ove reĉi nazivaju se numeričke. Treba se truditi da budu imenice i da su u nominativu. Kod jednocifrenih brojeva obavezno

se koriste reži sa jednim suglasnikom, kod dvocifrenih sa dva, dok se kod trocifrenih brojeva koriste reži sa tri ili više suglasnika, s tim da se u obzir uzimaju samo prva tri, ostali nemaju značaja. Numeričke reži pamte se na neki od postoje ih načina kao obične reži, koje se pri reprodukciji ponovo prevode na brojeve. Npr. planina Cer visoka je 687 m. Ovo pamtimo kao reženicu: "o-veK se ceri.

Postoje još mnogi principi, olakšice, kao i metode pametawa, koje ovde ne možemo predstaviti, ali možemo se osvrnuti na dva najčešća, a načina pametawa:

Sveti Kliment, ikona iz XIV-XV veka

a) Mehaničko pametawa

Kod mehaničkog pametawa ili ušawa napamet jednolično i neprekidno ponavljamo neki podatak sve dok ga ne zapamtimo. Nažalost, to nije pravo zapamtićawa, već samo utisak, i traje uglavnom jako kratko, najčešće se se posle nekog vremena jednostavno izgubi, te je reprodukcija vrlo nesigurna. Ovakvim načinom pametawa osoba koja pamti smeta samu sebe, jer ne nalazi smisao u onome što pamti, pa se smanjuje interes i motivacija. Zna se da je ovakvo pametawa danas veoma zastupljeno na svim nivoima obrazovawa, a naročito u osnovnim i srednjim školama. To je, pored nekih drugih uzroka, osnovni razlog što se po završetku školovawa 70-80% na-

učenog gradiva za nekoliko godina zaboravi, „to predstavqa pravi gubitak za svakog pojedinca, a i za dru„tvo u celini.

Svi struĉwaci se sla u da ovaj vid uĉewa (bubawa) i pam ewa po svaku cenu treba zameniti kvalitetnijim.

b) Pam ewe osmi„qavawem i razumevawem

Za dobro zapam ivawe veoma je va no da pojmovima koje pam-timo damo odre eni smisao i znaĉaj, a to se uglavnom radi osmi„qavawem. Svako novo znawe potrebno je upoznati i povezati sa starim sa „to vi„e veza, putem razmi„qawa.

Osmi„qavati se mo e stvarawem vi„estrukih veza: nauĉeni materijal se sistematski ponavqa, ali svaki put na razliĉit naĉin, posmatraju i ga iz drugog ugla. Npr. neko kwi evno delo po-smatramo sa aspekta kwi evnosti, gramatike, istorije, politike, geografije, itd. Tako novo znawe povezujemo sa razliĉitim starim, dawno i dobro usvojenim znawem. Na ovaj naĉin mi i staro znawe uĉvr„ ujem.

Osmi„qavati se mo e upoznavawem principa po kome je neki materijal sklopqen. Broj 1248163264128256512 te„ko je zapamtiti ako se ne uĉi da je sastavqen od brojeva 1, 2, 4, 8, 16, 32... tj. da je svaki slede i broj duplo ve i od prethodnog.

Osim ovoga, pri zapam ivawu je vrlo va no uoĉavati sliĉnosti po obliku: Italija liĉi na ĉizmu.

Logiĉki povezan materijal (proza, predavawa, i sl.) treba porediti sa nekim drugim izvorima. Dobro je prepriĉati ga svojim reĉima i kratko zapisati. Pamtiti osmi„qavawem treba „to ĉe„ e. Na alost, nije sve pogodno za pam ewe osmi„qavawem i razumevawem.

Karakteristika osmi„qenog pam ewa je da se ve ina materijala pamti vrlo brzo, sa nekoliko ĉitawa (obavqenih na poseban naĉin), da je to pam ewe neuporedivo trajnije⁵, i pouzdanije se re-produkuje. Prilikom izvo ewa praktiĉne obuke uglavnom po gimnazijama „irom Srbije, vr„ili smo testirawa sposobnosti pam ewa na poĉetku i na kraju kursa. Razlika je bila ogromna: ve ina polaznika na poĉetku su zapamtila oko 20% od zadatog materijala razliĉitog sastava, dok se na kraju taj procenat popeo na oko 80%.

Najve i problem sa kojim smo se sreli (naravno pored nedostatka obuĉenog osobqa za izvo ewe nastave) je izmena navika kod onih koji su ovu problematiku kako-tako savladali. Iako ne postoji pouzdana povratna informacija, ĉini se da ve i deo polaznika delimiĉno, povremeno i nesistematiĉno primewuje principe mnemotehnike, a vrlo mali broj ozbiqno i sistematiĉno.

⁵ Naroĉito ako se koristi tzv. kalendar ponavqawa posebno napravqen raspored o periodiĉnom uporednom ponavqawu pre enog gradiva.

„este su predrasude i skeptičnost prema našem „to je novo (ne i na Zapadu). Mnogima se činilo da je sve to neozbično i ve- „tažko, iako sami o ljudskom pamćenju uglavnom nisu znali ništa jer smo od malena nauženi da pamtimmo haotično i stihijski, žime smo zanemarili veliki dar Božji, a to je ozbično, pouzdano i sistematično pamćenje.

Z A K Q U " A K

Na osnovu izloženog, a „to je samo mali deo ukupnih mogućnosti, može se sa velikom sigurnošću, u pretpostaviti da bi mnemotehnika mogla biti vrlo značajna kao bitan pomoćni metod u savladavanju „kolskog gradiva u srednjim bogosloveskim „kolama, jer su i bogoslovesije koncipirane slično kao i lažke „kole mnogo materijala mora se zapamtiti, i pripremiti za reprodukciju. Zato je svako konkretno sredstvo koje pomaže tom procesu vrlo važno, a naročito ovako moćno, kao „to je mnemotehnika.

Teško je ovde preciznije predstaviti ulogu nauke o pamćenju u savladavanju pojedinih bogosloveskih „kolskih predmeta, ali da pomenemo makar neke od njih.

Pamćenje gradiva iz istorije: ovde se jednostavnim mehanizmima dogadjaja koje pamtimmo vrlo efikasno vezuju za datume odigravanja, ženu se dodaje i opis samog dogadjaja. Time je moguća ena sistematična i pouzdana reprodukcija, kao i pravilna predstava o hronološkom rasporedu i uzajamnoj povezanosti zapamćenih dogadjaja.

Pamćenje citata iz Svetog Pisma: jednostavno i brzo citat se vezuje za glavu i stih, vezom numeričkih i kvadratnih reči. Reprodukcija je moguća u oba smera: na osnovu citata odrediti kojoj glavi i stihu pripada, i obrnuto. Bilo je, a ima i danas nekih rimokatoličkih i protestantskih teologa koji su upravo uz pomoć mnemotehnike doslovno zapamtili Sveto Pismo.

Mogli bismo tako navoditi jedan po jedan bogosloveski nastavni predmet i nekakve koristi od primene nauke o pamćenju u njegovom izučavanju, ali sve to ne daje ni izbliza stvarnu sliku o njegovoj primenivosti u skoro svim prilikama kada nešto treba zapamtiti. Zato ćemo ovde i završiti, u nadi da će ovaj članak, kojim smo da i nije mesto u ovom časopisu, zainteresovati bogoslovese i studente, kao i njihove profesore, da bi se zajednički pronašao način da ova materija postane dostupna makar bogoslovesima, uz uverewe da bi vreme brzo pokazalo opravdanost takvog postupka.

jeraj

Branislav Peranovi

УМЕТНОСТ И ИСТОРИЈА

О "ОВЕКУ, НАРОДУ И ВРЕМЕНУ

(Povodom „Kwiga Makavejskih“, prevod
vladike Zahumsko-Hercegovačkog i Primorskog Atanasija,
izdavač VIDOSLOV TVRDO'KI Trebišće,
JASEN, BIJELE PAVLE Nik, i ,
Bratstvo SV. SIMEONA MIROTO'IVOG Vrbačka Baza)

Kad se u jednom hri,, anskom narodu desi da se neka crkvena kwiga prevede na narodni jezik, to je veliki događaj za hri,, ane, jer svaka takva kwiga produbuje hri,, ansku misao i pomaže Loveku i narodu da na svoj put oboje, slede i svete.

Kwige Makavejske (I–IV) spadaju u starozavetne kwige koje je Srpska crkva uvrstila u kwige koje se čitaju na službu Božju, iako one same nisu bogoslužbene kwige. Pored Srpske, to su učinile još i Grčka i Ruska pravoslavna crkva. Pisane su prvobitno na hebrejskom i paralelno na starogrčkom jeziku, ali se hebrejski original izgubio. Prevod vladike Atanasija je sa starogrčkom, doslovan, onakav kakvi su i staroslovenski prevodi hebrejskih i starogrčkih crkvenih kwiga, jer se doslovan prevod pokazuje kao najbolji i jedini ispravan u „stvar koju tako pažljivo odmerava svaku reč, kao „to je bogoslovski tekst.

Briga Srpske pravoslavne crkve, od najstarijih vremena, bila je da se „to pre crkvene kwige prevede na narodni jezik. Ali i bez toga, kroz službu propovednika, na zajedničkoj nedelnoj službi Božjoj, srpski narod je prihvatio u službu crkvi predanje o Makavejima. Zvao ih je Makabejima ili Makavijima i osećao njihovo stradanje za veru dubinom narodnog bića, u onom pravom tonu kako ga i treba shvatiti, slave i njihovo mučeništvo više nego njihov uspon i osvajanje zemlje i vlasti. Povezivao je njihovo stradanje sa Kosovom i svojom borbom za veru i otadžbinu, smatrajući da izgubljeno carstvo zemaljsko, opomena za grehe otaca i sopstvene, nije toliko strašno, na stvar koliko bi bio gubitak nebeskog carstva i sopstvene duše. Praznik Sv. Makaveja slavi se 14. avgusta po novom

i 1. avgusta po starom kalendaru i praznuje se naročito žesto u Južnoj Srbiji i Makedoniji (Staroj Srbiji).

Pored prevoda, „Kwige Makavejske“ sadr e jo, i „Predgovor“ mitropolita Crnogorskog Amfilohija, kratak i neobično lep iskaz, zapravo dirqiv u pogledu jednostavnosti i qubavi s kojom ovaj mudri pesnik me u episkopima ocewuje i vidi trud svog brata i sustradalnika. Sadr e, daqe, „Uvod“ u kome je vladika Atanasije precizno i veoma jasno dao biblijsko-istorijski kontekst Makaveja, prolog „O Makavejima i Kwigama Makavejskim“, „Uvod u Prvu, Drugu, Tre u i "etvrtu Makavejsku“ (za svaku poseban), pri-log „Pohvala Makavejima“ Sv. Grigorija Bogoslova iz 373. g. n. e., i „Napomene“ koje sadr e teolo,ka obja,wewa i komentare i zadivuju sa etim jezikom i erudicijom, kao i sagledavawem sada,weg istorijskog trenutka u biblijskom kontekstu. Na kraju kwige je i hronolo,ka tablica i geografska karta koje mnogo poma u i upuenom i neupu enom žitaocu da biblijski tekst smesti u istorijsko-geografski plan. Mo emo da ka emo da su ovako oprengene i komentarisane „Kwige Makavejske“, inaže i tehnički izvanredno ure ene u „Bratstvu Sv. Simeona Mirotolživog“, jedan sjajan i nesvakida,wu uzbeknik moralnog delovawa, koji imponuje egzaktno, u prilaza, jasno om jezika, ali pre svega i vi,e od svega ližnim primerom i žitavim krstonosnim i istinoqubivim ivotom wegog prevodioca i komentatora. To jest, onaj ko žita, zadivqen onim „to je video i naužio, zna istovremeno da ga je užio neko ko je na svojoj ko i i kroz svoju žasnu i dobrovoqnu rtvu saznao „ta je istina.

Starozavetni narod Jevrejski imao je burnu istoriju rvawa sa Bogom. Tvrdoglavi, uporni u obo avawu la i i la njih idola, verolomni u zavetu koji su sklopili sa Jahveom, do ivqavali su kazne po meri svoje izdaje. Mora se re i i to da je od sve dobrote Bo je i milosti koju je do ivqavao, Jevrejski narod najvi,e impresionirao Bo ji gnev. I zbiqa, taj gnev je bio pravedan i stra,an, u istoj meri u kojoj je Bo ja milost bila velika sudbina progona, mužewa, gubqewa materijalne mo i i bogatstva, gubqewa slobode, zenqe i qudi, do dana,wih dana prati Jevreje.

Jevreji su ipak, u svoj onoj veližini koju ima izabrani narod, bili naslednici Bo jeg Carstva na zemqi. To znaži da su uvek imali bar „ažicu vernih i mudrih qudi koji su umeli da sažuvaju i protumaže predawa i da mudrost, potvr enu u svetim kwigama, prenesu na nara,taje. I narod je umeo da se pokaje i da neguje svoju veru i obižaje, iako su se trudila da ga u tome spreže mo na carstva koja su oko wega bila i prolazila. Bilo je u tom narodu onih koji su svojim muženi,tvom (pravim fizižkim bolom koji je stra,an kao i bol du,e) i svojom verno, u otkupqivali grehe otaca. Bilo je onih koji su u samo i radili na podizawu duha, osve, ivawu, sve-

sti i samosvesti naroda, onih koji su sa wim patili i podizali dostojniji nara„taj, tihih i malih qudi koji su vapili za Bo jom milo„ u, a nisu tra ili milost od qudi kad su ih vodili na mužili„te. Kao i u svakom narodu, bilo je otpadnika, kukavica, verolomnih i nedostojnih, pomođara za sve „to bi vlast proglasila za dobro i napredno. Bilo je umnih qudi koji su slu ili tu inska carstva misle i da rade prave i vredne stvari za svoj narod, mladih koji su primali tu e obižaje i uverewa ne znaju i „ta rade, starih koji su utali, mo nih koji su nagra ivali lojalnost. Kao i u ovo vreme, kao i u svako, sveti qudi su hodali zemom proka eni, ubice su slavqene kao nacionalni heroji, izdajice veližane kao spasioci, kukavice po„tovane kao mudri qudi. Takva su, naravno, bila i makavejska vremena, od 168. godine pre Hrista, do pred Hristovo ro ewe, godine 35. p. n. e.

U ta biblijska vremena (a i ova vremena su biblijska, kao i sva druga, jer Biblija prenosi tažnu istoriju izabranog naroda, koja uz to ima metaforižno znažewe za sva budu a vremena i za sve narode koji su poverovali) Jevreji su ponovo zadobili i ponovo izgubili svoju versku i politižku samostalnost. Makaveji su Jevreji Hasmonejskog roda koji su po svom borbenom vo i Judi Makaveju, tre em sinu sve„tenika Matatije, dobili nadimak Makaveji, prvo wegova bra a, pa cela Matatijina porodica i svo potomstvo, koje je vladalo Judejcm 126 godina. Posledweg judejskog vladara Hasmonejskog roda, Antigona Matatiju, ubio je car Irod. Osim istorijskih podataka o borbi „ažice Jevreja protiv tri mo na carstva (Egipatskog, Sirijskog i Rimskog, od kojih je ovo posledwe sve pobedilo po principu žuvenom i u ovim krajevima kao „prijateqsko posredovawe“), protiv sopstvenih izdajnika i otpadnika od vere (kakvi su bili Samarjani), protiv sumanutih vlastodr aca-ubica (kakav je bio car Antioh Epifan), „Kwige Makavejske“ bacaju žudno te i„te na znažaj rtve za nacionalnu, versku i pojedinažnu istoriju svakog žoveka. One nas použavaju u pogledu odnosa bitnih za odre ivawe sudbine žoveka i naroda, obja„wavaju i istoriju kao dinamižki proces koji nije dat jednom za svagda, sudbinski, nego je uže„ e svakog pojedinog žoveka u woj od najve eg znažaja. Da se, ta kore i, tožak istorije pokre e po voqi Boga, ili uz Bo ju saglasnost, ali da Bog gleda na svakog i najmaweg od qudi i da molitve i rtve vernih ne ostaju neusli„ene. Reklo bi se da sudbinu žoveka i naroda u najve oj meri odre uje wihova pobo nost. Ona se ogleđa u

1. odnosu žoveka prema Bogu i veri
2. odnosu žoveka prema sopstvenom narodu
3. odnosu žoveka prema samom sebi.

1. Odnos žoveka prema Bogu i veri je najintimniji i najtajniji odnos u žovekovom životu. Qubav i vernost Boga prema qudima

koji su podignuti iz Ćestica koje lutaju svetom, ne ivih stvari i beslovesnih bi a, u Ćast i dostojanstvo bogolikih, mudrih i oseajnih stvorenja, je nedvosmislena Bog je stvorio svet za Ćoveka i stvorio i samog Ćoveka i udahnuo mu besmrtnu du,u. Ali, qubav i vernost Ćoveka, koji u taj odnos ulazi drhtav i nemo an, eqan da shvati i sazna, ali slab da shvati i sazna ako mu i u tome bog ne pomogne, nisu nedvosmislene. Pokazuje se da im smeta sve od gradske buke do najmawih isku,ewa, kada Ćovek poklekne i padne, prizivaju i vraĆeve i sile mraka, ili se sme,no uzvisi prizivaju i sopstvenu malenu mudrost i znawe, veliĆaju i materijalni svet kao jedini postoje i. Bog se tada okrene od Ćoveka i ka e mu: „Ostani sa onim „to si odabrao umesto mene.“ Tada Ćovek ostane sam u u asu tzv. „sloboda“ verske, politiĆke, moralne, u strahu od smrti koja je konaĆni raspad tela, jer du,e nema, nepo,,tovan i nevogen od svoje dece, jer ni on ne po,,tuje i ne voli svog nebeskog oca. Prirodna mudrost, dar Duha Svetoga, tada se gubi, jer Duh Sveti ne ivi u mraku i neĆistoti. Ćovek tada polako shvata da niĆega nema na svetu osim wega liĆno i da je du an samo sebi da udovogji. Da mo e slobodno ka krade, vara, ubija, da iz ivi sve u kratkom vremenu koje mu je dato da bude. Mnogo puta, kao dobar i pravedan otac,, Bog ga opomene da je si,,ao s pravog puta, ali Ćovek bez Boga ne slu,,a opomene: ionako niĆega nema van wega, a ako i ima, bi e mu ve nekako opro,,teno. Zar ne daje svoj dragoceni novac za nauku, kulturu i sport? Ali, ima stvari koje bog ne pra,,ta. Suze nejaĆi i udovica, na primer. Nevino osu ene i muĆene. Prezrene i napu,,tene stare roditege. Razarawe hramova. Oskrnavgene grobove, nesahrawene i neopevane mrtve. Ubijenu decu. Negr,,tene. Samo i golo u pustiwi svog srca, qudsko bi e poku,,ava da bude Ćovek div. Uzalud, naravno. Pred wim je div priroda, div politika, div znawe. A on je stvarno mali i nemo an. Poku,,avaju i da dosegne mo nad qudima, Ćovek bez Boga za sobom povlaĆi u bezdan i oĆajawe sve koji su na tom putu krenuli za wim. bavi se politikom, proricawem, leĆewem, umetnostima i proizvodwom stvari kao da je on liĆno Bog, okru en gomilom a sam, u strahu od samo e i konaĆnog poraza pred ni,,taviom. Takva je slika cara Antioha IV Epifana i svih koji su svoje carstvo gradili i Ćuvali silom, bez Bo jeg blagoslova.

U liĆnoj istoriji svakog bezboĆnog Ćoveka i u istoriji bezbo nog i otpa enog naroda, mogu e je, u velikoj nesre i, da Ćovek i narod uvide svoje grehe, da se pokaju i da mole za opro,,taj. Iskreno pokajawe Bog prima i opra,,ta vi,,e nego „to bi Ćovek oprostio. Ali, Bog vidi srce Ćoveka i naroda. Onoliko koliko su wihova srca spremna da vole i da se pokaju, toliko e im i biti opro,,teno, pa i vi,,e. Mada Ćovek, Ćovek qubavi, Juda Makavejac, ka e: „Gre,,io sam, ali dopusti mi, Bo e mojih otaca, da pobedim mog nepri-

jatega, da se ime tvoje proslavi.“ Ne da se ja proslavim i da se proslavi moj narod. Antioh IV Epifan, iako je video slavu i veličinu Jevrejskog boga, pa je navodno i sam po eleo da postane vernik, nazvao je sam sebe bogom, pa se čak tako i potpisivao. “inilo se da mu je davalo pravo da tako govori poreklo i neograničena vlast nad životima njegovih podanika, koju je on mislio da ima, zverski uništavaju i svakoga ko bi se našao na putu njegovih ludih ambicija. Ali, Antioh IV Epifan, car, samozvani bog, nije nikome dao život. Bio je to samo mali čovek koga je silno iskvarila vlast. Umro je iznenada u hramu koji se usudio da oskvravi.

„Kwige Makavejske“, kao i ceo Stari Zavet su kwige pokušali i klecava da se ide onim putem Ćasti i qubavi koji je Jahve naznačio svom narodu izabranom. Iako je to bio narod tvrdoglav i divoqi, narod bradatih pastira, svaki čovek u tom narodu shvata je dobro „ta se od wegova traži. U najmanju ruku, ne može se reći da je bio neobavešten gde mu je Hram, „ta mu je Zavet, kakva mu je bila istorija i „ta mu je obećano za budućnost. Ipak, deo naroda se radije opredelio za grčko mnogobolstvo, davno pre pojave cara-zlikovca. Neki su se priklonili egipatskim bogovima. Neki su tvrdili da Boga, u stvari, i nema. Dečaci su igrali u grčke gimnazije i bavili se sportom, goli, kakav je bio običaj u Grčkoj, trčali i rvali se u Ćast Apolona, jer je to bilo moderno i prestižno. Brakovi se nisu sklapali na nebu, jer i nije bilo neba. I sve vreme su ti pastiri, trude i se da se ponašaju kao Grci ili Egipćani, imali, osećaj mawe vrednosti, osećaj izgublenosti i straha da ne ispadnu smećni, nazadni i prosti u oćima naprednog osvajača. Moglo bi se pomisliti da uopšte nije nečasno biti pastir ili ma „ta drugo. Ali, bezbojan čovek to ne pomišlja, uplaćen od stvarnosti i zbuwen pred moćima. Kada je svet postao tako teak pod Ćizmom napretka i razvoja da i nije bio život, na mnogo mesta su se u narodu pojavili oni koji su sačuvali u svom srcu staru veru i otpoćeli borbu, mnogostruku, za osvećenje obesvećenog hrama otaca, za veru, za otaxbinu, narod. Jevreji su ponovo zadobili, velikim rtvama, svoje mesto na svetu, dobili uglednu dinastiju Hasmoneja i proćveli svoj put slave, do pojave Rimćana koje su nazivali prijateqićma i koji su ih konaćno porobili.

2 „Kwige Makavejske daju izvanrednu sliku odnosa čoveka-pojeđinca prema svom narodu i vlasti, koji proistićke iz odnosa prema Bogu. U Makavejska vremena, veliki deo Jevrejskog naroda nije viće hteo da zna za Jahvea. “inilo se da je bilo dosta stradawa za veru. Da je tu inski car ipak olićewe moći na zemqi i da je boćqe pokoriti se jaćem odmah i dobrovoljno, nego kasnije pod prisilom. Iako neogranićeni gospodari malom podaniku izgledaju ljudi i opasni kao zveri, jer neogranićena vlast raspameti čoveka i poremeti mu merila vrednosti, u prvom redu odnos prema tućem i-

votu i smrti, iako izgledaju nepouzdana, jer začas mogu da promene mišljenje, a rade samo ono „to im je na ličnu korist, bez ikakvog moralnog ograničenja jer oni propisuju moralne norme, patrijarhalnom čoveku mnogo treba da se pobuni protiv vlasti, jer je ona, u neku ruku, oličenje poretka na nebu i odnosa koje čovek ima u sopstvenoj porodici. Tek kad vlast, tu inska, ili sopstvena koja radi za tu ina, toliko uzdrma temelje opstanka da joj nije više dosta fizička pokornost podanika, niti njegovu potpuno ekonomsko iscrpljivanje, nego traži i njegovu misaonu i oseajnu pokornost, njegovu dušu, čovek se u sebi uspravi i upita se: „Ko sam onda ja?“ I od tog odgovora zavisi budućnost čoveka i pokoleva.

Strah za sopstveni život je bilo, ki potpuno opravdan. Čovek koji ne brine za svoju kožu, u najmanju ruku, budala, a moć se reči i da je neodgovoran za ono dobro koje mu je Bog dao da u svoju proleđe svoj put obova. Međutim, kod društava koja imaju razvijenu svest o dobrobiti naroda i o nacionalnim ciljevima, ljudi se tako odgajaju da uvek interes svog naroda, svog bratstva ili porodice stavljaju iznad svog interesa. Ta uzajamna spremnost na rrtvu stvara me usobno poverenje. Tako nastaju moćne porodice, nepobedive armije i zemlje kojima ne može ništa hieđu puta jači okupator. Gledano čak i potpuno utilitarno, jači je čovek koji uz sebe ima grupu porodicu, prijatelje, braću, narod, nego onaj koji je sam. Zato je, kako nam opisuju „Kwige Makavejske“, trud svakog osvajača usmeren prvo na razbijanje vere, nacionalne svesti i porodice. Mi znamo iz sopstvene istorije da smo pod Turcima mogli da ostanemo petsto godina kao autohtoni narod, jer smo se Evrsto držali pravoslavlja, slavili slave i krtavali decu. Posle pedeset godina komunističke vlasti najveći deo srpskog naroda uopšte nije ni znao kom narodu pripada. Kad se odrekne svoje vere, kad primi tu običaje, kad počne da se stidi svog naroda i da u okriju svoje porodice gaji po tu inskim običajima sopstvenu decu, čovek je pobeden i pre nego „to je iko sa kim zaratio. On je već tu inski podanik.

„Kwige Makavejske“ kao istorijsko „tivo, pokazuju nam da se padaju pod tu insku vlast dešava uvek na isti način: prvo se izgubi vera, pa nacionalni identitet, zatim se prihvataju razne varijante tuinskih vera koje još više razlabavuju narodno biće, zatim se gube svoji a prihvataju tuinski običaji, skupo plaćaju tu inske stvari i roba, pada se u zavisnost od tuje ekonomije na razne načine, „to se sve završava gubitkom zemlje i muženitvom i zatiranjem naroda.

U davna vremena, kao i u naša današnja, „prijateljsko posredovanje“ u razmiricama među braćom i susedima bilo je uvod u pravu agresiju. Jevreje nije konačno pobedio ni egipatski car, ni sirijski vladar, nego slobodoumni republikanski Rim koji se narod obratio za arbitra u životu. Kada je u pitaju opstanak, „Kwige

Makavejske“ nas uĖe da pravoverni narod nema prijatege koji e da ga odbrane od zla. Samo sam narod, s Bojom pomo i, mo e da pomogne sebi. I to nema veze sa brojem qudi i naoru awem, nego sa dubokom verom da je Ėasna borba za svoj dom i da je Bog na strani pravde. Vi„e puta Jevreji dokazuju da ni brojniji, ni oprengeniji neprijateg ne mo e da ih porazi u wihovoj zemqi kad su Ėvrsti u veri i u narodnom jedinstvu.

Pitawe kolaboracije sa neprijategem koje se u svakom narodu postavqa kad-tad kao ivotno pitawe, „Kwige Makavejske“ opisuju kao nesre u i za narod koji ima takve u svojim redovima i za one koji kolaboriraju. Izdajnici naroda nisu oni koji u te„ka vremena okupacije i nema„tine uzmu na sebe breme pregovarawa i moqewa za prognanu ili muĖenu bra u, nego oni koji se u ime celog naroda odriĖu dela naroda, a zatim, u ciqu oĖuvawa ivota i ekonomskih interesa, prvenstveno svojih, pristaju prvo na naĖelne, a onda i na konkretne ustupke, do potpunog gubqewa vere, nacionalnog identiteta, zemqe i ivota onih u Ėije ime se pregovaralo. U Makavejskim kwigama Samarjani, otpa eni deo Jevrejskog naroda koji se nije dr ao svetih kwiga, da bi se za„titio, mole cara Antioha Epifana da ne sumwa na wih da imaju ikakve veze sa Jevrejima, pa Ėak predla u caru da hram Jahvea pretvore u Apolonov hram, da bi se za„titili od osvajaĖevog gneva. Ali je istina i da su se prvo odrekli pravovernog uĖewa, koje je, strogo i nepromeweno, po„tova-no hiqadama godina prewih.

Pitawe taĖke vere koju Ėovek kao slobodno bi e prihvati ili promeni, o„tro odre uje starozavetnog Ėoveka prema svom narodu, ali ni„ta mawe ni Ėoveka danas. Kao „to poturĖeni Srbi za vladiku Danila u „Gorskom vijencu“ u odre enom momentu prestaju da budu bra a po krvi, i Jevreji, koji su toliko patili od svojih, u jednom momentu shvataju da im je wihova kost i krv neprijateg, kad je primila tu inske bogove i odrekla se vere otaca. Bilo je me u wima, razume se, prijatega iz detiwstva, sopstvene dece, idola iz mladosti. Ali, u stra„nim danima Ėovek bude prisiqen da druge qude vidi iskonski, onakve kakvi su bez krasne ode e, slave i bogatstva, kakvi stvamo jesu. Onda vidi da je, bez obzira na lepo pakovawe, pacifizam, liĖna krasna ose awa i vrline, Ėovek odista u prilici da Ėini zlo svom narodu ako nema potpuno iste interese, isti naĖin mi„qewa, iste stvari od znaĖaja kao wegov narod. Razume se, stra„no je to, ali tako je. Muslimani u Bosni, delom turskog a delom srpskog porekla, bili su, kroz celu svoju istoriju, veliki neprijateqi Srbima. Mo emo se praviti da nije tako, mo emo imati najlep„e mi„qewe o pojedinim bosanskim muslimanima, smatrati ih prijateqima i diviti im se, ali istorija pokazuje nesumnwivu istinu otpa eni deo srpskog naroda bio je krvav neprijateg srpskom narodu. Naravno, mo da je morao, mo da je bio sredstvo lukave politike i mo da nije svaki Ėovek, ali neprijateg je-

ste neprijateq. Istina je da u miru koji dolazi posle rata, kad se rane malo zacele, glavnu ulogu u uspostavljanju tzv. „normalnog i pristojnog ivota“, imaju oni koji su u srcu sačuvali prijateljstvo i qubav za tu ine. Tada uglavnom treba „to pre zaboraviti ko je i koliko kriv za prolivenu krv i razbojništvo. Tada se hvale i nagrauju sporadični služajevi lične plemenitosti i dobrote. Ipak, takva qubav, mužna i hvale vredna, nikad ništa ne reava prostim zaboravljanjem kako su patili oševi, ako se ispoqi kao nequbav prema sopstvenom narodu, zarad la nog spokoja, zarad vere da su svi qudi isti. Quđi su isti kad imaju iste moralne norme, kad u isto veruju i kad se istom nadaju i od istog strepe. U te, kim vremenima, samo retki uspeavaju da razdvoje interes svog naroda od interesa prijateqa tu ina i da nikome ne na, kode, ni svom narodu, ni prijatequ, ni sebi. I uvek te, ko pate, ti, kojima je srce presečeno na dvoje.

Makavejske kwige su zaprepa, uju e aktuelne u pogledu unutra, we vezanosti za svoje, koju čovek u svako vreme treba da gaji prema svom narodu. Ali, pitawe je „ta je svoje? 'ta je svoj narod, kad jedan deo tog naroda misli na jedan način, deo na drugi, a deo uop, te ne e da misli, nego cvili da ga puste na miru da bude iv, pa ma kako iveo. Takva je slika naroda koji je izgubio sopstvenu veru. Vreme, ovo i svako drugo, pokazuje da nema politički indiferentnih, bar ne u danima narodnog stradanja. Zato je va no da se narodni cigevi (a svaki narod ima prirodni cig da očuva svoju zemqu i svoje qude) okupe oko zajedničke vere koja propisuje model pona, awa, ideale i zakone. Najstra, nije „to se mo e učiniti jednom narodu nije da se on pokori, nego da mu se razbije ideja o wenu samom, o celovitosti narodnog bi a, da mu se oduzme otačka vera koja ga dr i na okupu, da mu se ubije i oduzme pam ewe. Posle toga mo e sve da mu se uradi. Posle toga dolazi moralna i materijalna propast i čovek, sam, bez Boga, bez svog naroda i bez svesti o sebi, mo e da ivi od hleba i igara, kako i priliči fukari koja ivi od milosti vlastodraca, u nerađu, u prividu korisnog rada, u nepostojeoj stvarnosti (gladijatorskih igara, karnevala, vojnih parada, televizije, novina, radija, Barbi-lutkica).

Kao „to je često bivalo u Starom i Novom Zavetu i kao „to često biva u ivotu, izgleda da su najučeniji bili najvi, e podložni pritisku vlasti. Nesumnjivo je da je na njih i vr, en najve i pritisak. Oni najučeniji, od kojih bi se s pravom očekivalo da vide stvari kakve jesu i da povedu svoj narod pravim putem, pokazivali su se često kao izdajnici, slabi i, kolebqivci, koji e da pametuju tamo gde treba da se radi i da budu surewivi i uvredqivi tamo gde treba da budu pametni. Ipak su se ba, me u učenima nalazili quđi pobo ni i moralno čisti, koji su vodili narod u odlučuju e borbe, ili koji su davali primer hrabrosti u stradanju za veru i na-

rodno jedinstvo. „Kwige Makavejske“ nam govore da su u odlučujućim trenucima narodne voje i morale da budu ozbiljno pobožni i moralni ljudi, istinski nadahnuti Duhom Svetim, ne oni koji su kao pametni slavčeni u svetu. Mudrost, sama po sebi, ne potiče na delovanje. Iza ve mora da stoji ozbiljna i duboka qubav i spremnost na samopregor i rtvu.

‘to se tiče samih izdajnika, osim straha od sopstvenog naroda, straha koji ih gura u sve te e zločine, oni prolaze kroz jednu Golgotu samo e u kojoj, kao instrumenti nečovečne vlasti jednog ludaka koga i savremeni istoričari nazivaju manijakom, prvo doivgavaju uzdizawe na visoke funkcije i u zvawa koja im po prirodni stvari ne bi pripadala. ‘to je mo wihovog položaja ve a i ve a čast koju im ukazuju i ve i jad i ponišewe u koje bacaju sopstveni narod, to su ve i samo a i strah koji ih odvajaju od wihove bra e i rtava. Mo e li čovek koji kolaborira sa neprijateqem svog naroda da ka e da nije znao „ta radi? Mo e li da ka e da je on lično beznačajan i da wegov glas ionako ni„ta ne bi promenio? Makavejske kwige nas uče da svaki čovek ima sopstvenu odgovornost za stvarnost u kojoj živi. Da čovek samo u svom narodu mo e da bude slobodno i sna no bi e i to samo u onim tokovima wegove istorije u kojima se taj narod nalazi da pati kad svi pate, da radi kad svi rade, da se raduje kad se svi raduju. Nije to gubitak individualnosti, onako kako intelektualni ljudi vide svoje neponovljivo bi e, dragoceno i izdvojeno od sveta. Nema vaqda istorije koja je tako puna individualaca kao „to je istorija Makaveja. To je prosto jedno prirodno stawe najbolje za čoveka kad je slavqe da peva sa svojim, kad je sahrana da sa wima plače, kad je rat da sa wima ratuje. Kad ti je brat ili dete u ratu, najmawe brine, kad ode, s wima. I najvi„e se raduje, kad se raduje, s wima. I mawe boli kad plače, s wima. S wima si čovek, a bez wih si niko. I zbiqa, „Kwige Makavejske“ pokazuju kako nečekanano prolaze mo i slava i kako se izdajstvo pla a samo om, prvo samo om me u istim takvim izdajnicima koji bi te prodali za bilo „ta, a onda samo om čoveka koga se boje. I na kraju, strahom i samo om pred mo nima. Jer je izdajica svog roda uvek sam i mali u odnosu na porobqivača, očajan i sam pred smr u, sam bez Boga od koga je okrenuo lice.

“ovek koji se ne pla„i osvajača, koji se ne pla„i ni ljudi, ni smrti, nikoga osim Boga, jer je utvr en u veri svog naroda, jer je sa narodom u wegovim stradawima, uvek sa bra om pa zato i mo an, Juda Makavejac, čovek je qubavi i kad ratuje, jer ratuje za budnost svog roda, za svoj Hram i Zakon. To je impresivna slika, taj rat pobo nog vojskovo e i wegova herojska smrt, tako slična Kosovskoj dram i mnogim kasnijim u istoriji srpskog naroda do dana„wih dana. I kasnija pobeđa te „ačice čobana čvrstih u veri, koji se mo da nisu činili va nim ni egipatskom caru, ni rimskom senatu, ni sirijskom

carstvu, ali su na prvom primeru pokazali ne samo da batina ima dva kraja, ne samo da oru je ne čini čoveka, nego da je određuju čoveka za svoj narod izvor njegovog samopoštovanja i snage.

Hristos poziva Mateja za Apostola, freska, manastir Dečani, 1335-50.

Srpski narod je kroz ceo srednji vek veoma poštovao Makaveje, na izvestan prisan način, kao lično svoje svetitelje, zato „to su oni moći da, u celom Starom Zavetu, najbližnji Srbima. I srpski narod nije smatrao da je Duh, koji se proglasio carem i osvojio silnu zemlju, bio najveći i srpski vladar, nego knez Lazar, koji je izgubio Kosovsku bitku. Nazivao se „narodom Svetog Simeona“, narodom vladara koji se odrekao moći, skromnog kaluđera koji se rastao od sveta leđa i na zemlji i sa kamenom pod glavom, a ne imenima kneževa koji su bili velika gospođa i ljudi ugledni među evropskim vladarima. Tako ni Jevreji u „Krugovima Makavejskim“ ne smatraju velikim kneževima od Makavejskog roda, koji su zadobili i sačuvali presto, nego braću mučenike, koji su, umirući i se za veru, učvrstili jedinstvo svog naroda.

3. U „Krugovima Makavejskim“ nalazimo dve globalne grupe ličnosti među Jevrejima – one koji veruju u Jahvea i one koji ne veruju. U ovoj drugoj grupi su oni koji ne veruju ni u „ta, oni koji veruju u zvanične bogove (a to su vremena kad i sami Rimljani u njih ne veruju do te mere da izvirgavaju ruglu one koji se prave da veruju, vremena kad čovečanstvo traži i monoteizam u koji bi uđenu svoju nađu u večni život) i one koji bi hteli da veruju u Jahvea, kad bi

Jahve hteo da im pogleda kroz prste u svakom pogledu. I od njihovog odnosa prema Bogu zavisi njihov odnos prema sopstvenom biću.

Oni koji veruju u Boga i poštoju božanske zapovesti u „Kwigama Makavejskim“ su opisani kao ljudi duboko moralni i duboko samosvesni, ljudi na kojima počinje društvo. To su istinski borci za svoj narod, svako na svoj način ratnici, svetnici, majke, deca, običan svet koji u veri svojih otaca nalazi snagu da se odupre svim vrstama potlačivosti, da izgradi moralne norme koje počinju na nebeskoj pravdi i da na zemlji gradi temelje svoje zemaljske slobode i državnosti. Taj zadatak izgleda kao neka vrsta pesničke fantazije, ili kao verski fanatizam samo primenjen na stvarnost, za čoveka koji ne veruje. Ali, za čoveka koji veruje, tzv. „stvarnost“ je samo, sa svim tim svojim zakonima kojima se reguliraju osnovna pristojnost na ulici i u poslovima, a ne reguliraju se opstanak naroda i čoveka. Svaka prilika u kojoj se na ulici i u veran čovek pokaže kako je čovek, čija je egzistencija samo materijalna i utilitarna, zapravo slab i nemoćan prema onima koji imaju duboke i snažne korene verskog i nacionalnog bića, iz koga crpe snagu. Takvi su Juda Makavej, svetnik Eleazar, sedmorica mučenika, braćo Makavejaca od kojih su neki bili deca i njihova herojska majka Salmija. Oni znaju da plata za njihov trud nije na ovom svetu, ali da je trud, znoj lica njihovih, krv njihovih srca, ono što moraju dati sada. U kritičnom momentu, kad bi napustili vere od strane tako pobožnih i uglednih Jevreja povuklo za sobom pod duhovnu vlast osvajala veliki deo, ili sav narod, svetnik Eleazar, sedmorica braćo Makaveja i njihova majka radije su izabrali strašnu smrt. Taj kritični momenat osetio je i car Antioh i nije bilo toga što im nije obećao kao nagradu ako napuste svog Boga i nema muka na koje ih nije stavljao da ih na to prisili. Kad je i jedno i drugo ostalo bez odgovora, silnik je tako bio moralno poražen, da se sav preostali deo Jevrejskog naroda digao na pobunu. I ne samo tada. Kroz vekove je primer braćo Makaveja bio uzor moralne čvrstine i moralne pobede bogolikog čoveka.

U „Kwigama Makavejskim“ veruju i ljudi imaju prema sebi jednako duboko samopoštovanje, jer su sinovi Božji, jer žive u Božjoj ljubavi. Oni misle da je telesna bol koju doživljavaju iskušenje koje im je Bog namenio prema njihovoj snazi. Oni ne misle o bolu kao o kazni. Kazna bi bila ništavilo bez Božjeg lika, u ništavnom vremenu u kome nema ništa osim izvesne smrti. Prema sopstvenoj ličnosti pravoverni Jevreji izražavaju neku vrstu tihog poštovanja, kao i prema svakom bogolikom biću na svetu. To nije ponos tzv. pametnih i učenih, niti ljudi od ugleda i položaja. Utvrđeni u veri znaju da je svako znao, makar i najveće, kao kap vode prema moru Božje mudrosti, da je grešan svako, pa i najugledniji, da se isto rađaju i isto umiru i prosjaci i carevi. Ali, da je čovek,

stvoren po liku Bo jem, nadahnut Duhom Svetim, sin Bo ji koji nasle uje wegovo carstvo na Zemqi. To je razlog wihovog dubokog ose awa qudskog dostojanstva.

Muženici znaju i da u istoriji pojedinačnog Ćoveka nema mnogo koristi od lepih reĀi, ili ima, ali malo. Delotvoran je i istinit samo lični primer. Ne ja mislim, ja bih hteo, ja sam uradio. Nego ja to Āinim sada, svim svojim bi en i zala en za ono do Āega mi je stalo ne samo svoju reĀ i Āast, svoju budu nost i budu nost svoje dece, nego i ivi trenutak muženitva, bol, krv i suze mog tela. Takva odbrana istine je sna nija od bilo koje sile i ona se ne zaboravqa.

Oni koji ne veruju u Boga, u Makavejskim kwigama opisani su kao zlikovci, bezumnici, qudi bez morala, despoti i ubice ne „to je Āovek po svojoj prirodi lo,, nego „to je Āovek bez Boga Āovek bez moralnog uzora, a wegov moralni kodeks (i kod najmoralnijeg Āoveka) ima za osnovu wegovu ličnu korist. Prema sebi samima, neveruju i ose aju u dubini du,,e prezir zato se toliko trude da ih drugi uzvise, da se uzvise nad drugima, da ih hvale i da im se dive. Umi,,qaju da mogu vi,,e nego drugi qudi. Da vi,,e znaju, da daqe vide. A zatim poŀnu da umi,,qaju da su wihove mo i natprirodne, da mogu da predvide doga aje, da iscequju bolesne, da oprataju grehe i da poklawaju qudima dobro ili zlo, da je sve „to urade u stvari bo anstveno i tako sve daqe dok wihov smisao za realno i ose aj mere sasvim ne otupe. Tada poŀne da se ru,,i wihova kula od karata. To je stara priĀa iz „Bra e Karamazova“ ivot kad-tad dovede bezbo nog Āoveka do kritičnih situacija, kad sve „to je bilo ideal slobode, postane zloĀin i potpuni apsurd.

Za„to Āovek bez Boga prezire sebe? Zato „to zna, uprkos svojim „velikim mo ima“, da je smrtan i da ide u nemo i starost, da je to neminovan put i da tu nema pomo i. I zna da ga niko ne Āeka na kraju puta. Da nema qubavi, sre e, dobrote, prave radosti sve je pusto,, i tuga. I sve „to dobije u svom ivotu, pusto,, je i tuga. Mo e biti mo an, pametan, ugledan i bogat koliko ho e ni za dan ne mo e da produ i ivot najdra ih, ni starewe ko e, niti mo e silom da dobije i,,ta „to bi stvarno vredelo, prijateqstvo i qubav, na primer, niti mo e da zadr i, kad jednom poŀne propadawe, lojalnost onih Āiju je vernost kupio.

Treba re i, ipak, da je malo (i u „Kwigama Makavejskim“ i u ivotu) onih koji se pokazuju zaista kao ube eni bezbo nici. Ve ina poku,,ava, mucavo i neve„to, da veruje u „ne„to“. Ne pomuĀiv,,i se da shvate kako bi stra,,no bilo da vide Bo ji lik u svoj wegovoj slavi, „licem k licu“, oni tvrde da ga nema jer ga nisu videli (napipali, pojeli). Hristos, kasnije ro en, koji je bio Sin Bo ji, video je tako Boga. Mojsije, prorok Bo ji, izabranik Bo ji, video ga je kao plamen i stub i to ga je ispunilo strahom i divqewem. Gre,,nom qudskom bi u nije dato da vidi Boga, jer je ogre-

zlo u greh i ne bi moglo da podnese pogled na savršenstvo. Umesto toga, svaki čovek ima u sebi unutrašnje zlo, izvesnost da Bog ima. Ne samo „to čovek iznutra zna da ne može biti smrtan, nego zna i da je vođen i da ga neko čeka, pun qubavi. "ovek čezne za Bogom i sam je i izgubljen bez njegovog prisustva. Jevreji su to znali iz svojih svetih knjiga, ali su znali za to i iz ličnog iskustva koje o tome ima svaki čovek.

"oveku koji živi u grehu nije lako da dođe do istine, pa ma ona bila i najjednostavnija. Nije mu lako da kaže u sebi: „Ja sam ovde, ovako mali, slab i grešan, ali pogledaj na mene, Bože moj, oprosti mi, smiluj mi se i ne napuštaj me.“ "oveku mnogo treba da shvati da je mali. Ne smatra da mu i „to treba oprostiti, kad mu svi uveliko aplaudiraju. Zbog te ohole uverenosti da je veliki i značajan, čovek odbija da veruje u Boga i veličinu i moć. Ali, pošto njegovo unutrašnje biće vapi za Bogom, čovek velikodušno priznaje da „ipak postoji nešto“. Malo Jevreja, pa čak i malo Grka i Egipćana ne veruju, ali ono u „to veruju su magijske radnje, idoli, lažni bogovi – sve „to povlače u grešnoj ljudskoj prirodi, a ipak „tu nečega ima“.

Zvezdočaci, izrađivači horoskopa, tzv. „vidoviti“, lažni proroci, vračevi, magovi, radije su prihvatani u smutna vremena nego pravoverni. Njihovo učenje ne obavezuje na moralni život po uzoru na starije. Jehova je tako strog, mađa su njegove zapovesti elementarne: ne čini zlo jer će ti se vratiti istom merom, oko za oko, zub za zub. Ne ubij, ne kradi, ne uzimaj tuđe imene, poštuj oca i majku. Ali, koji je taj čovek koji nikad nije zgrešio? Ko je taj koji se nikad nije tako naqutio da je mogao i da ubije? Kad je čovek moćan i vačan, izgleda mu da nije greh biti moćan i vačan, iako su oko njega prognani i potlačeni. Kad se odluči na prequbu, misli da time izrađava svoje pravo da bude vođen i da voli. Kad postane bogat, izgleda mu da je gubio vreme da on lično brine za svoju decu i roditelje. Boja pedagogija podrazumeva izvesnu strogu disciplinu, ne samo u pogledu čivawa, nego i u pogledu čega i pomisli, jer ljudsko srce ogrubi lako. "oveku bez Boga nije lako da uspostavi unutrašnju kontrolu ni nad najjednostavnijim zbivanjima u svom životu, jer nema osnovno merilo vrednosti.

Za čoveka bez moralnog uzora i blagostave i siromaštvo su podjednako opasni. U makavejska vremena, kao i u ova, siromaštvo je ponegde podsticalo duh, ali je često bilo praćeno moralnim propadanjem. Qudi su se radije priklavali novcu nego veri. Nesloboda i nequbav uvek su udobnije od slobode i qubavi, uvek probitačnije. Jedan deo Jevrejskog naroda se priklonio tužim bogovima, koji su praćali i ono „to se ne praćta, davali ono „to nisu imali i, pristojni, odeveni u zlato i oki eni prigodnim poklonima, stvarali iluziju jedne umerenosti i „irokogrudosti u pogledu verskih i svih drugih uverenawa. Sa istinom čovek uvek ima moral-

nih problema, jer je ona nedvosmisljena. Neistina, koja se najčešće pokazuje kao poluistina i delimična istina, pruža mnogo mogućnosti da čovek izvrda, da čini kako mu je lakše (ili bar kako on misli da mu je lakše), poputaju i najgorim nagonima, te i se da i svi drugi, tako umni i uticajni, misle i rade kao i on, da tako moćno misle i bogovi, ili da su zauzeti va njim stvarima nego da sude slabom smrtniku, ili da ih i nije briga.

Oni koji bi hteli da veruju u Jahvea, kad bi on bio onakav kako oni zamišljaju Boga, najčešće nisu Jevreji. Jevreji su dobro znali ko je Jahve. Služili su o njemu od rođenja. I kad nisu hteli da veruju, oni su, u stvari, od njega bežali. Ali, u makavejska vremena bilo je veoma mnogo brakova Jevreja sa tuđincima i dece iz tih brakova koja se nisu opredelila za veru otaca. Osim toga i među mnogobrojnim narodima polako je sazrevala ideja o monoteizmu. Ti, koji su se divili sa strane i čeznuli da im duša nađe utočište, kritički su razmatrali tog tuđinskog Boga. Hoće li im se isplatiti da u njega veruju? Koliko treba da plate Hramu? Hoće li ih strogo kazniti za grehe i da li su ti gresnici baš smrtni? Hoće li ih nagraditi kako treba i šta će im značiti ta nagrada? Tako su se kolebali i premišljali.

Međutim, božansko vreme teče. Ne bira čovek boga, ovog ili onog, po svojoj slabosti. Bog, jedan jedini, izabere jednog čoveka i onda traži od njega da pristane na tu qubavu. Ima ih koji odgovore odmah. Ima ih koji su slabi za to, koji bi da ceo svet svedu na svoje male račune, ulaze, izlaze i salda. Nema računice s Bogom. Prosto čovek s Bogom je puno bičevan i kad pati. Čovek bez Boga je jedna putujuća nesreća, jedan krik koji ne čuje i ne vidi ništa, ni samog sebe, bezumni u mraku. Ali, da bi video, da bi bio živ, čovek mora sam da potraži i susret, da hoće.

Prevod ove dragocene knjige pronađen je u komentarima vladike Atanasija, koji se odnose na Makavejska i sadašnja vremena. Ta je paralela tako strana, tako istinita i proročka, da, zaprepašten, čovek prati istoriju Makaveja kao sopstvenu prošlost, sadašnjost i budućnost. Sve je tu, kao na dlanu, istorijske ličnosti, geopolitička podela, strategija osvajanja, strategija otpora, pa i sam nesrećni narod, koji je toliko sličan srpskom, izbeglištvo, razdor u narodu. Čoveku dođe da drhti od straha kad pomisli šta nas još čeka. Ali, da bi nas ištalo, da bi nada postojala ikakva istorija, „Knjige Makavejske“ učine da moramo biti spremni na duboko lično pokajanje i krivicu. Bez toga nema nikakve nade da se pretvorimo u pristojan život tavoreći pod Molohom koji se zove Novi Svetski Poredak. Bez toga, ne samo da ćemo izumreti narod, kao što su mnogi narodi izumrli, ili otišli u izgnanstvo, kao što se, takođe, mnogima desilo, nego ćemo izumreti i stranstvovati svaka porodica i svaki čovek u tom narodu.

Iz „Kwiga Makavejskih“, a iz ivota tako e, saznajemo da je la da u ime naroda mo e da uĹini ne„to odista krupno i dobro politiĹar bez morala. La je tako e da mo e ma ko da ponese teret tu e liĹne odluke ili pokajawa. Juda Makavejac, pobednik u bitka- ma, kao i despot Stevan Lazarevi , bio je gre„an i pokajan Ĺovek, Ĺovek velike vere, koji je za sobom imao vojsku istih takvih svojih qudi, od svog naroda i svoje vere, koji su isto hteli i isto ose ali i sa wim u„li u veĹnost i u Ĺast. Ili suprotno politiĹari koji su predali srpske zemĹe u najnovijim ratovima imaju odgovornost pred istorijom, pred narodom i Bogom, ali ima je i svako ko je, slu- „aju i zapovesti bezbo nih vo a, predao te zemĹe. Nema sumwe da e Bo ja pravda sti i svakog ko je ubijao i oĹadio srpsku nejaĹ. Ali srpski narod mora da se Ĺuva onih koji su ubijali tu insku nejaĹ u ime srpsko, koji su se obogatili trĹuju i krvq u i idealima. Para- lela koju uoĹava vladika Atanasije nedvosmisleno ukazuje put srp- skom narodu put jasnog vi ewa, osve„ ivawa, pokajawa, rtve i svesnog uĹestvovawa u vremenu koje dolazi.

Kao ni jevrejski, ni srpski narod ne mo e vi„e re i da mu nije bilo kazano. U Hercegovini, prodatoj zemĹi Svetog Save, u manastiru Tvrdo„ kraj Trebiwa, vladika Atanasije je, stradaju i sa svojim narodom, prevodio ove svete, pedago„ke i proroĹke spise i pisao komentare osavremewuju i biblijsko shvatawe istorije kroz oĹigledne primere tragiĹne istorije srpskog naroda u ova vremena op„te zbuwenosti i oĹaja. Zadivquju e je znawe i suĹe- stibilnost s kojima je komentarisao vremena pre Hrista i sada„- wa, stvaraju i jednu grandioznu viziju svetske istorije koja se kre e i ponavĹa kao plod grehovnosti, pokajawa i vrlina naroda i pojedinaĹnih qudi. Sre na okolnost da je poznavalac jezika, crkvene i svetske istorije jedna ista osoba, koja uz to ima i Ĺoveko- qubĹa i rodoqubĹa da ka e istinu o onome „to zna, baca posebnu svetlost na ove redove. Iz wih se Ĺuje krik naroda koji pati, koji je ruglo svetu, ali zna svoj put i wime ide. Ali, Ĺuje se i vapaj Ĺove- ka koji je prihvatio i poneo svoj krst Ĺasno, sam i na smrt umoran. To je onaj, koji je 60-ih godina, kao student teologije i jero akon napisao: „Misao o neophodnosti sledovawa Svetim Ocima postala je kamen temeljac za duhovno izgra ivawe moje du„e.“ Potresne slike iz ovih vremena, kada je ve uveliko i„ao putem koji je naslu- tio u mladosti: kako je poku„avao da nabavi cipele za stotine i stotine ratne siroĹadi u Hercegovini; kako je istovarivao vagone i kamione sa hranom i lekovima za br ane koji su, gladni i prezre- ni, branili svoja ogwi„ta; kako su avioni NATO-a bombardovali Trebiwe dok je prevodio „Kwige Makavejske“; kako su mu belosvet- ski olo„i oko Tvrdo„a u tzv. snagama UMPROFOR-a i IFOR-a slali tenkove na manastir i oko manastira, koji su na kraju svih pu- teva organizovali manevre.

Sa iskrenom nadom da su „Kwige Makavejske“ pouka na spase-
we srpskom narodu, vladika Atanasije nam je dao u ruke ovaj sveti
spis, da litamo i da se opredequjemo, ne na izborima koje su drugi
smislili za nas, ne za partiju ili lidera, kako je ubižajeno u na„e
vreme, nego svakog dana, u svakom na„em delu i u mislima. Po„tu-
ju i u svakom Loveku Bo ji lik, ovaj strogi užiteg nam je dao da
vidimo sami sebe onakve kakvi jesmo, kakvi su sinovi naroda bez
Boga u sva vremena: hladnog srca za bra u koja stradaju, puzavi i
slabi pred mo nima, a okrutni prema svom rodu. Da nam pomogne da,
kroz sopstveno pokajawe i rtvu, do emo do onog spokoja s kojim su
Srbi, u odlučuju im trenucima, znaju i srcem gde je istina, umeli
da prihvate mir ili rat, sramotu ili East, ivot ili smrt. Kao
„to je jo„ Sveti Sava sa episkopima i u ivoj crkvi sa narodom
utvr ivao osnove pravoslavqa, paze i dobro da se ne potkrade ni
najmawa neistina, utvr uju i mnogo puta ono „to je va nije od
ivota da se zna, upamti i nepromeweno sažuva za pokolewa, i ovaj
je episkop muženik jo„ jednom prineo na poklon svom narodu svoj
dar jasnog vi ewa, mudrosti i velike erudicije, uže i ga da se opre-
dequje za visoka nažela, za ivot pobo an (ne po Marksu, ne po
Konfužiju, nego po Bogu), za samilost, za qubav i slobodu.

Zorica Kuburovi

ДУХОВНИ ПУТОКАЗИ

JEROMONAH JELISEJ POPOVI ~

Izme u dva svetska rata u Srbiji, a osobito u išknoj Eparhiji, oko Vladike Nikolaja iškog, počeo se okupčati lep broj mladih, „kolovanih i, iznad svega, prođuhovqenih monaha, koji su bili nada i budu nost Srpske crkve i Srpskog naroda. Na alost, Drugi svetski rat, i burni događaji unutar samog srpskog naroda, prekinuli su njihove mlade ivote, njihovu duhovnost i rodoqubqe kojim su zrađili i narod Bogu i Crkvi privlađili. Tak se o wima preko 50 godina nije smelo govoriti ni me u monasima u Ovčarskim manastirima u kojima su oni ostavili duboko zaoranu brazdu duhovnog preporoda crkve i naroda. Tek u novije vreme, počiwu se otvoreni je pomiwati i tu i tamo navoditi imena jeromonaha Jovana Rapajija, Mihaila -usi a, Jeliseja Popovija i nekih drugih.

Osvrt na njihove mlade ivote i dela, zahtevao bi ozbiqniju studiju iz pera onih koji su bili njihovi savremenici i svedoci tada, weg duhovnog kretawa u krilu Srpske crkve. Mi emo se ovde zadržati samo na liku jeromonaha Jeliseja Popovija, o kome se do sada tako malo znalo.

Jeromonah Jelisej Popovi sa kr,tenim imenom Mihailo, ro en je 16. marta 1908. godine u Boržu u Gru i, od siroma, njih, ali pobo njih roditeqa. Veoma mlad, odlazi u Kragujevac gde uđi abaxijski zanat i ujedno poha a veđerwu osnovnu „kolu, koju i zavr,ava sa odliĳnim uspehom. fieqan znawa, ubrzo zatim zavr,ava sredwu trgovaĳku „kolu, a potom i „estorazrednu bogosloviju i bogoslovski fakultet u Beogradu.

Jo, dok je u Kragujevcu, kao „egrt, uđio veđerwu Osnovnu „kolu i Sredwu trgovaĳku, sa jo, nekim svojim drugovima, dolazio je redovno u kragujevaĳku crkvu na slu bu, gde su uđestvovali u crkvenom horu. Tu se upoznao i sa tamo, wim bogomoqaĳkim pokretom, ĳija je centrala bila upravo u Kragujevcu, kao i sa ocem Jovanom Rapajiem, „to je i uticalo na mladog Mihaila da zavoli mona, ki poziv. Negde pri zavr,etku Bogoslovije, on prima mona, ki postrig u manastiru Treskavcu na Malu Gospojinu 8/21. septembra 1930. godine, dobiv, i mona, ko ime Jelisej.

Mladi monah Jelisej odmah nastavqa studije na Bogoslovskom fakultetu u Beogradu, gde mu, kao siromašnom studentu, mnogo poma e otac Jovan Rapaji , ukqukuju i ga, kao i oca Mihaila -usi a, u misionarsku delatnost Bogomošakog pokreta. Tako otac Jelisej sara uje sa ocem Jovanom u „Misionaru“ i postaje mu najbli-i saradnik. Wegovi Elanci ubrzo bivaju zapa eni po svojoj tema-tici, jer on uglavnom iznosi problem askeze, i uop„te problem mo-na„kog, podvi niškog ivota. On je, po svedoženju wegovih savre-menika, kao ličnost i monah bio veoma zanimqiv i po mnogo ženu jedinstven.

Po završetku studija, otac Jelisej je rukopolo en u septem-bru 1939. godine za akona i jeromonaha, a zatim postavljen za kati-hetu u „ažanskoj gimnaziji, kao sabrat manastira Blagove„tewa.

Pre početka rata, žesto je dolazio u fižu kod Vladike Niko-laja, gde je slu io svetu Liturgiju i propovedao. Kao monah zapam-en je po smirewu, isto onako kao „to je kao uženik bio poznat po finoj, smernoj i pitomo veseloj naravi, zbog žega su ga mnogi vole-li. Bio je vi„ega rasta, suvovav, dugog i isposnički bledeg lica, sme ih i bistrih ožiju koje su prodirale kroz naočare, visokog žela i retke, male brade, i isto tako do ramena sme e kose, sa svo-jih tridesetak godina. Veoma okretan i ivahan, lako je i prijatno govorio, i svi su se radovali wegovoj pojavi u fiži.

Pred sam rat 1940. godine, posle smrti trojiškog igumana oca Atanasija -oki a, otac Jelisej iz Blagove„tewa bude preme„ten i postavljen za stare„inu manastira svete Trojice. Na toj du no-sti ostao je sve do pred kraj 1945. godine, sa kra im poslovnim odsu-stvovawem, vode i računa o manastiru i bratiji u smutnim i te-„kim prilikama stra„noga rata.

Jedno vreme bio je predavač na poznatom Kursu koji je 1944. god. organizovao u manastiru Kaleni u otac Jovan Rapaji za oko 50-ak bogoslova i studenata raznih struka. Pored oca Rapaji a i o. Jeliseja, tamo su kao predavači radili jo„ Mihailo -usi , otac Justin Popovi i Ratibor -ur evi . To je, u stvari, bio jedini u to vreme u Srbiji misionarski, kulturno-prosvetni, i nacionalno-politički kurs koji je i u te„kim prilikama poku„avao da odr i na nivou narodni duh. Na alost, kurs je radio veoma kratko vreme, jer su ga ratni doga aji sa kraja 1944. godine prekinuli, a wegovi nosioci i predavači bili su razbijeni na razne strane.

Otac Jelisej je ponovo u svome manastiru sv. Trojice. Tu trpi veliki pritisak i pretwe od novih „narodnih“ vlasti koje su se tek konstituisale, i kada pravna i prava dr ava jo„ nije postojala, niti su zakoni va ili. Tada je najlak„e bilo izgubiti glavu. Mala nesmotrenost, ili prst nekog potkazivača bili su dovočni da se neko likvidira bez suda i osude.

U Ovčarskim manastirima pred kraj rata nalazio je utočište i otac Justin Popović, koji se privremeno uklonio iz Beograda. Wemu je posebno na usluzi bio otac Jelisej, koji je dobro poznavao prilike u Ovčaru. Wega je o. Justin tako e veoma cenio, a kasnije, i brinuo o wemu i wegovoj sudbini.

Iz manastira Sretewa, gde je o. Justin jedno vreme boravio, zbog poveane nesigurnosti, prešao je u Niški kraj u manastir Sukovo. A ve krajem 1945. g. najverovatnije krajem oktobra ili

Sveti Jevan elista Jovan, *Göreme*, Turska (Kapadokija)

početkom novembra, i sam otac Jelisej biva prinu en da napusti Ovčarske svetiwe. Wega uskoro vidimo na parohiji u selu Zvonce kod manastira Sukova, gde se često vi a i sa ocem Justinom, i Dr-om Vasilijem Kostićem, koji je i rodom tu iz pirotskog kraja.

Kako je mesna milicija i tu tragala za ocem Jelisejem, on napušta i to privremeno boravište, i na neki način odlazi negde u okolinu Bjelovara, gde je tako e u jednom selu bio na parohiji. Me utim, i tamo bude otkriven, ili boqere i prokazan od strane jednog vojnika iz Dušalovi a u Ovčaru, koji je tamo slu io vojsku, služajno sreo na ulici oca Jeliseja, prepoznao ga, a zatim ga prijavio, tvrde i da je „sara ivoao sa četnicima“.

Otac Jelisej je uhapšen u Bjelovaru negde uleto 1947. godine, i sproveden u zatvor u "ažak. Istraga je podu e trajala, i svakako bila je mužna i teška. U to vreme se ve po kakvim-takvim zakonima sudilo. Kako na wemu nije na ena ni jedna krivica koja bi po zakonu povlažila smrtnu presudu, to je on pu,ten iz istra nog zatvora, i ponovo ga vidimo u wegovom manastiru sv. Trojice. Na alost, izgleda, ne zadugo.

Iako po zakonu oslobo en, imalo je dosta onih kojima wegov rad i ponaawe za vreme rata nisu bili po voqi. Toga se i posle toliko godina se aju ovžarski monasi, biv,i iguman trojiški otac Irinej i sada,wi arhimandrit otac Varnava, koji po prižawu okoline tvrde, da je otac Jelisej muški ubijen. Jedan od ubica oca Jeliseja, neki Radojica Panteli iz Dužalovi a, te,ko se razboleo i nije mogao umreti dok nije odao tajnu u vezi zločina nad o. Jelisejem. Kako kao komunista nije priznavao ni Crkvu ni sve,tenike, on se „ispovedio“ jednom svom prijatequ, kom,iji, rekav,i, da su wih trojica komunista, dva iz Dužalovi a i jedan iz Vrnžana, po nare ewu Milojice Panteli a, tada,weg „efa OZNE, a brata toga Radojice, sažekali oca Jeliseja na putu ispod manastira Trojice prema Ovžar Bawi, i pozvali ga da u e u wihov cmi „mercedes“, da ga oni povezu do elezničke stanice, kuda se bio uputio da bi oti,ao nekim poslom u "ažak. Ne slute i ni,ta r avo, otac Jelisej se zahvalio i u,ao u kola. Kada je seo oni su odmah krenuli u ne egenom pravcu, skrenuli su kola s puta prema topogaku k Moravi i, da li nedaleko od gvozdеноg mosta u Bawi, ili u blizini starog Preobra ewa, ne zna se, izvr,ili gnusni zločin. Ono „to se po prižawu na samrti toga ubice jo, zna jeste, da su ga zlostavqaju i i muže i, prvo svi jahali, a onda ubili.

Qudi iz okoline Ovžara koji su oca Jeliseja dobro poznavali, po,tovali i voleli kao istinskog slugu Bo jega i uzornog monaha, ka u da je najverovatnije ubijen i bažen sa kamenom u Moravu, jer da se znalo za grob, izvadili bi ga i sahranili u wegovom manastiru.

Neka ovaj kratki osvrt bude jedna mala vo,tanica na neznanom grobu jednog od mnogobrojnih muženika i sve,tenomuženika srpskih koji su pod gwetom komunističkog terora smr u posvedožili svoju vernost Bogu i svame rodu.

Sveti prepodobno-muženiže ože JELISEJE, moli Boga za nas!

Arhimandrit Jovan Radosavqevi

O POKAJAWU

prepodobni Jefrem Sirin

Iz OĀevog nedra si,,av,,i i postav,,i za nas Put spasewa, Gospod bla enim i bo anskim Svojim glasom uĀi nas pokajawu, govore i: nisam do,,ao da zovem pravednike, no gre,,nike na pokajawe (Mt. 9, 13), i jo,, ne trebaju zdravi lekara, nego bolesni (Lk. 5, 31). Ako ja ka em to, mo e,, mene i ne poslu,,ati. No ako to govori sam Gospod, ta za,,to Ga prezire,, nenare i za ivot svoj? Ako otkrije,, unutar sebe rane pomisli i dela, ta za,,to se ne brine,, o tajnim ranama svojim? Za,,to se boji,, Lekara? On nije nemilostiv, i nije bezose ajan, nije surov, ne koristi u svome poslu gvo-e, a isto Āvrsto leĀi i spaquje rane, jednom reĀju. Ako ho e,, da Mu pri e,, ispuwen je blago,, u i milosr em. Radi tebe je do,,ao iz OĀevog nedra. Radi tebe se ovaplotio, da bi pristupao ti Wemu bez straha, radi tebe je postao Āovek, da bi iscelio tvoje te,,ke rane. Sa velikom qubavqu i sa velikom blago,, u On priziva tebe k sebi.

Pristupi, gre,,niĀe, isceli se bez muke. Zbaci sa sebe breme grehova, prinesi molitvu i ovla i suzama zagnojene rane. Jer je na,, nebeski Lekar tako blag, suzama i uzdasima iscequje rane. Pristupi, gre,,niĀe, ka dobrom Lekaru, prinesi suze taj najboqi lek. Jer je to ugodno nebeskom Lekaru, da bi svako sopstvenim suzama leĀio sebe i spasao se. To leĀewe ne traje dugo, i ne zatvara ranu postepeno, nego iscequje tebe odmah. Lekar Āeka to, da bi video tvoje suze, pristupi, ne boj se. Poka i Wemu ranu, prinesi zajedno i melene (lekove) suze i uzdahe.

Evo, otvorena su vrata pokajawa, postaraj se, gre,,niĀe, u i, dok su ona jo,, otvorena. Ne e dati On vrenena tvome nenaru; i sama vrata, videv,,i tebe nebri qivog, ne e Āekati, dok se proĀu ava tvoja lewost. Za,,to si omrzo ti ivot svoj, nesre niĀe? 'ta je va nije od du,,e tvoje, ĀoveĀe? A ti si, gre,,niĀe, wu prezreo. Ne zna,, , vozqubqeni, u koji e Āas nebeski Lekar re i da zatvara vrata Svoga leĀewa. Pristupi, molim te, postaraj se za iscelewe. On ho e pokajawem tvojim da obraduje nebeske vojske. Sunce je stiglo ve na zapad i radi tebe toliko okleva, da bi (i) ti (do) stigao u nebeske obiteqi.

Dugo li e, trpeti nečistog vruga svog, ispuvavaju i voqu Wegovu? On eli da te baci u ogaw. Eto u čemu je wegovo starawe! Eto dar wegov onima, koji Ga vole! On uvek ratuje sa svima qudima, pora avaju i ih lo,im i nečistim prohtevima, i on budu i nečist one koji mu se pokoravaju dovodi opet do očajawa, ogorčawa srca, isu,uje suze da ne bi gre,nik dostigao u skru,enosť. Na svaki način be i od wega, čoveče: nastoj omrznuti ono „to on voli. Izgoni mrwu lukavog, uklawaj se od wega jer on be,e čovekoubi-ca od požetka i do kraja (Jn. 8, 44). Be i od wega, čoveče, da ne bi ubio i tebe.

Poslu,aj, vozqubqeni, bla eni glas koji govori svako-dnevno: Hodite k meni svi koji ste umorni i natovareni, i ja u vas ođmoriti. Uzmite jaram moj na sebe i naučite se od mene, jer sam ja krotak i smiren srcem, i na i ete pokoj du,ama svojim (Mt. 11, 28 29). On objavljuje tebi pokoj i iz dana u dan obe avavot. Pristupi, ne boj se. Vladika je blag, ni u čemu ne oskudeva, ne tra i spisak svih grehova. On, pribe i,te od svih zala; iscequje rane, i ivot daje u izobiqu, kao blag; rado prima one koji prilaze k Wemu zato „to je On Veliki Bog i Svedr iteq, zna sve na,e pomisli, i, ako neko prilazi k Wemu radi iscelewa, vidi srce i usr e wegovo. Kada onaj koji pristupa ima postojan, blagočestiv ivot, tada Sam blagi Bog, po Svojoj blagosti, odmah se nalazi onima koji Ga tra e, i pre nego „to po eli čovek da vidi Boga, On govori wemu: Ja sam ovde! ; pre nego „to po eli da se približi Wemu, otvara riznicu pred tra iteqima; pre nego „to proljuje suze, izliva riznicu; pre nego „to zatra i, izmiruje se s wim; pre nego „to se pomoli, udostojava se milosti. Jer sve tra i i ho e Qubav Bo ija. Ne oklevaj da poslu,a, one koji Bogu prilaze u Istini. I ne prigovara, opet, prilaze em nečasno: Radi čega si toliko vremena sluio vrugu i dobrovoqno prezirao mene, Vladiku? Ne raspituje se koliko je pro,lo vremena, a samo na smirewe, suze i uzdahe, onog koji mu prilazi, gleda Vladika. Zato „to je On Bog i Szdateq na,, odmah opr,a,ta sve grehe, sva pregre,ewa u mislima i delima, i govori da prinesemo Wemu haqinu čistu i prsten na desnoj ruci, i svim an elima zapoveda da se raduju obra-ewu te du,e gre,nika.

Bla eni smo svi mi qudi, jer imamo Vladiku krepkog, nezlo-pamtqivog, blagog, dare qivog, milosrdnog, dugotrpeqivog. Uvek pra,ta na,a bezakowa, ako sami to elimo. Jer evo, On zove, evo dugo trpi, evo daje nam sva Svoja blaga u ovom i onom ivotu, ako ho emo to.

I zato pristupite, da se molimo, dok je jo,, za to vreme. Sada dok smo u ovom ivotu, uvek mo emo umilostivqavati Boga. Nije te,,ko izmoliti opro,taj blagovremeno kucaju i na vrata Wego-vog milosr a. Prolijmo suze, dok je jo,, vreme prolivawa suza, da

ne bi, oti„av„i iz ovog ivota, plakali beskorisno, jer se tamo niza„ta ne mewaju suze.

Koliko sami elimo, toliko nam i pra„ta blagi Bog. Jer ovde slu„a On nas, ako zovemo k Wemu; ovde opra„ta, ako molimo za oprop„taj; ovde izgla uje bezakowa na„a, ako smo blagodarni. Ovde je uteha, tamo ispitivawe; ovde trpgewe, tamo strogost; ovde snishodqivost, tamo pravednost; ovde sloboda, tamo sud; ovde sigurnost, tamo tesnota; ovde naslada, tamo mušewa; ovde koristoqubqe, tamo kazna; ovde smeh, tamo plaš; ovde ravnodu„nost, tamo pogubqewe; ovde omalova avawe, tamo vešni ogaw; ovde ki ewe ode la, tamo crv neumorni; ovde nadmenost, tamo uni ewe; ovde grabqivost, tamo „krgut zuba; ovde je sve obliveno zlatom, tamo je tama i mrak; ovde nerad a tamo nepratawe bezakowa.

Znaju i to, vozqubqena bratije, za„to smo neradni na svome spasewu? Da ne bude um na„, bratije, porobqen ovde! Da ne bude u nas strasne qubavi prema zemnomu, da ne bi našinili gorkim plaš tamo! Za„to smo nebri qivi i ne elimo da se iscelimo dok je za to vreme? Radi ne mnogih suza prolivenih u ovom kratkom vremenu,

Arhan el Mihailo, okov kwige, 11 12. vek, manastir Hilandar, Narodni muzej

i radi pokajawa, Bog opra„ta sve grehe. Poplaši ne mnogo ovde da ne bi plakao tamo vešno, u tami krajwoj. Budi blagorazuman ovde, da ne bi tamo bio bažen u ogaw neugasivi.

Ko ne e nad nama proliti suze, ko ne e nad nama zaridati? Omrznuv„i ivot, volimo smrt. Sam rasudi, verni brate moj, i

izaberi bože i korisnije za dušu. Zar je teško plakati zbog grehova ovde i kroz pokajawe postati blagorazuman? Ovde se pomoli da ne bi prolivao suze tamo u ogwu, beskorisno. Jer prolivaju i suze ovde, dobi e, svaku utehu, a tamo i plažu i bi e, podvrgnut kazni i tra ewu darovanih talanata. Uplati ne mnogo, umogavaju i Vladiku, da bi oprostio On dugove duše tvoje. Ako ne e, ovde dati od mnogog nekoliko, tamo e, du an biti, i posle mnogih ispitivawa, platiti sav svoj dug.

Govorim ovo qubavi va,oj, draga i bogoqubiva bratijo, ne kao Ćovek dostojan, besprekoran u ivotu i ispuwen Ćistotom, nego kao Ćovek, koji je u velikoj tuzi i alosti srca razmislio sam nad sobom „ta nas oĆekuje, a zbog Ćega smo nenamni. NeĆist, bratije, i neĆasan sam u ivotu svom u delima i u pomislama i uop,te nemam u sebi niĆeg dobrog. Naprotiv, i sada i uvek gre,an sam i slab u svojim postupcima. No, govorim to va,em jednomislju, zato „to alost obuzima uvek srce moje pri pomisli na stra,ni budu i Bo ji Sud; jer smo svi mi stalno nebri qivi i mislimo da emo iveti veĆno u ovom sujetnom svetu.

Prolazi ovaj vek i sve u wemu. I za sve e nam se tra iti odgovor, vozqubqeni, kao od onih koji znaju dobro, a rade lo,e. Prezrev,i ovde qubav Bo ju i Carstvo Bo ije, mi smo zavoleli zemqu i sve na woj. Srebro i zlato nas ne e iskupiti iz stra,nog ogwa, odelo i rasko, e nam poslu iti na osudu. Brat ne e izbaviti brata svoga, a tako ni otac Ćedo svoje, no e svaki stati u svom Ćinu, u ivotu, ili u ogwu.

Mnogi sveti, pravedni i prepodobni odrekli su se od ovog sveta i dela wegovih, po slobodi koja je svima data, ili po blagovogewu na zapovest Bo iju, uz elev,i da se nasla uju Bo jim blagima u sladostnom Raju; jer vozqubiv,i Hrista prezreli su sve telesno, zato svakodnevno slave Boga, proslavqaju se u Hristu i neprestano raduju u Duhu Svetom. Veseli se zbog wih Sv. Trojica, vesele se zbog wih An eli i Arhan eli, veseli se zbog wih Raj sladostni. Oni su zaista dostojni pohvala, slave, uvek bla eni. An eli i qudi ih slave, zato „to su qubav Bo ju stavili iznad svega zemagskog. I Sveti, Pravedni, Istiniti Bog darovao im je Carstvo Svoje, i jo, im je dao veliku slavu, da zajedno sa svetim An elima zanavek, u radosti, gledaju Wega.

Mnogi od qudi su zavoleli zemqu i sve prolazno na woj. Um wihov, uvek je zarobqen gwilo, u; i postav,i sliĆni beslovesnim zadovoljavaju pohotu tela, kao da im je sujetan ivot besmr-tan. 'ta radi, ti, ĆoveĆe, provode i ivot sliĆno beslovesnima? Bog te je stvorio razumnog; nemoj da liĆi,, svojom nerazumno, u, na beslovesnog skota!

Otrezni se bar malo, *ŁoveŁe*, do i k sebi, i kao razuman, spoznaj da je zbog tebe do„ao sa neba Svevi„wi Bog da bi sa ZemŁe uzneo tebe na Nebo. Ti si pozvan na svadbu nebeskog ĩienika; za„to se ne sprema„? Za„to okleva„? Ka i mi, kako e„ po i na svadbu nemaju i svadbeno ruho? Ti nema„ svetiŁke, kako e„ u i? Zar e„ u i kao nedostojan? Tada e„ Ľuti stra„ne reŁi: PrijateŁu, kako si u„ao amo bez svadbenog ruha? (Mt. 22, 12), koje priliŁi mo-me Carstvu? Zar si u„ao kao nedostojan, da bi nagotom svojom oalostio goste moje? I re i e Car slugama svojim: Sve ite bezakoniku ruke i noge, i bacite ga u pe ogwenu, da bi se muŁio u vekove vekova. Zaista sam Ja dolazio dugo vremena i sve zvao na svadbu, a taj je prezirao moj zov i nije spremio svadbeno ruho; zato zapovedam vam: kaznite gre„nika zato „to je prezreo Moje Carstvo.

Zar se ne boji„ toga, ne drhti„, *ŁoveŁe*, „to e se brzo javiti ĩienik u Slavi Svojoj. Ne zna„ da je ve sve gotovo, nebeska truba Ľeka znak? I „ta e„ raditi u onaj Łas ako se nisi za wega spremio? Bog izlazi u susret dostojnima ispuwavaju i im svaku equ.

Zatrubi e nebeska truba i re i: Probudite se vozqubĳeni Hristovi, evo do„ao je nebeski Car da vam da upokojewe i radost u veĽnom ivotu, za trud va„eg podvi ni„tva. Probudite se, ugledajte Hrista Ľara, besmrtnog ĩienika, kojeg ste zavoleli. Jer, uzqubiv„i Wega postali ste stranci na ZemŁi. Probudite se, vidite Carstvo Wegovo, koje vam je pripremio. Probudite se, ugledajte eqenog Hrista. Probudite se, nenasitim okom gledajte Gospoda, Koga ste zavoleli, radi Koga ste trpeli alosti, radi Koga ste se podvizavali. Pristupite sada i sa velikom smelo„ u usudite se pogledati Wega eqenog, i radujte se s Wim rado„ u neizreŁenom; i radost va„u niko ne e uzeti od vas (Ĵn. 16, 22). Hodite nasladite se blagima, „to oko ne vidje, i uho ne Ľu, i u srce Ľovjeku ne do e (1. Kor. 2, 9); blagima koja daruje vama sam Vozqubĳeni, jer e uzneseni biti sveti, na oblacima, svetlim, u sretawe Wemu (1. Sol. 4, 17). Uzneseni e biti, pravedni i dostojni Boga, na visinu, u vazduhu, u neizrecivoj slavi, da bi videli nebeskog, besmrtnog ĩienika.

Ko e dostojan biti uznesewa u onaj Łas na oblacima i velike radosti sretawe Hristovog? Svi dostojni bi e uzdignuti u slavi, a svi nedostojni osta e nisko sa velikim stidom. Bla enstvo i radost onima koji se trude ovde! Kazna i stid svim gre„nima! Bla en je taj ko se ovde potrudio da se poka e dostojnim u onaj Łas. BeĽan je onaj ko se poka e nedostojnim u onaj Łas. Oblaci e uzneti sve svete sa ZemŁe na Nebo. Bezakonike e uzeti An eli i baciti u pe , koja gori ogwem neugasivim.

Ko e dati glavi mojoj izobiqe vode, i oŁima mojim izvor da bih uvek i neprekidno izlivao suze; da plaŁem nad sobom dan i no , umogavaju i Boga da me ne bi pokazao kao nedostojnog u Łas Wegovog

vog javqawa, i ne Łujem od Vladike stra„nog odgovora: Idite od mene vi koji Łinite bezakowe, nikad vas nisam znao (Mt. 7, 23).

Svevi„wi Bo e, jedini Besmrtni, po„tedi u onaj Łas gre„nika, radi velike milosti Svoje, da se tajne bezakowa ne otkriju pred oŁima An ela, Arhan ela, Apostola, Pravednika i Svetih! Spasi neŁistog, blagoda u i milo„ u, i uvedi ga u sladosni Raj, sa pravednima! Primi, Vladiko, molitve sluge Tvoga, molitvama Svetih koji su Ti ugodili. Slava Hristu! Amin.

Preveo:
arhimandrit Pajsije (Tanasijevi)

" IN UZIMAWA SVETE
BOGOJAVQENSKE VODE
U VREME PRIPREME ZA SVETO PRI" E' ~ E¹

Sve„tenik:² Благословен Бог наш, свагда, сада и увек и
у веков векова. Амин.

Ako nije sve„tenik: Молитвама Свети х Отацанаших, Го
споде Исусе Христе, Боже наш, помилуј нас. Амин.

ЦАРЕНБЕССНИ, Утешитељу, Душе Истине, Који си сву
да присутан и све испуњаваш, Ризнице до бари даваоче живо
та, дођи и усели се у нас, и очисти нас од сваке нечистоте
испаци, Благо, душенаше. Свети Боже, Свети Крепки, Свети
Бесмртни, помилуј нас. (triput) Слава Оцу и Сину и Светоме

Духу, и сада и увек и веков векова. Амин. Пресвета Тро
јице, помилуј нас; Господе, очисти грехенаше; Владико, опро
сти безаконја наша; Свети, посети и исцели немоћи наше,
имена Твога ради. Слава Оцу и Сину и Светоме Духу, и сада
и увек и веков векова. Амин Господе, помилуј. (triput)

ОЧЕНАШ, Који си на небесима, да се свети име Твоје, да
дође царство Твоје, да буде воља Твоја и на земљи као на
небу; хлебнаш насušни дај нам данас; и прости нам дугове
наше као што им праштамо дужницима својим; и не уведи
нас у искушење, но избави нас од злога.

Ako je sve„tenik: Јер је Твоје царство и сила и слава, Оца
и Сина и Светог Духа, сада и увек и веков векова. Амин.
Господе, помилуј. (12 puta) Ходите, поклонимо се цару нашем
Богу! Ходите, поклонимо се и припадником Христу, цару нашем
Богу! Ходите, поклонимо се и припадником Самоме Христу, ца
ру и Богу нашем !

(Psalam 50) ПОМИЛУЈ МЕ, БОЖЕ, по великој милости
Својој и по обилном милосрђу Својом очисти безаконје моје.

¹ Ovaj čin donet je iz isposnice Sv. Save i „tampan u posebnoj kwi ici na crkvenoslovenskom jeziku 1902. god., a srpski prevod objavljen u Pravoslavnom misicnaru br. 2 od 1975. godine.

² Ako jeste ili, ako nije sve„tenik na„ je dodatak.

Опери ме сасвим од безакоња мога, и од греха мога очисти ме. Јер безакоње своје ја знам, и грех је мој стално преданом. Теби једино ме сагреших, и зло пред Тобом учиних, а Тиси праведану речима Својим и чисту суду Своме. Гле, у безакоњима сам зачети у гресима меродиматимоја. Гле, истину љубиш, и јављаш ми непознато стити ја несвемудрости Своје. Покропи ме испом, и очисти крв се; умиј ме, и ви крв вељи од снега. Дај ми да слушам радостивесеље, да се прену кости потрвене. Одврати лице Своје од грехова мојих, и свабезакоња моја очисти. Саздај ми чисто срце, Боже, и Дух Твога Светога не одузми од мене. Дај ми радост спасења Твога и духом владалачким учврсти ме. Научи крв безаконике путевима Твојим, и безбожници ќе се обратити к Теби. Избави ме од крви, Боже, Боже спасења мога; обрадова ќе се је зик мој правди Твојој. Господе, отвори уста моја и она ће казивати славу Твоју. Јер да си хтео жртве, принео бих Ти; за жртве паљенице не мариш. Жртва је Богу дух скршан; срце скршено и смирено Богу неће одвацити. Подврати Својој, Господе, чини добро Сиону, и нека се сазидају зидови Јерусалимски. Онда ће Ти бити миле жртве правде, приноси и жртве паљенице; тада ће метатина жртвеник Твој те оце.

Zatim Tropar: Добросрдни и једини милостиви Господе, Који имаш чашу непресушних дарова, даји мени жедном да захватим воду за опроштај грехова. Слава Оцу и Сину и Светоме Духу, и сада и увек и у векове векова. Амин. Дјево чиста, палато Христова, молим те да моју душу, ослабљену грехом, учиниш домом Пресветога Духа, водом са животног извора, да бих те благодарно славио. Господе, помилуј.
puta)

ГОСПОДЕ, ИСУСЕ ХРИСТЕ Боже наш, Који си један са беспочетним и бесмртним Твојим Оцем, и Који си у век заједно са беспочетним и вечним Твојим Светим Духом, и Који си Својим пречистим и светим Крштењем осветио ову воду, и сада освети нас, грешне и не достојне службе Твоје, који Те призивају. Тисам, Господе, учини сада да ова Света вода, осветена присуством благодаћу Твога Светога Духа, буду и ми ни, слуги Твоме, који од ње пије, напросветљењу душе, осветљењу тела, умртвљењу страсти, одбацивању лукавих помисли, одбацивање и чување од сваке сатанске напасти, исправљање живота и учвршћивање створењу заповести Твојих и сваку спасоносну корист. Тако да благодаћу ове Свете воде будемо заклоњени од сваког сатанског нартаја, и останемо неповређени, на славу Твога прблагогина јсветијег Имена. Молитвама Пресвете и славне Владарке наше Богородице и Приснодјеве Ма

ријеисвихСветихТвојих.Амин. Тропар: КадсисеуЈордану
крстио, Господе, показа се знамење Свете Тројице јер је
гласБогаОцапосведочиоТебе, именујућиТеСвојимљубље
ним Сином, а Дух у виду голуба потврђиваше истинитост
Очевих речи. Слава Теби, Христе Боже, Који си се јавио и
светпросветио.

СлаваОцуиСинуиСветомеДуху, исадаиувекиу
вековевекова. Амин.

Kondak: Данас си се, Господе, јавио васељени и светлост
Твоја обасја нас, који Ти разумно певамо: дошао си и јавио
севичнаСветлости.

Tada se pije od svete vode ponalo sa strahom, pobo no,, u i
verom. Pije se trikratno, izgovaraju i uz prvi gutogaj, U ime Oca,
uz drugi i Sina, i uz tre i i Svetoga Duha.

Uzima se samo ujutru j e d n o m na dan i to pre bilo koga drugog.

A potom molitva:

СЛАВИАнеисказанојинеиспитанојдоброту, славанеизмер
номикроткомдуготрпењу, славаТвомемилосрђу, што си
сада и мене грешног и недостојног слугу Твога, удостојно
да пијем доведо свећенеи Светеводе. Радитога окрепижи
вотмој, сачувај мене повређеног, учини да мене обману не
пријатељи и данебудем заробљен нечистим помислима. Него
ме обнови љеногуправи по Твојој вољи и снажи за добра дела.
У достојме да се не осуђено причестим и светим, бесмртним
и животворним Тајнама Твојим, заопштење грехова и жи
вотвечни. Јерси Ти радостдушанашихи Тебислављу зноси
мо са беспочетним Твојим Оцем и пресветим и благим и жи
вотворним Твојим Духом, садаиувекиу вековевекова.

Амин.

Достојно је заиста блаженом звати Тебе, Богородицу,
у век блажену и свебеспрекорну и Матер Бога нашега. Часнију
од херувима и славнију неупоредиво од серафима, Тебе што
Бога Речнепорочно роди, сштју Богородицуваличамо.

СлаваОцуиСинуиСветомеДуху, исадаиувекиу
вековевекова. Амин.

Gospode, pomiluj. (3 puta)

OTPUST Христос истинити Богнаш, Који је изволео да
секрстиоу Јованана Јордану, молитвама Пречисте Своје Ма
тере, Светих славних и свехвалних апостола и свих Светих, нека
наспомилује и спасе као благочовекољубив. Амин.

Ako nije sve, tenik: Господе Исусе Христе, Сине Божји, ра
димолитвава пречисте Твоје Матере, преподобних и богоносних
отаца наших и свих светих, спаси ме грешнога. Амин.

An eo u Vitezdi, mozaik u kapeli sv. Petke u Beogradu, rad —. Radlovi a iz
1975 1982. godine

БЕСЕДЕ

STRANI SUD

Iz besede¹ Arhiepiskopa Jovana Maksimoviča

Dan Stra„nog Suda! Taj dan niko ne zna – do Bog Otac – ali Wegovi znaci su dati u Evanegu i u Otkrovenju svetog apostola Jovana Bogoslova. Otkrovenje govori o događajima poslednjih vremena i o Stra„nom Sudu prvenstveno u slikama i na jedan tajanstven način, ali Sveti Oci su objasnili ove vizije, a postoji i verodostojno Crkveno predanje koje jasno govori o znacima približavanja kraja sveta i o Stra„nom Sudu.

Pre kraja ivota na zemlji bi e nemira, me usobnih ratova, gladi, zemljotresa... Qudi e iveti u strahu, umira e u ošekivaju nesre e. Ne e biti (pravog) ivota, ivotne radosti, ve mužno stave otpadava od ivota. No, ne e biti samo otpadave od ivota ve i od vere tako e, i „kada Sin „ovešiji do e, ho e li na i vjeru na zemlji“ (Ik. 18, 8). Qudi e se pogorditi, posta e nezahvalni, odbaciva e Bo ji zakon. Uporedo sa otu ewem od ivota do i e do slabqewa moralnog ivota. Umawi e se dobro i umno iti zlo.

O tim vremenima sveti apostol Jovan Bogoslov govori u svom bogonadahnutom delu – Otkrovenju. On sam ka e da je „bio u duhu“ kada je to pisao. Ovo znači da je sam Sveti Duh bio u wemu kada mu se pod vidom raznovrsnih vi ewa ukazala sudbina Crkve i sveta. Zato se i naziva Bo anskim Otkrovenjem.

Otkrovenje prikazuje sudbinu Crkve pod vidom ene koja se u tim vremenima krije u pustiwi: ona se ne pojavuje u javnom ivotu kao „to je to slušaj danas u Rusiji. U javnom ivotu, vode u ulogu e igrati sile koje stvaraju uslove za dolazak Antihrista.

Antihrist e biti čovek, a ne ovaplo eni demon. „Anti“ znači „star“, a tako e označava „umesto nekoga“ ili „protiv“. Antihrist je čovek koji eli da zameni Hrista, zauzme Wegovo mesto i da ima sve „to Hristos poseduje. On e eleti da privuče qude kao

¹ Objavqena u časopisu „Pravoslavni ivot“ br. 11, 1966, Xordanvil, Wujork.

Hristos i da zavlada celim svetom. Antihrist e i primiti tu vlast pred svoju propast i propast sveta.

'ta se zna o tom čoveku – Antihristu? Wegovo tačno poreklo je nepoznato: wegov otac je potpuno nepoznat, a majka mu je nečista ena koja se predstavlja kao devica. On e biti Jevrejin iz plemena Danova. Bi e vrlo inteligentan i ume e da uprava qudi ma. Odu, evqava e ih i bi e qubazan. Filosof, Vladimir Solovjev je dugo radio na opisu dolaska i ličnosti Antihrista. Pa qivim probirawem materijala po tom pitawu, ne samo svetootačkog ve i muslimanskog, dao je izvršan prikaz.²

Pre dolaska Antihrista svet e ve biti pripremljen za wegov dolazak: „jer tajna bezakowa ve dejstvuje“ (2, Sol. 2, 7). Snage koje pripremaju wegov dolazak bore se iznad svega protiv zakonite carske vlasti. Sveti apostol Pavle ka e da Antihrist ne mo e da se pojavi sve dok se ne ukloni „onaj koji (ga) sada zadržava“ (2, Sol. 2, 6–7). Sveti Jovan Zlatoust obja, wava da je „onaj koji (ga) zadržava“ zakonita i pobo na vlast, jer se jedino takva vlast bori sa zlom. Zato se „tajna bezakowa“ koja ve dejstvuje u svetu bori sa tom vla,, u. Kada „tajna bezakowa“ odlučno preuzme tu vlast, ni,,ta vi,,e ne e mo i da spreži dolazak Antihrista.

On e biti privlačan, inteligentan, qubazan i milostiv. On e se, u stvari, pona,,ati kao milostiv i dobar, ali ne u ime milosti i dobrote ve radi učvr,, ivawa svoje vlasti. A kada je učvrsti do te mere da ga čitav svet prizna, tada e otkriti svoje pravo lice.

Za svoju prestonicu izabra e Jerusalim zato „to je tamo Spasiteq objavio Svoje Bo ansko učewe i Svoju ličnost i zato „to je tamo čitav svet pozvan bla enstvu dobrote i spasewa. Ali svet nije priznao Hrista i raspeo ga je u Jerusalimu. Sada, me utim, ceo svet e priznati Antihristovu vlast i Jerusalim e postati svet-ska prestonica.

Kada dostigne vrhunac mo i, Antihrist e zahtevati od qudi priznawe da je on postigao ono „to nikakva zemagška sila nikada nije, niti e ikada posti i, i zahteva e da ga obo avaju kao neko vi,,e bi e, kao bo anstvo.

V. Solovjev dobro opisuje kako e se on pona,,ati kao „Vrhovni vladar“. Radi e sve da ugodi svima, pod uslovom da bude prihva en kao Vrhovna vlast. Dozvoli e Crkvi da postoji, dozvoli e wena bogoslu ewa i obe a e izgradwu predivnih crkava, a sve pod uslovom da ga svi prihvate kao „Vrhovno bi e“ i poklone mu se kao bogu. Antihrist e lično mrzeti Hrista i u Wemu e videti ličnog neprijateqa. fiive e u ovoj mr wi i veseli e se zbog otpadawa qudi od Hrista.

² Vladimir Solovjev: „Kratka povest o Antihristu“ u Tri razgovora, objavljena 1990. godine autorove smrti. Prevod na engleski postoji (O Solovjevom opisu Antihrista, vidi Pravoslavnu reč, br. 5, str. 189).

U vreme Antihrista do i e do masovnog otpadni„tva od vere. Mnogi episkopi e zastraniti u veri i pravda e se trenutnim dobrim polo ajem Crkve. Spremnost na kompromise posta e karakteristična osobina qudi. Nesta e pravog ispovedawa vere. Qudi e ve„to opravdavati svoje otpadni„tvo, a zlo e podr avati takvo op„te raspolo ewe. Qudi e se naviknuti na la i na sladost kompromisa i greha.

Hristovo Preobra awe, mozaik u kapeli sv. Petke u Beogradu, rad —. Radlovi a iz 1975 1982. godine

Antihrist e qudima sve dopustiti, sve dok oni „ne padnu i ne poklone mu se kao bogu“, i celi svet e mu se pokoriti. A tada e se pojaviti dva pravednika, koja e neustra„ivo propovedati veru i optu ivati Antihrista. Sude i po crkvenom predawu, to e biti dva starozavetna proroka Ilija i Enoh, koji nisu okusili smrt, ali bi e ubijeni i le a e mrtvi tri dana, a posle tri dana e ustati. Wihova smrt e izazvati veliku radost kod Antihrista i wegovih slugu. Wihovo vaskrsewe e ih baciti u veliku pometwu i strah. Tada e do i kraj sveta.

Apostol Petar ka e da je prvobitni svet sazdan iz vode, koja je slika prvobitnog haosa, i da je uni„ten vođom u Potopu. A sada je

svet „ostavqen za ogaw“ „A zemqa i djela „to su na voj izgoreje e“ (2 Pet. 3, 5-7; 10). Sve stihije e se u arene raspasti. Ovaj sada „wi svet nesta e u jednom trenu. U jednom trenu sve e biti izmeweno.

I pojavi e se „Znak Sina Bo jeg“ – znak Krsta.

„itav svet koji se voqno podĹinio Antihristu zaplaka e. Svemu e do i kraj zauvek. Antihrist e biti ubijen, do i e kraj wegovoj caravini rata protiv Hrista i qudi e biti pozvani na odgovornost i mora e dati odgovor istinitom Bogu.

Kraj sveta ne oznaĹava potpuno uni „tewe sveta, ve wegovu promenu. Sve e se odjednom izmeniti, u trenu oka. Mrtvi e vaskr-snuti u novim telima, wihovim sopstvenim ali obnovqenim. Kao „to je Spasiteq vaskrsao u Svom sopstvenom telu na kome su bili tragovi rana od klinova i kopqa, a ono je ipak posedovalo nove osobine, i u tom smislu je to bilo novo telo.

Gospod e se pojaviti u slavi na oblacima. Trube e zatrubeti sna no i mo no. Oglasi e se u du „i i savesti! Qudskoj savesti e sve postati jasno. Govore i o Stra „nom sudu, prorok Danilo, govori kako Starac, Sudija sedi na svom prestolu i ispred wega je reka ogwena. Ogaw je oĹi „uju a stihija koja spaquje greh. Te „ko onima kojima je greh postao deo prirode. Tada e Ĺovek goreti u vatri.

Vatra e biti zapaqena u samom Ĺoveku. Kada ugledaju Krst jedni e se veseliti, dok e drugima ovladati pametwa, u as i oĹaj. Tada e qudi odmah biti razdvojeni. Trenutno stawe wihove du „e opredeli e ih na jednu ili drugu stranu, desnu ili levu.

„to je savesnije i doslednije u svom ivotu Ĺovek i „ao za Bogom, ve a e biti wegova radost kada Ĺuje: „Pri ite, vi koji ste blagosloveni“. I suprotno, iste reĹi zapali e ogaw u asa i muĹewa u onima koji ga nisu eleli, koji su be ali, borili se ili huli-li na Wegu tokom svog ivota!

Stra „ni sud ne zna za svedoke, niti za pisane protokole! Sve je ispisano na qudskim du „ama i ovi zapisi, ove „kwige“ bi e otvorene na Sudu. Sve e postati jasno svima i svakome pojedinaĹno.

I jednima e to biti na radost, a drugima na alost.

Kada se „kwige otvore“ posta e jasno da su koreni svih poroka u qudskoj du „i. U du „i se poznaje pijanica ili bludnik, jer kada telo umre, neki mogu pomisliti da tako e umire i greh. Ali, nije tako. Ako je u du „i postojala naklonost prema grehu, i taj greh se umileo du „i, i ako se du „a nije pokajala za greh i nije ga se oslobodila, do i e na Stra „ni sud sa podjednakom eqom za Ĺiwewem greha. Po „to du „a nikad ne e zadovolqiti tu equ, ona e biti muĹena mr wom. U svom izmuĹenom stawu e optu ivati sve i sva i mrze e na svakoga. „I bi e „krgut zuba“ nemo ne zlobe i neugasivog ogwa mr we.

„Ogweni pakao“ – takva e biti unutra „wa vatra (u du „i). „Tamo e biti plaĹ i „krgut zuba“. Takav e biti pakao.

AKTUELNE TEME

POST SUBOTOM

Pitawe

U posledwe vreme sve se že, e žuje od pojedinaca (narožito studentske omladine), da subotom ne treba postiti žak ni onda kada se elimo u nedequ prižestiti, jer vele, da taj post subotom zabrawuju sveti Kanoni. O žemu se, zapravo, tu radi i koliko su oni u pravu?

Jerej Zoran

Odgovor

Samo delimižno su u pravu, ili jo, tažnije, gledano bukvalistižki, oni su u pravu. Jer zaista postoje Kanoni koji izrižito govore da se subotom ne posti, pa žak su predvi ene i kazne za one koji bi to žinili (klirik da se ra,žini, a laik da se odluži od priže, a). Ali, ako se pogleda istorijski kontekst i neposredni povod dono,ewa tih kanona, a osobito wihovo tumažewe od poznatih pravoslavnih kanonista, onda stvar ipak stoji drukžije.

Tako, 66. Pravilo svetih Apostola, doslovno glasi: „Ako se koji klirik zateže da posti u dan Gospodwi, ili u subotu (osim jedne jedine), neka bude svrgnut; a ako je svetowak, neka se odluži“. (Sližna ovom Pravilu su jo, i: 51. i 53. sv. Ap. i 14.-to Pravilo Ankirskog Sabora).

Tumaže i navedeno pravilo (66), na, poznati kanonista Ep. Nikodim Mila, (Kw. I, str. 136 137), govori da je ta „jedna i jedina“ Subota koja se posti, Velika Subota, kada je Telo Gospoda Isusa Hrista le alo u grobu, dok sve ostale subote tokom cele godine se ne poste. Me utim, on odmah i tumaži na koju vrstu posta se ova „zabrana“ odnosi. Ovde se, po wemu, (a i po ostalim kanonistima) govori o „suhom postu“ (suhojadenije), kada se žitav dan do vežera ne smije ni,ta jesti, a uvežer se mo e jesti (opet) samo strogo posno jelo (vareno soživo, povr e, ali bez uga)... Znaži, navedenim pravilom se dozvogava i u te dane (subote ili žak i nedeqe) bla iji post (recimo jesti 2 3 puta ne,to kuvano, makar i na vodi) od posta ostalih dana posnih sedmica, a zabrawuje se samo suhi post (suhojadenije).

Poznati vizantijski kanonista ZONARA (V. Zbornik Rali Potli, II, str. 84), kaže: Post je dobra stvar; i ono „to je dobro neka biva na dobar način, ... jer dobro nije dobro ako se ne čini na dobar način. Ako pak neko posti 10 ili 8 dana, pa u wima bude neka subota ili nedeđa (ne gre,i), jer su mnogi od svetih Otaca postili i do 40 dana (znači: i subote i nedeđe, pa nisu „ra„čiweni“ zbog toga, nego su upravo time proslavčeni). Tako se upravo u na„em narodu dr i post za prižest kada gospojinski ili bo i ni post počiwe negde sredinom sedmice, a Priže„ e se planira na Preobraewe ili na Vavedewe, kao i tokom svih postova (ili van wih) kada elimo da se u nedeđu prižestimo i sjedinimo sa Gospodom svojim.

VALSAMON (u istom zborniku, i na istom mestu) navodi Kanon (66), tumači ga, pa veli: Izuzmi mi svete Oce koji su radi ve bawu u dobru (δί ὕσκησιν) postili i u ove dane, jer oni nisu osueni...

Ovim Kanonom, kao i svim ostalim (navedenim), osu uje se uzdrawe od enidbe ili nekih jela, „kao od nečeg zlog po sebi“, kada se to čini „gnu„aju i se“ (βδελυσσόμενος), dakle u duhu koji mu daju jeretici (koji su i bili povod za dono„ewe ovakvih kanona), a ne kada se to čini radi ve bawu u dobru (radi nekog uzvi„enijeg čiča).

Očigledno je, dakle, da ni jedan od ovih Kanona ne zabrawuje post subotom kada se pripremamo za sveto priže„ e Prečistim Tajnama Hristovim, jer to je najvi„i čič koji čovek mo e dosegnuti u ovomivotu. To je ujedno i ve bawe u dobru, i sjediwewe sa apsolutnim Dobrom (niko nije dobar osim jedan Bog).

Kako onda shvatiti taj talas novih „kanonista“ koji govore da subotom treba jesti uge, (a po mnogima i sve ostalo), a u nedeđu se priže„ ivati? Očigledno, radi se o velikoj zabludi i zamci nečastivoga. Neki, mo da, pozivaju i se na Kanone protiv posta subotom, svesno (ili nesvesno) slu e svame idolu stomaku, uga aju i svame „črevougodiju“. I jo„ ne„to: čine i tako, sabla wavaju mnoge oko sebe, kako pričom, tako i primerom, i unose smutwu u blagočestivi narod. A znamo „ta je Gospod rekao za one „kroz koje dolazi sablazan“.

Neka nas Gospod spasi od takvih isku„ewa.

Episkop Artemije

XRONIKA

DECEMBAR

4. 12. 1996. god. Manastir Trono„a u Podriwu slavi praznik Vavedewe Presvete Bogorodice. Ove godine slava je proslavljena svečanije nego obično. Gospod je u manastiru sabrao tri episkopa. Doma ina, episkopa Lavrentija, Ep. Longina, i Ep. Artemija, biv„eg sabrata ovoga manastira. U svojoj besedi episkop Artemije zablagodario je Gospodu i Majci Bo ijoj, „to je posle dugo godina, a prvi put kao episkop, slu io u ovoj svetiwi. Episkop Artemije iskoristio je ovu priliku da se zahvali na gostoprimstvu, svom nekada„wem igumanu arh. Antoniju i bratiji.

Jedan od sastanaka sa sve„tenicima (Prizrensko namesni„tvo)

7. 12. 1996. god. Lipqan je malo mesto u srcu Kosova, nadimak Pri„tine. Na poziv paroha o. Milovana Koji a, episkop Artemije i jerej Branislav Peranovi odr ali su u ovome mestu pre-

stavu o sektama i njihovom delovanju. Razlog je bila pojava pojedinih sekta u ovom izrazito srpskom mestu. Posle predavanja došlo je do spontanog razgovora između profesora i prisutnog sveštenstva o raznim problemima vezanim za prosvetu. Ohrabrujuće je da su svi profesori za hitno vraćanje veronauke u škole. Kako do toga još uvek ne može da dođe, profesori su predložili da se organizuju tribine i predavanja, na kojima bi predavači bili sveštenici i teolozi, kako bi deca dobila „to višee saznanje o svojoj veri.

15. 12. 1996. god. Kraj meseca Svetog Joanikija Devičkog sabralo se mnogo sveštenika, monaha i vernika iz Litave eparhije i drugih krajeva Srbije, što je u Deviču godinama tradicija na dan ovog velikog ugodnika božijeg. Na svetoj liturgiji episkop Artemije proizveo je u Lini igumanije, monahiju Anastasiju, nastojateljicu ovoga manastira i uputio reč pouke sabranom narodu.

19. 12. 1996. god. Sveti Nikolaj Mirlikijski je krsna slava episkopa Artemija. Svetu liturgiju episkop Artemije slušao je u crkvi svetog Georgija, a potom u svome dvoru primio nekolicinu Prizrenaca i Llanova hora Sveti Car Uroš, na „vizitu“ i čestitavanje. To je stari običaj u Metohiji, po kome Metohijci svraćaju u kuću svećara da čestitaju slavu, pri tome se kratko zadržavaju, nekim poslom i tako običaj u dosta domova trude i se da ne zaborave svoje komunjije i prijatelje. Za takve goste u Metohiji, vrata kuće su na dan slave otvorena ceo dan. Običaj je da od vladike potraži jer je on toga dana i najvažniji svećar. Posle podne kod svog episkopa se okupio veliki broj njegovih prijatelja i saradnika da sa njim zajedno proslave njegovo krsno ime. Ove godine prvi gost kao i ranijih godina bio je episkop vrawski G. Pahomije koji je preuzeo slavski kolač. U ime svih na trpezi gubavi, domaćinu episkopu Artemiju uz najbolje želje brat Dobrivoje Boban Bošković čestitao je krsnu slavu. Drugi dan slave, po tradiciji, episkop Artemije okupio je svoju duhovnu decu monahe, monahije i sveštenstvo da sa njima podeli radost, u proslavi svog krsnog imena.

JANUAR

02. 01. 1997. god. Održano je vanredno zasjedanje Svetog Arhijerejskog Sabora u zgradi patrijaršije u Beogradu. Povod sabora bili su događaji u prestonom Beogradu i drugim gradovima Srbije izazvani krajem narodnih glasova na izborima od 17. novembra 1996. godine od strane zvanične vlasti. Episkop Artemije uzeo je aktivnog učešća u radu sabora, i bio jedan od episkopa koji su učestvovali u pisanju saopštenja za javnost. U saopštenju sabor se

po prvi put posle pedeset godina jasno ogradio i osudio tiraniju bezbo nog komunističkog re ima u Srbiji.

06. 01. 1997. god. Badwi Dan, i navečerje Bo i a po tradiciji se u Prizrenu slavi na jedan, za ovaj grad tradicionalan način. Vernici polaze iz bogoslovije sa badwakom kre u i kroz grad put saborne crkve. U porti ih sačekuje vladika sa sveštenstvom, a onda svi zajedno ulaze u crkvu. Posle slu be vladika je osvetio badwake i odr ao besedu. Nakon podele malih badwaka vernicima, veliki badwak se nala e na vatru u porti, gde je ove godine kao retko kada bio okupljen veliki broj vernika.

07. 01. 1997. god. Na praznik Ro ewa Hristovog Bo i rano izjutra episkop Artemije slu io je svetu liturgiju u sabornoj crkvi i primio jedan broj vernika koji su svom episkopu eleli da žestitaju ovaj veliki praznik. Običaj, da vladika o prazniku obi e „to ve i broj svojih manastira i duhovne dece i ove godine je u poslepodnevnim satima počeo posetom manastiru Dežanima.

08. 01. 1997. god. Episkop Artemije slu io je svetu liturgiju na drugi dan Bo i a u manastiru Dežanima, uz saslu ewe dežan-skih jeromonaha. Posetio manastir Pe ku Patrijar„iju, nekoliko vernika u Pe i i krenuo daqe da bi svima stigao i za praznik, svo-jom posetom, doneo blagoslove.

09. 01. 1997. god. Manastir Sokolica je na tre i dan Bo i a, bila doma in episkopu Artemiju. Na liturgiji u Ćin igumanije, vladika je proizveo monahiwu Makariju, koja se sa svojim sestrin-stvom trudi na obnavqawu ove svetiwe, ele i da je podignu na nivo dostojan imena Majke Bo ije, kojoj je ovaj manastir posve en.

10. 01. 1997. god. u Kosovskoj Mitrovici je odr an sastanak arhijerejskih namesnika iz na„e eparhije. Sastanak je vodio epi-skop Artemije i tom prilikom sa namesnicima diskutovao o raz-nim problemima u radu na parohijama. Namera je da se sva arhijerej-ska namesni„tva u ciq u „to boqeg rada, preko računara pove u u jednu malu kompjutersku mre u, Ćiji bi centar bio u eparhiji. Ako Bog da ovo bi trebalo da poslu i boqem uvidu u podatke i wihovoj br oj razmeni na liniji: parohija namesni„tvo eparhija epi-skop.

14. 01. 1997. god. Na praznik svetog Vasilija Velikog, episkop Artemije slu io je liturgiju i moleban za početak nove godine u Prizrenu.

17. 01. 1997. god. Episkop Artemije učestvovao je na konfe-renciji za „tampu odr anoj u Beogradu, povodom pripreme za Sve-srpski Crkveno-Narodni sabor u Pri„tini sa temom: „Kosovo kako daqe?“

18. 01. 1997. god. Na praznik Krstovdan Episkop Artemije bo-ravio je u manastiru Sopo ani i izvr„io osve ewe vode.

19 20. 01. 1997. god. Bogojavqewe i Sv. Jovan Krstiteq, epi- skop Artemije povodom ova dva praznika slu io je u Prizrenu sve- tu liturgiju, a na praznik Bogojavqewe vr„io veliko osve ewe vode, kao „to je to obiĉaj na ovaj praznik u celom pravoslavnom svetu.

21. 01. 1997. god. Zubin Potok je najmla a op„tina na Kosme- tu, ali jedna od retkih koja nema svoj hram. Ove godine crkva je dobila u ovom mestu lep plac za wegovu gradwu, pa je to bio razlog da episkop Artemije zajedno sa svojim saradnicima poseti predsed- nika ove op„tine gospodina Sr ana Vulovi a i sa wim porazgo- vara o predstoje im obavezama, kako bi narod u Zubinom Potoku i celom Ibarskom Kola„inu „to pre ugledao svoj novi hram. Iste veĉeri u Pri„tini je poĉela Manifestacija pod nazivom: „Sve- tosavska Nedega“ na Ĺiljem su otvarawu besedili: episkop Artemi- je i rektor prizrenske bogoslovije o. Milutin Timotijevi .

24. 01. 1997. god. Iguman manastira Visoki DeĹani o. Teodosi- je slavi svoju imendansku (mona„ku) slavu, Sv. Teodosija Velikog. To je bio povod da episkop Artemije svojim prisustvom blagoslovi deĹansko bratstvo i wihovog igumana. Prerezav„i slavski kolaĹ vladika je zablagodario Gospodu „to se toga dana u DeĹanima sku- pio veliki broj monaha iz drugih manastira na Ĺelu sa episkopom mile„evskim G. Vasilijem koji je i sam deĹanski postri nik, i po eleo da se tu skupqaju monasi kao i nekada u pustiwi kod Sv. Teodosija Velikog.

25 26. 01. 1997. god. Odr an je u Pri„tini Svesrpski crkve- no-narodni sabor sa temom: „Kosovo kako daqe?“ u organizaciji Srpskog pokreta Otpora i Eparhije ra„ko-prizrenske. Na Saboru se okupilo pet Arhijereja SPC i ve i broj sve„tenstva i mona„- tva, „to je dalo posebnu te inu celom skupu. U toku rada ovog sabo- ra o problemu Kosova se diskutovalo i pristupalo sa mnogo aspeka- ta. Episkop Artemije kao jedan od diskutanata izneo je program po kome Crkva radi na ovom pitawu. Kao plod dvodnevnog rada sabora usvojena je Svetosavska Deklaracija koja u sebi sadr i najsa eti- ji pogled na kosovsko pitawe i pitawe srpskog naroda uop„te. Deklaracija je ujedno i platforma po kojoj na demokratski naĹin treba re„avati pitawe Kosova.

27. 01. 1997. god. Veliki praznik Sveti Sava proslavqen je u svim krajevima Kosova i Metohije. Episkop Artemije slu io je svetu Liturgiju u crkvi svetog Nikole u Pri„tini, koja je bila pretesna da primi profesore i uĹenike, predstavnike svih pri„- tinskih „kola. Centralna proslava, gde se okupilo oko 2.500 uĹe- nika iz svih pri„tinskih „kola odr ana je oko podne u hali spor- tskog centra. Episkop Artemije prerezao je slavski kolaĹ i odr- ao besedu, a posle prigodnog kulturnog programa, posetio „kolu, doma ina ovogodi„we slave, Pri„tinsku Gimnaziju.

U večerim satima, učenici prizrenske Bogoslovije i wiho-
vi gosti, članovi hora Sv. Car Uro,, priredili su svečanu akade-
miju u novoj zgradi bogoslovije, kojoj je prisustvovao episkop Ar-
temije, i veliki broj Prizrenaca.

F E B R U A R

Od 07 09. 02. 1997. god. Episkop Artemije posetio je Episkopa
timočkog Justina i njegovu mučeničku sabornu crkvu koja je tih
dana bila oskrnavljena. Iste večeri u crkvi je čitan akatist Pre-
svetoj Bogorodici, a potom se episkop Artemije obratio sabranom
narodu i pružio mu reči utehe, naglasiv,,i da u ovakvim trenucima
hri,, ani moraju gledati samo ka svom Gospodu.

Episkopi Atanasije i Artemije u manastiru Tvrdo,,

Sutradan episkop Artemije proveo je sav dan u manastiru
Bukovu, sa svojim domaćinom i mladim bratstvom ovoga manastira.
Najzad u nedeljnu Sabornu crkvu u Zajezaru bila je ponovo spremna
za službu Božiju. Vernici su je ponovo ukrasili i ona je zablistala
jo,, veći sjajem. Liturgiju su služili episkopi Artemije i Ju-
stin uz saslušanje zajezarskog sve,,tenstva. Na ovoj liturgiji ko-
vek je mogao svoju veru da ojačati i da istinski dočivati reči: „... tako
gde se umno i greh, jo,, više se umnožiti blagodat.“

11. 02. 1997. god. Hercegovina, sa svojim episkopom Atanasijem, tradicionalno svake godine o prazniku Sveta Tri Jerarha, tj. prazniku njihovih svetih majki Emelije, None i Antuse, dočekuje kosovskog vladiku. To je slava kola srpskih sestara u Trebiwu, pa Episkop Artemije koristi priliku da vrednim i trudoqubivim sestrama uveliĉa slavqe i donese blagoslov Svete kosovometohijske zemqe, a, svom duhovnom bratu episkopu Atanasiju uka e veliku radost, borave i u Hercegovini koja je muĉeniĉka i stradalna, ali i uspravna jer je zemqa Svetog Save i Svetog Vasilija Ostroqog.

Na proputovanu kroz Crnu Goru Episkop Artemije posetio je manastir Ostrog i poklonio se moqtima svetog Vasilija Ostroqog Ćudotvorca, i iste veĉeri stigao na Cetiwe u posetu mitropolitu Amfilohiju.

14. 02. 1997. god. Novinari francuskog lista Magazin Figaro, boravili su u Prizrenu i sa episkopom Artemijem napravili intervju za ovaj Ćasopis koji izlazi u 700.000 primeraka.

Patrijarh Pavle i episkop Artemije, Pe ka patrijarqija 16. 02. 1997. godine

Posle podne episkop Artemije primio je u svom dvoru novog francuskog ambasadora u Beogradu gospodina Stanislas Filiol-a, i sa wim proveo oko jedan Ćas u razgovoru. fieqa gospodina ambasadora je bila da se direktno na terenu upozna sa svim pitawima vezanim za ove Kosmetske prostore.

Istoga dana uveče episkop Artemije učestvovao je u prostorijama doma Vojske Jugoslavije u Prizrenu na otvorenu izložbu pod nazivom: „Plodovi Vinograda Gospodweg“. Na izložbi je govoreno o kulturi trpeze kod pravoslavnih, i vinu koje je u svetoj tajni evharistije u svojoj poslednjoj fazi sama prečasnica i presveta krv Gospoda Isusa Hrista. Na izložbi su prikazani radovi savremenih pravoslavnih umetnika.

15. 02. 1997. god. Na praznik Sretewa Gospodweg Episkop Artemije slušao je liturgiju u sabornoj crkvi, a posle podne otputovao za Peču u posetu wegovoj Svetosti patrijarhu Pavlu, koji se je u Peču koj Patrijarh, iji nalazio na kraćem odmoru.

16. 02. 1997. god. U nedelju o Mitaru i Fariseju Wegova Svetost Patrijarh Srpski i Episkop Artemije slušali su u drevnoj srpskoj Stavropigiji Peču koj Patrijarh, iji svetu liturgiju uz saslušanje dečanskih monaha i sveštenika iz Peči. Poslepodne patrijarh je posetio manastir Sokolicu, a uveče držao predavanje u narodnoj i univerzitetskoj biblioteci u Prištini.

25. 02. 1997. god. Učenici prizrenske bogoslovije iz naše eparhije svih 21 proveli su oko jedan sat poslepodne u razgovoru sa episkopom Artemijem. Ovo je bila prilika da bogoslovi upoznaju svog

Episkop Artemije sa bogoslovima

episkopa sa problemima u njihovom „kolovanju“. Vladika je napomenuo da je najvažnije da svako od sebe da najviše i da nikada ne zabore za kakvu se službu spremaju i kome treba da služe.

M A R T

02. 03. 1997. god. U Nedequ Mesopusnu episkop Artemije slu-
io je svetu liturgiju u manastiru Ćelije kod Vageva. Veliku du-
hovnu radost vladika je pričinio sestrinstvu ovoga manastira, gde
je pre 35 godina zamona, en i od tada do danas sa ovim manastirom
održava jake duhovne veze.

09. 03. 1997. god. Na Bele Poklade u nedequ Siropusnu epi-
skop Artemije sluio je svetu liturgiju u prizrenskoj sabornoj crk-
vi, a na večerjoj slubi, besedio na „prošakama“ jednom lepom
hri, anskom obižaju, koji narod u Metohiji jo, uvek dr i. To je
veče uoči posta kada qudi jedni drugima pra, tajju i na taj način
izvr, avaju zapovest Hristovu kao preduslov da bi Bog wima opro-
stio grehe wihove, a samim tim ulaze u post izmireni sa svima.
Uveče su učenici prizrenske bogoslovije po tradiciji organizo-
vali literarno veče. Episkop Artemije se, kao i uvek rado odazvao
wihovom pozivu, da prisustvuje ovakvim večerima, na kojima uče-
nici pitaju svoje pesne i druge radove.

12. 03. 1997. god. U sredu prve nedege posta episkop Artemije
sluio je liturgiju pre eosve enih darova u sabornoj crkvi
sv. –ora u Prizrenu. Ove godine, vladika je blagoslovio priže-
, e svim vernicima koji su poželi ovaj sv. post dr e i trimirije,
tj. ne uzimaju i hranu i vodu od poklada do liturgije u sredu.

Titavu nedequ pred post i wegov početak Episkop Artemije
intenzivno je koristio za posetu svojim manastira i tom prilikom
obavio ispovest svoje duhovne dece.

U toku posta po svim namesni, tvima na, e eparhije održa-
ju se bratski sastanci sve, tenstva. Ovi sastanci požiwu bogoslu-
ewem (održavaju se Sredom i Petkom kada se po tipiku slu i
pre eosve ena liturgija), posle kojih sve, tenici pristupaju sve-
toj tajni ispovesti, a potom pod vo stvom episkopa Artemija uče-
stvuju u radu sednica, na kojima diskutuju o aktuelnim problemima
u svom pastirskom radu.

Jero akon Justin

SADRŽAJ

Umesto uvoda, Glas Otaca	3
--------------------------------	---

DOGMATIKA

Episkop Artemije, Aretologija.....	15
Protojerej stavrofor Milutin Timotijevi , Sveti Sava u nebeskoj Liturgiji	23

OGLEDI IZ KANONSKOG I CRKVENOG PRAVA

fieqko Kotoranin, Ispovest priže,, e	31
Miodrag M. Petrovi , Arhimandritsko dostojanstvo Svetoga Save	51

CRKVENA PROSVETA

Vladeta Jeroti , Crkva porodica „kola	65
Protojerej Slobodan Markovi , Veronauka u parohiji	71
fieqko Kotoranin, Crkveno-prosvetne ustanove u svetlu eklisiologije i kanonskoga predawa.....	83
Prof. dr Isidor Graorac, Prilog koncepciji pravoslavnog obrazovawa	107
Jerej Branislav Peranovi , Nauka o pam ewu u funkciji verske nastave	121

UMETNOST I ISTORIJA

Zorica Kuburovi , O Łoveku, narodu i vremenu.....	129
---	-----

DUHOVNI PUTOKAZI

Arhimandrit Jovan Radosavčevi , Jeromonah	
Jelisej Popovi	145
Prepodobni Jefrem Sirin, O pokajawu	149
"in uzimawa svete bogojavčenske vode u vreme pripreme za sveto priče,, e	155

BESEDE

Arhiepiškop Jovan Maksimovič, Stra,,ni sud	159
--	-----

AKTUELNE TEME

Episkop Artemije, Post subotom.....	163
-------------------------------------	-----

HRONIKA

Jero akon Justin, Hronika	165
---------------------------------	-----